MOBILITÁS Mobilitás Könyvek 4

Otthonosan itthon

Települési ifjúsági munka

- az otthonosság megközelítései

A kiadványt Wootsch Péter készítette

Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat, Budapest, 2009.

Tartalomjegyzék

Előszó egy kirakóhoz 5

1. fejezet: A település, ahol élünk 11
1.1. A település, ahol lakunk. A polisz, ahol élünk 12
1.2. A település térképei 13
1.3. A települési környezet mentális/kognitív térképei 16
1.4. A szabad terek térképei – ahogyan a fiatalok készítik el a település térképeit 18
1.5. A település, mint a fiatalok társadalom-tanulásának környezete. A település, mint tanító környezet 21
1.6. Az „Ifjúságbarát település" 24
1.7. Település és környezete 25

2. fejezet: Fiatalok a társadalomban – Ifjúságképek 31
2.1. Képek az ifjúságról 32
2.2. A szubjektív és az objektív ifjúságkép 34
2.3. A fiatalság kora, ifjúkor, a fiatalok és a társadalom: tudományos nézőpontok 36
2.4. A fiatalok helyzete az objektív ifjúságképben 39
2.5. Generációk a történelem színpadán – az objektív és a szubjektív nézőpontok találkozása 45
2.6. Állapot vagy státusz? 49
2.7. A fiatalok célcsoportjai 53
2.8. A fiatalok a szabad terekben – hozzájárulásuk a társadalmi ifjúságképhez 56
2.9. Fiatalok a XXI. században – az ifjúság térhódítása? 59
2.10. Ajánlások ifjúságkép-alkotóknak 65
2.11. Politikai nézőpontok és ifjúságpolitika 68
2.12. Helyi ifjúságpolitika 77

3. fejezet: Ifjúsági munka – ifjúságsegítői tevékenységek 81
3.1. Az ifjúsági munka európai hagyományai 82
3.2. Az ifjúsági munka feladatai 89
3.3. Küldetések 92
3.4. Mit csinál az, aki a fiatalokkal „foglalkozik"? 94
3.5. Mit NE csináljon az, aki „fiatalokkal foglalkozik"? 96
3.6. Az ifjúsági munka szereplői 97
3.7. Ifjúsági munka ifjúsági szervezetben 101

3.8. Az ifjúsági munka színterei 104
3.9. Az ifjúsági munka módszerei. Mivel dolgozik az ifjúságsegítő? 107
3.10. Az ifjúsági munka szövetségesei 111

4. fejezet. A települési önkormányzat és az ifjúsági ügyek. Települési ifjúságpolitika, annak megközelítései, munkaformái, intézményei és szereplői 115
4.1. Települési önkormányzat: hagyományok és modern demokrácia 116
4.2. Fiatalok és önkormányzat – legalább ennyit az önkormányzatokról 121
4.3. Fiatalok ügyei a képviselő-testületben 123
4.4. Ifjúsági ügyek az önkormányzat hivatalában, önkormányzati intézményekben 128
4.5. Ifjúsági ügyek fontos szereplői: tisztségviselők, köztisztviselők, közalkalmazottak 134
4.6. Ifjúsági ügyek megalapozása a települési önkormányzat munkájában. Koncepció és feladatterv 136
4.7. A települési önkormányzat ifjúsági referense 150
4.8. Ifjúsági ügyek és regionalitás 159
4.9. Az ifjúság képviselete a települési önkormányzatban 162
4.10. Az „Ifjúságbarát" települési önkormányzat 164

5. fejezet: A fiatalok részvétele a helyi társadalomban, és az önkormányzatok életében 169
5.1. A részvétel: jog és lehetőség 170
5.2. A részvétel felelősség és kötelezettség 178
5.3. A részvétel gyakorlata – tanuljunk a jó és a rossz példákból! 180
5.4. Ifjúsági munka és a fiatalok részvétele 181
5.5. Települési önkormányzat és a fiatalok részvétele 184

Előszó egy kirakóhoz...

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne!"

(Tamási Áron: Ábel a rengetegben)

„Egyszer, egy szép napon, / tudom, hogy elhagyom
A várost, ahol élek.
Mindent itt hagyok, / mit Miskolc adhatott,
Igen, holnap, holnap indulok...
Igen, elhagyom a várost, / elhagyom, ha nem fogad
magába, / Erről szólt a dal: EDDA BLUES!"

(Edda: Edda-blues)

Ez a kiadvány nem egy regény és nem egy egységes szerkezetű szakmai tanulmány. Nem is olvasható úgy, mint egy regény, vagy esszé. Az Olvasó sokkal inkább egy kirakó elemeit találja meg a következő oldalakon. Ezek az elemek gondolatok, megközelítések, vélemények, állásfoglalások és ajánlások szövegeiből állnak össze. Mintha egy képkirakó (puzzle) elemeivel teli doboz tartalmát az asztalra borítanánk: a dobozon látjuk azt a képet, amelyet ki szeretnénk rakni. Az asztalon pedig megtaláljuk azokat a képdarabokat, amelyekből nekünk, magunknak kell megalkotnunk a teljes képet. Hasonlóképpen működik ez a kiadvány. A képzeletbeli asztalra borítjuk az elemeket. Az Olvasó válogathat – innen vagy amonnan szedegeti fel a kép megalkotásához szükséges elemeket.

Ebben a kiadványban – a különböző fejezetekben szétszórt képdarabok felhasználásával – a települési ifjúsági munka képét szeretnénk megalkotni, sőt szeretnénk magát a képalkotási folyamatot is segíteni! Ehhez egyrészt szükségünk lesz arra, hogy áttekintsük, milyen sokféleképpen gondolkodhatunk a településünkről, másrészt arra is, hogy rápillantsunk, milyen sokféleképpen gondolkodunk a fiatalokról. Nem mondjuk azt ebben a kiadványban, hogy egyik vagy másik megközelítés jobb vagy rosszabb lenne. Viszont alkalmazunk egy átfogó nézőpontot, az ún. „ifjúsági munka" nézőpontját.

Az „ifjúsági munka" kifejezést gyűjtőfogalomként, átfogó elnevezésként használjuk, amely olyan napi tevékenységek széles skáláját fogja át, amelyeket mindig a fiatalokkal és a fiatalok érdekében végzünk. Ma Magyarországon sokkal többen végeznek ilyen tevékenységeket, mint gondolnánk. Egyesületek és civil mozgalmak keretei között éppen úgy találunk ifjúságsegítőket, mint a szociális és közművelődési intézményekben, sportpályákon, szabadidős terekben. Ifjúsági munkával találkozhatunk a nevelés és a megelőzés különböző területein. Az elmúlt években lassan és fokozatosan alakulnak ki a szolgáltatások és intézmények, amelyek a fiatalokkal és a fiatalokért való munkának biztosítanak hátteret. Ilyen intézményekként írhatjuk le pl. az ifjúsági információs és tanácsadó irodákat is.

Ez a munka a maga eszközeivel és lehetőségeivel hozzájárul ahhoz, hogy társadalmunk viszonyai kiegyensúlyozottabbak, békésebbek, tervezhetőbbek legyenek. A Föld megóvása, a fenntartható fejlődés, az európai kontinens egysége a sokféleségben, a társadalmi csoportok közötti harmónia, a különbözőségek tisztelete, az emberi együttműködések és a demokrácia kiteljesedése, az emberi jogok érvényesítése a mindennapjainkban nem elvont, távoli célok. Az értékek hordozói mi vagyunk. Az értékeket cselekedeteinkben képviseljük. A jövő mindig a jelen viszonyai között születik. A nagy célok nem függetlenek a természetes, személyes céloktól. A változtatások mindig emberi mértékkel és emberi léptékben mérendőek. Az ifjúsági munka ezekben a változtatásokban működik közre a maga eszközeivel.

A fiatal emberek az életük feladataira készülnek. Ha mi, felnőttek, azt mondjuk: fiatal, ezzel azt fejezzük ki, hogy tudjuk, olyan emberről beszélünk, aki az életfeladataira készül. Ez egy olyan tanulási folyamat, amely során a fiataloknak kíséretre, segítségre, bátorításra és támogatásra van szükségük. Erre mindig ott van szükségük és erre ott kínálkozik lehetőség, ahol vannak, ahol élnek. A fiatalokkal foglalkozók, az ifjúsági munka képviselői időről időre szót emelnek a jobb feltételekért. Az elismertetésért és támogatásért folytatott küzdelmek részei az ifjúsági munkának. Az ifjúsági munka mindig a fiatalok oldalán áll. Az az egyik rendeltetése, hogy hangot adjon, tereket teremtsen a fiatalok aktivitásainak. Sokszor ezek megfogalmazása, az ezek megvalósításához vezető út az önkormányzatokkal való konfliktusok forrása lehet. Nem szabad elfelejtenünk, hogy minden generáció friss elképzelésekkel lép a társadalom színpadára. Minden generáció számára nagy kihívást jelent ennek a megértése, megértetése és elfogadása. Mindig kísérletet kell tennünk arra, hogy közösen teremtsük meg a fiatalok társadalom-tanulását segítő munkaformák feltételeit, támogatását.

Azt gondoljuk, hogy a Világhoz való viszonyunk a közvetlen és helyi viszonyainkban alakul. Valójában Európával először a településünkön és nem a tömegmédiumok segítségével érintkezünk. A Világgal pedig elsőként Európából lépünk kapcsolatba. Az európai értékeket a bennünket körülvevő közösségeinkben tanuljuk, képviseljük. Közösségeinkben sajátítjuk el a másokkal való együttélés és együttműködés lehetőségeit. A települési ifjúsági munka a maga eszközeivel, lehetőségeivel hozzájárul a fiatal személyiség kiteljesedéséhez, a helyi közösség, a lokális társadalom megismeréséhez, az Országban, az Európában és a Világban való eligazodáshoz.

Szerintünk a település – vagyis az a Világ, ahol a fiatalok élnek – az ifjúsági munka legtermészetesebb környezete. Úgy gondoljuk, hogy ifjúsági munkát mindig településen, mindig hús-vér fiatal emberekkel, emberi közösségeikben végzünk és azokban a terekben, ahol szívesen találkoznak egymással. Tisztában vagyunk azzal, hogy a legtöbb megközelítés ennél nagyobb léptékben – ha úgy tetszik országos ifjúságpolitikai megközelítésben – tárgyalja ezeket a kérdéseket. Mégis azt állítjuk, hogy az ifjúsági munka a helyi társadalom befoglaló környezetében van igazán otthon.

Kiadványunk mindezek miatt – a megszokottaktól eltérően – sokkal kevesebbet foglalkozik európai vagy országos ügyekkel, sokkal többet azonban a helyi társadalomban, a települési önkormányzatok tervezési, intézkedési, kezdeményezői, cselekvési felelősségében megjelenő kérdésekkel. Ott utalunk a nemzetközi, az európai vagy az országos összefüggésekre, az „Állam" igazgatásával összefüggő kérdésekre, ahol ezek azért szükségesek, mert alapvetően befolyásolják egy települési önkormányzat vagy egy helyi közösség cselekvési lehetőségeit.

Ma Magyarországon nincsen önálló ifjúsági törvény. Ennek hiányában sokan úgy gondolják, hogy a fiatalokért való cselekvés lehetőségei szűkösek, és a feltételek javítását elsősorban az Államtól, a törvényhozóktól várják. Sok települési önkormányzat küszködik a feltételek és a költségvetési lehetőségek szűkösségével, amely miatt a kötelező önkormányzati feladatok színvonalas ellátása is nehézségeket okoz a számára. Közülük sokan mondják, hogy az ifjúsági ügyeket, mint választható feladatot már csak erejükön felül vállalhatják, és arra várnak, hogy ezekhez az állami költségvetés hathatósabb, kiszámíthatóbb, láthatóbb támogatást nyújtson. Más települési önkormányzatok az ifjúsági terület állami és önkormányzati feladatainak törvényi meghatározása nélkül is ifjúsági cselekvési terveket fogadnak el, programokat indítanak el, figyelnek a fiatalok véleményére. A fizikai és pénzügyi feltételek szűkössége mellett sokszor szemléleti akadályokat is tapasztalunk. Sokan gondolják úgy, hogy a Család vagy az Iskola mellett talán nincsen szükség arra, hogy a fiatalokkal külön is foglalkozzunk. Mi nem osztjuk ezt a felfogást. Úgy gondoljuk, hogy egy településnek és közösségének elsődleges érdeke az, hogy a fiatalok otthonosan érezzék magukat ott, ahol élnek. Csak így várhatjuk el tőlük, hogy alkotó energiáik a település közösségében hasznosuljanak, hogy a közösség életének minőségét javító erőforrássá váljanak.

Szerintünk azt, hogy egy települési önkormányzat mit tud és mit akar tenni az ott élő fiatalokért, hogy a velük közös cselekvések számára milyen feltételeket teremt, nem a jelenlegi jogszabályi környezet határozza meg. Nincsen ma a Magyar Köztársaságban annak törvényes akadálya, hogy egy települési önkormányzat elkötelezett, tudatos, tervszerű, a helyi sajátosságokra és szükségletekre tekintő ifjúságpolitikát valósítson meg. Ezt persze a költségvetési nehézségek nehezíthetik, de valójában a felismerések cselekvésre váltásához szükséges bátorság korlátozza igazán.

Ez a kiadvány tehát bemutatja az ifjúsági munkát a települési önkormányzatoknak, és bemutatja a települési önkormányzatot, mint a települési ifjúsági munka erőforrását, feltételeit és lehetőségeit alakító tényezőt. Abból indulunk ki, hogy hangsúlyozzuk, nézetünk szerint a „települési ifjúsági munka" azon ifjúságsegítői és azok feltételeit megteremtő és fenntartó tevékenységek összessége egy településen, illetve a települések közötti együttműködésben, amelyeket a települési önkormányzat ismer, elismer és támogat.

Ezzel persze egyáltalán nem azt mondjuk, hogy egy településen nem lehetséges ifjúsági munka, ha azt a település önkormányzata nem támogatja. Számos példát ismerünk arra Magyarországon, hogy elkötelezett civil szervezetek és személyek, a fiatalok közösségei vagy a fiatalok életében meghatározó felnőttek olyan terveket valósítanak meg, amelyeket a település önkormányzata nem támogat, nem ismer el, sőt, esetleg értetlenül viszonyul azokhoz. Ezek a kezdeményezések ma már akkor is szerezhetnek a munkájukhoz külső támogatást a különböző európai vagy országos pályázati forrásokból, ha a települési önkormányzat nem áll mellettük. Azt szeretnénk azonban mondani: úgy gondoljuk, hogy természetesebb az az állapot, ha a települési ifjúsági munka az abban részt vevő minden lényeges szereplő kiegyensúlyozott, kiszámítható, áttekinthető és tartós együttműködésére épül. Az egyén és a közösség, a fiatalok és a civil társadalom, a civil társadalom és a települési önkormányzat, a települési önkormányzat és a települést körülvevő térség együttműködési lehetőségei fontos fonalat adtak a kiadvány megírásához.

Ez a kiadvány ifjúságsegítőkkel és önkormányzatok képviselőivel való találkozások, benyomások hatására készült. Alapvetően arra a tudásra, azokra a megközelítésekre és elképzelésekre épül, amelyek az ifjúsági ügyekkel Magyarországon foglalkozók munkájában megjelennek, és amelyek egy irányba mutatnak. Ez az irány pedig az, hogy az ifjúsági munka segítse a magyar fiatalok otthonossá válását egy egyre bonyolultabb világban.

A kiadvány alapját az a szakmai folyamat teremtette meg, amelyet a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat még 2007 végén indított, amikor pályázatot írt ki két feladat elvégzésére. Ezek egyike az „Ifjúsági referensek kézikönyvének" elkészítése, a másik a „Magyar ifjúsági munka sztenderdjeinek" meghatározása volt. E két feladattal egy olyan Szakmai Műhely foglalkozott, amelynek tagjai az önkormányzatokban dolgozó ifjúsági referensek és önkormányzati intézményekben vagy civil szervezetekben dolgozó ifjúságsegítők voltak. A Szakmai Műhelynek nagyon fontos szerepe volt abban, hogy a kiadvány főbb tartalmai és megközelítései kialakuljanak. Ennek a Műhelynek munkájában Bába Karola, Burai István, Fróna Katalin, Gesztelyi Tamás, Groska Éva, Hornyák Éva, Horváth Marianna, Kőműves Judit, Szabó Csaba (Habi), Szabó Zsuzsanna, Szász Henrietta, Tanács Gábor, Varga Tamás, Vincze Béla odaadóan, személyes részvételük erejével, Ditzendy Károly Arisztid inkább távoli szimpátiával vettek részt. Katona Mária (Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda) és Vajda Árpád (Dél-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda) felelősségteljes irodavezetői munkájuk mellett felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak a szakmai folyamat egészében és abban, hogy a Szakmai Műhely kollegiális légköre és a munka körülményei támogassák a folyamatokat. A Szakmai Műhely munkáját és 2008-ban a különböző városokban megtartott találkozóit Kovács Erzsébettel közösen facilitáltuk. A fogalmazás pongyolaságainak javításáért Járosi Évának tartozom köszönettel. A kézirat türelmes átolvasását és a segítő megjegyzéseket a Mobilitás munkatársainak – Kátai Brigittának, Letenyeiné Mráz Mártának, Szebenyi Mariannának és Tiszolczi Péternek – köszönöm. Végül megköszönöm a budapesti

Puskin Café (kiváló minőségű wifi minden asztalnál konnektorokkal!) megértő és figyelmes személyzetének azt a türelmet, amit akkor tanúsítottak, amikor törzsasztalomnál ennek a könyvnek a különböző fejezeteit oly sok órán át gondoztam.

A kiadvány, mint hangsúlyoztuk, nem regény, hanem szövegkirakó. Ez a megjegyzés valamennyi fejezetre érvényes. A bemutatott nézetek, gondolatok, megközelítések sokszor feleselnek egymással vagy kiegészítik egymást. A szövegben a további utak keresése, egy-egy témakör jobb megértésének, egy-egy dolog továbbgondolásának segítése érdekében lábjegyzeteket és a szövegbe beszúrt ún. „szövegablakokat" alkalmaztunk. Ezeket kisebb betűtípussal, dőlt betűvel és behúzással különböztetjük meg. A kiadványt egy szöveggyűjtemény egészíti ki, amely a szövegekhez illeszkedő illusztrációkat, példákat tartalmaz. Ezeket a szövegeket és a webográfiát a www.mobilitas.hu/niida/telepulesi_ifjusagi_munka címen találja meg a Tisztelt Kirakó-Olvasó! A fejezetek végén WEB – ehhez a fejezethez cím alatt jelezzük a hivatkozott oldalról letölthető illusztrációkat, szövegeket. Itt közöljük azokat a kulcsszavakat is, amelyek segítségével magunk is kerestük az interneten a fejezethez tartozó tartalmakat. Mindent elkövettünk azért, hogy az idézeteket a forrás feltüntetésével közöljük. Ha ebben nem minden esetben voltunk sikeresek, az inkább a web változásai, semmint szándékaink indokolják.

Kirakóként mutattuk be ezt a kiadványt. Talán nem is olyan elképzelhetetlen, hogy „kirakásában" egyszer-egyszer közösen vesznek részt azok, akik

- egy település képviselőtestületében, választott tisztségviselőként fontosnak tartják azt, hogy településüknek terveken alapuló, rendszeres és folyamatos, kiszámítható és tartós feltételeket teremtő ifjúságpolitikája legyen,
- a települési önkormányzat hivatalszervezetében az ifjúsággal kapcsolatos feladatok ellátásával megbízott köztisztviselőként dolgoznak,
- különböző feltételek és körülmények között ifjúságsegítőként dolgoznak,
- a települési önkormányzat által fenntartott ifjúsági, oktatási, közművelődési–közösségi, szociális vagy egészségügyi intézményben dolgozván találkoznak a fiatalok problémáival, és segítségükre vannak ezek megoldásában,
- egy településen működő civil szervezet keretei között közvetlenül foglalkoznak a fiatalokkal,
- e kereteken belül önkéntes tevékenységeikkel segítik a fiatalok közösségeit, és együttműködnek velük a társadalom-tanulásuk folyamatában.

A kiadvány készítőjeként minden észrevételt, kritikai megjegyzést szívesen fogadok.

Budapest, 2009 tavaszán

Wootsch Péter
peter.wootsch@t-online.hu

1. fejezet: A település, ahol élünk

Ebben a fejezetben...

tereket, tornyokat, ablakokat, templomokat látunk. Eltűnődünk azon, hogy a település az elsődleges élőhelyünk. A tornyok és templomok, az iskolák és a színházak előtt emberek, az ablakokban virágok és az azokból kitekintő polgárok láthatóak. A települést – amely lehet város vagy község, kicsi vagy nagy, fejlett vagy halmozottan hátrányos helyzetű, gazdag vagy szegény – lakhatják nagyon sokan, és lakhatják olyan kevesen, hogy minden ott lakó a személyes ismerősünk. A település, amely mindig más és más, de Élet-keretet ad az ott élőknek. Elgondolkodunk azon, hogy a település mit taníthat nekünk, és azon is elgondolkodunk, hogy mit is tanulnak a településen, a településtől a fiatalok. Javasoljuk az Olvasónak, fontolja meg ezeket a kérdéseket: Vajon hol tanulják a fiatalok a társadalmat? Vajon a település a fiatalok társadalom-tanulásának elsődleges vagy másodlagos kerete? Azt gondoljuk, felismerhető, hogy a tanulási folyamat tervezhető és segíthető, és ebben a cselekvésben mindenki – a települési önkormányzat és a helyi társadalom civil szereplői is – megtalálhatja a saját feladatait. Azt reméljük, hogy ebből az együttműködésekhez elvezető cselekvések következnek. Reményeink szerint elfogadható, hogy azért mondjuk ezt, mert hiszünk abban, hogy a fiatalok hozzájárulnak egy település megtartóképességéhez. Jövőjéhez.

1.1. A TELEPÜLÉS, AHOL LAKUNK. A POLISZ, AHOL ÉLÜNK

„A polisz tanítja a polgárt."

(Szimonidész, i.e. 8.sz.)

A polisz fogalma még ma, a XXI. században is sokféleképpen kerül elő. Egyik jelentésében a fejlett, közösségi ügyek iránt érdeklődő polgárok közösségének, a működő településnek a szinonimája. A régi görögöknél a polisz egyszerre és egy időben jelentette az együtt, egy helyen élők életét keretező fizikai és szellemi teret. A polisz jelentése a múltban sokszor fallal körülkerített fizikai terület és közvetlen környezete, valamint a politikai közösség volt – egyszerre. Egyesek a poliszhoz tartoztak, mert annak fizikai területén éltek, és mert jogokkal rendelkeztek ahhoz, hogy részt vegyenek a közösséget érintő döntések meghozatalában. Voltak olyanok is, akik bár a polisz fizikai területén éltek, nem vehettek részt a közösség életét befolyásoló döntések meghozatalában – mert ehhez nem volt joguk, így lehetőségeik is korlátozottak voltak.

A működő település fogalma mind a mai napig erre a görög városállamok idején kialakult elképzelésre épít, ezt idézi fel. Sokszor mint egy kívánatos, elérendő állapot összefoglalását használjuk. Alkalmazták évszázadokon át a középkori uralkodók, amikor várost alapítottak, vagy kiváltságokkal ruházták fel a már megalapított város közösségét. Ezt a gondolatot álmodták tovább a reneszánsz fejedelmek, amikor az olasz városállamok versengésére alapították hatalmuk egyensúlyait. Éltek ezzel a hagyománnyal a XIX. század nemzeti forradalmainak talaján született mozgalmak, amikor az új nemzetállamok közigazgatási szerkezetén gondolkodtak, és amikor kijelölték az új nemzetállamok fővárosait és meghatározták azok státuszát. A polgári autonómia alapegységeként a települési önrendelkezés joga mindig komoly követelés volt – annak elfojtása mindig erős hatásokkal, tiltakozásokkal járt együtt.

A XX. század második felében megszületett új város- és település-szervezési elvek sem szakadtak el nagyon ettől a gondolattól – sőt, „újdonságuk" éppen abban rejlett, hogy keresték a megoldásokat arra, hogy az egyre nagyobbra növő települések életének megszervezése érdekében hogyan lehet még közelebb vinni az együttélést szabályozó megoldásokat az ott élő polgárokhoz.

A polisz – értelmezésünk szerint – olyan fizikai és szellemi környezet, amely az ott élők összességét foglalja keretbe. Véleményünk szerint az ő poliszhoz való viszonyuk alapvetően a poliszban élhető élet minőségét határozza meg. Egy település aktív közösségei élettel töltik meg a tereket, „érezni lehet", hogy a település polgárai számára fontos az, hogy hol és hogyan élnek. A településen élők részvétele a település életében olyan minőség, amely élhetőbb környezetet teremt. Ez a valódi polisz! – mondjuk. Ott, ahol a részvétel helyett apátiát, a települési események üresség és felszínességet, a települési eseményekkel kapcsolatban csak sodródást, passzivitást tapasztalunk, ott általában kevesebb vonzalmat éreznek a településhez, és ez kihatással van még az oda látogatóknak és turistáknak nyújtott szolgáltatásokra is. Ezt érzékelvén azt mondjuk majd: ez nem polisz!

A település olyan élőhely tehát, ahol jól akarjuk érezni magunkat, és szeretnénk, ha másoknak is kedvező benyomásai lennének a „mi élőhelyünkről". Ezek szerint nem minden település polisz, de saját elhatározásaival azzá válhat. A XXI. században a településfejlesztési elképzeléseink még a XX. századi folyamatokból következnek. Összhangot kell teremteni az elmúlt és a megérkezett évszázad követelményei között – ez mind a település fejlesztése, mind az ifjúsági munka körülményeinek szempontjából azonos elvárásokat teremt! A fiatalok sokat segíthetnek abban, hogy a településeink felzárkózzanak a XXI. századhoz.

1.2. A TELEPÜLÉS TÉRKÉPEI

„Mi a térkép? Egy rajz, de nem akármilyen rajz..."
(ismeretlen)
„Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj..."
(Radnóti Miklós)

„Egy földrajzilag meghatározott, összefüggő területen művi (épített) és természeti elemekből álló együttes, mely más településekkel együtt kiszolgálja polgárainak fizikai és szellemi igényeit, lenyomata és hordozója a települési közösség múltjának és jelenének, tükrözője a társadalmi és gazdasági berendezkedés és a közösség kultúrájának." – így határozza meg a település fogalmát Tóth Zoltán[1].

A település közigazgatás–jogi meghatározása még ennél is egyszerűbb. A Magyar Köztársaság Alkotmányának 41. §-a szerint: *„A Magyar Köztársaság területe fővárosra, megyékre, városokra és községekre tagozódik."* Ebből persze a jogoknak és a kötelezettségeknek egész rendszere következik a gyakorlatban, olyan jogok és kötelezettségek, amelyek nem „csupán" a településen élő polgárok által választott települési önkormányzatra, hanem magukra a választókra is hatással vannak.

A magyar wikipédián (www.wikipedia.hu) a *település* szócikke szerint[2] a kérdés azonban már korántsem ilyen egyszerű, hiszen Magyarországon a településeket az a helyzet jellemzi, hogy a településeken lakók több, mint 30 %-a ingázik: nem ott

---

1 *www.fogalomtar.hu/index.fm*

2 *(2008. október) „Egyszerűen fogalmazva olyan hely, ahol az emberek laknak és dolgoznak. Maga a jelenség (ti. egy adott helyen való letelepedés vagy megtelepedés) nem csak embereknél figyelhető meg. Az emberek a telepedés vagy a telepítés során alkotnak telepet, vagyis önszántukból vagy akaratuk ellenére.*

***Mendöl Tibor** szerint az embercsoport lakó és munkahelyének térbeli együttese*

- *Lakóhely: az a hely, ahol egy ember vagy embercsoport a maga testi épségének és anyagi javainak megvédése céljából alkalmas módon berendezkedett.*
- *Munkahely: ahol egy ember vagy embercsoport a maga szükségleteinek megszerzése céljából valamilyen tevékenységet folytat.*

Persze beláthatjuk a meghatározás idejétmúlt voltát, hiszen ma Magyarországon a népesség hozzávetőleg 30%-a ingázik lakóhelye és munkahelye között. Ilyen módon a lakó- és munkahely egységéről már nem beszélhetünk.

***Beluszky Pál** meghatározása szerint: A település egy embercsoportnak és a bővített társadalmi újratermelés céljait szolgáló, az ezen embercsoport által igénybevett létesítmények (lakó-, munka- és pihenőhelyek, szolgáltató intézmények) – a lakosság mindennapos, rendszeres „mozgástere" által kijelölt – funkcionális egysége.*

- *A közigazgatás és a településföldrajz álláspontja itt eltér!*
- *Ez a definíció ma is helytálló, mert nem feltétlen térbeli egységről, viszont funkcionális egységről szól.*

***Tóth József** szerint: A település egy adott földrajzi környezetben, annak elemeivel intenzív kölcsönhatásban élő gazdasági, társadalmi, műszaki (infrastrukturális) struktúrák rendszere. Tóth professzor szerint a települést egy olyan elméleti tetraéder belsejében szükséges vizsgálni, melynek a négy lapja: a társadalom, a gazdaság, az infrastruktúra és a természeti környezet".*

tanul, nem ott dolgozik, ahol lakik. Választópolgárként nem ott szavaz, ahol a munkájával és főbb tevékenységeivel kapcsolatos érdekei keletkeznek.

Még bonyolultabbá válik a kérdés akkor, ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy mit jelent a település a fiatalok számára. Jól tudjuk a saját tapasztalatainkból, hogy vannak olyan magyar települések, ahol a fiataloknak nem kell azért messzire utazniuk, hogy iskolába járjanak vagy azért, hogy megtalálják azokat a tereket, ahol barátaikkal találkozhatnak. Tudjuk azt is, hogy vannak olyan települések, ahonnan a fiataloknak messzire kell utazniuk mindezért.

Melyik a „településem" tehát? Az, ahol álomra hajtom a fejem, vagy az, ahol az időm nagyobbik részét töltöm el tanulással, munkával, vásárlással, a szabadidőm szervezésével? A fiatalokat a helyet könnyen változtató, a helyváltoztatás okait jól kezelő, rugalmas magatartás jellemzi. Hol vagyok otthon Magyarországon és hol Európában? Európai magyarként hol vagyok a településem polgára? Identitásom miatt szükségem van a településre. A helyre, ahol élek. Mindig fontos kérdés az, hogy „hol laksz", „hol élsz".

Az előbb említett különböző szempontú meghatározások egyetérteni látszanak abban, hogy a település olyan emberek által alkotott tér, amelynek elemei egymással kölcsönhatásban vannak. A lakóterek és a munkaterek, a pihenés és a szabadidő terei vagy az épített és a természeti környezet egymással elválaszthatatlanul összefüggenek, összetartoznak. Az ezekben a funkciók szerint elkülönülő terekben keletkező eltérő, sokszor egymásnak ellentmondó, egymásnak feszülő emberi és közösségi érdekeket a választópolgárok által megválasztott települési önkormányzat, a lakóközösség próbálja együtt, összhangban tartani. A település nem azonos a települési önkormányzattal, és a helyi lakóközösség nem azonos a településen tartózkodók összességével. A helyi település helyi lakóközösségek szövedéke, ahol a szomszédságnak, a közvetlen környezetnek, a helyi belső határoknak nagyon nagy a jelentősége! Ebben ott vannak, részt vesznek a fiatalok is.
Az eddigi meghatározások egyszerű összefoglalásaként a településeket tipikusan a következő ismertetőjegyek (címek) szerint szokás tárgyalni:

- Méret (terület, lélekszám)
- Kor (alapítása/i/)
- Történet (neve és nevének eredete)
- Fekvés (helyi és helyzeti energiák, periférián vagy központban való elhelyezkedés, megközelíthetőség)
- Jelleg, típus (amelyek közigazgatási és település-földrajzi szempontok szerint eltérnek)
- Alaprajz (amely összefügg kialakulásával, mint pl. „történeti településközpont", „ipari terület", „lakóövezet")
- Látkép[3]

3 *A már hivatkozott wikipedia szócikke alapján.*

Ha ezeknek a kategóriáknak az alkalmazásával beszélünk egy községről vagy egy városról, könnyebben eljuthatunk a település leginkább ismert leírásához, a térképhez. Nagyon sok települési térképet ismerünk és használunk mindennapjainkban. Nevezzük az ezen szempontok alapján készített különböző települési térképeket olyan „kritérium-térképeknek" – földrajzi, politikai, gazdasági, közigazgatási, kulturális stb. kritériumok által készített térképeknek –, amelyek sztenderdeket követnek. Az ilyen típusú település-térképeket mindannyian jól ismerjük. Ezeket találjuk meg a településeket bemutató honlapokon, a településről közölt turisztikai információk mellett, és ezeket használjuk hivatalos dokumentumokban. A hivatalos térképeket a térképészet-tudomány által meghatározott indikátorok alapján rajzolják.

Azonban az ilyen módon készített kritérium-térképek ritkán mondanak valamit a településen élőkről. Az ilyen térképek alapján egészen biztosan nem tudhatjuk meg azt, hogy az ott élő emberek hogyan élnek, éreznek, gondolkodnak. Ennek a megismeréséhez más mutatókra, más indikátorokra van szükségünk. Valószínűleg még inkább zavarba ejtő kérés lenne az, ha a településen élő fiatalok „térképét" kellene elkészítenünk. Úgy gondolom, hamar észrevennénk: ennek a térképnek az elkészítéséhez még az imént említettekhez képest is más indikátorokra van szükségünk!

Egy lépéssel közelebb vezet bennünket a problémánk megoldásához az a módszer, amelyet az Európai Unió statisztikai hivatala, az Eurostat által kifejlesztett ún. „Urban Audit módszer"[4] alkalmaz. Ez a vizsgálati módszer az alábbi egymással összehasonlítható szempontokat (indikátorokat) alkalmazza:

- Demográfia (pl. a település népesedési adatainak változása: természetes növekedés, fogyás, el- és bevándorlás)
- Szociális szempontok (pl. szegénység – gazdagság, munkanélküliség)
- Gazdasági szempontok (pl. vállalkozások, befektetések, beáramló tőke)
- Polgári részvétel (pl. egyesületek száma)
- Képzés és oktatás (pl. iskolák, szakképzés, iskolán kívüli képzések)
- Utazás és közlekedés (pl. településen belüli tömegközlekedés, a település megközelítése)
- Információs társadalom (pl. közösségi információ és internet-hozzáférés)
- Kultúra és rekreáció/szabadidő-eltöltés (pl. intézmények, azok típusai)

Ez a 8 indikátor (indikátor-csoport) lényegében összefoglalja mindazon ismereteket, amelyeket – a fentiekben említett szempontok szerint – mérlegelhetnek a döntéshozók települési stratégiák megalkotásakor, vagy mérlegelhetek én, aki európai polgárként arról kíván dönteni, hogy melyik településen kíván letelepedni, élni, boldogulni. Az Urban Audit egy olyan modell, amely segíthet a településeknek

4 *Részletesebben: www.urbanaudit.org*

abban, hogy megfogalmazzák terveiket, stratégiáikat, és mindezt annak ismeretében tehessék, hogy tudják: a hasonló helyzetben lévő, más európai települések hol is tartanak az adott mutatóikkal. Az Urban Audit a felvett adatokat összehasonlító táblázatokban teszi közzé. A módszernek az a különlegessége, hogy a statisztikai adatokat a településeken élők megkérdezése által nyerhető adatok egészítik ki, így képet kaphatunk arról is, hogy a településen élőknek mi a véleménye élőhelyükről.

Vajon elkészíthető egy olyan térkép, amely a fiatalok térképe a településükről? Olyan térkép, amely megmutatja azt, hogy mit is gondolnak ők az élőhelyükről? Ha igen, milyen indikátorokat használunk majd ennek elkészítéséhez? Milyen indikátorokat alkalmaz az alábbi „térkép"? Hogyan vegyíti egy leírásban a különböző térképek indikátorait?

> *„Kaposszerdahely Somogy megyében Kaposvártol délnyugati irányba a zselickapujában található.*
> *Kaposvár felöl érkezőt elöször is a gyönyörű táj látványa varázsolja el. A faluba érkező jobb kézfelöl a tókaji parkerdöt láthatja ahol a tókaji horgásztó is található. Bal kézfelöl pedig fönt a dombon az uj lakonegyed ahol egy mileneumi parkban Szent István szobor van, melynek hű mása az Erdélyi Farcád tetstvér falunban is meg található. s játszotér is a gyerekeknek. A temetö elött egy Székelyfaragású harangláb államit a testvér falútól kapta a falúnk. A faluban iskola, ovoda , polgármesteri hivatal, egy gondozási központ is müködik. Temloma Mária templom nevet kapta. A templom elött a föut mellet második viládháborus emlékmü látható . A temlom elött tovább megyünk az utca elágazásáig a Petöfi utcában egy trianoni emlékmú találhato melynek eredetije erdélyben a Farcád nevú testvér faluban van. Ha a föúton tovább haladunk Szenna irányába akkor a Rákoczi utca végén jobra találhato a Pazderjás horgásztó. Rákoczi útcán haladva Szenna felé jobb kézfelöl a második új lakó negyedet láthatják. A faluban keramikusok, textilművész és ötvösmester, kőfaragómester , és faszobrász is van."*[5]

1.3. A TELEPÜLÉSI KÖRNYEZET MENTÁLIS/KOGNITÍV TÉRKÉPEI

„...az iskolába menvén, a járda peremén,
hogy ne feleljek aznap, egy kőre léptem én..."
(Radnóti Miklós)

Sokféle térképet ismerünk tehát. Többségük vonalak, színek, feliratok tarkasága. Vannak azonban olyanok is, amelyeket benyomások, emlékek, szokások, közösen megélt események alakítanak ki – bennünk. Ezeket egyéni, mentális vagy „kognitív" térképeknek hívjuk. A kognitív térkép saját személyes tapasztalataink lenyo-

5 *L.: www.falumkaposszerdahely.blog.dada.net. (Ennek a bemutatásnak a szerzője nem tinédzser.)*

mata[6]. Kötődik a tevékenységeink ismétlődéséhez, gyakoriságához, emlékezetes eseményekhez, amelyeket „egy életre megjegyzünk", egy olyan helyzethez, amely ismétlődő jellege miatt vagy valamilyen más ok miatt fontossá tesz, kiemel a környezetéből egy helyet, városrészt, útvonalat, teret, épületet.

> Szabó Zoltán *Szerelmes földrajz* című művében így írt erről: *„Ma már tudom, hogy a határszélen laktunk. Persze a szónak nem a szokásos, hanem a társadalmi értelmében, a város és a külváros között (...) Délelőtt délnek indultam, a Belváros felé, ahol az iskolában a polgári társadalom nevelt, délután északnak indultam, a Népház kölcsönkönyvtára felé ... Még a szaga is más volt az utcának a házunktól északra, mint a házunktól délre, s a belvárosi iskola és a külvárosi kölcsönkönyvtár szagkülönbségein közvetlenül észlelhettem, szinte naponta, hogy az emberi egyenlőség csak a halál után kezdődik."*
>
> Egy másik példa a mentális (belső/kognitív) térkép „felvételére": *„Csináltunk páran mentális térképet Győrről. Volt közöttünk bennszülött helyi lakos, bejárós vidéki. Az eredmények egészen érdekesek lettek. A munka megkezdése előtt egyértelmű volt, hogy a városra jellemző földrajzi elemeket mindenki bejelöli majd. Így is lett. A Rába és a Mosoni-Duna abszolút vezetett az összes tereppont említése között. A két folyó volt az egyik abszolút igazodási pont. Nem véletlen, hiszen ezek választják el a Belvárost az északi városrészektől és az egyetem is folyó mellett fekszik. Hasonló igazodási pont volt még a vasútvonal és a nagyobb bekötő utak..."* [7]

Egy ilyen mentális/kognitív térképnek sokszor kiindulópontjául szolgálnak a hétköznapi beszélgetéseink. Sokszor írjuk le így településünket, ha megkérdezi valaki, „milyen az a ... város, ... község, ahol élsz?". Ezért mondjuk azt, hogy „szeretem a Fő téren álló emlékművet", vagy azt, hogy „a folyó partján, ahol...". A települési identitásunk az adott helyen velünk megtörtént események formálta kép. DE ehhez „szükségünk van" a település épített, természetes környezetére is. Az a ház, az a tér, az az utca ott van, talán már évszázadok óta – én pedig akkor lépek ezekkel kapcsolatba, amikor nekem fontos dolgok történnek ott. E szempontból tehát mindegy, hogy azt a teret, azt a házat ki, mikor, miért és hogyan építette – környezetemmé válik, attól elevenné, hogy ott történik valami, velem.

A kognitív térképem a velem másokkal együtt megtörtént/bekövetkezett események lenyomata, feldolgozása. Cselekvés, amely tudattá válik. Identitásunk fontos része az, hogy hol születtünk, hogyan és hol nőttünk fel. Településünkhöz kialakuló viszonyunkat a velünk ott megtörtént események határozzák meg. Ebből szeretet

---

6 *A „mentális/kognitív térkép" fogalmának meghatározása nem egyszerű: „mindazon tudati tulajdonságunk, amely képessé tesz bennünket arra, hogy a térre vonatkozó információkat gyűjtsük, rendszerezzük, raktározzuk, előhívjuk és átdolgozzuk." – így szól pl. az egyik meghatározás. L.: www.arts.u-szeged.hu/socio/racz/telkut/mentalmap.htm (Letenyei László). Az érdeklődők erről bővebbet a Tér és Társadalom 1996/2-3. számában, Kiss János – Bajmóczy Péter: Egyetemi hallgatók mentális térképei Magyarországról c. cikkében olvashatnak (55-68. oldal).*

7 *http://gyeregyuri.blogspot.com/2007/04/kognitv-trkpek.html*

és elfogadás, megértés és elutasítás következik. Vannak, akik mindig egykori önmagukat keresik a településen, ahol felnőttek – mert identitásuk része a kút, a tér, az utca –, és a társakat ezek felfedezésében. Van, akinek a település neve, ahol született, csak egy, a személyi okmányokba foglalt adat. A fiatalok még nem döntötték el, hogy mit gondoljanak élőhelyükről. Identitásuk formálása az életfeladatuk, identitásuk alakulása, megszilárdulása az életük. Úton vannak az identitás megszilárdulása felé. Ennek a kialakításában a település nagyon fontos kapaszkodókat ad nekik.

1.4. A SZABAD TEREK TÉRKÉPEI – AHOGYAN A FIATALOK KÉSZÍTIK EL A TELEPÜLÉS TÉRKÉPEIT

„Gyerek vagyok és utcákon átszaladok
Gyerek vagyok és lányok szemében úszom el
... Ez a város gyönyörű és ezek a lányok szépek..."
(Republic)

A fiatalok települési kognitív térképének fontos eltérése a felnőttekétől az, hogy elsődlegesen a szabad terekről készül, és a fiatalok kötelességei által „felvett" térkép elemeit a szabad terek viszonyítási pontjaival köti össze. Az otthon és az iskola, az edzések helyszíne a kötelességek, a szórakozáshoz, a lődörgéshez, az aktív megfigyeléshez alkalmas hely, a barátokkal együtt töltött idők helyszíne a velük közös aktivitásokat befogadó tér a szabadidő viszonyítási pontja.

„A szabad terek egy településen azokat a tereket jelentik, amelyeket a fiatalok a felnőttek ellenőrzése nélkül használhatnak" – mondja Bennie Hendriksson, svéd ifjúságkutató. Ilyen szabad tér lehet az utca, a sportpálya, az iskola melletti városi tér, nagyvárosban a bevásárlóközpont, a multiplex mozi, a diszkó, a biliárd-terem, azok a helyek, ahol a fiatalok másokkal találkoznak, ahol „az idejüket töltik". A szabad terek közel vannak a fiatalokhoz, és általuk közvetlenül elérhetőek. Elérésükhöz sok esetben nincsen szükség feltételekre. Nem kell belépti díjat fizetni, nem kell belépési nyilatkozatot kitölteni, nem szükséges előre jelezni az érkezésünket.

A település egyéb tereinek eléréséhez, igénybevételéhez vagy használatához különböző feltételeket kell teljesíteniük, amelyek egy részét – mert ezeket a feltételeket nem reájuk szabták – egyszerűen nem képesek teljesíteni, vagy eleve nem akarják teljesíteni őket, hiszen ez olyan szabályok betartását kívánja meg tőlük, amelyektől idegenkednek. A városi utcai sportok (bringa, gördeszka, break-dance), a városi utcai művészetek (a graffiti, a tag) sokszor nagyon is látható jelekkel emelik ki a fiatalok által használt szabad tereket a környezetükből. A fiatalok térhasználatuk során sokszor olyan információkkal rendelkeznek a településekről, amelyekről a felnőttek nem is gondolkodnak. Az például, hogy a fiatalok szívesen kerékpároznak egy városban, sokszor azt jelenti, hogy jobban ismerik a városi közlekedés lehetőségeit és korlátait, mint azok a felnőttek, akik többnyire gépkocsiban ülve

alkotják meg a maguk kognitív térképét. Ezeknek a kognitív térképeknek számos egyéni változata lehet, de gondoljunk arra, hogy ezeket a fiatalok nagyon is „egyeztetik" egymással. A fiatalok egy település közös mentális térképével rendelkeznek. Gondoljuk el, hogy a „közös mentális/kognitív térkép" megalkotása milyen izgalmas feladat! Képzeljük csak el, milyen lenne, ha a település megismerését a különböző generációk kognitív térképeinek összehasonlításával kezdenénk!

Az ifjúsági munkában régóta ismert jelenségek kapcsolódnak a szabad terek használatához. Ezt az irodalom általában konfliktusterületként vagy normák találkozási pontjaként írja le, ahol a felnőttek, a nevükben fellépő hatóságok és a fiatalok „harcban állnak" egymással. A szabad terek ellenőrzésére tett kísérletek végigkísérik a fiatalokkal kapcsolatos politikákat. A tipikus válaszok általában a rendészeti eszközökkel adott válaszokban, a korlátozásban, a terek fokozott ellenőrzésében, a fiatalok aktivitásainak kiszorításában, más terekbe való elterelésében mutatkoznak meg[8].

Ez sokszor jellemző a nagyvárosi lakótelepi környezetre, ahol a lakóövezet zsúfoltsága, a leértékelődő közösségi szolgáltatások és a sokszor hiányzó közösségi terek, valamint a fiatalok közösségi igényei és szükségletei nagyon gyakran éles konfliktusokat okoznak[9]. Egyes esetekben a városi sportokat olyan helyekre terelik, amelyek ellenőrzés alatt tarthatóak. A BMX vagy gördeszka-pályák építése, a „szeszmentes szórakozóhelyek" kialakítása, a nagy bevásárlóközpontokba telepített ifjúsági szolgáltatások (információs és tanácsadó szolgáltatás, prevenciós programok), a diszkókban megjelenő ártalomcsökkentő programok azt is jelzik, hogy a szabad terek elfoglalásának jelentőségét a környezet felismerte, és együtt él az ehhez kapcsolódó jelenségekkel.

A graffitikkel vagy a tag-ekkel folytatott szakadatlan küzdelem szinte természetes része a városi közszolgáltató cégek tevékenységének, sőt a rendőrségnek is. Több olyan példát is ismerünk, amikor egy város „hadat üzent" a város házainak falait elcsúfító „rajzok" ellen, kommandó-akciókat szervezett a firkálások elkövetőinek elfogása érdekében, és igyekezett olyan helyzetet teremteni, amikor az elfogott elkövetők példás büntetésben részesülhetnek. Ismerünk olyan példákat is, amikor nem rendészeti, hanem az ifjúsági munka eszközeivel próbálják ezt a problémát kezelni – van módunk tehát a különböző, prohibicionista (tiltásra és korlátozásra alapuló) és antiprohibicionista (tiltás és korlátozás ellenes) elképzelések tanulmányozására, hatékonyságuk mérésére. Egy település dönthet egyik vagy másik meg-

8 *Ismerünk olyan megoldást is, amikor pl. szülői szerveződések vállalkoznak „őrjáratra" a szabad terek ellenőrzésére (pl. Stockholmban). Tudunk arra példát, hogy nagyvárosi terekben a fiatal bringások kiszorítására korlátokat építettek. Ismerünk olyan – egyébként nagy felháborodást kiváltó – esetet, amikor egy-egy, a fiatalok által gyakran használt térre ún. „moszkitót" szereltek fel. A moszkitó egy olyan készülék, amely nagyon magas frekvenciájú hangokat bocsát ki, ami a 20 év körüli fiatalokat zavarja (hiszen hallásuk sokkal élesebb, mint az idősebbeké).*

9 *A Franciaországban „banlieu"-nek nevezett lakótelepeken kirobbant zavargások és visszatérő erőszakjelenségek magyarázataként is ezt szokták volt felhozni. 2006-ban, az akkori francia belügyminiszter (Nicolas Sarkozy) pl. hatósági úton megtiltotta a fiatalok panelházak lépcsőházában való csoportosulásait – vagyis háromnál több fiatal találkozását – mondván: ez a lépés a zavargások megelőzését szolgálja.*

közelítés mellett. Egy település elfogadó, segítő és megértő légkört alakíthat ki a fiatalok körül, vagy tilalomfákat és korlátokat állíthat a fiatalok elé. Azt szeretnénk javasolni, hogy egyik vagy másik út választását meggondoltan és a fiatalok települési térképeinek ismeretében tegyék meg!

Rámutattunk arra, hogy a fiataloknak a településükről készített mentális/kognitív térképét a szabad terek és az azokban történő események sorozata alakítja–formálja. A településhez való kötődésüket, a települési környezethez való viszonyulásaikat ez mindenképpen befolyásolja. A település ünnepeiben való részvétel lehetőségei, az, hogy a település milyen minőségű szabadidő-eltöltési lehetőségeket kínál, az, hogy ezeket könnyen vagy nehezen lehet-e igénybe venni, illetve az, hogy milyen utazási lehetőségek állnak rendelkezésre ahhoz, hogy ezeket a szomszédos településeken el lehessen érni – nos, ezek az adottságok szintén hatással vannak a fiatalok mentális/kognitív térképének alakulására.

Magyarországon vannak olyan – elsősorban városi – települések, ahol a fiatalok szabad terek elfoglalására és megtartására irányuló késztetései teljesen láthatóak a külső szemlélő számára is, és vannak olyanok, ahol a fiatalok a településen rejtőzködő csoportot alkotnak, hiszen a település demográfiai állapota, légköre, adottságai miatt jelenlétük csak nagyon áttételesen és közvetetten vehető észre.

Láthatunk települési példákat arra, hogy a fiatalok életének „habzása" gazdagítja, színesíti a település életét, jó kedvvel és élettel tölti meg a település tereit, és olyan szolgáltatásokat indukál, amelyek később a település kereskedelmi szolgáltatásainak növekvő bevételeiben realizálódnak. Látunk ennek az ellenkezőjére is példákat, amikor a település a fiatalok „semmittevésének" következményeit problémaként értelmezi, és harcba száll a fiatalok utcai csoportosulásaival, utcai aktivitásaival, látható jelenlétével, „el akarja tüntetni őket a szem elől". Egy nyitott és plurális világban van módunk arra, hogy tanulmányozzuk más települések példáit, és tanuljunk belőlük. Európában nagyon sok település foglalkozik tudatosan, rendszeresen ezekkel a kérdésekkel. Megoldásaik sokfélék. Érdemes ezeket tanulmányozni!

1.5. A TELEPÜLÉS, MINT A FIATALOK TÁRSADALOM-TANULÁSÁNAK KÖRNYEZETE. A TELEPÜLÉS, MINT TANÍTÓ KÖRNYEZET

„Azt mond meg nékem, hogy hol lesz lakóhelyünk,
Maradunk itt, vagy egyszer majd továbbmegyünk?
Itt van a város, vagyunk lakói,
Maradunk itten, maradunk itt, maradunk..."
(Cseh Tamás–Bereményi Géza: Budapest)

„Bármi történjék is veled, az csak tapasztalat lehet"
(Gráf Légrádi Balázs)

Minden fiatal valahol, egy településen él. Azt mondjuk, hogy ez a tény nem csupán a lakcímkártya egy adata. Kegyetlen irónia: még a hajlék nélküliek is településen élnek, ha fedél nincsen is fejük felett. A település hajléktalanjait sújtó problémák megoldása a település közösségére hárul. Az otthon, a fedél éppen úgy része a településnek, mint a szabad terek hálózata. Az otthon a településhez való kötődés nagyon fontos viszonyítási pontja. A hajléktalanoknak nem az otthonuk, a településük nyújt fedelet, túlélési lehetőségeket.

A település a fiatalok számára az az elsődleges társadalmi és fizikai környezet, amelynek keretei között a szocializáció folyamata zajlik, ahol a „dolgok megtörténnek velük és általuk". A település, ahol a fiatalok élnek, a társadalom-tanulásuk elsődleges fizikai kerete, tere, épített és természeti-természetes közege. A környezet állapota, adottságai, lehetőségei, szolgáltatásai és azok elérésének feltételei, a környezet által felkínált példák hatással vannak a szocializációs folyamatra. A környezet közösségi viszonyai, a közösségek életében való részvétel lehetőségei erősítik vagy gyengítik a településhez való tartozáshoz elengedhetetlen attitűdjeinket.

A környezet társadalmi ingerek sokasága, amelyre reagálnunk kell. A reagálás a bevonódás, az elutasítás, az elfogadás, az állásfoglalás széles skáláján mozoghat, és a fiataloknak van véleményük a környezetükről, amelyet nagyon sokféle módon és elsősorban az aktivitásaikban (vagy a passzivitásaikkal) ki is fejeznek. A véleményük kifejezése az aktív–bevonódó és a passzív–közömbös skála teljes spektrumában helyezkedhet el. Így is gondolkodunk róluk. Mégis, nagyon ritkán történik meg az, hogy kérjük, hogy feltárjuk, hogy vizsgáljuk ezt a cselekvésekben megjelenő véleményt! Sokszor és szívesen mondjuk azt, hogy „szeretnénk, ha településünk megtartóereje nőne" (ami alatt általában azt értjük, hogy a fiatalok itt maradnak, a településünkön), miközben nem törekszünk arra, hogy megismerjük a fiatalok erre adott válaszait, vagy, ha megismerjük azokat, komolyan is vegyük. Ritkán kérdezzük meg: „Miért kötődsz a településhez? Mit tanulhatsz itt?". Sokkal gyakrabban dönti el a települési teret átalakító projekt sorsát az, hogy a befektetők–vállalkozók mit gondolnak, mint az, hogy mi a fiatalok véleménye. Alig találhatunk arra példát, hogy településfejlesztési kérdésekben a fiatalok véleményével számolnának.

Nem igazán tudunk arra hazai példát mondani, amikor ezt az aktivitást, vagy passzivitást a felnőttek együtt és közösen, több szempontból dolgoznák fel. A településen belüli vagy települést más településekkel összekötő tömegközlekedési vállalatoknak bőséges tapasztalata van arról, hogy a fiatalok vajon hogyan használják a járműveket (pl. bliccelnek vagy sem, randalíroznak-e vagy sem a városi buszokon). A rendőröknek elégséges tapasztalata van arról, hogy hol csoportosulnak a fiatalok, és hogy milyen típus-konfliktusok alakulnak ki a felnőttek és a fiatalok csoportjai között (mert pl. „rendzavarásért" telefonálnak nekik). A tanárok bőséges tapasztalatokkal rendelkeznek arról, hogy mi történik az iskolában. Eltérő tapasztalatok eltérő megközelítésekhez vezethetnek. A település azonban a maga sajátosságaival egy egység. Mikor és hogyan van módjuk a különböző tapasztalatokkal rendelkezőknek arról beszélni, hogy hogyan látják a fiatalokat a saját településükön, és hogy szakértői beszélgetés-vezetés mellett egyeztethessék nézeteiket erről? Elsősorban olyankor, ha a fiatalokkal kapcsolatos problémákat érzékelnek, mint az a 2008-as évben, az iskolai erőszakkal kapcsolatos és alapvetően „tűzoltási célokkal" összehívott értekezleteken történt. Mi azonban arról beszélünk, amikor ezek a dialógusok a reális ifjúságkép megalkotásának és a közös cselekvésnek a jegyében történik.

A magyar települések sajátosságaik, hagyományaik, lehetőségeik és adottságaik alapján nagyon is eltérő tereket kínálnak ehhez a tanulási folyamathoz. Ez a közvetlen környezet természetesen más az egyetlen magyar metropoliszban, Budapesten, a fővárosban, és azon belül a belvárosi vagy külvárosi kerületekben; más egy középvárosban, egy megyeszékhelyen, más egy alföldi nagyfaluban és más egy dél-dunántúli aprófalvas térségben.

Magyarországon az ifjúsági munkának igazodnia kell a 2008-ra kialakult települési realitásokhoz. *Tudomásul kell vennünk, hogy bármennyire is szeretnénk, ma sok magyar kistelepülés például egyszerűen nem tudja már biztosítani a XXI. században megfelelő feltételeket, körülményeket a társadalom-tanuláshoz*[10]. Ehhez a település gazdasági, szociális, kulturális állapota és lakosainak kor- és szociális összetétele egyszerűen nem adott, mert a helyi társadalom kiegyensúlyozott viszonyai megváltoztak, a település saját erőforrásainak kimerülése miatt tehetetlenül figyeli a változásokat, és külső-kormányzati segítségre szorul. *Az ifjúsági munkának pedig a maga lehetőségeivel sokszor egyszerűen esélye sincsen arra, hogy ezeken a feltételeken változtasson, hiszen ezek állami támogatásokat, programokat, külső segítséget kívánnának, amelyeket az ifjúsági munka a maga eszközeivel csak nagyon kis mértékben tud befolyásolni.*

Ez a helyzet, amelyre együttműködésekkel, a szomszédos településekkel való kapcsolatok erősítésével lehet válaszolni. A magyarországi városokban és községekben ezek a körülmények és feltételek pedig nagyon eltérő, hosszabb távon nem

10 *Részletesebben l. a Magyar Tudományos Akadémia és a Párbeszéd a Vidékért Egyesület 2008. február 25-i konferenciáján elhangzott előadások szerkesztett változatát a História, XXX. évfolyam, 8. sz. Ezredforduló c. mellékletében.*

mindig kiszámítható, nem mindig tartós és fenntartható módon alakulnak. Hinnünk kell azonban abban, hogy az ifjúságpolitikai tervezés és az ifjúsági munka ilyen eltérő körülmények között is képes azonos elvárásokat követni. Ezeket a területi és települési körülményeket éppen az ezekhez a szakmai elvárásokhoz igazodó cselekvések egyensúlyozhatják ki – lehetőségeket és élményeket teremtvén a fiatalok számára. *Hinnünk kell abban, hogy a települési önkormányzat az ott élő emberek képviseletében és érdekében cselekszik, és ez a demokratikus tér óriási lehetőség ahhoz, hogy közösen keressük a problémák megoldásait.*

Ez azért fontos, mert sok települési önkormányzat nem feltétlenül szövetségest, hanem inkább a megoldandó problémák sorozatát látja a fiatalokban, és sokszor nem gondol arra, hogy a kiegyensúlyozott települési környezet fenntartásában pontosan *számíthat a fiatalok és velük foglalkozó ifjúsági munka támogatására*. Az ifjúsági munka fontos szerepet tölt be abban, hogy a települési önkormányzatok reális ifjúságképpel dolgozzanak. Az ifjúsági munkának ehhez az együttműködéshez ismernie kell a fiatalok mentális/kognitív települési térképeit, a települési realitásokat, és alkalmazkodnia kell az adottsághoz és a lehetőségekhez. Az ifjúsági munkának bíznia kell abban, hogy a településen élők, a helyi képviselők éppen úgy, mint az ott élő vállalkozók a települési közösség javát akarják, és bízniuk kell a demokrácia erejében: hogy van módjuk figyelmeztetni őket, ha eltérnek ettől. Ugyanakkor ez nem jelentheti azt, hogy az ifjúsági munkának ne kellene igazodnia azokhoz a szakmai elvárásokhoz és küldetésekhez, amelyeket **e kiadvány ifjúsági munkáról** szóló fejezetében mutatunk be.

A társadalom-tanulási folyamatról a **következő** fejezetben szólunk részletesebben. Ezen a helyen ennek a tanulási folyamatnak a települési összefüggéseit foglaljuk össze:

- A település találkozások, választások, döntések helyszíne, élőhely, szociális tér, példatár. A különböző társadalmi csoportok közötti együttélés legkülönbözőbb formáira és lehetőségeire mutat példákat.
- A település a közösségi-politikai aktivitások környezete. A környezet által kínált lehetőségek alkalmat adnak a közösségi cselekvésekbe való bevonódásra, a részvételre, a csatlakozásra, a közösséghez való tartozás kifejezésére.
- A tanuláshoz térre van szükségem: a települési környezet leromlottsága, elhanyagoltsága (vagyis szegénysége) vagy újdonsága, rendezettsége (vagyis gazdagsága) hatással van arra, hogy hol, mikor, hogyan kapcsolódom a település által nyújtott szabadidős kínálathoz – tengődő, változatlan, szürke, kopott környezetben kevésbé fontos pl. az, hogy „megóvjam" a környezeti értékeket – gazdagabb és folyamatosan változó környezetben fontos, hogy legalábbis ne rongáljak azon, fenntartsam a változatosságot magam is.
- A településen található és általam igénybe vehető szolgáltatások befolyásolhatják azt, hogy kivel, hol, hogyan és mikor tudok találkozni, azt, hogy ki, mikor, hogyan lehet a segítségemre abban, hogy elintézhessem azokat a dolgokat, amelyeket muszáj elintéznem, és ilyenkor mások közreműködésére

van szükségem – a település életének és szolgáltatásainak minősége hozzájárul ehhez vagy akadályozza ezt.
- Elsődleges tanulási szükségleteimet a település, mint szolgáltatási környezet ki tudja elégíteni (óvoda, iskola, továbbképzés, közművelődés, folyamatos tanulás – ez nem feltétlenül az ott meglévő intézményeket jelenti a XXI. században, egy távtanulási környezet technikai feltételeinek megteremtése pl. sok ennél költségesebb megoldást kiválthat egy településen).

Egy ifjúságbarát településen a fiatalok, mint társadalmi csoport más társadalmi csoportokkal egyenrangú – és nem más csoportoknak alárendelt – helyzetben vannak.

1.6. AZ „IFJÚSÁGBARÁT TELEPÜLÉS"

„Fiatal város a város fiataljaiért"
(Dombrád város, szlogen)

Mitől válik tehát egy település „ifjúságbaráttá"? Hogyan foglalhatnánk össze azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik, az ifjúságbarát településről beszéljünk, és hogy ezt ne csupán a kognitív/mentális, hanem a kritérium-térképeken is elhelyezhessük? Bárki mondhatná, hogy itt egy olyan szempontot ajánlunk, amely idegen. „A mi településünk mindenkivel barátságos" – mondja valaki. „Ráadásul nálunk sokkal több nyugdíjas él, mint fiatal. Miért nem *nyugdíjas-barát* településről, vagy *minden polgárnak barátja* településről beszélünk?"

Nézetünk szerint *ifjúságbarát település* az, ahol:
- kiegyensúlyozottak a különböző társadalmi csoportok közötti viszonyok („összetartó helyi társadalom") – a fiatalok éppen úgy természetes társadalmi csoportot alkotnak, mint az idősebbek, mint a vállalkozók, mint a munkaképesek, mint a választásra jogosult polgárok stb., és ezt a település így is veszi tudomásul.
- ennek látható következményei vannak arra, hogy a település mikor, hol, hogyan számít a fiatalokra, hogy milyen módon fejezi ki azt, hogy számít rájuk – vagyis a településen élők számítanak a fiatalok energiáira, cselekvőképességére.
- ebből következően a település megértően kezeli a fiatalok akcióit, és a problémakezeléshez kialakult légkör lehetővé teszi azt, hogy a fiatalokra, mint a saját maguk által okozott problémák megoldásában közreműködni képes csoportra gondoljanak. – A különböző korosztályokhoz tartozók közötti egyensúly megteremtése korántsem egyszerű feladat.
- vannak olyan fiatalok, akik azért hallatják a hangjukat, mert a településen meghallják és meghallgatják őket, és mert a jelenlétükkel számolnak a település életében.
- vannak olyan civil szervezetek, amelyek a fiatalok részvételével és érdekükben működnek, és tevékenységük a település életének természetes része – a tele-

pülés elfogadja, bátorítja és támogatja működésüket, és ők a helyi civil társadalom természetes részei.
- ezért a településen élő társadalmi csoportok képviselői között a fiatalok szószólói és civil szervezetei másokkal egyenrangúak.
- a település más társadalmi csoportjai nem féltékenyek arra, hogy a fiatalok társadalmi csoportjai velük azonos súllyal megjelennek a település életében.
- vannak olyan „meghatározó felnőttek", akik szavaikkal, tetteikkel és önként segítenek a fiatalabbaknak rokoni–vérségi, illetve gazdasági érdekeltség nélkül.
- a település terei a fiatalok sajátos igényeinek és szükségleteinek a rendelkezésére (is) állnak, és a település el- és befogadja a fiatalok igényei és szükségletei által kialakuló, az együttlétükre teremtett tereket.
- a települési önkormányzat gondot fordít arra, hogy a fiatalok sajátosságainak megfelelő problémafeltáró és problémamegoldó rendszereket működtessen, és ez áthatja az önkormányzat fenntartásában működő intézmények tevékenységét, szempontként jelen van a források tervezésének és azok elosztásáról szóló döntéseknek a folyamatában, és ezt az önkormányzat közösségi szükségletként veszi figyelembe.

Ehhez intézményes megoldások, vagyis kiszámítható, áttekinthető, tartós és demokratikus (azaz részvételre tekintő) viszonyok, és ezeket építő és fenntartó feltételek kellenek, amelyhez pedig „ifjúságbarát" települési önkormányzatra van szükség. **Erre a 4. fejezetben visszatérünk!**

1.7. TELEPÜLÉS ÉS KÖRNYEZETE

Az ország politikai–közigazgatási térképe az ország közigazgatási rendszerének megfelelően tünteti fel a megyéket, a városokat, a községeket. Ismerünk olyan térképeket is, amelyek a hét magyar település-statisztikai régiót, valamint a kistérségeket is feltünteti. Rendelkezünk olyan térképekkel is, amelyek egy-egy természetföldrajzi régiót rajzolnak meg, pl. az Őrséget vagy az Ormánságot, a Kisalföldet vagy a Dunántúlt. Ismerünk olyan történeti térképet is, amely Magyarország történelmi megyéit ábrázolja és olyanokat is, amelyek nem tüntetik fel az országok történelmileg kialakult országhatárait, hanem egy-egy nagyobb tájegységet ábrázolnak (pl. a Kárpát-medencét). A települések mindig egy nagyobb egység részei. Ez az elhelyezkedés erős hatással lehet egy település lehetőségeire. Az, hogy egy település melyik és milyen nagyobb térség része, meghatározója a települési identitásnak is.

A térképek utakat, összeköttetéseket rajzolnak a települések között. Az utak összekötik őket. Lehetőségeket teremtenek arra, hogy a települések kapcsolatba lépjenek egymással. A valóságos szomszédsági viszonyokat a térképek nem tudják feltüntetni. A térképek nem mutathatják meg azokat a vonzásokat és választásokat, amelyeket egy településsel kapcsolatban érvényesnek gondolunk. Vannak települések, ahol jobban tudunk vásárolni, mint nálunk, és vannak települések, ahol

van olyan iskola, amire szükségünk van, miközben nálunk nincsen. Van, ahol a pezsgő kulturális életet szeretjük, mert működik a színház, játszik a szimfonikus zenekar, és a városi múzeumban mindig érdekes kiállításokat látogathatunk. Sokszor utaznunk kell azért, hogy igényeinknek és szükségleteinknek megfelelő szolgáltatásokat, kínálatot találjunk. A települések változásai befolyásolják vonzásainkat és választásainkat. Az 1990-es évektől a települések dinamikus, sőt esetenként egyenesen drámai változásai figyelhetőek meg Magyarországon.

> *„Az elmúlt évtizedben bekövetkezett társadalmi-gazdasági változások jelentősen módosították, megváltoztatták a magyarországi településrendszert. A folyamat kettős: egyfelől a települések voltak hatással az átalakulásra, hiszen nem „passzív befogadóként" viselkedtek, hanem sokszor alkalmazkodásra kényszerítették a társadalmi-gazdasági folyamatokat is (Enyedi Gy. 1996). Más tényezők – például az önkormányzati rendszer bevezetése – a települések életpályáját változtatták meg. A közigazgatási rendszer átalakítása olyan folyamatokat indított el, melyek hosszú távon az ország társadalmi-gazdasági térszerkezetének az átstrukturálódásához vezetnek. Megerősödött a helyi politika, s egyre gyengébbé vált, majd teljesen megszűnt a központi irányítás szerepe. Mindezek a jelenségek életre hívták a „települések versenyét" (Enyedi Gy. 1996), amely előrevetíti a „sikeres" és „vesztes" települések megjelenését. Kevés idő telt el a rendszerváltás óta, mégis már élesen körvonalazódnak azok a tendenciák, amelyek érvényesülése kettéoszthatja az ország településállományát. Az új gazdasági tér kialakításában a sikeres településeknek egyre növekszik a szerepe, míg a vesztesek kimaradnak ebből, s egy idő után már lehetetlenné válik számukra az önállóság. A települések versenye egyben a térségek, régiók versenyét is jelenti.*
>
> *Az átmenet időszaka, a kilencvenes évtized a térszerkezetet átalakító folyamatok szempontjából nem tekinthető egységes periódusnak (Nemes Nagy 2001). Az évtized első felét (1993–94-ig) a korábbi rendszer struktúráinak lebomlását kísérő krízisjelenségek uralták, s csak a kilencvenes évek közepétől érzékelhetőek a megújulás jelei. A változások dinamikája meghatározó volt abból a szempontból, hogy az egyes térszerkezet-alkotó rendszerekben milyen reagálási sebességgel jelentkeztek a válaszok. Az átalakulás dinamikája érzékelhetően más a gazdasági, mint a társadalmi térben. Az új, piacgazdasági térszerkezet a korábbiaknál jóval tagoltabb. A társadalmi struktúra egyes csoportjai közötti távolságok megnőttek. Egyes társadalmi rétegek létszáma jelentősen csökkent, míg másoké hihetetlen mértékben megnőtt. Megváltoztak a társadalmi rétegek közötti távolságok is. ..."*[11]

Fel kell figyelnünk arra, hogy a fiatalokat, a településünkön élő ifjúságot nagyon is érinti az, hogy milyenek a település térségi viszonyai, elhelyezkedése. Hat rájuk

11 *Izsák Éva: A települési környezet átalakulása a kilencvenes években (Magyar Tudomány, 2002/11.sz., www.matud.iif.hu/02nov/izsak.html, a cikkben hivatkozott Enyedi György tanulmánykötet: Regionális folyamatok Magyarországon az átmenet időszakában. Bp. 1996.)*

az, hogy a település egy „fejlődő" vagy egy „leszakadó" térségben helyezkedik el, hogy milyen a közigazgatási besorolása – amelyet szintén a térségi összefüggések döntenek el –, és az, hogy ez mit jelent a „központok" és a „perifériák", vagyis a távolságok és a közelségek szempontjából. Miközben természetesen szívesen mondogatjuk azt, hogy az internet korában a távolságok lerövidülnek, és az információk mindenki számára mindenhol elérhetővé válnak, a fiatalok valóságában sem ezt tapasztaljuk. Az „önhibájukon kívül hátrányos helyzetű" kistelepüléseken élők esélyei rosszabbak, míg a fejlődő vagy fejlett városokban jobbak. A megyeszékhelyen vagy a fővárosban élők gazdagabb és folyamatosan gazdagodó kulturális kínálatból választhatnak, míg az északkelet-szabolcsi vagy dél-ormánsági szegregálódó falvakban összehasonlíthatatlanul kevesebből. A beruházások és ezzel a fejlődés lehetőségei egy-egy térségi központban koncentrálódnak, így itt a növekvő adóbevételek miatt a települési szolgáltatások dinamikusan fejlődnek, a települési környezet látványosan korszerűsödik, változik, míg a leszakadó térségek kiürülnek, a szolgáltatások sorvadnak, a települési környezet stagnál vagy romlásnak indul.

Ifjúsági ügyekben a települések nagyobb térségekbe való beágyazódottsága nagyon sokféle hatással van az ifjúságsegítő munkára. Ezek a kérdéskör több aspektusát többféleképpen érintik. A teljesség igénye nélkül említünk meg itt néhány, szerintünk fontos dolgot. Ezek nagyon eltérő minőségű és mélységű kérdések. Valószínűleg ez az a nézőpont, amelynek a további alakításában-formálásában további együttműködések szükségesek a településközi kapcsolatokban. Itt olyan kiaknázható lehetőségek kínálkoznak, amelyeket jelenleg még kevésbé használunk ki. Ezekbe egyébiránt nagyon is beletartozónak érezzük a közvetlen szomszédsági-kistérségi kapcsolatokat, de a testvértelepülési[12] kapcsolatokat is!

Területfejlesztés

A területfejlesztés szó szerint az érintett terület (térség) életének valamennyi aspektusát érintheti. Ez a skála lényegében magába foglalhatja az infrastruktúra-fejlesztéstől, a munkahelyteremtésen át az oktatásig, az egészségügyi ellátástól a közösségi terek teremtéséig a különböző ágazatok területeit.

> *„Napjaink gyakran emlegetett szóösszetétele a területfejlesztés, de mit is takar ez valójában. A területfejlesztés nem más, mint kormányzati beavatkozások sorozata, amely a területi (regionális) fejlődés spontán folyamatait korrigálja. E korrekció célját a mindenkori fejlesztési politika határozza meg. Habár – más európai országokhoz hasonlóan – a célok kormányonként változnak, a beavatkozások a területi-társadalmi egyenlőtlenségeket kívánják mérsékelni. Természetesen bármilyen területfejlesztési beavatkozás csak akkor és úgy lehet*

12 *Nagyon sok magyarországi településnek van európai testvértelepülése. Ezek a kapcsolatok nemcsak arra teremtenek lehetőséget, hogy gazdasági és kulturális együttműködések alakuljanak ki egy-egy település között, hanem arra is, hogy az együttműködés résztvevői a fiatalok ügyeinek önkormányzati intézéséről is tapasztalatokat cserélhessenek. A kapcsolatoknak ebben a léptékében valójában intenzív tanulási folyamatokat lehet elindítani, amelyeket célszerű tanulási folyamatként megtervezni! (a szerk. megjegyzése)*

sikeres, ha pontosan ismertek azok a fejlődési folyamatok, amelyekbe a kormányzat be akar avatkozni, továbbá ha a beavatkozás megfelelő szervezeti-intézményi rendszer keretében folyik..." [13]

E helyütt csupán néhány kérdésünk marad: A beavatkozások meghatározásakor, a fejlesztési irányok meghatározásakor ki, mikor, hogyan és milyen vizsgálatok milyen mutatói alapján veszi figyelembe a fiatalokat érintő és a fiatalokat érdeklő kérdéseket? Milyen mechanizmusok közvetíthetik a fiatalok sajátos érdekeit és szükségleteit a tervezési rendszerben? „A térség felemelkedésének illetve felzárkózásának" programjai milyen logikát követnek? Hallathatják-e a fiatalok ebben a hangjukat? Akarják-e, hogy a hangjuk hallható legyen?

Ezekre a kérdésekre a szerző nem tud válaszolni. Vajon *mit tesz és mit tehet ezekkel a kérdésekkel az Olvasó?*

Közigazgatási környezet

A 4. fejezetben majd amellett érvelünk, hogy a települési önkormányzatoknak foglalkoznia kell(ene) az ifjúsági ügyekkel. Ennek olyan feltételei vannak, amelyek megteremtésében a helyi közigazgatás felelős szereplőinek fontos szerepe van. Hogyan érvényesíthetőek az ifjúsági ügyek szempontjai egy körjegyzőségben? Hogyan találjuk meg az ifjúsági munka szövetségesei és támogatóit egy kistérségben vagy egy többcélú kistérségi társulásban? Hogyan működnek együtt és hogyan találják meg kapcsolataikat a közigazgatással a kistérség területén élő civil szervezetek? Hogyan határozzák meg a „helyi–saját" és a „helyi–közös" feladataikat?

Szolgáltatások és aktivizáló kulturális kínálat

A 2. fejezetben bővebben írunk majd az ifjúsági munkáról és az ifjúságsegítői tevékenységekről. Ennek a munkának nagy szerepe van abban, hogy a fiatalok milyen és milyen minőségű szolgáltatásokat találnak egy-egy településen. Identitásuk elsősorban ahhoz a településhez kötődik, ahol laknak, ahol életüket élik. Gyakran fel szokták tenni azt a kérdést, hogy „Jó, jó, de mi is az a regionális identitás? Nem fogom azt mondani, hogy észak-alföldi vagyok, hanem inkább szabolcsinak vagy bereginek mondom magam!" Ebben az összefüggésben ez a kérdés mélyen igaz. Észre kell vennünk azonban azt, hogy a fiatalok az őket fogadó szolgáltatások és kulturális kínálat alapján határozzák meg tájékozódási pontjaikat. Amennyiben elfogadjuk azt az állítást, hogy a „települések versenye kiéleződött", mit kezdünk ezekkel az igényekkel és szükségletekkel? Képesek vagyunk-e annak a felismerésére, hogy a szolgáltatások tudatos tervezése, települések közötti szétterítése, a fiatalok igényeinek és szükségleteinek figyelembevétele lehetőséget teremthet akár arra is, hogy egy térségi együttműködés keretei között határozzuk meg azt, hogy melyik település „mit nyújt"?

13 *www.vati.hu/main.php?folderID=1981*

Szakmai együttműködés és a fiatalok részvétele

A következő fejezetben beszélünk arról, hogy az ifjúságsegítők az ifjúsági ügyek szószólói. A fiatalok érdekében lépnek fel, mert van kellő tapasztalatuk arról, hogy mit is jelent a fiatalokkal együtt dolgozni. Vajon van-e bennük kellő erő annak a felismeréséhez, hogy a fiatalokat bátorító, segítő és támogató megoldásokat a szomszéd településen, a kistérségben, a megyében dolgozó kollégáikkal együtt és közösen kezdeményezzék? Hogyan alakulhatnak meg ezek a helyi szakmai együttműködéseket intézményesítő megoldások? Hogyan maradnak fenn?

A helyi identitás erősítése

Azok a települések, amelyek az ifjúságnak szóló programjaik tervezésekor azt a célt tűzik maguk elé, hogy a „településük megtartóképessége erősödjön" vajon ebbe beleértik-e a térséget is? Miközben arra fordítjuk a figyelmünket, hogy a települési identitást erősítsük, vajon gondolunk-e arra, hogy a településünk része egy nagyobb egységnek, és ez a nagyobb egység része Európának? Az identitás mélyen emberi dolog. Személyes „ügy". A helyi társadalomhoz – településünkhöz – tartozás identitásunk és kapcsolódásaink része. Hol van identitásunkban a térség, a megye, az ország, ... és Európa? Következik-e helyi, települési identitásunk a nagyobb térséghez való tartozásból?

Ezekre a kérdésekre a válaszokat nem tudhatja a szerző – hiszen „személyes ügy". Vajon hogyan gondolkodik ezekről az Olvasó?

WEB, ehhez a fejezethez:

• *Kulcsszavak:*

identitás * lakóhely * élőhely * település * falu * hátrányos helyzetű település * város * község * megye * statisztikai régió * Budapest Főváros * kistérség * többcélú kistérségi társulás * településfejlesztés * területfejlesztés * Térkép * testvértelepülés * polisz/polis * Nemzeti Fejlesztési Program

• *Imázs a regionális politikában* című cikk

2. fejezet: Fiatalok a társadalomban – Ifjúságképek

Ebben a fejezetben...

azzal foglalkozunk, hogy bemutassuk: bármilyen meglepő is ez, a fiatalokról, az ifjúságról nagyon sokféleképpen gondolkodhatunk. Ebben a fejezetben összefoglaló névvel ifjúságképnek hívjuk majd ezeket a különböző megközelítéseket. Utalunk arra, hogy a fiatalok megismerésének több útja is van tehát. Bízunk abban, hogy egy település életét meghatározó döntésekben a fiatalok helyzetét sok szempont alapján veszik figyelembe. Hiszünk abban, hogy a fiatalokról alkotott képet maguk a fiatalok aktív közreműködésükkel gazdagíthatják.

2.1. KÉPEK AZ IFJÚSÁGRÓL

„Az ifjúság minőség, nem a körülmények hatalma."
(Frank Lloyd Wright, amerikai építész)

Az ifjúsági munka a különböző feladatok elvégzésekor nagyon is különböző ifjúságképekkel dolgozik. Ifjúságkép megjelenhet egy közpolitikai cselekvésben, ifjúsági akció- vagy feladattervben, a települési önkormányzat vagy a kormány munkájában, egy egyesületi munkatervben. A települési önkormányzat képviselő-testület által elfogadott oktatási programja is ifjúságképet tartalmaz, még akkor is, ha az arról folytatott vita nem pontosan arról, hanem annak költségvetéséről szól. Az ifjúságkép megjelenik a hatósági és rendészeti cselekvésekben, amikor a közterek fokozott ellenőrzéséről, tiltásokról, tilalmakról beszélünk. Az ifjúságkép megjelenik a közbeszédben. Az ifjúságcentrikus, vagy azzal ellentétesen az ifjúsági korcsoportokat teljességgel mellőző megközelítésekben egyaránt találhatunk ifjúságképeket!

Ifjúságképnek a társadalomban a fiatalokról vallott felfogások, nézetek, attitűdök és az ezekkel összefüggő társadalomtudományi kutatások köznyelvbe átkerülő eredményeinek összességét tekintjük. Ezek tehát különböző módon és különféle formákban és cselekedetekben, reakciókban és interpretációkban jelennek meg. Az ifjúságképeket összefoglalhatják ún. „ifjúsági térképek" vagy „helyzetképek", személyes és szervezeti megnyilvánulások, cselekvések. Ezek az ifjúságképek differenciáltak az adott, a választott nézőpont (a társadalmi hely, helyzet, ahonnan alkotjuk), a kép funkciója (amire használjuk), a kép elkészítésének módszerei (ahogyan megalkotjuk) szerint. *A képek közös jellemzője azonban az, hogy a társadalomban születnek meg, és nem függetlenek azoktól a társadalmi körülményektől, amelyek születésüket kísérik.* Az ifjúsági munka egyik fontos feladata, sőt küldetése, hogy a maga lehetőségeivel és eszközeivel hozzájáruljon a társadalomban a fiatalokról kialakult képekhez, felfogásokhoz és alakítsa, formálja azokat – a saját gyakorlatából szerzett ismeretek, tények, benyomások és érzések segítségével. *Az ifjúsági munka a reális ifjúságkép kialakításáért dolgozik.*

Annak a felismerése, hogy a fiatalok egy sajátos, különféle jegyekkel leírható csoportot képeznek a társadalomban, már nagyon korán, a görög városállamok idején is foglalkoztatta a társadalmi működés sajátosságait megismerni vágyókat, a tudós gondolkodókat. A fiatalok, illetve az ifjúkor sajátosságainak a megragadására, leírására, elemzésére írott könyvek mára már könyvtárakat töltenek meg.

Ehhez a könyvtárhoz az emberiség minden eddigi korszaka – bár eltérő minőségben és mélységben – hozzátette a magáét. *„A gyermekkort a kora újkori Európa fedezte fel, a kamaszkort – Goethe Werther-je nyomán – a romantika, míg a nyugdíjaskort a posztindusztriális időszak"* – írja Norman Davies, angol történész[14]. Tegyük

14 *L.: Norman Davies: Európa története, Osiris Kiadó, Bp., 2002., ford.: Bojtár Endre és Bojtár Péter, 486. o.*

hozzá: az ifjúkor felfedezése és újrafelfedezése – változó intenzitással – mind a mai napig tart. *„A világ szinte valamennyi fontosabb központjában az ifjúság friss forgószélként kavarja fel maga körül a kedélyeket"* – írta az 1969-ben megjelent Ifjúságszociológia c. kötet előszavában Dr. Huszár Tibor és Sükösd Mihály[15]. Sokan ma, a XXI. század elején is újra osztják ezt a nézetet. Az 1968-as „ifjúsági lázadások" új szempontokkal gazdagították az ifjúságképeket. A politikai társadalom az események hatására felismerte, hogy többet kellene tudnia a fiatalokról. A '70-es évek intézményesítették, és önálló tudományként elfogadottá tették az ifjúságkutatásokat. A XXI. században az információs társadalom kialakulása újrakonstruálta ezt a kérdést. Az „X és az Y generáció" színre lépett.

Míg évszázadokon át a tudós megközelítésekben alapvetően arra voltak kíváncsiak, hogy vajon a fiatalok „méltó folytatóik"-e elődeik példás életének, hogy hogyan követik azokat a cselekvései modelleket, amelyet elődeik alakítottak ki, és a kérdések is arra vonatkoztak, hogy „mit kell tennünk ahhoz, hogy a fiatalok őseikhez méltó életet élhessenek", (vagyis, hogy „hogyan teremtenek kapcsolatot a múltak és a jövők között), addig ez a felfogás a XX. és a XXI. század fordulójára alaposan megváltozott. Ma az vált a kérdéssé, hogy mit fognak cselekedni majd a mai fiatalok felnőttkorukban. *A korábban domináns „visszatekintő" ifjúságképből az „előre tekintő" ifjúságkép vált jellegzetessé.*

Ahogy a nyugdíjasok esetében korábban, úgy mára, a *posztindusztriális* korban a fiatalok igényeinek kiszolgálására is ipari méretű szolgáltatási ágazatok jöttek létre. Ezek az üzleti befektetők által kialakított szolgáltatások éppen úgy alakítják a fiatalokról a társadalomban alkotott képet, mint a fiatalok maguk. A médiumokból áradó kereskedelmi reklámokban a dinamikus, jókedvű, erőteljes fiatalok képéhez a mobiltelefon, a gyorsételek, bizonyos ruházati termékek egész sora kapcsolódik. Minél több lehetőség áll a fiatalok rendelkezésére ahhoz, hogy kifejezzék gondolataikat, vágyaikat, elképzeléseiket, annál többet tudathatnak önmagukról, de ezzel együtt a megelőző, a korábbi, az „előttük-volt fiatal" korosztályok egyre kevesebbet tudnak róluk. Ma ehhez az önkifejezéshez a fiatalok rendelkezésére már olyan eszközök állnak, amelyeket a náluk idősebb generációk egyszerűen nem is ismerhettek, amelyek kifejlesztésében generációként nem vettek részt, és amelyek alkalmazását, használatát korábban nem is gyakorolhatták. Ezeknek az eszközöknek a használata, megtanulása nekik gondot okoz, ugyanakkor a ma fiatal korosztályok már életük természetes részeként bánnak velük.

Nem véletlen, hogy az önálló ifjúsági életszakasz tudományos és társadalmi-politikai elismerése a legújabb korhoz, a XX. század végéhez és a XXI. század kezdetéhez kapcsolódik. Új és újabb elméletek születtek, és a társadalomtudományok fejlődésével ezek a megközelítések egyre összetettebbek („interdiszciplinárisak", vagyis tudományköziek) és ezzel együtt bonyolultabbak lettek. Egyre több társa-

15 *L.: Ifjúságszociológia, Budapest, 1969., szerk.: Huszár Tibor és Sükösd Mihály, 7. o.*

dalmi, szociális, kulturális és politikai összetevőt kell figyelembe vennünk ahhoz, hogy közelebb kerülhessünk a fiatalok világához. Az ifjúságkép alakítása, formálása egyre több ismeretet, szempontot, új megközelítést kíván, és egyre több megközelítést „vesz fel".

A különböző megközelítések egymást kiegészítik, a kialakított képet színezik, módosítják, élesítik. A „kemény", adatokon alapuló szociológiai tények és a „puha", alapvetően személyes benyomásokra, tapasztalatokra támaszkodó ismeretek mindegyike fontos azoknak, akik ifjúsági munkával, a fiatalok ügyes-bajos dolgaival foglalkoznak. Ugyanakkor egyre bonyolultabbá válik számunkra az, hogy e megközelítések között egyensúlyt tartsunk: túl sok információt kell kezelnünk, a változások nagy sebességgel zajlanak, kevesebb időt tudunk arra szánni, hogy kidolgozhassuk a magunk információkat kezelő rendszereit.

2.2. A SZUBJEKTÍV ÉS AZ OBJEKTÍV IFJÚSÁGKÉP

„A fiatalok nem tudják, hogyan gondolnak, éreznek az idősebbek, de ez az Ő (ti. a felnőttek – a fordító) hibájuk, ha elfelejtették azt, milyen is volt fiatalnak lenni."
(J. Rowling, a Harry Potter szerzője)

Mindenki elfogult a saját szakmájával. Az ifjúságsegítők is a magukéval. Különleges „szemüveget" viselnek orrukon, sajátos „szűrőket" alkalmaznak tapasztalataik, vagy a beszüremlő hírek feldolgozásához, és ehhez kialakítják a saját rendszerüket, szókészletüket. Ez a szakmájukhoz tartozik. A „szemüveg" optikája megmutatja, hogy a részletekből mit kell kinagyítani. A „szűrők" kirostálják a részletekből azt, ami fontos, és ott hagyják hordalékként azt, ami nem az. Azok számára, akik ifjúsági munkával foglalkoznak, a „szubjektív" és az „objektív" kép nem válik el élesen egymástól, hiszen az általános jelenségeket mindennapos személyes találkozók hatásai alatt tanulmányozzák. Egyensúlyban kell azonban tartaniuk ezeket a képeket, hiszen nem hagyhatják figyelmen kívül a társadalmi tényeket, ugyanakkor nem lehetnek érintetlenek attól, amit különböző szerepeikben, személyes bevonódásukkor érzékelnek.

Az ifjúsági munkával foglalkozók nem függetlenek a társadalomtól, amelyben élnek, és amelyben megvalósítják a társadalmi szerepeiket, megélik a hivatásukat. Sőt! Éppen azért, mert a fiatalokkal foglalkoznak, sokkal érzékenyebbek a társadalmi változásokra és a változtatás szükségleteire, mint más szakmacsoportok képviselői. Ebből sokszor hátrányaik következnek, mert mások nem rendelkeznek az ő tapasztalataikkal, amelyeket így nagyon nehéz kívülállókkal megosztaniuk. De vannak előnyeik is. Előnyük az, hogy ezt a szubjektív benyomásokra, velük megtörtént helyzetekre épülő ifjúságképet a tudományok megállapításaival tudják szembesíteni, sőt kell, hogy szembesítsék.

Mi a „szubjektív" ifjúságkép? Az a vélemény, amit a fiatalokról a különböző társadalmi szerepeink hatásai alapján alakíthatunk ki. Melyek ezek a szerepek?

- Elsősorban a természetes életkereteinkhez köthető családi viszonyok által kijelölt nézőpontok: gyermekei vagyunk szüleinknek, küzdelmeink a velük való küzdelemmel kezdődnek; majd szülőkké válunk, és saját gyermekeink viselkedése, kezdeményezései és az általunk érzékelt cselekedetei befolyásolják a „fiatalokról" alkotott képünket – ebből általánosíthatunk. Egyszerre vagyunk szülők és gyermekek. Benyomásainkat, tapasztalatainkat szülőként meg is szoktuk beszélni más szülőkkel is. A szülők beszélgetéseit sokszor a saját gyermekeikről szóló monológok és beszámolók uralják.
- Érdeklődő, emiatt médiafogyasztó értelmiségiek vagyunk, akik – ha az ifjúsági munkát választották hivatásuknak – a hírek mélyén az ifjúságról szóló üzeneteket keressük.
- Emlékezünk saját múltunkra, saját múltunk mindig „bennünk és velünk van". Sokszor gondolunk arra, hogy mi is voltunk fiatalok: a „bezzeg a mi időnkben", az „amikor mi voltunk fiatalok" sajátos nézőpontja egy nagyon is szubjektív terület. Keveredik benne az emlékek nosztalgiája, az irigység és az aggodalom, a megértés.
- Abban a társadalmi térben, amiben élünk, mások is beszélnek a fiatalokról, véleményt mondanak arról, hogy hogyan is látják őket, és hozzánk fordulnak, mert – úgymond – „mi foglalkozunk a fiatalokkal" – ez is befolyásolhatja ifjúságképünket.
- Szakmánk, hivatásunk állandó tanulási folyamat – ebben minden esetben szembesülünk az ifjúságkép változásaival, alakulásával, a tudományos kutatások új megállapításaival, eredményeivel.
- Nézeteinket identitásaink formálják, beleértve közösségi, politikai, világnézeti, szakmai identitásainkat is. Az ifjúságról alkotott vélekedések gyakran identitásainkkal kapcsolatban jelennek meg.

A szubjektív ifjúságkép fontos kiegészítése a tudományos nézőpontoknak. Ez az ifjúsági munka sajátosságaihoz tartozik! Nem kell kivonnunk magunkat a hatásai alól! Sőt, éppen ellenkezőleg, tanuljunk meg bánni „vele", hiszen együttműködéseinkben sokszor tapasztalhatjuk, hogy beszélgetőtársaink nézőpontjait ez a szubjektív megközelítés uralja. A szubjektív ifjúságkép segíthet a tudományos eredményeken alapuló vizsgálatok értelmezésében és az eredmények, megállapítások gyakorlati alkalmazásában, cselekvéssé „fordításában". A gyakorlati ifjúsági munkát végzők meghallgatása, tapasztalataik megismerése sokat segíthet abban, hogy kialakíthassuk nézőpontunkat. A szubjektív ifjúságkép alakulhat–formálódhat a fiatalokkal való gyakori találkozások, a velük való beszélgetések, a cselekedeteik, viselkedésük, szokásaik megfigyelése során.

> *Az olyan nemzedéki himnuszok, mint Bob Dylan 'Forever young' (Mindörökké fiatal) c. száma, jól mutatják a kérdéskörben megjelenő vágyakat, kívánságokat, elképzeléseket. Pl: „May you grow up to be righteous, / May you grow up to*

be true, / May you always know the truth / And see the lights surrounding you. / May you always be courageous, Stand upright and be strong, / May you stay forever young,/ Forever young, forever young,/ May you stay forever young.[16]"

Tegyük ehhez még azt is hozzá, hogy a művészetek minden korban igen érzékenyen fordultak a fiatalkorhoz, annak különösségéhez, szépségéhez, nehézségeihez. Az irodalom (a költői művek és a próza), a képzőművészet (a festészet, a szobrászat), valamint a XX. században uralomra jutott és tömegesedő vizuális művészetek közül a film- és fotóművészet gyakran választotta és választja tárgyául az ifjúkor jelenségeit, történeteit és lelki folyamatait. A fiatal alkotók a művészetek kifejezési formáinak megújítására irányuló kísérleteikkel, az elődeiket meghaladni akarásukkal mindig lendületet adtak a művészeti tevékenységeknek. A modern zenei műfajok közül számos vált a fiatalok életérzéseit és szándékait összefoglaló, a mondanivalójuk megfogalmazását segítő műfajjá (pl. a rock-műfajok, a pop, a hip-hop, az acid, a thrash-metal vagy a beatbox...), és teremtette meg e műfajok saját tereit (a fesztiválokat, koncerteket, diszkókat, party-house-okat, a zenének a hallgatókhoz való eljuttatását szervező új formáit – l. pl. MP3).

2.3. A FIATALSÁG KORA, IFJÚKOR, A FIATALOK ÉS A TÁRSADALOM: TUDOMÁNYOS NÉZŐPONTOK

„A kelet-európai ifjúság vizsgálatakor felvetődik a kérdés..., hogy hogyan változik meg a társadalom,...
hogyan változik meg a fiatalok helyzete
a kiépülő új társadalmi rendszerben..."

(Gábor Kálmán)

Történeti értelemben hosszú út vezetett el a jelenleg vallott felfogások, nézetek kialakulásáig (illusztrációkat l.: Web – ehhez a fejezethez). A történelmi események, társadalmi folyamatok, az uralkodó ideológiák, a kialakult szokások, a generációk egyike vagy másika által dominánssá váló szellemi irányzatok és megközelítések egy adott időszakban, valamint a társadalmi kommunikáció lehetőségeinek változásai mind alakítanak a felfogásokon[17]. Ezek hatással vannak a tudományos megközelítésekre is. Az ifjúságkép vonatkozásában hol egyik, hol másik társadalomtudományi megközelítés vált erőteljesebbé, meghatározóvá. Az ifjúságkép formálásának legújabb tudománya az *ifjúságszociológia*, amely fokról-fokra vált önálló tudománnyá, megközelítéssé, más tudományok által is elfogadott tudománnyá[18].

---

16 *A szerző az általa megszólított fiatalnak azt kívánja, hogy felnőttként legyen „tisztességes", „igaz", ismerje „mindig az igazságot", lássa „az irányt mutató fényeket", legyen „bátor", „büszke" és „erős", legyen „mindörökké fiatal".*

17 *Az, hogy ki, hogyan, mikor és milyen módon tud hozzáférni a társadalmi kommunikáció tereihez – az írott sajtó, a rádió, a tévé, az internet, a nyomtatás szabadsága, a gondolatok „eszközfüggetlen" közlésének szabadsága – emberi jogi kérdés! (a szerk.)*

18 *Csak annyiban fontos ez, hogy nem is olyan egyszerű önálló tudománnyá válni – ehhez erőfeszítések, bizonyítékok, felismerések, teljesítmények kellenek! Nem is olyan egyértelmű dolog, hogy az önálló ifjúságszociológia megszületett – ezt a fiatal generációk teljesítménye és az azok megismerésére érzékeny emberek érdeklődése és eredetisége alakította ki, tette elfogadottá! (a szerk.)*

Ne felejtsük el, hogy az alábbi társadalomtudományok[19] *mindegyike* hozzájárul a mai ifjúságképünk kialakításához – a maga eszközeivel, gondolataival, vizsgálati és megfigyelési módszereinek kidolgozásával és alkalmazásával. A „jó" ifjúságszociológia épít e társtudományok eredményeire, és magában foglalja a társtudományoktól érkező impulzusokat:

- a neveléstudományok (pedagógia, pedagógiai pszichológia, módszertan),
- a fejlődéslélektan (pszichológia és szociálpszichológia, viselkedéstudományok és csoportlélektan),
- a szociológia (társadalomkutatás, ifjúságszociológia mint a fiatalok társadalmi helyzetével kapcsolatos megközelítések összessége és az ifjúsági munka számára elsődleges tudományos forrás),
- a statisztika (vagyis a valóság jelenségeinek számszerű összegzésére, megszámlálására, modellezésére vonatkozó tudomány),
- az antropológia (embertanok, a fizika- és biológiatudományokhoz kötődő, illetve a kulturális antropológia),
- a filozófia (gondolkodás-tudomány),
- a politológia (a politikai cselekvések tudománya).

A tudományok megfogalmazása szerint „fiatalnak lenni" egy olyan sajátos biológiai és társadalmi állapot, amelynek jellegzetességei elkülöníthetőek a gyermekkor, a felnőttkor vagy az időskor sajátosságaitól. (Ezeket a élet-korszakokat egyébként a tudományok külön is kutatják.) A fiatalok kora a természetes életút egy sajátos állapota, de nem megállóhely, inkább egy hömpölygő–áradó folyamat, utazás. Ezt az utat sok esetben *„szabályozott és a körülményektől befolyásolt életútként", „átmeneti korként, életszakaszként", „a tanulás korszakaként", „a társadalmi szerepekre való felkészülésként", „beilleszkedési folyamatként* (ahol a beilleszkedés az elődök által teremtett világ szabályainak elfogadását és az azokhoz való teremtő alkalmazkodást jelenti, vagyis a „kapott" értékek újrateremtését)" vagy *„szocializációs folyamatként* (amelynek állomásai a családi-, a közösségi-, az iskolai-, a munkahelyi szocializáció állomásaihoz kötődnek)" írták le, és ezek az elméletek egymást erősítve–támogatva élnek ma is a társadalomban.

Vannak kutatók, akik a mai fiatalokat a „tanulás korának generációjaként" közelítik meg, és vannak olyanok, akik azt vizsgálják, hogy a fiatalok hogyan „illeszkednek be" a társadalomba. Egyesek annak erednek a nyomába, hogy a fiatalok hogyan nyilvánulnak meg, hogyan beszélnek, milyen gesztusokkal fejezik ki magukat a társadalmi terekben, mások pedig arról készítenek statisztikákat, hogy mikor, mit, miből mennyit fogyasztanak és milyen helyzetekben, mikor, hol, hogyan cselekszenek. A leíró-rögzítő, az elemző-gondolkodó, a politikai döntéseket előkészítő, kiszolgáló–támogató szempontok egyaránt „benne vannak" a kutatásokban.

---

19 *Az érdeklődők e tudományok eredményeiről, aktualitásairól az alábbi honlapokon részletesebb információkat olvashatnak: www.szochalo.hu (társadalomtudomány online), www.oki.hu (Új Pedagógiai Szemle), www.anthropolis.hu (az Anthropolis Egyesület honlapja), www.ksh.hu (a Központi Statisztikai Hivatal honlapja), www.szociologia.hu (a Magyar Szociológiai Társaság honlapja).*

A fiatalokról való gondolkodás társadalmi és történelmi folyamatok által meghatározott. Olyan konstrukció, amely nagyon is *magán viseli azt a kort, amelyben a felnőttek gondolkodnak a fiatalokról.* Magában foglalja azt a képet, amelyet a fiatalok az adott korban magukról tudathatnak a társadalommal, amelyben élnek és azt a módot, ahogy tudat(hat)ják azt. Magában foglalja ennek a felnőttek, a szakértők, a kutatók által készített *interpretációit* (tulajdonképpen fordításait). A fiatalokról való gondolkodás együtt változott a társadalmi kommunikáció tereinek változásaival. Ez a kép más volt a romantika, más volt a korai kapitalizmus és mássá vált a posztmodern kor körülményei között. A fiatalok megnyilvánulásai, önreflexiói és az, amely ezekből a médiafelületeken nagyobb nyilvánosságot kap, éppen úgy árnyalják és változtatják a róluk alkotott képet, mint a már tapasztalatokkal rendelkező felnőttek róluk alkotott képét közvetítő híradások. A „Történelemről" való gondolkodásunkat sok esetben gazdagítja, árnyalja, teljesebbé teszi, ha egy-egy korszakról a fiatalok helyzetének átgondolása alapján tűnődünk.

> *A nyugat-európai diáklázadások évét, 1968-at ma már számosan pl. az „ifjúság koraként" írják le. Ehhez a korhoz sokan a „Nagy Generáció" (tulajdonképpen a Nagy Háború után felnőttek generációja, az 1940-es években születettek) eljövetelét, társadalomba való valóságos berobbanását társítják, amelynek következtében megváltozott a parlamenti demokráciákat meghatározó pártstruktúra (a „zöldek" pártja „68-as termék"), az állampolgári részvétellel kapcsolatos felfogás, a különböző kisebbségi társadalmi (etnikai-migráns, nemi-szexuális) csoportokkal kapcsolatos állami kezelés- és eljárásmód, az emberi jogi normák „hétköznapivá" tétele, a csoportok identitásának tiszteletben tartására épülő módszerek és megoldások alkalmazása. 1968 az ifjúság forradalmaként olyan új intézményeket teremtett, amelyek szakítást jelentettek a korábbi megoldásokkal. Ezek a változások mára beépültek a környezetünkbe.*

A tudományok lehetőleg az objektív, a szerepeinkből és társadalmi helyzetünkből következő nézőpontjaink pedig a szubjektív ifjúságképet „alkotják" meg. Az ifjúsági munka mindkét megközelítéssel dolgozik.

2.4. A FIATALOK HELYZETE AZ OBJEKTÍV IFJÚSÁGKÉPBEN

„A joghallgató vizsgázik.
– Mit lát kolléga, ha kinéz az ablakon?
– Hát... fákat, embereket, házakat, autókat – válaszolja a hallgató.
– Téved, fiatal barátom! – kiált fel a professzor – Jogalanyokat és jogtárgyakat!"

(anekdota)

Minden tudomány a saját sztenderdjei alapján fogalmazza meg gondolatait. A tudományos gondolkodás és a tudományos vizsgálatok módszertana olyan közmegegyezéseken alapul, amelyeket egy-egy tudományterület képviselői hosszú és közös munkával alkotnak meg, és amelyeket a tudományok képviselőinek fórumai tartanak fent. E sztenderdek letéteményesei az akadémiák és egyetemek, a kutatóintézetek, a tudományos fórumok (szemináriumok és konferenciák) – e sztenderdek képviselői és hordozói, kifejezői pedig a tudományok képviselői, az akadémikusok és egyetemi tanárok, a tudományos fokozatokkal rendelkezők, a kutatók, a tudományos élet résztvevői, azok, akik oktatják – a hallgatók pedig eldönthetik, hogy kutatói vagy alkalmazói lesznek ennek a tudásnak. E tudományos élet résztvevőjévé csak a sztenderdek által szabályozott út betartásával és a módszerek adaptálásával válhat valaki. A tudományos életpálya alakulása során ezeket a kritériumokat mérik.

Innen válik érthetővé, hogy miért különböztetünk meg „szakértőt" és „laikust", „hozzáértőt" és „műkedvelőt" – hiszen a tudományok fellegvárai nem elérhetetlenek, nem „bevehetetlenek" többé. Itt válik a kérdés izgalmassá: „ki a szakértő[20] ifjúsági kérdésekben?" A tudomány demokratizálása lehetővé tette, hogy a tudományterületek eredményei gyorsan, illetve a laikusok, az érdeklődők és a tudományos élettől távol állók számára is elérhetőek legyenek. Ez azonban azzal a problémával is együtt jár, hogy a megismert tudások értelmezéséhez és alkalmazásához segítségre, „tolmácsra", tudásra van szükség. *Az ifjúsági munka sokszor a különböző tudományterületekről érkező felismeréssel, eredménnyel, mondhatni,* ***„a tőlük kölcsönvett tudásokkal"*** *dolgozik, és ezek segítségével építi fel a maga tudását.* Használja a kirakó-módszert tehát. Az egyes tudományok művelőihez képest az ifjúság(segítő)i tevékenységet végző személy nagyjából-egészéből laikusnak számít. De meg kell értenie a tudományos megközelítésből következő eredményeket – és képesnek kell lennie azok sokféle helyzetben történő alkalmazására. Itt lép kapcsolatba a szakértővel (Magyarországon: „ifjúsági szakértő"), akinek igen nagy a felelőssége: képesnek kell lennie a tudományok etikai és morális szabályainak való megfelelésre, de arra is, hogy ezek betartása mellett a tudományos eredmények gyakorlati alkalmazását segítse. A szakértőnek tulajdonképpen „fordítónak", tolmácsnak kell lennie, akinek munká-

20 *A Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat által 2008. februárjában rendezett képzés résztvevői szerint pl. „ifjúsági szakértő az, aki annak mondja magát ... illetve az, akit arra kiképeztek ..." – ezek a meghatározások egy egész sor új kérdést vetnek fel: „Valójában és ténylegesen ki minősíti egy ifjúsági szakértő munkáját?" „Ha erre képezik ki, hol, mikor, mit és hogyan tanul?" „Milyen tudások szükségesek az ifjúsági szakértővé váláshoz?" (a szerk.)*

ját a gyakorlati nézőpontok, a gyakorlatból következő szükségletek határozzák meg. A rendelkezésünkre álló tudományos eredmények alapján azt is mondhatjuk, hogy *a tudományok mennyiségeket és minőségeket határoznak meg és mérnek. Az ifjúsági munkában mindkettő egyidejű és együttes alkalmazására szükségünk van.* Azt azonban, hogy mikor mire van szükségünk a feladataink elvégzéséhez, hogy mikor melyik tudományos eredmény használható a számunkra, az ifjúsági munkában azok a ***tevékenységek*** döntik el, amelyeket végzünk. *A tudományos megállapításoknak a cselekvés, a tevékenység „nyelvére" történő lefordítása az ifjúsági munka „művészete".* Nem teoretikus tudásról, hanem sokkal inkább *„praktiko-teoretikus"* (praktikus, vagyis gyakorlati és teoretikus, vagyis elméleti) tudásról, a gyakorlat cselekvési lehetőségekkel való összevetésének képességéről, a fiatalokról – a velük való együttműködésben, a gyakorlatban – szerzett tudásunk elméleti eredményekkel való összevetésének képességéről beszélünk tehát.

Mely tudományok milyen területeinek eredményeivel, milyen tudományos kulcsszavakkal dolgozik az ifjúsági munka? Mely tudományterületek által kutatott milyen társadalmi jelenségek megnevezésére alkotott szókészlettel rendelkezik?

Azokkal, amelyek az ún. *kemény*, egyéni szempontok alapján nem vitatható *tényekkel írják le a társadalom jelenségeit*, és amelyek e jelenségek tömegesedésének mennyiségi mérésével foglalkoznak (a szociológiai, a demográfiai, a statisztikai vizsgálatok eredményeivel, vagyis az összefoglaló jellegű „ifjúságstatisztikával"[21]), mint pl.

- *népmozgalmi adatokkal (demográfiai adatokkal):* népesség száma, népesség összetétele (társadalmi nemek, korcsoportok, nemzetiségek aránya, mobilitási adatok), születéskor várható legmagasabb élettartam, születések száma, mobilitási adatok (fizikai helyváltoztatás, társadalmi csoportok közötti váltás),
- *foglalkoztatási statisztikákkal:* foglalkoztatási és munkaerőpiaci, illetve munkapiaci adatok (munkanélküliek, önfoglalkoztatók, vállalkozások száma, típusa, foglalkoztatottak száma a foglalkoztató tulajdon-típusa szerint),
- *jövedelmi, gazdasági, területi statisztikákkal:* nemzeti össztermék, jövedelmek foglalkoztatási csoportok szerint, város, község, kistérség adatai – ez utóbbi esetében a vidék – és a város, az urbanizáció, a fejlettség összetett és több területről gyűjtött adatok összességével,
- *oktatási statisztikai adatokkal:* iskolatípusok szerinti statisztikák, iskolába járók száma, aránya, végzettségek megszerzése – az általános iskolai, a közép- és a felsőfokú oktatásban, a szakképzésben, a felnőttképzésben oktatókra, tanárokra és tanítókra vonatkozó adatok,
- *szociális helyzetre vonatkozó statisztikákkal:* társadalombiztosítás, szociális ellátás, segélyben részesülők, családtámogatásban részesülők, állami gondozásban lévők,

21 *A Központi Statisztikai Hivatalban évekig működött az az Ifjúságstatisztikai Munkacsoport, amely a '90-es évek elejéig nagyon fontos statisztikai adatgyűjtéssel járult hozzá a magyar ifjúságszociológia eredményeihez. (l.: Kuti Éva, Harcsa István munkásságát, az általuk szerkesztett köteteket!) Ez a munkacsoport évekkel ezelőtt megszűnt. (a szerk.)*

- *kriminálstatisztikai adatokkal:* fiatal bűnelkövetők, az elkövetett cselekedetek jogi minősítése szerinti statisztikák (pl. élet, vagyon elleni bűncselekmények), büntetés-végrehajtási intézetek statisztikái (típusaik szerint),
- *szabadidő eltöltésével kapcsolatos statisztikákkal:* közművelődési és kulturális intézményekkel, illetve a használatukkal kapcsolatos adatok,
- *civil, illetve nem-kormányzati szervezetekre vonatkozó adatokkal:* civil szervezet típusa (egyesület, alapítvány, közhasznú szervezet), alapítása szerint.

Ezen adatokkal az ifjúsági munka dolgozik, és kell is, hogy dolgozzon. Ezek az adatok lényegesek a települési önkormányzatok számára (is), fontos hivatkozásokat, a tervezési szempontokat megtermékenyítő kiindulópontokat adnak kézbe. A statisztikai adatszolgáltatások nagyon sok esetben törvényileg kötelezőek. Az így nyert adatok elemzése és saját tapasztalatokkal való összevetése fontos szempontokat ajánl fel az ifjúsági munka számára. E tudományos eredmények kikerülhetetlenek az ifjúsági koncepciókat és feladatterveket, a stratégiai terveket készítők számára: képesnek kell lenniük arra, hogy az eredményeket, az adatokat beépítsék terveikbe, hogy értően „olvassák" azokat, hogy következtetéseket vonjanak le belőlük, hogy javaslataikat ugyanakkor a tények nyelvén fogalmazzák meg. Miközben rendelkeznek saját ifjúságképpel – amely a saját cselekvéseiket meghatározó-motiváló és befolyásoló tényező.

Ki kell emelnünk azt, hogy ezeket az adatokat mind európai, mind országos, mind helyi-települési szinten megtalálhatjuk. Néhány, a világ országainak helyzete szempontjából lényeges adat pedig az ENSZ és szakosított szervei (UNICEF, UNDP) vagy az OECD statisztikai rendszerének alapvető elemét is képezi. Az elmúlt években – ezeknek a nemzetközi adatoknak a nyilvánossága jóvoltából – különleges lehetőségekkel rendelkezünk ahhoz, hogy a helyzetképeket egymással összehasonlíthassuk! (Ne felejtsük el, hogy 20 évvel ezelőtt ez nem így volt.) Így tehát a XXI. században módunk van ezen adatok szempontjából a világ országainak helyzetét egymással összehasonlítani. Emiatt sokszor mond(hat)juk azt, „bezzeg" a svéd, a tunéziai, a kanadai fiatalok ...!

A tudományos megközelítések és felfogások változásait az alábbiakban a magyar ifjúsági kutatások változásai és trendjei alapján mutatjuk be[22]:

> *A rendszerváltoztatás előtti korszakban, egészen a '60-as évekig a szociológiai alapozású (vagyis a társadalom tényleges viszonyait vizsgáló) társadalomtudományi elemzés sokáig tiltott, majd megtűrt helyzetben volt – hiszen a szociológia és a szociológiai megközelítés potenciális politikai veszélyeket hordozott az egypárti politikai társadalom szempontjából. A társadalmi tényekről szóló objektív igazság kimondása veszélyeztette a politikai okok miatt megha-*

22 *Az összefoglaláshoz felhasználtuk Ságvári Bence: „Youth research in Hungary – a brief history and current trends" (Ifjúságkutatás Magyarországon – rövid történet és a jelenlegi trendek) c. tanulmányát, amely az Ifjúságkutatók Közép-Európai Hálózata (Central European Network of Youth Research, CENYR) által jegyzett „The Central European Dimension of Youth Research", Trnava, 2005. összefoglaló tanulmány 103-107. oldalán olvasható. (A szöveg lényegében a hivatkozott írás tartalmi kivonata, nem szó szerinti fordítás. – a szerk.)*

misított képeket, amelyeket a rendszer a „prosperitásról", a „dolgozók jólétéről", a „társadalmi egyenlőség kiteljesedéséről" és a „szocialista demokrácia fölényéről" festett. Valójában a '60-as évek legvége, a '70-es évek legeleje hozott egyfajta áttörést ebben, elsősorban olyan kutatási területeken, amelyek kevésbé voltak „veszélyesek". A fejlődő és gazdagodó kutatások még olyan területekre is kiterjedtek, amelyek nagyon kemény ellentmondást mutattak a hivatalos álláspontokkal szemben (az oktatási rendszer problémái, a szegénység, a vidéki térségek leszakadása, a roma népesség társadalmi helyzete) – bár ezeket a kutatásokat szélesebb körben nem lehetett publikálni, ezért a szakmai körökön túl nem is váltak ismertté.

A magyar ifjúságszociológiában mérföldkőnek számít a Közgazdasági és Jogi Kiadó által 1969-ben Ifjúságszociológia címmel publikált tanulmánykötet, amelynek szerkesztői (Huszár Tibor és Sükösd Mihály) először ismertették meg a magyar érdeklődő szakmai közvéleménnyel Karl Mannheim, Helmut Schelsky, David Riesman, Pierre Bordieu, Jürgen Habermas, Albert K. Cohen, Janusz Trybusiewicz írásait, és amelyben a fiatalok szocializációjának problémáiról, a generációváltásról, a fiatalok sajátságos kulturális aktivitásairól szóló elemzéseket közöltek. A magyar ifjúságszociológia elsődleges érdeklődésének homlokterében ebben az időszakban az ifjúsági szubkultúrák álltak. Józsa Péter 1971-ben és '73-ban végzett kutatásait fontos megemlítenünk.

A '70-es és '80-as években három ifjúságszociológiai műhely alakult ki Magyarországon. Az egyik az akkori Népművelési Intézetben (a későbbi Magyar Művelődési Intézet), a másik a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Intézetében és a harmadik a KISZ által létrehozott Ifjúságkutatói Munkacsoportban. 1981-ben jelent meg először az a KISZ által kiadott Ifjúsági Szemle, amely – ha nem is teljes szabadsággal, de – fórumot nyitott a kutatók számára. Ebben az időben már számos publikáció foglalkozott az átmeneti korszakkal.

A '80-as évektől kezdődően egyre több kutatási lehetőség kínálkozott, és a pártállami ellenőrzés lazulásával, a pártállam szétesésével, erodálódásával újabb lehetőségek nyíltak a kutatási eredmények kozmetikázás nélküli megjelentetésére. Míg a '70-es években a kutatások alapvetően az ifjúsági életstílus és az értékek vizsgálatára irányultak, addig a '80-as években egyre inkább a politikai, társadalmi és gazdasági rendszer problémáinak a fiatalokra gyakorolt hatása került a vizsgálatok középpontjába. Ezekben a kutatásokban jelent meg a „vesztesek", illetve '89-90-ben a „rendszerváltozás vesztes generációi" kifejezés. Ez elsősorban a munkaerőpiaci esélyek és esélytelenségek vizsgálatai kapcsán a '90-es évek közepéig élt tovább.

A rendszerváltoztatást követő időszakban – ahogy minden más társadalomtudománynak – az ifjúságszociológiának is teljesen új kihívásokkal kellett szembenéznie. Az átalakuló társadalom, a változások dinamikája, az átmene-

tiség jelenségei új szociális kérdéseket és konfliktusokat „állítottak elő" a fiatalok körében. A kutatóknak meg kellett szokniuk a teljes kutatói szabadságot, és ehhez kellett alkalmazniuk sztenderdjeiket. Új problémaként kellett szembenézniük azzal, hogy kutatásaiknak az anyagi-pénzügyi erőforrások szabhatnak már „csak" keretet, és a kutatásokra fordítható erőforrásokért folytatott küzdelmek új energiák mozgósítását kívánták meg tőlük.

A kutatói műhelyek számos olyan intézményben (egyetemek, kutatóközpontok és háttérintézmények) találtak helyet, amelyek fő kutatási profilja nem az ifjúságszociológia volt. Az egyetemi kutatások elsősorban a szociológiai, pszichológiai és neveléstudományi tanszékek munkájához kapcsolódtak. Az MTA néhány intézetében (Szociológiai Intézet, Politikatudományi Intézet, Pszichológiai Intézet) szintén fontos ifjúságkutatási programok folytak. A kormányzati fenntartású háttérintézmények közül az Oktatáskutató Központot (OKI), az Országos Kriminológiai Intézetet (OKRI), a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) Népesedéskutatási Intézetét feltétlenül érdemes kiemelni. Az Ifjúsági és Sportminisztérium 2001-ben hozta létre a Nemzeti Ifjúságkutató Intézetet, amely az elmúlt években jelentős, ún. „nagymintás vizsgálatok" koordinációját végezte („Ifjúság 2000", „Ifjúság 2004"). Számos egyéb magán- vagy közösségi és üzleti alapon álló intézet (Tárki, Századvég, Gallup, Sonda Ipsos, GfK Hungaria) végzett (vagy végez) ifjúságkutatásokat elsősorban a közvélemény-kutatások műfajában, amelyeket részben kormányzati és települési önkormányzati, részben piaci szereplőktől érkező, vagy külföldi kutatások részeként kapott megrendelések alapján készítettek. Miközben a piackutatások műfaja a kutatási piac viszonylag új szeletének mondható Magyarországon, a kutatásokat irányítók többségének a '80-as évektől kezdődően gazdagodó tapasztalatai vannak a klasszikus szociológiai kutatások, köztük az ifjúságkutatások területein.

A hazai ifjúságkutatások elmúlt évtizedben tapasztalható trendjei alapján elmondható, hogy a kutatások mintegy 80%-a valamilyen kérdőívre épül. A kutatások valamivel több, mint harmada (37%-a) használt személyes interjúkat. Ezek a reprezentatív ifjúságkutatások meghatározó módszerei ma Magyarországon. A kérdőívek mintegy 20%-át a kutatások célcsoportjának reprezentatív mintájába kiválasztottak személyesen töltötték ki. Az 1995 óta elvégzett (országos) ifjúságkutatások kb. egyhatoda (17%-a) alkalmazott személyes mélyinterjúkat. Jelenleg sajnálatosan nagyon kevés az olyan kutatás, amely lehetővé tenné a hosszabb távú összehasonlításokat. Az elmúlt években (1995 óta) végzett és áttekintett ifjúságkutatások közül az életstílusokkal és életlehetőségekkel, az attitűdökkel és az értékekkel általában nyolc, jellegzetesen olyan kutatás foglalkozott, amelyek megrendelője a kormányzat volt. A legsajátosabb kutatási témák az egészség, a függőség területeihez (21), a hátrányos helyzetűek és a devianciák vizsgálatához (11), az ifjúsági értékekhez, az identitás vizsgálathoz és a politikai beállítódások vizsgálatához kapcsolódnak (10), valamint vizsgálatok születtek a munkaerőpiaci helyzet és a karrier-lehetősé-

gek vonatkozásában (10). Újabban az előítéletes gondolkodás és annak kialakulása szintén jellegzetes kutatási területté vált (5), miképpen a szabadidős és médiafogyasztási szokások vizsgálata (7). Meg kell jegyeznünk, hogy a visszatérő, módszertanilag következetes, megismételt kutatások – amelyek lehetővé tennék a hosszabb időtávú folyamatok összehasonlíthatóságát biztosító indikátorok képezését – nagyon csekély számúak. A kormány által finanszírozott „Ifjúság2000" ígérte azt, hogy egy olyan nagymintás kutatás példájául szolgál (mintegy 8000 fős adatfelvétel), amely ezt lehetővé teszi. Ezt a kutatást az ún. „Mozaik 2001" követte (hasonló módszerekkel), amelyet a határon túl élő magyar fiatalok körében végeztek (Felvidéken, Kárpátalján, Belső-Erdélyben, Székelyföldön és a Vajdaságban). Az „Ifjúság2004" az előbb említett két kutatás módszereit megismételve segítheti az összehasonlíthatóságot[23].

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy a magyar ifjúságkutatások főbb témakörei: a szociális helyzet és annak változásai, a gazdasági meghatározók vizsgálata, a családi helyzet, a munkaerőpiaci helyzet, a szociális státusszal kapcsolatos érzések, az értékek hierarchiája és elfogadása, valamint az ezekkel kapcsolatos beállítódások vizsgálata, ehhez tartozóan a vallásossággal, illetve a nem-vallásossággal kapcsolatos helyzet, a kulturális javak fogyasztása, az egészséggel kapcsolatos kérdések (tudat, helyzet, állapot), az életstílus, a szexualitással kapcsolatos kérdések, a hátrányos helyzet, a sporttevékenységek és a szabadidő, valamint az információs technológiákkal kapcsolatos helyzet és viszonyok feltárása[24].

A hazai ifjúságkutatások könyvtára tehát sokkal nagyobb és kiterjedtebb, mintsem gondolnánk! Függetlenül a szerteágazó megközelítésektől, az alkalmazott módszerektől és attól, hogy egy-egy kutatási eredményt hogyan „fordíthatunk le" a gyakorlati cselekvés számára – az ifjúságkutatás létjogosultságot nyert az elmúlt több, mint 3 évtizedben Magyarországon is. Az, hogy helyi ifjúságkutatások elvégzéséhez megfelelő partnereket találjunk, nem lehet tehát probléma. Világossá kell tenni azonban, hogy az adott kutatást milyen célokra kívánjuk használni, és hogy valójában mire is vagyunk kíváncsiak – ez mindig a kutatás megrendelőjének a feladata. A tudományos kutatások sztenderdjei alapján elkészített vizsgálatoknak és azok eredményeinek „lefordítása" a politikai döntéshozatalban vagy a civil szervezetek tevékenységében feltétlenül szükséges művelet. Ennek az elvégzéséhez is meg kell találni a megfelelő személyzeti erőforrásokat!

---

23 *Az „Ifjúság2008" kutatás eredményeinek feldolgozása és az eredmények közzététele a könyv szerkesztésekor is tartó folyamat. (a szerk.)*

24 *A '80-as évektől kezdve egyre inkább jelenlévő kutatói korosztályokból – a teljesség igénye nélkül, a könyvtári keresés megkönnyítése érdekében – kiemelünk néhány nevet, akiknek a munkássága hatással volt és van a fiatalok társadalmi helyzetével foglalkozó hazai kutatásokon alapuló tudományos ifjúságkép formálásában: Soltész Anikó, Gábor Kálmán, Kéri László, Laki László, Pál Tamás, Somlai Péter, Stumpf István, Lukács Péter, Domokos Tamás, Matiscsák Attila, Szapu Magdolna, Diósi Pál, Szabó Ildikó, Trencsényi László, Gazsó Ferenc, Jancsák Csaba, Gazsó Tibor, Bauer Béla, Bánáti Ferenc, Tibori Tímea, Harcsa István, Örkény Antal, Kúti Éva, Kozma Tamás, Csepeli György. E kutatók „egy sorba" állítása egyáltalán nem jelenti azt, hogy azonos álláspontokat, egymással összehasonlítható eredményeket képviselnek, mégis írásaikat akár visszamenőlegesen is érdemes megismerni, és elgondolkodni a módszereiken, a megállapításaikon, azok gyakorlati alkalmazhatóságán, az ifjúságkép változásain, illetve olvasni a kutatói hozzászólásokat. (a szerk.)*

2.5. GENERÁCIÓK A TÖRTÉNELEM SZÍNPADÁN – AZ OBJEKTÍV ÉS A SZUBJEKTÍV NÉZŐPONTOK TALÁLKOZÁSA

„...vajon értelmes kifejezés-e a generáció, ha nem csupán korcsoportot, hanem valamiféle kulturális azonosságot, de legalább a fogyasztói szokásokat tekintve hasonló csoportot értünk rajta, emellett pedig csak másodrangú kérdésként vetődött fel az, van-e joga bárkinek egy – ilyen vagy olyan szempontból – generációnak nevezett csoport nevében, annak reprezentánsaként általános kijelentéseket tenni?"

(Gyurkovics Tamás, 2008)

„Nincs generáció, soha nem is volt. A történet egy szó mutációjáról szól. Amivel minket szembesítenek az a Nagy Generáció. Az igazság szerintem egyszerűen az, hogy annakidején egy-két nagyszájút hagytak szóhoz jutni, ők meg a mikrofon láttán (a politikai erősítők, szerek hatására) üvöltöztek, és ha már ott vannak, miért ne azt üvöltöznék, hogy nagyok..".

(Czifrik Balázs, költő, 2008)

A közbeszédben gyakran nagyon is kiterjesztő, általános értelemben használjuk a generáció kifejezést, amely eredeti értelmében az *„egy időben élők által egyidejűleg átélt közös társadalmi élmény"* alkotta csoport a társadalomban. A generáció értelmezéséhez mindig társadalmi-történeti kereteket határozunk meg. Így beszélünk Magyarországon a „háborút viseltek generációjáról" (hazánkban 1938-1945), a „Ratkó-korszak gyermekeiről" (1950-1956) vagy az „'56-osok nemzedékéről", amely a pesti srácoktól az emigrációs generációkig terjed, vagy a „rendszerváltozás nemzedékéről" (1989-90). E megfogalmazásokban egy történelmileg meghatározott korhoz, eseményhez kötjük a generációt meghatározó élményeket. Ezeket az élményeket az „események részese volt" emberek kollektív tudatukban őrzik. Ezeket az eseményeket a történelemkönyvek tanítják a korszak jellegzetességeinek kiemelésével, így a generációt „létrehozó" „közös történelmi esemény"[25] maga a közgondolkodás részeként is munkál. Része a családi beszélgetéseknek, a fiatal generációk természetes érdeklődésének szüleik múltbéli cselekedetei és eseményei iránt. A „bezzeg az én időmben" kifejezés ennek a gondolkodásnak a sztenderdje. Ha az adott élethelyzetre szóló érveink elfogynak, sokszor használjuk ezt a formulát annak érdekében, hogy összehasonlítsuk *emlékeinket* azzal, amit a jelenben tapasz-

25 *Ilyen generációt „létrehozó" illetve a korosztály által „létrehozott" történeti események Magyarországon a XIX. század óta ismertek: 1848/49: Petőfi nemzedéke, a márciusi ifjak – a tevők, 1867: a kiegyezés – az „elveszett nemzedék", 1914: „az első nagy háború"/Isonzó, Galícia, Tirol – a cserbenhagyottak, 1920: Trianon – a becsapottak, 1942-45: a második nagy háború (Don-kanyar, vereség és veszteség, Deportálás és Duna-part, Budapest ostroma) – a megöltek, túlélők, becsapottak, átállók és meghasonlottak, 1945-47: „újjáépítés" – a teremtők, hívők, csalódottak, 1956: „Te, csillag" – pesti srácok, a küzdők, elfojtottak, 1968: „a reformerek" (folyt. l.: 1989), 1989: „rendszerváltók", a berlini fal leomlása, a Szovjetunió felbomlása, az egypólusú világrendszer ki- és átalakulása, a magyar gazdasági csoda, a magyar gazdasági összeomlás generációja l.: Web – ehhez a fejezethez: Idővonal gyakorlat)*

talunk. Ne felejtsük el, hogy ebben az összefüggésben nagyon is természetes, de nagyon is erős érzelmek motiválnak minket. Ismert érzés az irigység, a tehetetlenség, a tudatlanság jelensége: „Miért kell nekem, éppen nekem a fiatalok elvárásaihoz és igényeihez igazodnom?" „Tudják ők, hogy milyen volt az, amikor én voltam fiatal?" „Én is felnőttem, itt vagyok, sokkal nehezebb körülmények között – miért követelőznek most, amikor annyi minden más, fontos dolgot kell megoldanunk?" – a fiatalok kritériumok nélküli elfogadása vagy ellenkezőleg: a fiatalság elutasítása, viszolygás a fiatalok kiszámíthatatlan vagy váratlan cselekedeteitől egyaránt felismerhető[26]. A generációk a társadalmi terekben akkor is egymás mellett élnek, ha mára már felbomlott az együttélésük természetes és személyes kereteit jelentő nagycsalád: egyre kevesebb példát találunk a magyar társadalomban arra, hogy a különböző generációk együtt élnének. A generációk közötti természetes kapcsolatok és az egyes generációkba való átlépés rítusai a „családi-belső" eseményekből „külső-szervezett" eseményekké váltak.

A kutatások arra hívják fel a figyelmünket, hogy nem minden korosztály válik generációvá. Ennek ellenére a generáció kifejezés a közbeszédben nagyon gyakran az adott időszakban fiatalok összességének megnevezésére szolgál. Ez kifejezi, hogy tisztában vagyunk azzal, hogy a generációk, a korosztályok egymást követik a társadalom színpadán, egymás „után lépnek fel" arra. A generáció kifejezés lényegében a múlt és a jövő közötti kapcsolatot foglalja össze, ahol a fiatal „generációknak" éppen az a társadalmi küldetése, hogy ezt a kapcsolatot élővé, elevenné „tegyék". E megközelítéseket akkor tudjuk értelmezni, ha vetünk egy pillantást arra a szocializációs folyamatra, amely társadalmi méretekben a „társadalmi integráció" szolgálatában áll. A szocializációs folyamat értelmezésében lényegében három felfogás alakult ki történetileg, és e felfogások egy-egy határozottan felismerhető gondolkodás- és megközelítésmódot jelentenek. Ezek a szocializációs felfogások alapvetően a XIX-XX. századi viszonyok termékei, és nem függetlenek az ifjúságkép változásaitól, az állam szerepének megváltozásától (az állami feladatok és felelősségek kiterjesztésétől – az ún. „jóléti" állam felfogásoktól), az egyház és a család szerepének megváltozásától.

> *„A szocializációs folyamat értelmezésében három szemléletmódot lehet megkülönböztetni. Az elsőt a rekonstruktivitás[27] jellemzi. Ezen elmélet Durkheimtől származik, de ide sorolható a strukturalista-funkcionalista szociológia, a tudásszociológia és a pszichológián és kultúrantropológián belül számos irányzat. Az ő szemléletük középpontjában az áll, hogy az újabb nemzedékek újrateremtik azokat a kulturális és szociális mintázatokat, amelyek már szüleik világában is adottak voltak. Az egyén magatartása, értékrendszere és beállítódása nem más, mint kulturális mintázatok elsajátítása és beilleszkedés egy normatív társadalomba. Ezzel szemben a másik elméleti megközelítés (a*

26 *l.: Efebifóbia = félelem a fiataloktól (www.en.wikipedia.org/wiki/Ephebiphobia, angolul)*
27 *l. még: a „társadalmi reprodukció", a „társadalmi újratermelés", a „bővített társadalmi újratermelés" fogalmakat (a szerk.)*

„kritikai irányzatok") arra mutat rá, hogy a beilleszkedés keretei nem természeti adottságok, hanem történetileg kialakult és változó viszonylatok emberek és embercsoportok között. Ezen belül a marxisták azt hangsúlyozzák, hogy a magatartást és a gondolkodást szabályozó normák a mindenkori osztályviszonyoknak megfelelő keretek. Azonban Bordieu a szimbolikus erőszak strukturális kényszereit mutatja ki. A reformpedagógiai elképzelés arra helyezi a hangsúlyt, hogy az iskolarendszer, az oktatás és a fegyelmezési módszerek elsorvasztják és háttérbe szorítják a gyermek tehetségét és spontán érdeklődését. A harmadik szemléletmód a „konstruktivizmus", ami a beilleszkedést felszínes jelenségnek tartja, hisz a társadalmi élet szereplői nem passzív befogadók, hanem környezetükből szelektáló cselekvők. Abból indulnak ki, hogy maguk az emberek mint egyes helyzet szereplői maguk határozzák meg és értelmezik a magatartásuk normatív és szabályozó támpontjait."[28]

Összegezve: „A szocializáció a társadalomba való beilleszkedés folyamata, amelynek során az egyén megtanulja megismerni önmagát és környezetét, elsajátítja az együttélés szabályait, a lehetséges és elvárt viselkedésmódokat. Mások viselkedésének látott, átélt, tapasztalt élményei, a szülők által nyújtott viselkedési „minták", a saját magatartásunkról nyert visszajelentések módosító hatásai és a tudatos nevelés útján közvetített törekvések egyaránt belejátszanak ebbe a fejlődésbe. Ennek során humanizálódunk, vagyis megtanulunk emberi módon élni és viselkedni. A szocializáció tehát lélektani szempontból a személyiségfejlődés társadalmi vetülete."

A generációs megközelítés bonyolultsága rokonságot mutat a „célcsoport"-megközelítések összetettségével, bonyolultságával. A célcsoport meghatározását éppen úgy az egymással sokszor versengő elméletek határozzák meg, mint a szocializációs folyamat leírását és a folyamat feldolgozásának szempontjait. A modern társadalom-tervezési elméletek, a projekt-gondolkodás elterjedése, az államszervezési elvek megváltozása előtérbe helyezte a hatékonyság, az érvényesség, a fenntarthatóság problémakörét. Az intézkedéseknek „személyi hatálya" van, amely mindazokat jelenti, akiket az intézkedés érint, akikre vonatkozik, akikkel kapcsolatos. A célcsoport a közpolitikai intézkedés (cselekvés) személyi hatályába vont emberek körének meghatározása. A nyugdíjrendszer célcsoportjai a már nyugdíjban lévők, illetve a nyugdíjba készülők „életkori halmaza". A célcsoport-képzés fontos meghatározója (indikátora) az életkor, amely az éppen hatályos nyugdíjkorhatárt tekinti kiindulópontnak. Az ifjúságpolitika célcsoportja az egy időben–egy helyen (az országban, a településen, Európában) élő fiatalok köre.

Kik ennek a célcsoportnak tagjai? Milyen mutatók alapján határozzuk meg a célcsoportot? Ez az európai országok gyakorlatában – meglepően – nagyon nagy szórást mutat. Az Egyesült Nemzetek Szervezete az „ifjúság" célcsoport életkori határaiként

28 *idézet: www.szochalo.hu/hireink/article/100325/3218/page/2/*

már több, mint 15 éve a 14-25 évesek korosztályainak összességét alkalmazza. Ez lényegében megfelel a pszichoszomatikus fejlődés azon állomásának, amelyet e szövegben a „Társas/Társadalmi Lény" kialakulásának állomásaihoz kötöttünk. Ezt a korosztályi megközelítést alkalmazza többé-kevésbé az Európai Unió is. A skandináv országokban a '90-es évektől figyelhető meg az a trend, hogy az életkori határokat ennél tágabban értelmezik. Az „ifjúsági cselekvések" célcsoportjaként a 12/13 – 26/28 évesek korosztályait jelölik meg (Finnország, Svédország). A kelet-európai térség országaiban és egyes dél-európai országokban a korosztályi besorolás „felfelé tolása" figyelhető meg, ahol a felső korhatár 28, 29 vagy 30 éves korig tart, míg a fejlett nyugat-európai társadalmakban az alsó korhatár „lefelé tolása" tapasztalható, amely utat nyit a „gyermek- és ifjúságpolitika"-ként leírt közpolitikáknak[29]. Az ifjúságpolitikai célcsoport tehát Európában viszonylag nagy szórást mutat[30].

Amikor az ifjúsági/ifjúságsegítői munka határozza meg a projektek célcsoportjait, akkor részben alkalmazkodik a társadalmi közmeggyezésekhez (amelyekre a fentiekben utaltunk), másrészt pedig sokszor az adott cselekvéshez igazodik, hiszen a fiatalok felismert szükségleteire épít, és tartalmazza a pszichoszomatikus fejlődés állomásairól szóló tudást is.

Milyen általános mutatókat használunk az „ifjúsági célcsoportok" meghatározásához? Az alábbiakban a kiindulópontokat (szándékok, szükségletek) jellemző mutatókat foglaljuk össze. Amikor célcsoportról beszélünk, általában figyelembe vesszük:

- az életkori határokat (a különböző életkorú kohorszokhoz – azaz egy időben egy korosztályhoz, korcsoporthoz tartozók összességéhez – tartozók, „alsó" és „felső" korosztályi határok, gyermek és ifjúsági, fiatal felnőtt, illetve felnőtt korosztályok[31]),
- a társadalmi státuszt az önálló jövedelem szerint (önálló jövedelemmel rendelkezők vagy mások – más önálló jövedelemmel rendelkezők – által eltartottak, de ezek lehetnek „öregek" is),
- a társadalmi munkamegosztás szerinti helyzetet (tanuló, dolgozó, eltartott, nyugdíjas),
- a különleges, az átlagostól eltérő társadalmi csoporthoz való tartozást (pl. nemzeti-, etnikai-, nyelvi-, szexuális- stb. kisebbségi csoport – a többséghez

29 *A gyermek- és ifjúságpolitika összekapcsolása a modern közpolitika-alkotás viszonylag új kihívása. Jellegzetesen azokban az országokban jelenik meg Európában, amelyek a '60-as, '70-es években kiépítették a jóléti állam intézményeit, és megerősítették az intézményekben dolgozó szakmacsoportokat. Határozott állami szerepvállalás, fejlett, tagolt és plurális, a feladatellátásban részt vevő civil társadalom, valamint a szociális partnerség kiépített, fejlett intézményei jellemzik ezeket az országokat (pl. Anglia, Svédország, Dánia, Finnország, Németország stb.)*

30 *Egy, az Európai Unió Bizottsága számára az IARD által készített, egyes európai országok ifjúságpolitikáját összehasonlító tanulmány szerint Ausztriában a 11-25, Észtországban a 7-26, Németországban a 14-27, Írországban a 10-25, Olaszországban a 15-36, Romániában a 15-35, Spanyolországban a 15-29 évesek korosztályai, Hollandiában pedig a fiatalok 26 éves korig alkotják az ifjúságpolitika célcsoportjait. (l.: Study on the state of young people and youth policy in Europe, Volume 1.: Executive Summary and Comparative Reports, IARD, Milano, 2001, 23. o.)*

31 *A magyar Központi Statisztikai Hivatal (KSH) nemzetközi mintákat követő statisztikai osztásában az ún. „korcsoportok" (kohorszok) szerinti osztás: (0)-14 (gyermek), 15-29 (fiatal, ifjú), 30-49 (középkorú, felnőtt), 50-59 (felnőtt), 60-69 (idős), 70 – („öreg") – l.: KSH statisztikák: Népmozgalom, népesedés fejezetek. Ezen osztás szerint történik az adatfeldolgozás. A magyar ifjúsági célcsoportok képzéséhez szükséges statisztikai adatok összegyűjtése további kutató munkát igényel. (a szerk.)*

tartozótól megkülönböztethető –, fogyatékkal élő, „halmozottan hátrányos helyzetű"),
- a cselekvés (projekt, akció) által érintett, annak hatásába vont személyek körét (akik a programunkon részt vesznek, akik érdekében az adott projektet csináljuk),
- a cél elérésére irányuló tevékenységek esetén azok csoportját, akik szempontjából változtatásokat kívánunk elérni (a társadalmi projektek célcsoportjai)
- és a fenti szempontok alapján megkülönböztetett csoportok jellemzőit, szükségleteit.

A célcsoport fogalmát használja, és igen nagy felületen, rendkívül kifinomult eszközökkel éri el ezeket a célcsoportokat a piac, a kereskedelem. A marketing-tevékenységek a célcsoport egészének a „meghódítására" irányulnak. Ehhez a kereskedelmi (marketing) üzenetet továbbítónak (az egyszerűség kedvéért az Eladónak) meg kell ismerkednie a terméket igénybe vevő, használó (az egyszerűség kedvéért a Vevő) jellemző tulajdonságaival. A marketing-eszköz megválasztása nagymértékben függ az ezen „ismerkedés" során megismert tulajdonságoktól. Kérdésünk az, hogy vajon milyen módszerekkel ismeri meg a kereskedelmi reklám-tevékenységekért felelős marketing-ipar a fiatalok csoportjait? Vajon az a kép, amelyet a reklámok a fiatalokról sugallnak, reális? Minden fiatal ilyen?

A XXI. században annak vagyunk tanúi, hogy a marketing tevékenységek a célcsoportok szerint nagymértékben differenciálódtak. A fiatal Vevők meghódítására egész marketing iparágak épültek ki, amelyek sokszor megismétlik a fiatalok szabadidő-eltöltési szokásaiból következő formákat. A televíziós reklámok pl. valóságos videóklipekké váltak, amelyeknek az a feladata, hogy a „terméket" a fiatalok által használt és teremtett terekbe „helyezze el". A marketing-ipar mára a fiatalokat elsődleges, bővíthető, kiaknázható piaci felületnek tekinti. A korszerű ifjúsági munka ennek a tudatában kell, hogy cselekedjen. Csak azt ajánlhatjuk, hogy kísérje figyelemmel ennek a piacnak az alakulását, a reklám-klippek képvilágának változásait.

2.6. ÁLLAPOT VAGY STÁTUSZ?

„Csak egyszer vagyunk fiatalok, utána már egyéb kifogásokra van szükségünk."

(Ismeretlen)

„Az a kamasz, az a kamasz, / éljen a gyönyörű,
buta kamasz, / az a kamasz, az a kamasz,
szélfújta ragyogó, kicsi tavasz."

(Cseh Tamás)

A fiatalkor mindenki által elfogadott, tapasztalt és ismert állapot, mert *„valamenynyien voltunk fiatalok"*. Senki sem kérdőjelezi meg ennek a szónak a jogosultságát. Senki sem vált úgy felnőtté, hogy ne lett volna fiatal. A gyermek- vagy fiatalkorától

megfosztott ember komoly problémákkal küzd a társadalmi érintkezéseiben. Nem szoktuk tehát feltenni úgy a kérdést, hogy „Te is fiatal vagy?" – mert „látjuk" a választ. Nem tesszük fel ezt a kérdést, hiszen látjuk: a testi-szomatikus jegyek, a beszédmód alapján, hogy a beszélgetésben a társunk fiatal. Fiatal hozzánk vagy az idősebbekhez képest. *A „fiatalkor" közmegegyezésen alapuló természetes társadalmi fogalom*[32].

„A tanulás már a születés előtt elkezdődik." – így szól az a megállapítás, amelyet egy bölcs mondott valamikor –, és „...tanulással végződik." – mondta egy másik bölcs. Felismertük, és a „lifelong learning", vagyis az *„egész életen át" tartó tanulás* az Európai Unió tagországaiban és az Unió által intézményesített fogalmában kimondtuk ezt. Felnövekvésünk folyamatát, vagyis azt, hogy gyermekből felnőtté válunk, tanulási folyamatként írjuk le (fejlődéslélektan). Csakhogy akkor sem hagyhatjuk figyelmen kívül a testünk kifejlődésének tényeit, hiszen testünknek be kell fogadnia ezt a folyamatot.

Emlősként lágy koponyával születünk, később nő csak be a „fejünk lágya". Ujjaink kezdetben nagyon nehezen mozognak együtt, mozgásunk összehangolatlan. Szemünk általában nyitott a születésünk pillanatában, csakhogy nem látunk „vele" – látásunk csak később válik élesebbé, fényeket és árnyékokat, színeket, tárgyakat megkülönböztetővé. Életünk első heteiben látásunk fokozatosan fejlődik ki. Hallásunk fokozatosan válik képessé arra, hogy a környezeti zajokat megkülönböztessük egymástól. Fejlődésünket agyunk alakulása és változásai alapvetően meghatározzák. Segítik motorikus (mozgásaink összehangolásával kapcsolatos) és emocionális (érzelmi, környezeti ingerekre reagáló) reakcióink kifejezését. Az első időnkben nem vagyunk magunk. Nem vagyunk képesek arra, hogy megvédjük magunkat a külső ingerektől, és nem vagyunk arra sem képesek, hogy fenntarthassuk az életünkhöz szükséges táplálék bevitelével kapcsolatos funkciókat. Tudunk enni, de nem tudjuk „megszerezni" a táplálékot, amelyre szükségünk van. Csecsemő- és kisgyermekkorban ellátásunk minősége dönti el azt, hogy milyen minőségű az életünk. A külső ingerek gazdagsága és a körülöttünk lévők hozzánk való közeledése, az a bánásmód, amelyben részesítenek bennünket, hozzájárul érzelmi fejlődésünkhöz. Az Anyák ellátják a feladataikat, amelyeket tulajdonképpen ők is velünk tanulnak (l.: „gyakorlati tanulás"). Természetesen sok tanácsot kaptak ehhez a művelethez Anyáiktól és így ebben a példában tanulmányozhatjuk – ha akarjuk – a „generációs tanulás" lehetőségeit is. Ebben a tanulási folyamatban mind az értelmi (IQ-val mérhető), mind az érzelmi (EQ-val mérhető) intelligencia kialakulása fontos.

Növünk, növekszünk és ez a növekedés szemmel látható, mérleggel mérhető. Életünk első és a szüleink – no meg a védőnő – által használt mértékegységei elsősorban mennyiségiek, egyfelől: „hány kiló, mennyit evett, milyen hosszú?" és „már megint venni kell egy új rugdalózót/cipőt, mert kinőtte" – és büszkék vagyunk erre a fejlődésre. Másfelől mértékünk minőségi: „Láttad? Megfordult!", „Nézd, mászik!",

32 *Mégis gyakran hallhatjuk azt is: „Mondják meg már végre, hogy ki az a fiatal. Hiszen az a fiatal, aki annak érzi magát Én tehát fiatalnak/idősnek (nem kívánt rész törlendő!) érzem magam."*

„Figyelj, elérte!" – így beszélnek a felnőttek rólunk. Növünk, növekszünk. Kezünk ügyesebb, gondolataink fürgébbek lesznek. Eszmélésünket a Világra kezdetben az az Én határozza meg, akik vagyunk. Anélkül, hogy tudnánk, az Én-meghatározással a Többiekhez való viszonyaink meghatározásához jutunk majd el. Semmi dolgunk azzal, hogy mások mit gondolnak, éreznek, látnak és érnek el. Semmi dolgunk velük. Kisgyermekek vagyunk. Testünk figyelmét leköti az, hogy fogunk nőjön, hogy a csontjaink megszilárduljanak, hogy fejünk és testünk arányai helyreálljanak. Szellemünk figyelmét leköti az, hogy megfigyeljünk, hogy mások gesztusait kipróbáljuk, utánozzuk. Nevetünk, mert ez nevetést vált ki, mozdulunk, mert ez érdeklődést kelt. Nagy munkát végzünk el: kialakítjuk testünk és szellemünk körvonalait.

A gyermekkor egy olyan szakadatlan változásokból álló korszak, amikor kialakul az a Test, amely képes befogadni azt a Társas/Társadalmi Lényt, akikké végül is válunk – egy társadalomban. (A Maugli-életforma már egy nagyon ritka, statisztikai értelemben ki sem mutatható életmodell. Testi és Lelki felkészüléseink a Társas/Társadalmi Lénnyé válásunk irányába mutatnak!) Szülői késztetéseink egy Társas/Társadalmi Lény kialakulásának segítésére irányulnak! Sokszor ezért gyorsítani igyekszünk a Test kifejlődését, hogy alkalmassá váljon ennek a Társadalmi Lénynek a befogadására. Sokszor, ... a Természet törvényei ellenében is. Így etetünk, itatunk, nevelünk. A szülők számára az a kérdés, hogy „hogyan neveljünk?", sokkal korábban jelentkezik, mintsem azt gondolnák! A Társas/Társadalmi Lény kialakulásának folyamata a szocializáció. Ennek a Lénynek a kialakulása változtatja meg a viszonyítási pontjainkat.

*De: **mikor** és **hogyan** nő be ennek a Társas/Társadalmi Lénynek a feje lágya? Hogyan következik be a Társas/Társadalmi kiteljesedése?*

A gyermeki állapot az Én és a Többiek különbségeinek felismerésén fordul a Kamaszkor, majd a Fiatalkor állapotaiba. Először csak az „Én" fontos, a Világom Gyémánt-tengelye csak Én vagyok. Mindent ahhoz viszonyítok, ami Nekem fontos. Minden e körül fordul. (Majd időskorban visszatérünk ehhez a nézőponthoz. Azért mondjuk azt a dementiaval küszködő idősekre, hogy „második gyermekkorát éli") Ha valami nem úgy történik, ahogy Én szeretném, ahogy Én elgondoltam, hát ordítok! Ha kolerikus vagyok, akkor hangosabban, mint a melankolikusok (akik egyébiránt szintén ordítanak a maguk módján.) Akkor fordulok a Kamaszkor tájai felé, amikor elkezdenek érdekelni mások, amikor „Ők" válnak Viszonyítási Ponttá, tájékozódásaim Égtájaivá. Barátságok születnek életre és halálra. Testem még nincsen készen arra, hogy Mindent megoldhassak. Szellemem szárnyalni akar – és Testem ellenáll ennek. Ezt az ellenállást a kezem és lábam aránytalan növekedésével, a pattanásaimmal, csupa szörnyűséges dologgal fejezi ki, miközben Szellemem tiltakozik e szemérmetlenül fizikai kifejezések ellen! *„Ha kopogtatsz egy kamasz ajtaján, gyakran érzed, hogy ott a tábla: Átalakítás miatt zárva!"* – mondja Vekerdy Tamás[33]. Igaza van. Itt változik meg a Szülők és a Gyermekek viszonya. A Szülők kopogtatnak,

33 *Az ide vonatkozó elméletekről részletesebben l. a www.kamaszkor.lap.hu linkgyűjteményben elérhető hivatkozásokat.*

és az, hogy hogyan fogadják a kopogtatásra adott választ, életsorsokat dönthet el. ***Az ifjúsági munka itt kezdődik.*** Ki alkalmazkodik kihez? Hogyan? Ez lesz a gyakorlatias kérdés. Ne felejtsük el: az ifjúsági munkásnak nem „kell" kopogtatnia azon az ajtón, de meg kell keresnie az átjárókat. A Szellem önállóságra tör, a Testnek minimális komfortra – pl. tiszta ingre vagy melltartóra – van szüksége. Higiénére. El kell majd dönteni, hogy ki is mossa ki ezt az inget vagy melltartót? El kell dönteni, mosunk-e fogat és mikor? Jó lesz, ha a Szülők megtanulnak nevetni az őrjöngő kamaszok indokolatlan dühkitörései láttán – és bölcsek maradnak nem mutatni ezt. Ha nem teszik, bizony belegebednek: éjszakákon át beszélgethetnek arról, hogy hát „mi is lesz ebből a gyermekből?". Jól teszik az ifjúsági munkával foglalkozók, ha tudomásul veszik, jelentőségük a Szülőktől való eltávolodással, a kiszakadással, a lázadással együtt növekszik. A védő és óvó környezetből kilépő fiatal új tereket és megnyilvánulási lehetőségeket keres, ehhez pedig kapaszkodókra van szüksége akkor is, ha azt fejezi ki gesztusaival, hogy „hagyják őt békén". A meghatározó felnőtteknek igen nagy szerepe van ebben az időszakban, akik tanácsokkal, mintákkal segíthetik az önálló út megtalálását. Hogy ez a meghatározó felnőtt a szülő, a „nagyi", a tanár, az edző, a szomszéd vagy ifjúsági munkás? Nos, ezt sokszor a véletlen találkozások döntik el.

A Gyermek, szemünk fénye, óvott és dédelgetett kincsünk felnőtt – testarányai helyreállnak. Fejének térfogata arányossá válik a nyakkal, a vállal, a mellkassal. Csípője kirajzolódik azokban a szoknyákban és nadrágokban, amelyeket még a szülőkkel együtt vásárolt, de már nélkülük dönti el, hogy milyen alkalmakkor hordja. Már önállóan szervezi programjait – már „ciki" a szülőkkel együtt megjelenni valahol, és ciki velük kéz a kézben sétálni az utcán. Egyszer csak azzal jön haza, hogy „segíteni kellene Marinak/Pistának, mert bajban van(nak)" – és pénzt kér (kölcsön!), hogy segíteni tudjon. Az „Én" helyébe az „Ők" lépett! Fiatal lett. Viszonyítási pontjai már nem Belőlünk, a Szülőkből következnek, hanem a (iskolában, galeriben, érdeklődési csoportban, bandában, együttesben, közösségben) Társakból. Ebben a korban kell Barátságért Élni és Halni. Ők ezt megteszik, cselekszik, viselik. Megszületik a Saját Titok – és ez mindig a barátokhoz, a társas viszonyokhoz kötődik. Ha lány, Nőiességben teljesedik ki, ha fiú, Férfias hallgatásban. Ez a „Titok" a Társas/Társadalmi Lény kialakulásának egy nagyon fontos állomása!

A pszichoszomatikus fejlődés kifejezésben azt foglaljuk össze, hogy végül is tudományos igénnyel nézünk szembe azzal, hogyan változik gyermekből fiatallá az ember, aki Nővé vagy Férfiúvá érik, hogy szabad lehessen ahhoz is, hogy saját vonzódásairól, kapcsolatairól, társairól döntsön. Az ifjúkor nem más, mint Út a saját jogú választásokhoz, amihez a kifejlődött Test és az immár társas tapasztalatokkal rendelkező Szellem nyújt segítséget. Fontossá lesz a Környezet, amelyben élünk. A Világ érdekessé válik, felfedezésünkre vár, megtanuljuk, hogy ehhez információkra, eszközökre van szükségünk, és elsajátítjuk az azokkal való önálló gazdálkodás képességeit és készségeit. Fiatal Felnőtté válásunk teoretikusan akkor fejeződik be, amikor magunk is alkalmasak és képesek vagyunk arra, hogy másokért felelősségeket és

kötelezettségeket vállaljunk. *Az ifjúsági munka segíti ezt a folyamatot. Lehetőségeket teremt a mielőbbi felelősség- és kötelezettség-vállalásra, mert „szeretné", ha a Társas/Társadalmi Lény mielőbb „megszületne"* – a saját tapasztalatokból való tanulás által.

Az ifjúsági munka számára a pszichoszomatikus állapot ismerete és felismerése, valamint felmérése alapvető fontossággal bír! Nem hagyhatóak figyelmen kívül a testi-lelki fejlődés és állapot stációi a munka során. A fiatalokkal foglalkozók pl. nem kérhetik a tevékenységük alanyait olyan műveletek elvégzésére, amely az adott testi-lelki állapotnak nem felel meg! Ők nem idézhetnek elő olyan helyzeteket, amelyekben a pszichoszomatikus állapotnak, státusznak nem megfelelő feladat elvégeztetésével frusztrálják, terhelik a fiatalokat!

2.7. A FIATALOK CÉLCSOPORTJAI

„Fiatalnak lenni ez egy olyan betegség,
amelyből valamennyien kigyógyulunk."
(Dorothy Fulheim)

„Könnyű-e fiatalnak lenni?"
(dokumentumfilm címe, 1986,
in memoriam Juraj Podneiks)

Az ifjúsági munka az eddigi megjegyzések figyelembe vételével a fiatalokkal mint Társas/Társadalmi Lényekkel foglalkozik. Küldetései arra irányulnak, hogy segítse ennek a Lénynek a kialakulását, tapasztalatszerzéseit. Az ifjúsági munka lényegében nem, vagy csak nagyon ritkán foglalkozik, helyesebben szólva a *társadalmi kontextusban* foglalkozik a biológiai érés problémáival, a nemi szerepek kialakulásának pszichoszomatikus kérdéseivel. Az ifjúsági munkában bennünket jobban érdekel az, hogy hogyan változtatja meg a csoport viszonyait, ha a lányok vagy, ha a fiúk vannak többségben, mint az, hogy hol is tartanak ők a nemi szerepekre való érés folyamatában.

A fiatalok társadalmi állapotának, helyzetének és helyének leírására inkább tudományos sztenderdeken alapuló kutatási eredmények állnak a rendelkezésünkre. Az ifjúsági munkában gyakran a szocializációs folyamatok mentén készített vizsgálatokat alkalmazzuk. Sok esetben használjuk azt a kutatók által alkalmazott megközelítést, amely a társadalmi munkamegosztásból indul ki, és azt mondja, hogy aki dolgozik, az a felnőtt (eltartó), és aki nem dolgozik, az a fiatal (eltartott). A munka itt az önálló jogon járó jövedelemszerzés képességére utal. Ha van jövedelmed, és annak megszerzése után magad tudod eldönteni, hogy azt mire költöd – felnőtt vagy. Így szól a mai verdikt, amely a társadalmi státuszt a jövedelemhez és a jövedelem önálló elköltésének képességéhez köti. Ez persze nem veszi figyelembe azt a manapság tömegessé váló jelenséget, hogy elsősorban az egyetemi hallgatói státuszú fiatalok már pénzkereső foglalatosságokat űznek tanulmányaik mellett! Ennek a felfogásnak a jegyében gyakran mondják azt, hogy a „fiatalokat a munkaerőpiac-

ra, a munkaerőpiaci versenyre kell felkészíteni", hiszen önállóvá válásuk célja éppen az, hogy részt vegyenek a társadalmi munkamegosztásban, hogy kereső foglalkozást űzzenek.

Ezért sok elemzés indul ki abból, hogy a gyermekkorban lévők a felnőtteknek kiszolgáltatott és tőlük függő helyzetben vannak, a fiatalok pedig ebből a függő helyzetből törnek ki, erről válnak le. Döntéseiket már saját maguk hozzák meg, és azokat nem a felnőttek róluk szóló döntései határozzák meg. Más elemzések arra mutatnak rá, hogy a társadalomban önálló jogon induló helyzetüket meghatározza, befolyásolja az, hogy a családjuk hogyan gondoskodik róluk, hogyan indítja el őket önálló utakra, hogyan támogatja ezeket az önálló utakat. További elemzések arra mutatnak rá, hogy az értékek elsajátítása – mint a szocializációs folyamat egyik célja – nagyon sokféle lehet, és hogy eltérő utak nyílnak erre. A magyar társadalomban minden megoldásra bőséges számú példát találunk. A magyar fiatalok világában nagyon eltérő életstílusok, az értékek elsajátításának nagyon eltérő útjai és lehetőségei láthatóak – egy korosztályhoz tartozók esetében is. Annak az egyszerű kérdésnek a megválaszolása, hogy „könnyű-e ma magyar fiatalnak lenni?", nagyon is bonyolulttá változott.

Szociológiai értelemben az önállónak nevezett ifjúkor vagy ifjúsági életszakasz még soha sem volt ennyire differenciált, ennyire sokoldalúan, ennyire más kiindulópontokból megközelíthető. A XX. században a „besorolás" ennél egyszerűbb volt. Beszélhettünk a munkásosztály gyermekeiről, a „háborús frontokon szocializáltakról", „a háborúban elveszett nemzedékről", a „békeviselt nemzedékről". A XXI. század elején az egy generáción vagy egy kohorszon belül is nagyon különböző, egymástól sokszor eltávolodó életutakat láthatunk, tapasztalhatunk, ami előrevetíti a később bekövetkező társadalmi feszültségeket (értsd: egyenlőtlenségeket a társadalmi erőforrásokhoz való hozzáférés tekintetében).

> *„...Az ifjúság azonban nem értelmezhető automatikusan a társadalomban lejátszódó makrofolyamatokból. Alapvető állításunk, hogy Nyugat-Európában a hatvanas évektől kezdődően a nyolcvanas évekre ifjúsági korszakváltás következett be. A korszakváltás lényege a társadalmi reprodukció megváltozása, illetve az iskolai tudás felértékelődése. Jellemzője a korszakváltásnak az ifjúkor meghosszabbodása, az amatőr ifjúsági státusz professzionális státusszá alakulása. A fiatalokat közvetlenül ellenőrző intézményeket (munkahely, család, politikai szervezeteket) a közvetett ellenőrző intézmények – mass mediák, fogyasztói ipar – váltják fel. Az ifjúság autonómiája, önállósága megnövekszik. Fokozódik a nemzedéki szerveződés szerepe, éleződnek a fiatalok és a felnőttek közötti konfliktusok. Egyre fontosabb szerepet kap az ifjúsági kultúra a fiatalok társadalmi orientációjának, politikai cselekvési mintáinak alakításában. A fiatalok és a felnőttek közötti viszony egyirányú utcája kétirányúvá, illetve az ifjúság mintakövetőből mintaadóvá vált ...*[34]"

34 *L.: Gábor Kálmán: Az ifjúságkutatás irányai a kilencvenes években, Civilizációs korszakváltás és ifjúság c. fejezet, Educatio, 1995. Nyár, 191. o.)*

Magyarországon, itt és most nagyon is nagy különbségek vannak azok között, akik kistelepülésen és akik városban élnek, azok között akik „jobb" és akik „rosszabb" iskolákban készültek fel saját döntéseikre, azok között akik családja „gazdag" és akik családja „szegény". A fiatalok életstílusában nagyon eltérő kulturális minták követését ismerhetjük fel. A plurális társadalom érték-pluralizmusa hatványozottabban jelenik meg a fiatalok körében, mint az idősebbek esetében. Azok között, akik „leszakadó", „szegényedő" vagy „gettósodó" településen és azok között, akik „urbánus" vagy „szuburbánus" településeken nőnek fel, és ilyen környezetben eszmélnek ifjúkorukra[35], nőnek a különbségek a társadalmi esélyek tekintetében. A települési környezet sokkal erőteljesebben határozza meg ezeket az esélyeket, mint korábban. Nagyok a különbségek, miközben egy időben születtek, és egy óvodába jártak, amely egyazon sztenderd szerint működik, és utána egyazon közoktatási rendszerben folytatják általános iskolai tanulmányaikat.

A szocializáció folyamatának eredménye a „Társadalmi/Társas Lény kialakulása". Az ifjúsági munka fő céljaként gyakran éppen ennek a segítését szoktuk volt megjelölni (**l.: az ifjúsági munkáról szóló – 3. fejezetben**). Ez a „Társadalmi/Társas Lény" teljes vértezetben lép fel a társadalom színpadán. Olyan szereplő, aki alakítja és formálja a társadalmi viszonyokat, vagy sodródik bennük, kiúszik a partra, és megkapaszkodik, vagy elmerül e viszonyok örvényeiben, de ezért a merülésért másokat már nem hibáztathat. Rajta múlik, hogy megtanult-e úszni és, hogy *„átviszi-e a szerelmet a túlsó partra"* (ahogy a költő, *Nagy László* fogalmaz).

A társadalmi-társas lénnyé válás folyamatát a szociológiai irodalom mélységében, minőségeiben egyaránt feltárta. Kialakította azokat a vizsgálati szempontokat, ha úgy tetszik sztenderdeket vagy kánonokat, amelyekkel mérni tudja e folyamat minőségeit, és idősávokban össze tudja hasonlítani a változásokat. A szocializáció folyamatát vizsgáló irodalomban az alábbi indikátorokat alkalmazzák:

- család, családi helyzet (szociális-jövedelmi, lakhatási, életmódbéli kérdések, gyermekvédelem, családon kívül nevelt gyermekek és fiatalok, állami gondoskodás adatai),
- iskola, iskoláztatás (oktatási rendszer és az intézményeiben töltött idő, tanulmányok, iskolai fokozatok: köz-, felső- és felnőttoktatás, valamint szakképzés, részvétel, megszerzett végzettség, befejezetlen iskolai oktatás),
- település-minőség (a közvetlenül befoglaló társadalmi környezet infrastrukturális, ellátottsági, jövedelmi, fogyasztási-termelési viszonyai),
- közösségi élet (formális, szervezett közösségekhez való tartozás: pl. egyesületi-szervezeti tagság; a politikai életben való részvétellel kapcsolatos adatok: szavazásra jogosultak és a szavazáson részt vettek aránya, választások elemzése; időmérleg-vizsgálatok esetén: „milyen tevékenységekkel töltöm az időmet, mennyi időt fordítok bizonyos tevékenységekre?"),

35 *Az idézőjelbe tett kifejezéseket a Párbeszéd a Vidékért Egyesület konferenciájának szóhasználatából vettük. (a szerk.) l.: MTA honlapok (www.mta.hu)*

- kortárs-csoport, amelyben vagy iskolai kötelékek vagy azon kívüli késztetések okán vagyok jelen.

Ezeket az *indikátorokat* a statisztikai vizsgálatokat összefoglaló kötetek tartalomjegyzékében találhatjuk meg. Ezek vizsgálati sztenderdek, és az a jelentőségük, hogy összehasonlíthatóvá teszik a felvett adatokat. Ezért és így lehetővé teszik a számunkra azt, hogy hosszabb időtávon vizsgáljuk a szocializációs folyamat elsődleges „műhelyeinek" működését, és hogy ebből következtetéseket vonhassunk le. *Ezt a szempontot és lehetőséget célszerű figyelembe venni egy-egy helyi ifjúságpolitikai koncepció, feladatterv elkészítésekor, hiszen azoknak tényekre, a társadalmi folyamatok objektív bemutatására kell építeniük.*

2.8. A FIATALOK A SZABAD TEREKBEN – HOZZÁJÁRULÁSUK A TÁRSADALMI IFJÚSÁGKÉPHEZ

Az Én és az Én-kép megszilárdulásának folyamata tanulás: a kifejezés és megfogalmazás, a másokkal való viszony és saját helyzetünk másokéval való összehasonlítása, a részvétel másokkal közös cselekedetekben és a döntés arról, hogy tulajdonképpen miben is veszünk részt. (Van, amiben nem kívánunk részt venni akkor sem, ha mások azt mondják nekünk, hogy érdemes. Kitartunk saját véleményünk mellett akkor is, ha mások mást mondanak egy dologról, mint mi.)

A gesztusok, cselekedetek, interakciók a másokkal való kapcsolatokban próbáltatnak ki. Ezeknek a kapcsolatoknak a skálája nagyon széles. A közösségben csendes és passzív, szemlélődő viszonytól az aktív és szószólói szerep vállalásáig, az „életre-halálra" megkötött és/vagy a tragikus hirtelenséggel befejeződött barátságtól a szerelemig, a rokoni-családi kötelékek átértékeléséig terjed. Mindezekhez mindig emberi közösség, az emberi társadalomnak azon tere ad keretet, kínál lehetőséget, amelyben tartózkodom. A szocializációs folyamat eredménye az identitás kialakulása és megszilárdulása. A fiatalokra jellemző szubkulturális jelenségeket nem érthetjük meg az identitás kialakulásának folyamata nélkül.

Mi az, hogy *identitás*? Nem más, mint Én-azonosság. DE: nagyon bonyolult társadalom-lélektani fogalom[36], hiszen társadalmi (és a történeti tényektől nem független), személyes és közösségi tényezők alakítják ki – Bennünk. Az identitás legfontosabb vonatkoztatási pontjai az Én és a Közösség viszonyrendszeréhez kapcsolódnak – az identitás Bennem születik meg, de nem független azoktól a hatásoktól, amelyek a Közösségeimben érnek. Közösségem lehet a Családom és a Családban általam látható szerepek mintakövetése (Apa és Anya, Nagyapa és Nagyanya, unokatestvéreim), az Iskola (haverok és Barátok, szövetségek és elutasítások, elfogadások és eltaszítások), a szabadidős közösségek, társadalmi érintkezéseket befoglaló társadalmi terek, ahol a „a dolgok történnek velem", ahol a „dolgokat irányítom vagy eltűröm".

36 *A bonyolultságra l.: www.tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=31*

A fiatalok szubkulturálisnak mondott aktivitásainak vizsgálatai arra mutatnak rá, hogy a szubkulturális[37] jelenségek mélyén azt a tanulási folyamatot érhetjük tetten, amelyről eddig beszéltünk. A fiatalok körében a szubkultúrákhoz való csatlakozásról szóló döntés az identitás fontos része. Ha körülnézünk, láthatjuk, hogy ma milyen, egymástól nagyon is eltérő szubkulturális értékek vállalása jellemzi a fiatalokat. A csoporthoz való tartozásukat látható és láthatatlan jelek egyaránt kifejezik. A budapesti Sziget Fesztivál közönsége között „metálosokat", „goásokat", „hip-hopereket", „gothic-okat", „emo-kat", „deszkásokat", punkokat egyaránt megtalálhatunk, akik egy-egy nagyszínpadi koncerten koncentráltan vannak jelen a Nagyszínpad előtt, és egyébként békésen töltenek együtt egy hetet, miközben kiépítik a maguk találkozási helyeit az egyazon térben. Az általában kopott/szakadt farmerben fellépő punkok mellett a tarka és színes kendőket és bő nadrágokat viselő reggae hívők, a feketébe öltözött és kifestett arcú gothic-rajongók, a szemet eltakaró tincseiket rázó emo-k egy-egy jó zenére akár együtt is táncolnak a ska-sokkal, miközben a szubkulturális csoportjaik egymástól nagyon is távoli értékeket vallanak, és nem igazán keverednek egymással. A választás sokszor a másoktól való megkülönböztetés kifejezése miatt születik, és a szubkulturális csoporthoz való tartozásban a csoporthoz és közösséghez való tartozás igénye, az eligazodás és a biztonság igénye, az egyedüllét elkerülésének emberi szükséglete („az ember társas lény") fejeződik ki.

A szubkultúra kollektív, alapvető egysége a csoport[38], amelyhez való tartozást az öltözködéssel, a nyelvvel, a gesztusokkal, a csoport-rítusokkal és az odatartozást jelző szimbólumokkal fejezzük ki. A cipőtől a sapkáig vagy kalapig, a köszönések formáitól a szóhasználatig, a hajviselettől a kiegészítőkig (táska, ékszer) számos módon azonosíthatjuk azt, hogy ki milyen szubkulturális csoporthoz tartozik. Vannak olyan termékek, amelyeket e szubkulturális csoportok szükségleteinek kielégítésére gyártanak. A piaci marketing tevékenységek egyre inkább figyelembe veszik ezt, hiszen ez a piac nagyon dinamikusan nő. A fiatalok általában eléggé szkeptikusak a hagyományos piaci marketing-módszerekkel szemben, ezért a fiatal fogyasztókat megcélzó kampányok az ifjúsági kultúra (és szubkultúrák) egyre több elemét integrálják a sport, a divat, a zene vagy a játékok területeiről.

Azoknak, akik még mélyebben érdeklődnek a fiatalok csoportjai, aktivitásai iránt, azt ajánljuk, hogy üljenek a képernyő elé, és keressenek rá a google.com segítségével a www.youtube.com oldalon a következő kifejezésekre: Beatbox,

37 *Az általános meghatározások szerint: „A szubkultúra: az intézményesen támogatott, széleskörűen elfogadott kulturális értékeket elutasító, gyakran velük szemben álló viselkedési formák, szórakozási és életviteli szokások összessége." A szubkultúra ezek szerint nem azonos az „ellenkultúrával" (azaz a kultúra fő áramaival tudatosan szembehelyezkedő megnyilvánulásokkal). Tárgyunk szempontjából fontos az, hogy: "A szubkultúra fő terméke a csoport, illetve a résztvevők kollektív problémamegoldása. ... A folyamat nem feltétlenül a fiatalok problémáinak megoldását vagy feldolgozását jelenti, hanem sokszor csak az élményvilág publikus életre keltését." (Rácz, 1998)*

38 *„A szubkultúra olyan esetenként periférikus, gyakran intézményes, el nem ismert alkultúra, melyhez tartozó személyek azonosságtudatuk, sajátos normakövetési rendszerük folytán megélik a közösséghez tartozás élményét. Ezáltal olyan csoportokba szerveződnek, melyben vagy valamilyen kulturális megnyilvánulás (zenei műfaj szeretete, divatirányzat, eszme vagy ideológia követése), vagy pedig valamilyen kulturális, más nem profitorientált aktivitás (kulturális, művészeti, alkotó vagy sporttevékenység) mentén mindennapi életükben, életmódjukban a többségi társadalom által elfogadottól eltérő jellegzetességekkel, értékekkel rendelkeznek." (– a meghatározást l.: A bakancstól a baseball sapkáig. Ifjúsági közösségkutatás Debrecenben. Szól a Rádió Alapítvány, Debrecen, 2005. 27. o.)*

BMX, Critical Mass, Drum'n'Bass, EMO, Funky, Goa, Goths (Gothic), Gördeszka, Graffiti, Heavy Metal, Hip Hop, House (Party), Marijuana, Punk, Rave, Rock, RPG (vagy FRPG), Thrash – ha érdeklődésüket felkeltették a látottak, folytassák bátran a keresést!

Az ifjúsági kultúrában a csoporthoz való tartozás azonban világnézet, megközelítés- és szemléletmód is. Értékeinket a csoporthoz való tartozás formálja, alakítja. Sok esetben a csoporthoz való tartozás tiltakozás a felnőttek által képviselt értékek ellen – ellenállás annak a természetes ténynek, hogy fel kell nőnünk, hogy „be kell illeszkednünk", hogy „bele kell törődnünk" abba, hogy olyanok leszünk majd, mint ők. A szubkulturális csoporthoz való tartozás sokszor a lázadás szimbóluma ez ellen. Ezzel is szeretnénk meghosszabbítani életünknek azt a korszakát, amikor „mi" döntjük el, hogy mi a helyes és helytelen, mi a jó és a rossz. Ízlésünk szerint való dolgokat cselekszünk, és ízlésünk kialakításához a csoportunk normáit használjuk, azokhoz igazodunk. Ha egy pillantást vetünk ezekre a csoportokra, ha megnézzük azt, hogy egy-egy labdarúgó (Magyarországon inkább kosárlabda vagy kézilabda) klub hívei között mennyi fiatalt találunk, és hogy ők hogyan azonosulnak a klubjukkal – felfedezhetjük és tanulmányozhatjuk a szubkulturális csoportokhoz való tartozás pozitív energiáit.

Időtöltés, másokkal való együttlét, az eligazodás biztonságának keresése és megtalálása, a példaképek ereje, a csoport támogatása – csupa pozitív pedagógiai minta. Társadalmi értelemben nagyon destruktív csoportok is mutathatnak pozitív mintákat. Idegengyűlölő skinhead-csoportok, akiknek az identitása a „másság gyűlölete és elutasítása", a militáns megoldásokat támogató szélsőjobboldali vagy újfasiszta közösségek, amelyek „alapértéke" a demokratikus megoldások elutasítása is átcsúszhatnak a szubkultúrák területeire.

A szubkulturális csoportok értékeinek megismerése, feltárása, értékelése nagyon fontos feladata az ifjúsági munkának. Legyünk tehát körültekintőek a „banda", a „galeri", a „csoport és közösség" fogalmainak használatakor. Vizsgáljuk meg a társadalmi cselekvések szempontjából is ezeket a közösségeket! Közös értékek nélkül nincsen közösség. DE: milyen közösségi értékek jelennek meg a szubkulturális csoportokban?
A szubkulturális jelenségekből való általánosításokkal nagyon óvatosan kell bánnunk! Sokszor vonunk le a szubkulturális jelenségekből általánosító, kiterjesztő következtetéseket, és ezek alapján gyakran gondoljuk úgy, hogy az „ilyen" vagy „olyan" jelenségek általánosak, minden fiatalra érvényesek[39]. Így válik elfogadottá a „hedonista fiatal", a „yuppie" vagy a „veszélyeztetett ifjúság" megjelölés, és ezeknek

39 *„... az ifjúsági kultúra észlelése foglalkoztatja a társadalomtudományokat, jelen van a közbeszédben és médiumokban legalább fél évszázada, bizonyos vonatkozásokban még ennél is régebben. A médiumokban a legtöbb európai országban (nem csupán az „átalakuló" dél- és kelet-európai országokban) az ifjúsági kultúrának egy előítéletes képe jelenik meg. ...A sztereotípiák képzésének két alapvető iránya figyelhető meg. Az egyik azzal az ideológiai felfogással jár együtt, amelyet később a politikusok tettek magukévá, akik a „mi fiataljainkról" beszélnek, és akik – a széttöredezett társadalom felfogásának ellentéteként – egy egységes „ifjúság" és egységes „ifjúsági kultúra" felfogást*

komoly következményei lehetnek a fiatalokkal és a fiatalok – úgymond – érdekében megfogalmazott politikai programok, közpolitikai cselekvések területein. Az ifjúságképek realitása, egyensúlyban tartása állandó kihívást jelent.

2.9. FIATALOK A XXI. SZÁZADBAN – AZ IFJÚSÁG TÉRHÓDÍTÁSA?

„Európa jövője egyre inkább attól függ,
képes-e gyermek- és ifjúságbarát társadalmak
létrejöttét elősegíteni".
(Európai Bizottság, COM (2005) 206)

A modern kor – a XXI. század, az ún. „globalitás korszaka", másképpen az internetkorszak – ifjúságképe szükségképpen másként alakul, mint az azt megelőző koroké. (Arról megoszlanak a vélemények, hogy ez a kor mikor kezdődött. Akkor, amikor Bill Gates és Steve Jobs együtt egy garázsban ...? Vagy ...?) Nem vonatkoztathatunk el attól, hogy itt és most a XXI. századba érkeztünk, amelyben élve sokszor veszünk el a gyorsan változó részletekben, és ez sok esetben nem teszi lehetővé, hogy nagyobb összefüggéseket megérthessünk, felfoghassunk. Nem felejthetjük el ugyanakkor azt sem, hogy a XX. század csak nagyon lassan ér véget – sok tudásunk abból az évszázadból ered! Ma könnyebben elfelejtjük, hogy milyen hosszú és milyen bonyolult volt az Út, amely idáig vezetett.

Az Európai Béke és az Európai Háború ma csak nagyon keveseket foglalkoztat, miközben egyébiránt otthonunkban nézzük az európai televíziókon az Irakban, Afganisztánban, Afrika egyes országaiban zajló háborúk képeit – olyan háborúkét, amelyekben az európai kontinensről küldött katonák (emberek) nagyon is közvetlenül vesznek részt. Az európai adófizetők pedig nagyon is közvetett módon finanszírozzák ezeket a békefenntartó akciókat, mert adófizetésüket a nemzeti költségvetésekbe teljesítik. (Az európai adófizetők jelenleg nem finanszíroznak közvetlenül nemzetközi intézményeket.)

Európa tehát jelen van ezekben a más kontinenseken zajló, lokálisnak mondott konfliktusokban, hogy megóvja az emberi jogokat, hogy parlamenti demokráciát segítsen, hogy építse a helyi civil társadalmat. Nem importálja saját értékeit, nem „viselkedik" gyarmatosítóként ezekben a helyzetekben – mert tanult történelméből, európai értékeket kíván közvetíteni nagyon eltérő kulturális, gazdasági, szociális és politikai körülmények között.

---

sugallnak. A másik összetevő magukhoz a fiatalokhoz tartozik, akik a kultúrájuk kulcsszereplőjeként és alkotójaként a deviáns viselkedések teremtői. Nyugat-Európában manapság már lassan elhagyják a „fiatalok formálásának" ideológiai felfogását, míg Kelet-Európában a korábbi dogmák, felfogások sokkal nyilvánvalóbbakká váltak. A szenzációkat kereső tömegmédia és az előítéletek felerősítik azt a felfogást, hogy a fiatalok kultúrája a „devianciák melegágya". „...manapság is tapasztalható az, hogy ideológiai konstrukciókat alkotnak a fiatalokról (a politikusok leginkább a választások idején) ... és ezek sokszor groteszk és tragikus következményekkel járnak ..." (Benjamin Perasovic: Az ifjúsági kultúráról alkotott elképzelések a jelen viszonyaiban. l.: Resituation culture, Council of Europe publication, 2004, 177. o., ford.: a szerk.)

A változások erejét mérhetjük saját személyes tereinkben is:

- az utazás – a távolságok és közelségek,
- a fogyasztás – a prioritások,
- a közösség – annak belső viszonyai,
- a kapcsolattartás – és a másokkal való kommunikáció módjai

vonatkozásaiban rendkívüli változások zajlanak.

A XXI. század eleje olyan új kihívásokat hozott az emberek, az emberiség számára, amelyekre már nem minden esetben válaszolhatunk a korábbi tapasztalatok alapján. Olyan kihívásokat, amelyek gyökeresen változtatják meg, befolyásolják a más emberekkel való viszonyainkat, más országokkal való kapcsolatainkat és együttműködéseinket, a más világtérségekkel kapcsolatos nézőpontjainkat. A kihívások természete: a megváltozott emberi viszonyokra való válaszadás képessége. Ez a kor – talán aránytalanul – nagy felelősséget „rak" az új generációk, korosztályok vállára. Sokszor azt tapasztaljuk, hogy tőlük várjuk azoknak a problémáknak a megoldását, amelyeket az idősebbeknek eddig – és már – nem sikerült megoldanunk. Ez megváltoztatja a társadalmi helyzetüket és azokat a módokat, ahogyan róluk gondolkodunk.

Mi változott meg? Néhány fontos tájékozódási pont a változások nyomon követéséhez – olyan fogalmak, amelyek állandóságához korábban (legalább két évszázadon át lényegében csak módosulásokkal fennálló állandóként) „hozzászoktunk":

- Megváltozott a *nemzetállam* fogalma (Európai integráció, globalizáció-világhelyzet) – nemzetállami keretek között kevesebb, a nemzetközi együttműködés keretei között egyre több kérdést kell „elintéznünk" (ami korábban „kül- vagy belpolitika" volt, annak mára egyszerűen más lett a jelentése, sokszor a „belpolitika" válik „külpolitikává" és fordítva).
- Megváltozott az állampolgár fogalma – az (állam)polgári jogok és kötelezettségek immár európai dimenziókban értelmezendőek, mert így nyerik el új „értelmüket".
- Ezeknek a hatásoknak az eredményeként megváltozott a „nemzeti kormány" fogalma (úton vagyunk a magyar (állam)polgár és az európai polgár fogalma között) – választásainkban eddig elsősorban azt mérlegeltük, hogy ki tud többet tenni az ITT élő polgárokért. Felértékelődött a „nemzetközi" és a „helyi" érték, leértékelődött az „országos". A nemzeti kormányoknak az európai integráció körülményei között jelentősen módosítaniuk kell prioritásaikat, „üzemmódjukat" – az európai polgári szerepekre való felkészülés segítése az ifjúsági munka alapvető értékévé és küldetésévé változott.
- A nemzeti kormányok a nagy integratív folyamatok nyomása alatt megváltoztatták tevékenységeik eddig megszokott irányait és arányait – megjelenik a „kiszervezés" („outsourcing"), a PPP („public-private partnership"), azaz a felelősség magánvállalatokkal való megosztásának jelensége – miközben az európai integratív szervezetekben a kormányok együttműködése felértékelődik, mert hozzájárulásuk nélkül nem születhetnek meg a döntések. A döntési pon-

tok elmosódottabbak, mint valaha (a „Kormány" nem mindenható többé, nem tud mindent megoldani, mint korábban, sokszor a neki címzett üzeneteket másoknak továbbítja).

- A fentiekből következően felértékelődött a regionalitás, a helyi érték – centralizált problémamegoldás helyett a helyi (települési, településközi, kistérségi, határ menti, regionális stb.) megoldások hoznak eredményeket. Az identitás középpontjába a nemzeti hovatartozás mellett a helyi közösséghez való tartozás került, és ez felértékeli a helyi/települési/regionális önkormányzatok felelősségét az identitás képzésében – korábban ezért a Kormány volt, ma inkább a helyi önkormányzat a „felelős".
- A helyi Érték diszpozíciója változik – az EU keretei között az országok olyan nagyobb keretekben állapodnak meg, amelyek a HELYI FEJLESZTÉSEKET segítik.
- Megváltozott a vallások és világnézetek évszázados funkciója – nem úgy töltik be már azt a közösség-építő szerepet, amelyet a XX. században még betöltöttek (és ez érvényes a bal-jobb, liberális-szocialista-konzervatív politikai ideológiákra is).
- Megváltozott a család fogalma és működése, beteljesedett az a folyamat, amely a XX. században elkezdődött: a család már nem vagyoni alapokon nyugvó értékközösség, ahol a család feje határozza meg, hogy mi és hogyan is történik az utódaival arra a vagyonra tekintettel, amelyet Ő és az Elődök gyűjtöttek, és át kívánnak örökíteni az utódok jövője, a Család fennmaradása érdekében. – A családi belső szabályok és hagyományok által szabályozott életutak nem tömegesek többé, sokféle egyéni úttá váltak.
- A gyermekek vállalása többségében már nem családi, hanem egyéni döntések függvénye (ehhez is hosszú út vezetett), és bele kell értenünk a nemi identitás alapján relatívvá vált választásokat és döntéseket is (Egy homoszexuális pár is fogadhat örökbe, nevelhet gyermeket néhány európai országban és a tengeren túli országokban.)
- A Globalizációs folyamatok (az interneten minden ember minden emberrel összekapcsolható; egyre kevesebb vállalat képes egyre több ország irányítására: a befektetésekről szóló döntés meghozatalához nincsen szükség az adott országban élő emberekkel való találkozásra) és e trendek következtében felerősödnek és önvédelmi jellegűvé válnak egyes anti-globalista mozgalmak („Think Globally – Act Locally": „Gondolkozz globálisan! – Cselekedj helyben!" világmozgalmak terjedése).
- Változik a Természet és az Ember viszonya (l.: „globális felmelegedés", „ózonlyuk", „természeti erőforrások kimerülése", „a Föld állapotáért az ember felelős" – mondta ki az ENSZ ezer külföldi szakértőt foglalkoztató különbizottsága 2007-ben a sok évig készült zárójelentésében).
- A Részvétel lehetőségei (az, hogy Én hogyan, mikor és miért, milyen motivációk alapján vehetek részt a folyamatokban) megváltoztak. – Az újonnan érzékelt „demokratikus deficitek" egész sora származik ebből (a részvétel korábban intézményesedett formái kiürültek, a részvétel új formái pedig, a régiek ellenében még nem intézményesültek).

• A felsorolást zárjuk egy idézettel: *„a globalizáció (avagy: globális folyamatok) eredeti jelentésében a helyi és regionális megközelítések globálissá válása. Ez annak a folyamatnak a leírása, hogy a Földön élő emberek az egyetlen társadalomról szóló megközelítéseiket világméretűvé változtatják. Ez a folyamat a gazdasági, technológiai, szocio-kulturális és politikai hatalom átalakulása...*[40]*"*

Ezek a nagy változások, nagy kihívások nem hagyják érintetlenül a fiatalok *társadalmi szerepeit* a XXI. században, sőt éppen azokat változtatják meg drámai erővel. A velük együttműködő *ifjúsági munkának dolgoznia kell e kihívások következményeivel*. A helyi társadalomban dolgozó ifjúsági munkásnak is fel kell emelnie a tekintetét a globális folyamatokra. Értelmeznie kell ezek hatását a nagyon is lokális közösségek életében – tegyük hozzá: miközben a fiatalok biológiai szerepei, pszichoszomatikus fejlődésük állomásai nemigen változhatnak, hiszen azok változatlanul a Természet törvényei szerint alakulnak. Bár meg kell jegyezni, hogy a környezeti hatásoknak nagy szerepe van abban, hogy pl. a nemi érés biológiai és társadalmi folyamata felgyorsult, előbbre tolódott. Az akcelerációs váltás nagy kérdéseivel a tudományok is foglalkoznak – az ifjúsági munkának az ehhez kapcsolható jelenségekről pedig nagyon is közvetlen tapasztalatai vannak. A jóléti ellátások kiterjedése, az étkezési szokások megváltozása, az ifjúsági (tömegmédia-alapú) kultúra önállóvá válása más- és másképpen járultak hozzá ehhez, felerősítve bizonyos hatásokat (pl. a (ki)választott étkezési rend, speciális étrend, higiénés szokások alakítása, évszakok szerinti öltözködés „kihagyása" stb.)

> *Egy nagyon fontos hozzászólás: „fordítsuk figyelmünket a modern nemzetállamok átalakulásának folyamataira, és vizsgáljuk meg, hogy ezek hogy hatnak az (állam)polgárság koncepciójára. A korábbi értelmezés szerint, amelyet sokan ma is vallanak, mi a nemzetállam polgárai vagyunk, mely államnak a törvényei és intézményei határozzák meg a jogokat és kötelezettségeinket, valamint hozzáférési lehetőségeinket. Ahogy Zygmunt Baumann mondta: „a hatalom gyakorlása a függetlenségek három pólusán nyugszik – gazdasági, katonai és kulturális: a képesség az egyensúlyok megteremtésére, a határok ellenőrzésére, valamint a normák és a minták szabályozására, amely segítségével a szabályok minden alanya megalkothatja maga viselkedésének kereteit"*

Mennyire stabil ez a „tripod" manapság? Baumann-nak szólva úgy látom, hogy a tripod „lábai" nagyon ingataggá váltak az alábbi hatások miatt:

– *Globalizáció. A globális pénzügyi tranzakciók sebessége, a vállalati struktúrák területi függetlenedése mind a tőke, mind a munkaerő tekintetében, az éles verseny és az, amit manapság „vad kapitalizmusnak" neveznek, megrengette a nemzetgazdaság koncepcióit. Ki tartja egyensúlyban a folyamatokat? A legtöbb jóléti állam attól fejlődött, hogy a területén keletkezett többletet vissza tudta forgatni a szociális és jóléti rendszereibe, a „nemzet jóléte" a szociális küzdelmek célja*

40 *www.en.wikipedia.org/wiki/Globalisation angol nyelven*

volt, és az elosztás megváltoztatásra vonatkozott – hogyan lehet ezekért a célokért küzdeni most, milyen dimenziói vannak, és hol, hogyan jelenhetnek meg, ha egyáltalán megjelennek?

– Európai integráció. 25, hamarosan 27 [az idézett előadás 2006. novemberében hangozott el – a szerk.] és később még több olyan ország tagja az Európa Tanácsnak, amely az Európai Uniónak is a tagja. Valamennyien elfogadják a 'nemzetek fölöttiség' eszméjét, amely egészen egyszerűen azt jelenti, hogy amely dolgok az európai egyezmények tárgyát képezik, azok nem nemzeti kérdések többé. Ez egy közösségi tétel, amely különböző területeket különbözőképpen érint: a mezőgazdaság területén több, mint 80%-ban az eddig nemzeti keretek közötti döntéseket, míg az oktatás vagy a kultúra területein kevesebbet, de az tény, hogy nagyon kényelmetlen egy olyan tökéletlen Európai Unió, amely tökéletlen tagországokból áll. Logikusan az Unió egy állandó építkezési folyamatban tökéletesedik, egyszerűen azért, mert igazából nem lehetséges az, hogy „felerészben legyünk terhesek". – Csakis a politikai, gazdasági és szociális kérdések tökéletesítésével válhat az Európai Unió alkalmassá arra, hogy a tagországok profitáljanak a tagságukból, és még inkább akkor érthetjük meg ezt, ha olyan kérdésekre gondolunk, mint a béke és biztonság vagy az ökológia és energetika. Mindez azt jelenti, hogy a nemzetállam mint független politikai szereplő meghatározása érvényét vesztette, az Unióval európai államokkal foglalkozunk, olyan nemzetekkel, amelyeket közös célok, a történelem és a végzetük alkotott.

A globalizáció és az európai integráció vannak a nemzetállamok átalakulására a legerősebb hatással, de egyéb összefüggések is hatnak az átalakulásra:

- *A civil társadalom növekvő fontossága. Az elmúlt évszázad kilencvenes évei mutatták meg a kormányzás új formáit, a civil társadalom és a kormányzat között egyfajta új szerződés született. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a kormányzati cselekvés minden lehetséges olyan területén, ahol érdekképviseleti csoportok, egyesületek, lobbisták és egyéb civil szereplők vannak, a törvényalkotói munkát nagyon erősen befolyásolják. Éber tekintettel figyelik a kormányzatot, és ezen az alapon olyan kormányzási formák születnek, amelyek a civil társadalom és a kormány együttműködésére és kölcsönös kommunikációjára épülnek. Ez a szektor olyan erőssé vált, hogy Hans Magnus Enzensberger tíz évvel ezelőtt a Spiegelben írott cikkében azt is megkérdőjelezte, hogy egyáltalán lehetséges-e még bármiféle állami akció végrehajtása egy szervezett társadalmi csoport ellen. Bármit is jelent ez a demokrácia szempontjából (A Fegyvertartók Egyesületének az Egyesült Államok Kormányára gyakorolt hatása tényleg olyan jó dolog?), az biztos, hogy az állam hatalmát csökkentette.*
- *A „karcsúsított állam" filozófiája. Mindenki a közkiadások csökkentése mellett kardoskodik, nem utolsó sorban a közalkalmazottakra fordított kiadások csökkentéséért. A bürokrácia a piaci kritériumok alapján alakul át, és meg kell tanulnia együttműködni a piaccal, amit csak lehet, privatizálnak, és amit ki lehet szervezni, azt kiszervezik. A modern szolgáltató szervezetekben a közszolgáltatások normái közelítenek a piaci szereplők által alkalmazott*

normákhoz. Még egyszer: a nemzetállamnak kevesebb erőforrás áll a rendelkezésére, és inkább „karcsúsított állammá" válik.

- *Decentralizáció. Akár szövetségi felépítésű államról beszélünk, akár olyanról, ahol hagyományai vannak a hatalom megosztásának, vagy akár ennek ellentéteképpen központosított államról, mindegyikükben erős tendencia tapasztalható arra, hogy erősebb jogosítványokkal és nagyobb felelősséggel ruházzák fel a helyi és a regionális önkormányzatokat. Ezt elsősorban a szociális segítségnyújtás, a kockázatos helyzetek, a szegénység kezelésével és a kirekesztéssel kapcsolatos kérdések, a bevándorlással és a multikulturális ügyekkel kapcsolatos városi területek esetében teszik. A jóléti vagy szociális állam gyakran az önkormányzatokra épít, és amit az meg tud oldani vagy nem tud megoldani, az jellemzi az ezekkel kapcsolatos megoldásokat. Az érem másik oldalán láthatjuk az önkormányzatot mint gazdasági szereplőt: a fejlődő térségek ipartelepítésnek, képzési lehetőségeknek, kutatási és oktatási infrastruktúrának és szolgáltatásoknak adnak helyet. Ez egy nagyon pozitív fejlődés egyfelől, ugyanakkor hozzájárul a nemzetállam erőforrásainak gyengüléséhez.*
- *Nemzetközi terrorizmus. Ez a világméretekben kialakult helyzet olyan új veszélyforrást jelent a polgárok életére és biztonságára, amelyet a nemzeti védelmi és területbiztonsági keretek között már nem lehet kezelni. Ez a helyzet világméretű együttműködést és a hadseregek, a rendőrség és a titkosszolgálatok műveleteinek összehangolását kívánja meg. Nemzetközi erők hiányában és leküzdhetetlen akadályokkal szembesülve, amelyet az amerikai adminisztráció „a terror elleni háborúnak" nevez, a nemzetállam legklaszszikusabb funkciója – ti. a területi integritásának és polgárainak megvédése – kerül veszélybe. Az Európa Tanács jelenleg vizsgálatot folytat annak érdekében, hogy kiderítse: vajon az amerikai hatóságok fogvatartottak vagy vallattak-e európai polgárokat a különleges táborokban vagy börtönökben? Előfordulhatott-e, hogy európai polgárokat egyszerűen elraboltak, és egy másik országba szállítottak? Bármi is legyen a válasz, látszik, hogy a nemzetközi terrorizmus olyan helyzeteket teremtett, amelyek kívül kerültek a nemzeti és a nemzetközi jog területein és a nemzetállami kereteken.*

Amit be kívántam mutatni, az az államhatalom változása. Zygmunt Baumann ezt a hatalom válásának mondja: a politika területi marad, miközben a gazdaság, a katonai kérdések és a kultúra még inkább globálissá és területen kívülivé válik... [41]

Ezek a nagy keretek hatnak a társadalmi körülményekre és azok változásaira, befolyásolják a fiatalokról alkotott képeket, hatnak az ifjúsági munka céljaira, feladataira, eszközeire és módszereire. Feltétlenül hatnak a problémamegoldó rendszerek kialakítására.

41 *Peter Lauritzen: 'The Social City as a space for citizenship in Human Rights Education for Young People' (előadás Berlinben, 2005 novemberében, a berlini kezdeményezésre és Berlin testvérvárosainak részvételével szervezett projekt keretében megtartott konferencián, l.: Eggs in a Pan. Speeches, Writings and Reflections by Peter Lauritzen, Council of Europe, 2008., 41-45.o., ford.: a szerk.)*

2.10. AJÁNLÁSOK IFJÚSÁGKÉP-ALKOTÓKNAK

„A hatvanas években nyár volt, és tetőzött
az ifjúsági probléma ..."

(Cseh Tamás–Bereményi Géza)

Az eddigiekben több kiindulópontot, megközelítést azonosítottunk. Általános keretként a személyes, a társadalmi, a tudományos és (az utolsó fejezetben) a politikai nézőpontokat vezettük be. Megjegyeztük, hogy e nézőpontok nagy kereteiként célszerű figyelembe venni a nemzeti kereteket, az európai környezetet, a globális folyamatokat. A fiatalok társadalmi helyzetével kapcsolatos vizsgálódásainkra szükség van ahhoz, hogy megfogalmazhassuk a véleményünket, hogy reális képet alakíthassunk ki az értük és a velük való cselekvések személyes, közösségi, társadalmi és európai lehetőségeihez. Rámutattunk, hogy a fiatalok társadalmi helyzetének vizsgálata több módszer alapján lehetséges, és felhívtuk arra is a figyelmet, hogy a tudományos vizsgálatok olvasásához és cselekvésekre való lefordításához értelmezésre, tolmácsolásra, szakértői olvasásra van szükség. Az ifjúsági munka ifjúságképekkel dolgozik, sőt, dolgozik az ifjúságképekért. Ez egy olyan alkotómunka, amelyet az alábbiak befolyásolnak:

1. Hagyományok, tradíciók (beleértve a „saját személyes múltunkat – vagyis a „bezzeg az Én időmben" emlékek, nosztalgiák, tények). DE: ezek minden esetben „harcban állnak az új elképzelésekkel":
    - Minden társadalomban léteznek a generáció-váltásnak hagyományai, amelyeket szokásrendek, eljárások, rítusok fejeznek ki a családban és a társadalmi színtereken egyaránt. (Ezek részben még őrzik a megelőző generációk által kialakított hagyományokat, amelyeket átveszünk és módosítunk, részben már új elemeket is tartalmaznak – pl. az érettségi körüli rítusok, vagy az, ahogy kijelöljük a fiatalok helyét, vagy az, ahogyan „elvárjuk" tőlük, hogy átadják a villamoson a helyüket.)
    - Általában tudomásul vesszük, hogy az idősebbek tapasztaltabbak, járatosabbak, a fiatalok pedig járatlanabbak az „élet dolgaiban", ezért tanácsokra, segítségre van szükségük ahhoz, hogy azokban „eligazodjanak".
    - Ennek a tanácsadásnak, vagy „kísérésnek" – újabban „coaching"-nak – számos formája létezik a „fogjuk kézen őket" – „engedjük el a kezüket", „tanítsuk meg őket önállóan dönteni/halat fogni" megközelítések szélső értékei között: van, aki úgy gondolja, hogy „tőlem tanulják", van, aki pedig azt, hogy „a saját tapasztalat tanítja majd meg őket".
    - Ezek a tradíciók mások és mások a különböző európai kultúrákban (pl. skandináv-protestáns kultúrkör, angolszász kultúrkör, közép-kelet európai katolikus tradíciók stb.) – amely abban jelenik meg, hogy mikor fogadja el egy család, hogy nem ők, hanem a „gyermek" választ (iskolát, lakást, párt, munkahelyet, politikai pártot). Európa e különböző kultúrák egymás mellett élésének, keveredésének, szinergiáinak, nagyon változatos példáknak a földje.

2. Az, ahogyan látjuk őket [a fiatalokat] a különböző terekben – ahogy megfigyeljük őket. (DE ez a megfigyelés attól függ, hogy mikor, hol és milyen nézőpontokat foglalhatunk el.) Túlságosan is naggyá váltak a különbözőségek:
    - az utcán (öltözködés, viselkedés, divatok),
    - a szórakozóhelyeken (italozási, étkezési szokások és közösségi szertartások, pl. a születés vagy a névnap megünneplése – katolikus tradíció –, a sikeres érettségi megünneplésének rítusai a XXI. században stb.),
    - az iskolában (amelyet mint társadalmi teret elsődlegesen a fiatalokhoz kötünk – a magatartások, a közösségi viszonyok és a közösségi rítusok),
    - a családban (de ez szerepeink által meghatározott, mert pl. apák-édesanyák vagy testvérek vagy unokatestvérek vagyunk),
    - az ún. „szabad időben" vagy „szabad terekben", amelyeket ők [a fiatalok] alakítanak aszerint, hogy mire használják azokat (pl. az utca, ahol gördeszkáznak, bicikliznek),
    - a szubkulturális kifejezésmódokban (zene, tánc, film, fotó, internet-művészet, street-art különböző célú csoportok életében).
3. Ifjúságképünkben a szubjektív és az objektív képek keverednek – a modern média-viszonyok között, amikor a média szenzációkra éhes, és ezért rövid idejű, de nagyon intenzív képeket tűz ki a társadalmi tudat faliújságjára, nagy az általánosítás veszélye, ezért a képek egyensúlyban tartása egyre nehezebb.
4. A modern média-társadalmakban nemcsak az befolyásolja az ifjúságképet, ahogyan a média közvetít képeket a fiatalokról, hanem az is, ahogyan a fiatalok használják a médiát (elsősorban az interneten, amit mi, felnőttek is láthatunk: elborzadunk vagy örülünk – ezek a szélsőséges reakcióink skálái). Ugyanakkor a médiára egyre kevesebb a befolyásunk, mert ott a fiatalok már egyre inkább átvették az „uralmat". – ÉS: létrehozhatjuk saját, kis hatókörű, de jól működő médiánkat (iWiW, Facebook, chat, blog).
    - A média „blogosodik": az ellenőrzött híreket felváltják a személyes vélemények kiterjesztésén alapuló nézetek, hiedelmek, benyomások.
    - A plurális társadalomban a fiatalok körében tapasztalható plurális jelenségeket is „egyszerre több" megközelítésben vizsgáljuk, értékeljük – a nagyon eltérő életstílusok egymás mellett élése az értékek teljes skáláján jelenik meg, és ezek olvasásához ki kell alakítanunk személyes álláspontunkat.

Az ifjúsági munkában azonban ennél többre és más nézőpontok felvételére is szükségünk van. Az ifjúság(segítő)i munkával foglalkozók ifjúságképének formálásához hozzájárul:

1. A fiatalokkal való együttműködésben szerzett saját tapasztalat végiggondolása
    - a résztvevő-megfigyelő nézőpont szubjektív és objektív elemeinek egyensúlyban tartása (módszertani biztonság kialakítása),
    - a gyakorlati tanulás képessége,
    - az egyedi-személyes és az általános összhangja.

2. Az ifjúságszociológia eredményeinek ismerete és alkalmazása
    - nehézségek: az értés és megértés – a fordítás kritikája,
    - a szükséges fordítások elvégzésének nehézsége (a szociológia nyelvének és az ifjúságsegítői szakmai nyelvnek gyakorlatias egyeztetése),
    - a fordítások érdekében szervezett szakmai találkozók forgatókönyvének elkészítése,
    - a tudományos eredmények kritikai alkalmazása egy adott helyzetben,
    - a tudományos eredményekből következő tennivalók meghatározásának a képessége – projektmunka.
3. A társadalmi ifjúságkép kezelésével kapcsolatos nehézségek:
    - korrigálni a politikai társadalom nézőpontjait (testületek, személyek),
    - egyensúlyban tartani a (tömeg)médiumok által közvetített ifjúságképet azzal, amit személyesen tapasztalunk, tudunk,
    - nyelvi nehézségek: a tudásunkat arra a politikai nyelvre lefordítani, amelyet a döntéshozók beszélnek.

Mi okozhat nehézséget manapság? Mások-e a mai fiatalok? Más szempontokat kelle mérlegelnünk a megértésükhöz vagy a társadalmi helyzetük megítéléséhez? Mire kellene tekintettel lennünk a társadalmi helyzetünkből következő szubjektív ifjúságkép kialakításakor? És mire kellene tekintettel lenniük az általuk választott módszertant alkalmazó kutatóknak a kutatói/objektív ifjúságképek megalkotásakor?

1. A fiatal generációk számos esetben mások, mint elődeik voltak – manapság az élet számos területén élesen megkülönböztethetőek az elődeiktől:
    - az akcelerációs folyamatok felgyorsultak, a fiatalok biológiai értelemben előbb érnek,
    - a kulturális területeken, az önkifejezés és önreflexiós módokban – pl. nyelvi kódok, kommunikációs eszközök használata – gyökeres változások zajlanak,
    - az IT (vagyis Information Technology, azaz információs technológia) világában való jártasság és képességek annak önálló, kreatív alkalmazására,
    - bizonyos viszonyrendszerek megváltozása (korai önállósodás az ügyek intézésében – mobiltelefon, a pénzhez való viszony megváltozása – bankkártya-használat, a felelősség korai vállalása – vezetői jogosítvány megszerzése, amilyen korán csak lehet),
    - a hagyományos részvételi formáktól való elfordulás, eltávolodás – de új formák keresése, amelyet – módszertani bizonytalanságok és szempontok rögzülése miatt – nem tudunk érzékelni,
    - sokszor azt tapasztaljuk, hogy a személyes találkozók – bár nagyon fontosak – helyébe virtuális közösséghez való tartozás lépett („kommunikálok veled, tehát vagyok" – mondja sok fiatal, és ehhez nem látja annak szükségét, hogy a beszélgetőtárs szemébe nézzen, mert internet-teremtette felületek segítségével, virtuális terekben kommunikál „vele" – SMS, MMS, Facebook, blog, fájlcsere, MP3 stb.),

- máshonnan és másképpen szerzik be az információkat, mint az idősebbek (a hagyományos információ-forrásokat már egyszerűen nem használják – ezeknek nincsen a számukra referencia-értéke, ezzel szemben más forrásoknak referencia-értéke van).

2. Igen, mások, mert a korszak megváltozott:
   - globalitás – a fiatalok jó hatásfokkal beszélnek idegen nyelveket (az idősebbek többsége azonban nem beszéli az angolt, a németet, a franciát),
   - a fiatalok szívesen és könnyedén, természetesen utaznak (az idősebbek többsége nem); a fiatalok szívesen örökítik meg az utazásaik élményeit fotókon (az idősebbek egyszerűen nem értenek az „adott pillanatot most örökítem meg" technikáihoz),
   - a fiatalok másként kötődnek élőhelyükhöz: könnyedebben távoznak onnan, és egyszerűbben – érzelmektől mentesebben – érkeznek vissza (az idősebbek nem),
   - a fiatalok érzékenyebben követik a változásokat (és e változásokat sokszor egy egész tudatipar közvetíti a számukra),
   - a fiatalok gyorsabban reagálnak a divatokra (és ezeket egy új és ipari méretű gépezet közvetíti a számukra) – ez hatással van a közös tereikben történő dolgokra,
   - mindezek miatt a fiatalok sokkal könnyebben értik azokat a kortársaikat, akik velük egy időben, de nem feltétlenül egy helyen (nem egy országban, nem azon a településen) élnek,
   - ugyanakkor egy korcsoporton belül, egy generáción belül sokkal élesebbek a különbségek szociális-kulturális-gazdasági értelemben (eltávolodás a kortársak megértésétől az eltérő helyzet miatt).

Erre az ifjúsági munkának tekintettel kell lennie. Erre figyelnie kell mindazoknak, akik a fiatalokra mint egy-egy szakpolitika alanyaira, klienseire gondolnak.

2.11. POLITIKAI NÉZŐPONTOK ÉS IFJÚSÁGPOLITIKA

„Az ifjúságpolitika alapvető rendeltetése az, hogy támogassa az (állam)polgári nevelést („citizenship education") és az ennek érdekében összehangolt politikai cselekvéseket."

(Lasse Siurilla, Helsinki város ifjúsági igazgatója)

„Az a társadalom, amely eltávolodik a fiataloktól, az megszakítja életvonalát"

(Kofi Annan, ENSZ főtitkár)

Egyszerűbben is mondhatnánk: az ifjúságpolitika a fiatalok politikája. A helyzet azonban nem ilyen egyszerű. Az ifjúságpolitika mint közpolitika vagy más szavakkal szakpolitika történeti értelemben viszonylag friss, új közpolitika-terület. Európai

megjelenése a '60-as évekhez, a jóléti állam szakpolitikai rendszereinek kialakulásához és ezen belüli specializálódásokhoz köthető (korábban ezek a politikák a „jóléti" és a „védelmi" elemek által voltak meghatározottak, és később váltak generációs vagy korosztályi meghatározottságúvá). Az európai országok ifjúságpolitikái a nemzeti hagyományaikon és történelmükön alapuló különbözőségeket, illetve az integrációs-tanulási folyamatokra épülő, egyre nagyobb számú hasonlóságot[42] mutatnak. Az európai integráció intézményei, az Európai Unió (EU), az Európa Tanács (COE), valamint a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) egyaránt tesz kísérleteket az ifjúságpolitika egységes értelmezésére. Az Egyesült Nemzetek Szervezete és ún. szakosított intézményei (UNESCO, UNICEF, UNDP) már évek óta tesznek kísérletet arra, hogy a világszervezet tagjai azonos módon közelítsenek a fiatalokkal és a fiatalok érdekében megfogalmazott szakpolitikákhoz[43].

Ezek a szakpolitikai törekvések arra irányulnak, hogy az ifjúságpolitika lehetőségeket, feltételeket és támogatásokat biztosítson a fiatalok társadalom-tanulásához, és ezt a fiatalok és a társadalom szükségleteire tekintve, szakszerűen „tegye". Az Európai Unió az ún. „Fehér Könyvben" és az ahhoz kapcsolódó, a tagországaira kiterjedő folyamatban, az Európa Tanács különböző dokumentumok egész sorában (pl. az ún. „nemzeti országjelentésekről" készített összefoglalásokban, az „európai ifjúságpolitikai sztenderdek" kidolgozására irányuló szakértői és politikai tevékenységekben – pl. az európai ifjúsági miniszterek találkozói alkalmával) foglalta össze az azonosságokat. Az Egyesült Nemzetek Szervezete 1998-ban szervezte meg az Ifjúsági Miniszterek Első Világtalálkozóját, ahol szintén nagy hangsúlyt kaptak az ifjúságpolitika-közpolitika jellegzetességei, követelményei. Ezek alapján azt állapíthatjuk meg, hogy Európában, elsősorban a nyugat- és észak-európai országokban és egyes balti országokban, valamint az észak-amerikai kontinens országaiban, illetve Ausztráliában és Új-Zélandon:

1. Az ifjúságpolitika más szakpolitikákkal (közpolitikákkal) egyenrangú közpolitika.
2. A szakpolitika alanyai a fiatalok (ennek a szakpolitikának a célcsoportját/célcsoportjait, amint erre korábban rámutattunk, azonban eltérően is kijelölhetik).
3. A szakpolitika tartalmainak kialakítása a fiatalok (és a civil társadalom) – a szakértők (kutatók) – a kormányzat együttműködése alapján történik, és ezek a tartalmak reagálnak a társadalmi változásokra.
4. A szakpolitikai tervezés természetes része a hosszú távú társadalompolitikai tervezésnek.
5. A szakpolitika „intézkedési területei" nagyon tág határok között mozoghatnak. Eszerint a szakpolitika:
   a) lehet egy nagyon kiterjesztett felfogás jegyében 'holisztikus', vagyis min-

42 *Gondoljunk a „követés", az „igazodás", az „adaptáció", az „eltanulás", az „áttanulás", a „mintakövetés", az „azonosulás", a „hasonulás" fogalmaira!*

43 *Az érdeklődőknek az alábbi honlapokat ajánljuk a figyelmébe bővebb tájékozódáshoz: Európai Unió – www.youthportal.int (mellette: www.eu.int), Európa Tanács – www.coe.int/youth és www.youth-knowledge.net – utóbbi a következő oldalra továbbít: http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/index.html -, www.coe.int/clrae (a Települési és Regionális Önkormányzatok Európai Kongresszusa), www.un.org/youth,*

den olyan társadalompolitikai területet érintő, amelynek intézkedései hatással vannak a fiatalok életére (oktatás, egészség, szociális kérdések, munkaerőpiac, szabadidő-kultúra, ...politikák). – Ebben az esetben az ifjúságpolitikai szempontok határozzák meg az összehangolás feladatait. A szempontok abból indulnak ki, hogy milyen speciális szükségletei vannak a fiataloknak – és „mi a jó" a társadalomnak.

b) lehet egy „prioritások" képviselte felfogás jegyében „szempont-érvényesítő", vagyis koncentrálhat egy-egy terület fejlesztésére (pl. az oktatásban a nyelvtudás megerősítésére, a munkaerőpiaci helyzetek kezelésében a komptencia-fejlesztő képzésekre vagy a részmunkaidős „parkoltatásra" – a munkába lépés idejének eltolására – vagy a demokrácia-fejlesztésre).

c) lehet „csupán" a fiatalok intézményes részvételére tekintő, amely szempontot érvényesíti az oktatásban (diákképviseletek), a politikai életben (ifjúsági tanácsok, partnerség), a támogatásokban (civil társadalom ifjúsági célú szervezeteinek támogatása).

d) lehet a fiatalok társadalom-tanulását támogató rendszereket építő, és ehhez támogatásokat, tereket, személyzeti erőforrásokat rendelő.

Az ifjúságpolitika olyan közpolitika tehát, amely nagyon érzékenyen reagálhat olyan külső körülményekre, mint:

- a kormányzati és önkormányzati cselekvési lehetőségek „gazdagsága" vagy „szegénysége": egy ifjúságpolitikai elképzelés más fejlődő-felfutó és más leépülő-stagnáló körülmények között (gazdagabb és szegényebb országokban – mérőszámok: GDP/fő, infláció, adósság),
- a kormányzat gazdasági mozgástere (recessziós, stagflációs – azaz stagnáló gazdaság, magas infláció – időszakban „jó kifogás", hogy „szegénységünk miatt nem tudunk" a fiatalok kezdeményezéseinek támogatásához több forrást biztosítani[44]),
- a demokrácia állapota (a népképviseleti szervek és a politikai döntéseket támogató szakértői munka, a döntés-előkészítési folyamat nyitottsága, nyilvánossága, a sajtóviszonyok, a civil társadalom hagyományai, ereje vagy gyengeségei),
- a centrálisan vagy decentrálisan szervezett állam (a „bottom-up": alulról felfelé, vagy a „top-down": felülről lefelé szerveződő intézményrendszer) és az ehhez kötődő hagyományok, amelyek befolyásolják a gondolkodást, a megközelítéseket, az akarat-képzést,
- az ifjúságkutatás hagyományai, kutatási eredményeinek nyilvánossága, alkalmazhatósága, a politikai cselekvés nyelvére való fordítás szakértői képessége (felkészültség).

44 *Meg kell említenünk, hogy a XIX. században, az 1800-as évek elején Dániában, Frigyes király, amikor megnyitotta kincstárát Grundtvig püspöknek a vasárnapi iskolákat támogató kérésére, megjegyezte: „Szegények vagyunk, de ez még nem ok arra, hogy ostobák maradjunk."*

Az európai ifjúságpolitikákat összehasonlító tanulmányok rámutatnak arra, hogy az ifjúságpolitikai megközelítés következetesen azokban az országokban érvényesül, ahol tagolt, differenciált, támogatott intézményrendszer alakult ki az állam- és közigazgatás területein, ahol a civil társadalom és a kormányzat viszonya probléma-megoldó együttműködésekre épül, ahol a fiatalok részvételére lehetőségek kínálkoznak. Az Európai Unió 2001-ben kiadott Fehér Könyve az ifjúságról[45] nem véletlenül utal a bevezetőjében a „Jó kormányzás"-ra[46], amely a fő elveket így határozza meg:

- *Nyitottság.* Az intézményeknek sokkal nyitottabbaknak kell lenniük, olyan nyelvezetet kell használniuk, amelyet a szélesebb közvélemény is megért.
- *Részvétel.* Az EU politikák minősége, relevanciája és hatékonysága az egész politikai döntéshozatali mechanizmust átható részvételen múlik – a koncepció-alkotástól a végrehajtásig tartó döntési láncolatban. A részvétel erősítése megerősíti a bizalmat azokkal az intézményekkel kapcsolatban, amelyek felelősek a végrehajtásért, és segíti az eredmény elérését.
- *Elszámolhatóság.* A szerepek és a végrehajtás folyamatára vonatkozó szabályoknak világosaknak kell lenniük. Minden EU intézménynek el kell mondani, hogy mit csinál, hogy miért felelős, és vállalnia is kell azért a felelősséget, amit csinál. A Tagországoknak is, és mindazoknak, akik EU politikák megvalósításában vesznek részt, világossá kell tenniük a felelősségeket.
- *Hatékonyság.* A politikáknak hatékonyaknak kell lenniük. A végrehajtásnak világosan megfogalmazott célokra, a jövőbeni hatások értékelésére, és ahol ez lehetséges, a múltbeli tapasztalatok feldolgozására kell épülnie. A hatékonyság attól is függ, hogy az EU politikák végrehajtásában menynyire voltak megalapozottak az előfeltevések, és a döntések a megfelelő szinteken történtek-e meg.
- *Koherencia (összehangoltság).* A politikáknak és végrehajtásuknak koherensnek és könnyen érthetőnek kell lenniük. A koherencia iránti igény nő az Európai Unióban: a célok tartománya szélesedik, a bővítés a különbözőségeket és változatosságokat növeli, az olyan kihívások, mint az éghajlatváltozás vagy a demográfiai trendek átlépik a szakpolitikai határokat, a helyi és regionális önkormányzatoknak az EU politikák végrehajtásába való bevonódása erősödik. A koherencia követelménye határozott vezetést és erős felelősségvállalást jelent az intézmények tekintetében, hogy a komplex problémákra komplex megoldásokat találhassanak.

Látható, hogy az EU által képviselt elvek nagyon kiterjedtek, és nem csupán a központi kormányzatra vonatkoznak. Az ifjúsági munkában való alkalmazásukat a Fehér Könyv a területi és települési önkormányzatokra is kiterjeszti. Célszerű arra is

45 *l. magyarul: www.mobilitas.hu/dariszi/konyvtar/kiadvany*

46 *„Jó kormányzás" (Good Governance) – az Európai Unió alapelvei a jó kormányzásról (Fehér Könyv az európai kormányzásról – 'European Governance', a White Paper (Brussels, 25.7.2001, COM(2001) 428 final, angolul: www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf)*

tekintettel lennünk, hogy az ifjúságpolitika nem csupán a centrális politikákat, hanem a helyi politikákat is jelenti.

A „jó ifjúságpolitika" egy országban a fiatalok helyzetét jellemző társadalmi tényekből indul ki, és figyelembe veszi a fiatalok nagyobb társadalmi csoportján belül a szociális, kulturális és speciális társadalmi státuszú csoportok sajátos szükségleteit. A helyzet feltárása, a változások követése érdekében támaszkodik a kutatási eredményekre. Sok esetben, az ifjúságpolitikai keretek között megvalósuló programok megalapozása érdekében éppen maga a kormányzat rendel meg kutatásokat. A politikai döntéshozatalért felelősök, a kutatók és a fiatalok (gyakran szószólóik, képviselőik részvételével) együttműködnek az ifjúságpolitikai célok megfogalmazásában és az ifjúságpolitikai programok végrehajtásának felülvizsgálatában, értékelésében.

Az ifjúságpolitika egésze figyelembe veszi a tanuláshoz, a pihenéshez és a „hasznos vagy jelentésteli" szabadidőtöltéshez, a munkapiaci szükségletekhez, az egészséghez, a környezet megóvásához fűződő társadalmi érdekeket, és számít arra, hogy a fiatalok a lehető legközvetlenebbül vesznek részt az ezekhez fűződő érdekek és értékek képviseletében. A részvétel az ifjúságpolitika egészét átható fogalom, és kapcsolódik a fenntartható társadalmi fejlődés, a demokrácia fejlődése, a demokratikus jogállam eszméje és gyakorlata, az összetartó és kiegyensúlyozott társadalom és az ahhoz szükséges gyakorlatok (mint az elfogadás, a szolidaritás, az emberi jogok köznapi képviselete és tiszteletben tartása) nagyobb eszméihez. A részvétellel az ifjúságpolitika hozzájárul a felelősség- és kötelezettségvállalás gyakorlással történő elsajátításához.

Az európai országokban a nemzeti ifjúságpolitikáknak:

- jogi-törvényi,
- költségvetési,
- szervezeti,
- személyzeti,
- tartalmi,
- módszertani

aspektusai vannak. Ezen aspektusok vizsgálata alapján készített beszámolók, elemzések egész sora áll a rendelkezésünkre az európai ifjúságpolitikai gyakorlatokból. A tapasztalatok összefoglalásának igényével készített beszámolók közül – példaként – az Európa Tanács által kezdeményezett ún. „nemzeti ifjúságpolitikai beszámolók" összegzését tartalmazó tanulmánykötet megállapításaiból idézünk[47].

> *A kötet áttekinti azokat az ifjúságképeket, amelyekkel az egyes országok ifjúságpolitikája „dolgozik". „A szociológusok régóta vitatkoznak azon, hogy az „ifjúság" inkább társadalmi konstrukció, mintsem biológiai állapotként megha-*

47 *Supporting young people in Europe: principles, policy and practice. The Council of Europe international reviews of national youth policy 1997-2001 – a synthesis report. Howard Williamson. Council of Europe, 2002. (A fiatalok támogatása Európában: elvek, politikák és a gyakorlat. Az Európa Tanács nemzeti ifjúságpolitikákról szóló nemzetközi áttekintő tanulmánya 1997-2001. Összegzés)*

tározott. ... A 20. század vége felé a társadalmi és biológiai konstrukcióval kapcsolatos nézetek igencsak megváltoztak annak az elméleti megközelítésnek a hatására, amely az „ifjúságot" mint meghosszabbított életszakaszt vizsgálta. ... Az „ifjúság" koncepciója különböző megközelítéseket vett fel, amelyek nem csupán az életkori határokra reagáltak (mintegy keretbe foglalva a korosztályokat), hanem a korosztályok belső természetére (probléma vagy erőforrás) is. E megközelítések befolyásolják a politikákat. ... Angliában pl. az újonnan létrehozott Gyermek- és Ifjúsági Kormányszerv a 0-25 éves korosztályokat tekinti célcsoportnak. Ez egy olyan politikai víziót vetít előre, amely a fiatal korosztályok biztonságára és fejlődésére tekint, és az idősebb korosztályokkal kapcsolatban azt mondja, hogy „megfelelő állapotban legyenek ahhoz, hogy rendelkezhessenek az életvezetés képességével". (31.o.) ... A svéd nemzeti beszámolóban olyan fogalommal dolgoznak, amely megalkotásakor óvakodtak attól, hogy az ifjúságot korosztályokként határozzák meg. Ez az ifjúságpolitika nem kíván különbséget tenni és választani az ifjúság értelmezésének két versengő elmélete között (hogy ti. társadalmi kategória vagy életszakasz) ... Bizonyára lenne értelme annak, hogy világos különbséget tegyünk a gyermekek, a kamaszok és a fiatal felnőttek között – mert ezek olyannyira jellegzetesen különböző életszakaszok, hogy mindegyiknek saját szükségletei és elvárásai vannak. (32.o.)

Az ifjúság kategorizálása, az ifjúságkép koncepcionálása része az ifjúságpolitikáknak! – mondja ki ez az összefoglalás és így folytatja: Az ifjúságpolitika konstruálása szintén része a folyamatoknak. Itt a szerző az alábbi vizsgálati szempontokat vezeti be: „az ifjúságpolitika koncepciója és a koherencia szempontjából fontos: lefedés (földrajzi és szociális csoportok), kapacitások (a kormány szerepe, illetve a kormányzat és az ifjúsági szervezetek közötti kapcsolat), kompetenciák (a képzettségi követelmények és képzések), együttműködés (kooperáció), összehangolás (koordináció), koherencia (hierarchikusan és horizontálisan), költségek (pénzügyi és a személyzeti erőforrások vonatkozásában".

„Általánosságban azt mondhatjuk, hogy 'integrált' ifjúságpolitikára van szükségünk. Az ENSZ vitatja ezt, hiszen állítása szerint a tagországok 90%-ában általában az oktatás és a képzés a domináns politika. Az integrált politika lehetséges eléréséhez szükséges politikai struktúrák olyan szektorok-közi döntéshozatali eljárást tesznek lehetővé, amely hatással van a fiatalokra, és lehetővé teszi a fiatalok bevonódását a döntéshozatalba. ... Ahogy a finn nemzeti beszámoló leszögezi: „...az ifjúságpolitika mint egy koncepció a (nemzetközi,) nemzeti, regionális (területi) és helyi politikai döntések sorozata, amely különböző közpolitikai szektorokat érint (mint pl. az oktatás, képzés, lakhatás, egészség). Ez a fiatal népesség egészére éppen úgy vonatkozik, mint a teljes népességen belüli speciális társadalmi csoportokra (pl. fiatal nők, etnikai kisebbségek). Különleges figyelmet fordíthat olyan területekre, amelyek külön megközelítéseket kívánnak (fiatal anyák, etnikai kisebbségi csoporthoz tartozó munkanélküliek). Az ifjúságpolitika ezen különböző szintjei számos sze-

replőt és végrehajtót érintenek mind az adminisztráción belüli, mind az azon kívüli területeken. Kutatási eredmények, ifjúsági szervezetek, médiumok, a társadalmi értékek védelmezői és különböző nyomásgyakorló csoportok mindegyike megpróbálja befolyásolni az ifjúságpolitikai dimenziókat meghatározó politikai döntéshozatalt, amely a lehetséges, vagy – éppen ellenkezőleg – nem feltétlenül „a lehető legjobb módja a fiataloknak a társadalomban való pozitív fejlődésének". „Amit cselekszenek, az meghatározza az ifjúságpolitika tartalmait." (36.o.) ... (Másutt) „...mind az észt, mind a holland beszámoló alapján a nemzetközi szakértő csoport úgy fogalmazott, hogy ezek „paternalista" ifjúságpolitikák. Ennek az volt az oka, hogy hiányolták a „fiatalok hangját", amely a nemzeti ifjúsági tanács hiányára volt visszavezethető. E szempontból a holland ifjúságpolitikát úgy jellemezték, hogy „fennmaradt paternalizmus", amely a „védelemre" és a „megelőzésre" koncentrál. A holland ifjúságpolitika szakítani kíván a paternalizmus kihívásaival, és egyúttal jól illusztrálja azt is, hogy milyen nehéz ettől megszabadulni..." (37.o.) ... Az európai ifjúságpolitikákban két alapvető megközelítés válik meghatározóvá: úgymint a fiatalok mint erőforrás és nem (csupán) probléma, illetve a polgári szerepek és a kirekesztés elleni küzdelem. Az európai ifjúsági miniszterek konferenciái 1985-től (I.: Strasbourg, II.: Oslo 1988., III.: Lisszabon 1990., IV.: Bécs 1993., V.: Luxembourg 1995., VI.: Bukarest 1998.) más prioritásokat is hangsúlyoztak, mint: a részvétel, az esélyegyenlőség, a fiatalok szociális helyzete, az átfogó és integrált ifjúságpolitika, a nem-formális oktatás/képzés.

Az elemzésben tárgyalt országok által készített és róluk szóló jelentések alapján az ifjúságpolitikai prioritások a következőket foglalták magukban: személyes fejlődés és civil aktivitások, a lehetőségek támogatása, a részvétel alkalmainak és lehetőségeinek támogatása, a fiatalok szervezeteinek és közösségeinek támogatása és a részvétel, bevonódás segítése, ifjúsági munka a politikai részvétel érdekében, a fiatalok életlehetőségei, a függetlenedésük támogatása, oktatás és szakképzés, oktatás és munkaerőpiac, oktatás és oktatási feltételek, oktatás és társadalmi integráció, nemzetközi kapcsolatok, a fiatalok kirekesztésének megelőzése, marginalizálódott fiatalok segítése, a fiatalok kreativitásának kibontakozásához nyújtott támogatás (39.o.).

Az ifjúságpolitika területeinek és prioritásainak meghatározása tehát alapvetően felfogásbéli kérdés – politikai döntésekben formálódik. A döntéshozatal módja és módszerei döntő hatással lehetnek a tartalmakra, minthogy az is, hogy milyen módon hallathatják a fiatalok a hangjukat a folyamatban. Ki formálja a politikákat? A politikai társadalom? A társadalom?

A fent megkezdett idézet folytatása: Az ifjúságpolitikai intézmények kialakítása függ az állam- és közigazgatási szerkezettől. Az eddig idézett összefoglaló áttekinti az ifjúságpolitikai intézményeket, és azt, hogy ezek munkáját hogyan segíti a törvényalkotás. Megállapítja, hogy több országban született speciális ifjúsági törvény – de hozzáteszi azt is, hogy ezek egy része valójában az ifjúsági

munka és az iskolai nevelés területeit szabályozza, kisebb része az „integrált ifjúságpolitikát". Áttekinti továbbá azt, hogy e törvények hatására hogyan alakultak a pénzügyi/financiális helyzetre, a végrehajtás intézményeire vonatkozó viszonyok. Itt kitér az országos és a helyi struktúrákra, valamint bevezeti a „vertikális" és a „horizontális" struktúrákat, tárgyalja az ifjúsági szervezeteket. Felsorolja az azonosított tartalmakat, amelyek: oktatás, képzés, foglalkoztatás, ifjúsági munka és nem-formális képzések, egészség, lakhatás, szociális biztonság, család- és gyermekjóléti politika, szabadidő és kultúra, ifjúsági igazságszolgáltatás, nemzetvédelem és katonai szolgálat (ahol kötelező katonai szolgálat, illetve polgári szolgálat van). További áttekintésben az ifjúságpolitikai küldetéseket összegzi: a részvétel és polgári szerepek, a kirekesztés és diszkrimináció elleni küzdelem, információs politika, multikulturalitás és kisebbségek, mobilitás és nemzetközi környezet, biztonság és védelem, esélyegyenlőség. (49-117. o.)

Talán ebből is látható, hogy az európai ifjúságpolitika – a törekvések, a szándékok tekintetében – az egyes országok különbségei mellett számos hasonlóságot mutat. Az európai elemzések és az európai példák azt jelzik, hogy:

- a „jó" ifjúságpolitika megalkotása és fenntartása a politikai döntések kihívásait rejtik, és a politikai társadalom (országgyűlés, képviselők, kormány) közreműködésének minőségétől függenek,
- a fenntartható társadalmi fejlődés, a kiegyensúlyozott társadalom eszméje, az európai értékek képviselete ifjúságpolitikát kíván – hiszen az olyan szakpolitika, amely kiszámíthatóvá teszi a társadalom jövőjét,
- a „jó" ifjúságpolitika tartalmai közös döntéshozatali eljárásokban formálódnak ki, és ebben a fiataloknak „hallatniuk kell" a hangjukat,
- az ifjúságpolitikának szervezet- és intézményrendszere van, amely segíti és támogatja a civil társadalomból érkező kezdeményezéseket,
- az ifjúságpolitika feltételeket, lehetőségeket biztosít az ifjúsági munka számára.

Az ifjúságpolitikáról szóló általános fejtegetéseket egy Peter Lauritzentől származó üzenettel[48] zárjuk:

„21 megjegyzés a 21. század kezdetén az európai ifjúságpolitika és oktatás számára

A közös identitás hét eleme

1. *Erőforrásként adjatok helyet a fiataloknak a társadalomban a munkapiacon, az oktatásban, a kulturális életben és a közügyek gyakorlásában, és fogjátok fel az ifjúságpolitikát úgy, mint humán erőforrás-politikát!*
2. *Erősítsétek a fiatalok részvételét az államéletben és a társadalomban, a gazdaságban és a kulturális ügyekben!*

48 *L.: Eggs in a Pan, 390-392. o. ford.: a szerk. (A szöveghez a kötet szerkesztői a következő megjegyzést fűzték: nem teljesen világos, hogy Peter mikor írta ezt a szöveget, és az sem, hogy vajon az Európa Tanács Ifjúsági és Sport Igazgatóságának szánta-e. Azonban olyan általános kihívásokra válaszol, amelyek túlmutatnak az ET keretein.)*

3. *Építsétek fel az európai polgári szerepeket, és tanítsátok rá a fiatalokat!*
4. *Alakítsátok ki a gyermekek és fiatalok speciális jogait az emberi jogok rendszerén belül!*
5. *Építsétek fel a tanulás-központú Európát olyan tanuló szervezetek segítségével, ahol a fiatal az idősebbtől, az idősebb a fiataltól tanulhat!*
6. *Támogassátok a fiatalok nemzetközi kapcsolatait és hálózatait projektek és a nem-formális képzésekkel kapcsolatos konkrét tapasztalatok megosztásán keresztül!*
7. *Alakítsátok ki az interkulturális képzések európai sztenderdjeit az ifjúsági munkások képzései számára!*

Két alapvető attitűd

8. *Lépjétek át a hatékony ifjúsági munkát hátráltató bürokratikus akadályokat a még el nem fogadott területekre való átlépéssel is, csakúgy, mint az iskolában és az iskolán kívüli képzésekben, az egyetemeken és a diákszervezetekben, a szociális és ifjúsági munkában és egyesületekben, a sport és a kulturális környezetben! – Egyik ilyen forma sem „birtokolja" a fiatalokat; oda mennek, ahova akarnak.*
9. *Folytassátok a Rasszizmus, az Antiszemitizmus, az Idegengyűlölet és az Intolerancia elleni küzdelmet, támogassátok a kisebbségi fiatalok kulturális és politikai jogait!*

Hat alapvető orientáció

10. *Fejlesszétek az összeurópai együttműködést decentralizált tudás- és képzési központok létrehozásával!*
11. *Támogassátok az ifjúsági információszolgáltatást és az új technológiák alkalmazását az ifjúsági munkában!*
12. *Folyamatosan fejlesszétek és tökéletesítsétek az ifjúságpolitikai fejlesztések és képzések intézményeit, úgymint az Európai Ifjúsági Alapítványt, az Európai Ifjúsági Központokat Strasbourgban és Budapesten, a Kormányzó Tanácsot [Irányító Testületet – CDEJ] és munkacsoportjait, a kutatási és dokumentációs részleget!*
13. *Fokozzátok az erőfeszítéseket a hátrányos helyzetű fiatalok nemzetközi projektekben történő részvétele érdekében!*
14. *Támogassátok a nemzeti ifjúsági tanulmányokat, és eredményeiket hasznosítsátok a nemzetközi diskurzusokban!*
15. *Alakítsátok ki az ifjúságpolitika azonos értelmezését a tagállamokban, folytassátok a jó példák megismertetését, és törekedjetek a tagországok még erősebb egységére!*

Négy új munka-prioritás

16. *Fordítsatok erőforrásokat az ifjúsági munka innovációinak megismerésére találkozókon, képzési programokban és projektekben, valamint alakítsatok ki világos prioritásokat, amikor a politikai, oktatási és praktikus célokat határozzátok meg az ifjúsági területen!*

17. *Alakítsatok ki képzési célokat az ifjúságpolitikai tartalmakról folytatott diskurzusok során, építsetek kapcsolatokat, és fejlesszétek tovább a költségvetési és személyzeti erőforrások rugalmas alkalmazását!*
18. *Az oktatástól a képzési konzultáció felé – lépjetek tovább az ifjúsági területen a felhasználók és a személyzet közötti „képzési szerződés" dolgában, még inkább felhasználó-központú szervezetek, illetve világos képzési és tanulási ajánlatok, részvételre orientált képzési programok segítségével!*
19. *Hozzátok létre az Európai Képzési Hatóságot az Európai Unióval való együttműködésben!*

Két pont újabb pont, hogy ne felejtsük el

20. *Fenntartva a fiatalok számára az elérhetőséget és a hozzáférést, legyetek nyitottak az ifjúsági kultúra jelenségeire és az életstílusokra, hozzatok létre vonzó tereket a multikulturális alkotómunka számára, mérsékeljétek, amennyire csak lehet, a hierarchikus és bürokratikus viszonyokat, és maximálisan adjatok helyet a kifejezés szabadságának!*
21. *Minél több partnert kapcsoljatok be a munkába, győzzétek meg a közvéleményt annak értékeiről, és szerezzetek minél több kormányzati támogatást, legyetek sokkal jobbak és bátrabbak a munka eredményeinek publikálásában, és legyetek még láthatóbb példája a jövő európai társadalmának!"*

2.12. HELYI IFJÚSÁGPOLITIKA

Az eddigiekből az következik, hogy a *helyi ifjúságpolitika a fiatalok érdekében és a fiatalokkal együttműködésben kialakított és megvalósított helyi közpolitika*. Nyilvánvaló, hogy ez a település méretei, elhelyezkedése, lehetőségei és adottságai, illetve a rendelkezésre álló erőforrások függvénye. Egy nagyváros vagy egy kistelepülés más-más módon közelíthet a helyi politika-alkotás kérdéseihez. Sok esetben – elsősorban kisebb településeken – nem is tudatosulhat az, hogy amit „csinálnak", az helyi politikai tevékenység. A természetes léptékű szomszédságokra, személyes és közvetlen ismeretségekre, illetve a közelségre épülő helyi társadalmi viszonyokban a tervek személyes beszélgetésekben formálódnak, a végrehajtást a személyes fellépések segítik. Ennek ellenére ne mondjunk le arról, hogy a helyi–települési viszonyok között is tervszerű, tudatos tevékenységeket végezzünk a fiatalokkal, a fiatalok érdekében. A helyi társadalom szükségletei között számolnunk kell a fiatalok igényeivel, szükségleteivel is.

Az állandóság, a rendszeresség, a kiszámíthatóság, a részvétel és a támogatások elveit célszerű figyelembe vennünk. A helyi ifjúságpolitikában ajánlatos nem a „tűzoltásra", hanem távlatos célokra tekintenünk, és erről a fiatalok véleményét is megismernünk, meghallgatnunk. Csak akkor számíthatunk aktív közreműködésükre, ha mindig érzik, hogy számítanak rájuk, hogy fontosak. Folyamatok elindítása és folyamatok kezelése a feladat még egy olyan településen is, ahol viszonylag

kevés erőforrás áll a rendelkezésünkre. A **4. fejezetben** részletesen szólunk a települési önkormányzatok ifjúságpolitikájáról. Mind abban, mind az **5. fejezetben** részletesebben is bemutatjuk a Települési és Regionális Önkormányzatok Európai Kongresszusa (Congress of Local and Regional Authoritites in Europe, CLRAE) által készített, „Ajánlás a fiatalok részvételéhez a települési és a regionális önkormányzatok életében" című, 2003-ban frissített dokumentumot mint egy olyan példát, amely a helyi ifjúságpolitikai tervezés és végrehajtás számára ad javaslatokat, hasznosítható ötleteket.

WEB – EHHEZ A FEJEZETHEZ:

• *Kulcsszavak:*
ifjúság * ifjúsági * fiatalok * ifjúságkutatás * ifjúsági felmérés * ifjúsági cselekvési minták * szociológia * generáció * „Y generáció" * „X generáció" * szubkultúra * ifjúság és társadalom * fiatalok és társadalom * szocializáció * fiatalok szocializációja *

• *Illusztrációk:*
– „Idővonal-gyakorlat"
– „Egy ifjúságpolitikai felfogás..."
– „Életkori keretek" – összefoglaló táblázat
– Gyurkovics Tamás: Egy időben születtek című cikk
– Valamit a szubkultúrákról
– Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 30.05.2005. COM (2005) 206
– Csata Zsombor: Ifjúság és közélet az Új Ifjúsági Szemle hasábjain
– Európa Tanács Ifjúsági Irányító Testület (CDEJ) 36. ülés, 2006. március: Ifjúságpolitikai követelmények az Európa Tanácsban
– A Magyar Köztársaság Kormánya J/2843. számú Jelentés a gyermekek és az ifjúság helyzetéről, életkörülményeinek alakulásáról és az ezzel összefüggésben a 2005. évben megtett kormányzati intézkedésekről
– A győri ifjúság véleménye a városról és önmagukról

3. fejezet: Ifjúsági munka – ifjúságsegítői tevékenységek

Ebben a fejezetben...

beszélgetést kezdeményezünk arról, hogy mi is az ifjúsági munka. Arról szeretnénk meggyőzni az Olvasót, hogy ez éppen olyan emberi tevékenység, mint olyan sok másik. Ennek azért látjuk a szükségét, mert ez az emberi tevékenység – más szakmákkal való összehasonlításban – még mindig keresi a helyét Magyarországon. Ebben a helykeresésben módszereket tanul és közvetít, „csinál" különböző dolgokat – itt ennek szeretnénk utánajárni. Mit is csinál az ifjúságsegítő vagy az ifjúsági munkával foglalkozó személy? Mivel, hol, mikor, hogyan dolgozik?

3.1. AZ IFJÚSÁGI MUNKA EURÓPAI HAGYOMÁNYAI

„Muszáj mindig megoldásokhoz jutni?
Nem élvezhetnénk egy kicsit a problémát?"

(ismeretlen)

Az „ifjúsági munka" kifejezést nagyon gyakran használjuk az európai találkozókon. Ez tulajdonképpen egy nemzetközi kifejezés tükörfordítása. (Az angol *„youth work"*, a német *„jugend arbeit"*, a francia *„travail de jeunesse"*, az orosz: *„rabota mologyezs"* /fon./ ugyanaz.) Úgy tűnik, hogy ennek a kifejezésnek a terminológiák közötti rögzülése a XX. század elején kezdődött. Nagyon változatos jelentésekkel gazdagodott az azóta tartó történelmi folyamatban – és ezeket az új, „rárakódó" jelentéseket mindig nagyon konkrét társadalmi és politikai gyakorlatok formálták. A fogalmat sokszor sajátította ki a politika („kommunista" vagy „nemzetiszocialista" ifjúsági munka), sokszor kötötte magához egy-egy társadalmi intézmény (iskola, egyház, mozgalom). Az a történelmi tapasztalat, hogy az ifjúsági munkát mind a politikai, mind az intézményi kisajátítási szándékok ellen védeni kell! Az ifjúsági munka az egész társadalom szolgálatában és nem egyik vagy másik politikai ideológia vagy irányzat, vagy egyik vagy másik társadalmi intézmény kizárólagos szolgálatában áll!

Ezt a fogalmat ma, a XXI. században már politikai jelentéstől megtisztított módon mind az állami intézményrendszer, mind a civil társadalom egyaránt otthonosan, gyakran használja. Alkalmazza hivatásos és önkéntes, elemző és szakértő. *„Az ifjúsági munka gyakorlata világszerte nagyon változatos, és ezt el kell fogadnunk, nem kell egyetlen modellt követnünk. Az ifjúsági munka meghatározása a különféle gyakorlatok nagy családjának gyűjtőneve, és ez elégséges kereteket biztosít a számunkra."* – mondja az amerikai Michael Baizermann. Mások úgy gondolják, hogy célszerű lenne egyetlen, egységes és mindenhol alkalmazható meghatározást használni.

Az ifjúsági munka meghatározásával kapcsolatos igények gyakran nem mindig esnek egybe azoknak az igényeivel, akik közvetlenül a fiatalokkal dolgoznak, akik ezért arról, hogy e meghatározások valójában mit is érnek a fiatalok számára, bővebben rendelkeznek közvetlen tapasztalatokkal. Ezek a tapasztalatok bizonyára azt mondatnák velük, hogy a „fiatalokat bizony nagyon nem érdekli az, hogy ki hogyan határozza meg, definiálja az ifjúsági munkát".

Valljuk be egyértelműen: az ifjúsági munka meghatározására nem a fiataloknak, hanem sokkal inkább a velük foglalkozóknak van szükségük. A meghatározásra vonatkozó igényeink magukban rejtik a módszertanok és módszerek iránti igényeket és azokat a szakmai szükségleteket, amelyeket a gyorsan változó helyzetek keltenek bennünk. Az ifjúsági munkát ugyanakkor persze szeretnénk úgy meghatározni, hogy ezt a meghatározást mások is megérthessék, és ráadásul szeretnénk napi tevékenységeinkhez támogatásokat kapni ezekből a meghatározásokból, erőt meríteni a megértésből és az elfogadásból.

Ezért gondoljuk azt, hogy az ifjúsági munka meghatározását befolyásolja, hogy a definíció készítőjének milyenek a körülményei, a munkafeltételei, az ismeretei és a szakmai tapasztalatai, vagyis:

- a státusza, a foglalkoztatási körülményei (az, hogy hivatásos, önkéntes, vagy pl. kortárssegítő, illetve szakértő vagy politikus) – és ez egy nézőpont,
- az a hely, az a tér, ahol a személy a fiatalokkal kapcsolatos tevékenységeit végzi (nemzetközi vagy honi intézmény, civil szervezet – és az ezek működésére vonatkozó belső szabályok), valamint azok az elvárások, amelyeket ezeken a helyeken megfogalmaznak,
- az a mód, ahogy a fiatalokkal és a fiatalok érdekében tevékenykedik (a foglalkoztatási körülményei, a besorolása, az, hogy közvetlenül vagy közvetett módon foglalkozik a fiatalokkal), vagyis az, ahogy az ifjúsági munkára ráláthat – a személyes tapasztalatok.

Ma Magyarországon kettős törekvés figyelhető meg. Az ifjúsági szakmai törekvések a szakma elfogadtatására, más szakmacsoportok közé való beilleszkedésre, a más szakmákkal való egyenrangúság státuszának elnyerésére irányulnak. Ehhez a fogalmak és meghatározások megszilárdulására van szükség, és sokan úgy gondolják, hogy a szakmai nyelv megalkotása ehhez alapvetően fontos. Egyesek e „szakmai szótár" megalkotásának megoldásait az európai – elsősorban angol – szókincs lefordításában és magyarításában keresik, mások egy olyan „vegyes nyelv" alkalmazása mellett foglalnak állást, amely az eredeti angol szakszavakat magyar kifejezésekkel vegyíti. Ezért ilyen mondatokat hallhatunk tőlük: „Ezen a képzésen facilitáltam, hogy a résztvevők multiplikátor hatást érjenek el."

Ezeket a szavakat azért vegyítjük egymással, mert a facilitálásra nincsen magyar szavunk, mint ahogy nagyon nehezen tudnánk lefordítani az „empowerment" vagy az „engagement" kifejezéseket is, amelyeket szintén megtanultunk a nemzetközi találkozókon. Ezek a találkozók a magyar ifjúsági munka számára igazán 1989-ben kezdődtek el. A kinyíló új lehetőségek bontották le valójában azokat a nagyon szűk körökre kiterjedő monopóliumokat, amelyeket a korábbi rendszer olyan gondosan épített és óvott. A '90-es évektől kezdve egyre többeknek adatott meg, hogy személyes és közvetlen tapasztalatokat szerezzenek arról, hogy hogyan is csinálják az ifjúsági munkát Európában, és hogy ott mit is értenek rajta. Sokan voltak olyanok is, akiket ez az élmény úgy ért, hogy nem tudtak közvetlenül beszélgetni a külföldi kollégákkal, mert egyszerűen csak anyanyelvükön tudtak kommunikálni: tolmácsolásra voltak utalva ahhoz, hogy megérthessék az üzeneteket, és hogy továbbíthassák a maguk üzeneteit. A '90-es évek legvégére alakultak ki annak a feltételei, hogy a közvetlen és személyes kommunikációra, vagyis az idegen nyelven való beszélgetésre képes kollégák kerüljenek többségbe az európai kapcsolatokba. Emellett az, hogy az EU-hoz való 2004. május 1-jei csatlakozást megelőzően már megnyílt az EU „Ifjúság 2000-2006" (YOUTH) Programja a magyar pályázók számára, azt eredményezte, hogy az európai ifjúsági munkával kapcsolatos módszerek, megoldások, példák, megfogalmazások egyre nagyobb felületen keresztül

értek el Magyarországra és ütköztek-találkoztak a magyar társadalom realitásaival, a magyar fiatalokat segítő kezdeményezésekkel.

Európában azt tapasztaltuk, hogy az ifjúsági munkának több megfogalmazása ismeretes. Ifjúsági munkát különböző európai országokban különbözőképpen végeznek. A nagy európai szervezetek (az Európa Tanács (ET), az Európai Unió (EU), az OECD) rendelkeznek ifjúságpolitikai elképzelésekkel. Ezek a szervezetek nagy gondot fordítanak arra, hogy különböző megközelítésekben a közösen és együtt vállalható felfogásokat megkeressék, és hogy megteremtsék ezek vállalásának lehetőségeit. Ebben pl. az ET és az EU nagyon szorosan együttműködik egymással (l.: a két szervezet közötti együttműködést ifjúsági területen – „Youth Partnership"). Az Európai Unió közösségi jogalkotásának („aquis communitaire") az ifjúsági ügyek nem részei, miközben az oktatás és szakképzés, a mobilitást segítő intézkedések, a szociális politikák területein politikai prioritásnak számít az, hogy milyen közösségi akciók és támogatások szolgálják az EU-ban élő fiatalok felkészülését a jövő kihívásaira. Az EU nézőpontját, felfogását, ifjúságpolitikáját a 2007-2013-as uniós költségvetési ciklusban elsősorban a Fiatalok Lendületben Program pályázati elvárásai, valamint a különböző akciók, kampányok, munkaformák közvetítik (Fehér Könyv, Euro-med Youth Platform, SALTO stb.). Az ET nézőpontját ugyanígy: akciók és kampányok (pl. „Te is más vagy, Te sem vagy más"), munkaformák (képzések, szakértői találkozók, konferenciák, az Európai Ifjúsági Alapítvány (EYF) támogatásai), politikai találkozók (kormányközi együttműködések, ifjúsági miniszterek európai találkozói) és ifjúsági területen egy egyedülálló működési mód és intézményirányítási gyakorlat, az ún. co-management, közvetítik.

Az ezekben a lehetőségekben való részvétel mindig az európai felfogások, gyakorlatok és példák tanulását jelenti. Ezért tehetjük fel a természetes kérdéseket: Mit is látunk Európában? Mit jelent az ifjúsági munka Európában? Jegyezzük meg azt is, hogy az „európai" állandó jelzője lett a tisztességnek, a kiszámíthatóságnak, a szavahihetőségnek, a minőségnek és a színvonalnak. „Európai-dialógusnak" a demokratikus, nyitott, mások véleményét is meghallgató és azt tiszteletben tartó diskurzust nevezzük. Az „európai" a szóhasználatunkban azt jelenti, hogy minőséget, állandóságot, szavahihetőséget és kiszámítható viszonyokat kívánunk magunknak és másoknak – azt is, többek között, hogy NE kelljen olyan dolgokkal foglalkoznunk, amelyeket egyébként másoknak a kötelessége megoldani.

Azt látjuk, hogy az európai országokban kialakult ifjúságpolitikai felfogások és az ifjúsági munka gyakorlatai mögött különböző hagyományok „állnak":

- társadalmi-történelmi hagyományok (pl. a segítés felfogása, hagyományai, a családi nevelés hagyományai, az ifjúságkép hagyományai, a fiatalok társadalmi szerepeivel kapcsolatos hagyományok, a társadalmi munkamegosztásra vonatkozó hagyományok),
- az állam és a „jóléti állam" feladataival kapcsolatos felfogások és az ebből következő állami feladatok, illetve az ennek a nyomán kialakult társadalmi szolgáltatásokhoz kötődő hagyományok és elvárások,

- a tartós gazdasági helyzet, a nemzetgazdaság állapota és a nemzetgazdaság globális gazdasághoz való alkalmazkodásának képességével összefüggő hagyományok (nem csupán a „gazdag" és a „szegény" ország, hanem az adottságok és a lehetőségek „országa"),
- az adott országban kiépült szociális, kulturális, oktatási rendszer, amely mögött ott találhatóak az ezek kiépüléshez vezető úthoz kötődő hagyományok (politikai, kulturális, egyházi/vallási),
- az adott ország civil társadalma és a civilség hagyományai,
- az adott országban vallott ifjúság-felfogás, társadalmi ifjúságkép és az ezekhez kapcsolódó hagyományok,
- az adott országban élő fiatalok szerveződéseinek hagyományai, az újdonságok és innovációk elfogadásával kapcsolatos hagyományok (amelyek az egyesületi élet, egyesületi szövetségek, korporatív megoldások az állam és a civil társadalom kapcsolataiban, vagy a korszerű környezet és az IT állapotában, illetve a „szövetkezések kategóriáiban" érhetők tetten).

Az ifjúsági munka vonatkozásában az európai gyakorlat:
- a társadalmi hagyományok és helyzetek,
- a késztetések, a felismerések,
- az adottságok és a lehetőségek

szempontjából színes, tarka, eltérő képeket mutat.

„Egység a sokféleségben. / United in diversity"
(EU jelmondat)

„A feladatunk nem az egység, hanem a sokszínűség harmóniájának megteremtése"
(Hamvas Béla)

Úgy tűnik, hogy az európai ifjúsági munkát alapvetően az alábbi „nagy iskolák" gazdagították és termékenyítik meg. Ezek az iskolák egy történelmi folyamatban – a fentiekben leírtak alapján –, eltérő hagyományokat követve alakultak ki, és azokat a kereteket, amelyek a nemzetközi együttműködések jóvoltából erős kölcsönhatást teremtenek közöttük, az európai integrációs folyamatok szilárdították meg. Azt kell mondanunk, hogy a nemzetközi ifjúsági együttműködések nagyobb kérdéseiben mind a mai napig elsősorban az lendíti előbbre a dolgokat, hogy a „nagy iskolák" képviselői éppen hol tartanak, és milyen innovatív megoldásokkal állnak elő.

Az ***európai ifjúsági munka*** ún. ***„nagy iskolái":***
- az angolszász (Egyesült Királyság: Anglia, Skócia, Wales és Észak-Írország, az Ír Köztársaság), amely erősen érezteti hatását a Benelux országokban is, illetve a legerősebb nemzetközi közvetítő nyelvet használóként minden térségre, ahol vannak angolul beszélők, illetve jelentős hatással van az ifjúságkutatásokra és az ifjúsági munka szakmai módszereire.

A legfontosabb szakszavaink az angol nyelv közvetítésével terjedtek el. Érdemes a Google keresőben rákeresni a „citizenship"[49], „youth policy", „youth work", „youth participation" szavakra és megnézni azt, hogy hány találatot érünk el. Az ifjúsági munka meghatározásaihoz idézzük itt az Ír Köztársaságban 2001-ben elfogadott ifjúsági törvényben található bekezdést: „Az ifjúsági munka olyan tervezett, tudatos programokat jelent, amelyeket a fiatalok – önkéntes tevékenységekben való részvételen keresztüli – személyes és társadalmi fejlődése érdekében alkotunk, amelyek kiegészítik az iskolában vagy a szakképzésben kapott tudást, és amelyeket kiteljesít a fiatalok önkéntes szervezetekben végzett aktivitása." Az angolszász iskola vonatkozásában figyelemre méltó a szakmai szervezetek sztenderd-képző szerepe[50]. Az angol ifjúsági munkások („youth worker"-ök) szakszervezete nagyon fontos szerepet tölt be ennek a sajátos munkaterületnek a társadalmi és politikai elismertetésében. Az angol ifjúsági munkának ez adja az erejét. Miközben pl. az angol kormánynak tulajdonképpen nincsen ifjúsági minisztere, és az angol kormányzati ifjúságpolitikát a külföldi kapcsolatokban sokszor a British Council képviseli, addig mindenütt, ahol fiatalok vannak a brit társadalomban, ott találjuk az ifjúsági munkát, amelynek tevékenységi spektruma nagyon széles és lényegében átfogja a fiatal életének minden egyes aspektusát. Az angol ifjúságkutatás szintén iskolateremtőként hat.

- a német (Német Szövetségi Köztársaság, Ausztria, Svájc), amely részben érezteti hatását a Benelux országokban és a kelet-közép-európai térségben, a balti országokban és Oroszországban, jelentős hatással van az ifjúságkutatásokra és az ifjúsági munka törvényi feltételeivel összefüggő megoldásokra, valamint az ifjúsági munkával hivatásszerűen foglalkozók képzéseire:

  A német „Jugendarbeiter", szociálpedagógus, alkalmazási, képesítési követelményeinek akkor tud megfelelni, ha a legalább három éves képzést követően „sozialpedagog(in)" végzettséget szerez. Németország szövetségi köztársaság, ahol az egyes tartományok meglehetős önállósággal dolgoznak ki és tartanak fent különböző társadalmi kérdésekkel kapcsolatos köz- és szakpolitikákat. Ifjúsági ügyekben az egységes felfogást a szövetségi „Gyermek- és ifjúságsegí-

49 *A „Citizenship" olyan angol fogalom, amelynek a magyarítása nem egyszerű. A „citi"-szógyökér egyértelműen a közösségre, város-/település-közösségre (city) utal, a francia „citoyen" kifejezés a polgár és a közösség többdimenziós kapcsolatára. A „citoyen" nem alattvalója az „Államnak"! A „citizenship education" kifejezést Magyarországon szívesen „állampolgári nevelésként" nevezzük meg. Az állampolgár kifejezés alkalmazásával azonban – az eredeti szóhasználat szerint – alapvetően csak a polgár és az állam kapcsolatára utalunk, miközben a „citizen" szóban ennél sokkal többre: a befoglaló közösségre történik utalás. Természetesen a mi állampolgár-felfogásunk magában foglalja értelmezésünkben a kulturális és nyelvi közösséghez való tartozást is: „magyar állampolgárnak lenni" azt jelenti a számunkra, hogy alapvetően magyarok vagyunk. Ezért okoz nehézséget a „European citizenship" fordítása, hiszen, ha azt mondanánk, hogy „európai állampolgár" nagyot tévedünk, hiszen „Európai Állam" nincsen. Az Európai Unió nem állam, még akkor sem, ha vannak államszerű vonásai. A „European Citizen" ideája az a polgár, aki otthon van Európában, és a saját közvetlen közösségében cselekszik európaiként. Ezért tesszük zárójelbe a szövegben az (állam) szót, miközben tudomásul vesszük, hogy a „polgár" kifejezéshez nagyon sok aktuál- és pártpolitikai játszma kapcsolódik a jelen Magyarországán. Minderre figyelemmel használjuk a körülíró és e szempontból nem szerencsés (állam)polgár összetételt – jobb híján. (a szerk.)*

50 *Az angol ifjúsági munka sztenderjeiből a web-es illusztrációk között közlünk részleteket.*

tői törvény" (Kindern- und Jugendhilfe Gesetz) tartalmazza, amely törvény normatív, és amely ott írja elő az egységes normák alkalmazását, ahol a fiatalokkal a lehető legközvetlenebbül foglalkoznak – vagyis a településeken. A „sozial-pedagog" tehát típusosan a települési önkormányzat, az általa fenntartott intézmény, vagy – a települési önkormányzattal feladat-ellátási szerződésben – a hivatkozott törvényben megfogalmazott intézményi és intézkedési, szolgáltatási normák ellátására szerződött civil szervezet alkalmazásában áll. A törvényből következő meghatározás[51] *szerint az ifjúsági munka „alapvetően az iskolán kívüli tevékenységek nagyon széles körét foglalja magában", „a tevékenységeket nem lehet uniformizálni, [az ifjúsági munka] sokkal inkább egy plurális válasz a fiatalok szükségleteire, amelyek eltérően fejeződnek ki a különböző társadalmi terekben. [...] az ifjúsági munka különbözőképpen jelenik meg a különböző helyzetekben, és alapvetően az időtől és helytől függ, hogy hogyan." Az iskolán kívüli ifjúsági munka kiegészíti a család, az iskola és az egyéb elfoglaltságok világát azzal, hogy „olyan általános készségeket és képességeket tanít a fiataloknak, amelyekre szükségük van ahhoz, hogy szervezhessék életüket, meghatározhassák jövőjüket. Segíti őket abban, hogy a társadalom aktív tagjaivá váljanak, és hogy kimutathassák a társadalom iránti elkötelezettségüket. A politikai részvételhez szükséges készségeket és képességeket tanít, amelyek segítik a fiatalokat abban, hogy jobban értsék a társadalom és az állam működését, hogy kialakíthassák a véleményüket, hogy képesek legyenek konfliktusok kezelésére, hogy felismerjék jogaikat és kötelezettségeiket, és bátorítják őket abban, hogy részt vegyenek egy nyitott, liberális, demokratikus társadalomban és kormányzati rendszerben, valamint közreműködjenek annak fenntartásában. [...] Olyan szociális készségeket és képességeket tanít, amelyek bátorítják a fiatalokat abban, hogy kiálljanak a jólléthez való jogokért, és segítsék azokat, akiknek segítségre van szükségük a különböző hátrányok miatt. [...] kulturális aktivitásokkal hozzájárul ahhoz, hogy a fiatalok kipróbálják a kreatív, művészeti kifejezésmódokat, támogatja az esztétikai nevelést a mindennapokban, különösen az alkotóművészetek területén (irodalom, képzőművészet, film és videó, fotó, modern média, zene, dráma és színház, tánc ...) [...] hozzájárul a természet és a környezet tiszteletéhez és megóvásához szükséges aktív viszony kialakításához ..."*

- a skandináv (Svédország, Finnország, Dánia, Norvégia, egyes balti államok, elsősorban a finn modelleket követő Észtország), amely részben érezteti hatását a Benelux országokban, és amely nagy hatással van az ifjúságstatisztikai alapkutatásokra, illetve a kormányzati és nem-kormányzati együttműködések szervezésére, a „teljes vertikumú rendszer" – értsd: kormány, önkormányzat, civil társadalom, egyéni segítés valamennyi elemét, eszköztárát felvonultató megoldásokra:

51 *Részletesebben l.: „Children and Youth Services, Organizations and Institutions in the Federal Republic of Germany (IJAB, Bonn, 2002, 15-17.o.)*

Skandináviában született meg az ifjúsági törvény műfaja. A világon először Skandináviában fogadtak el ifjúsági törvényeket. Ma már ezekben az országokban az ún. harmadik generációs ifjúsági törvények vannak hatályban. A gyermek jogait óvó speciális ombudsman szintén skandináv kezdeményezés volt. A Skandináv Ifjúsági Tanács [Nordic Youth Council] – amely a szomszédos országok ifjúsági együttműködéseinek szervezete – nagy hagyományú intézmény, amely az ifjúsági ügyek nagyon széles értelmezésével dolgozik, közös projekteket indít és projekteket finanszíroz. A Dán Ifjúsági Tanács (a fiatalok szervezetei képviselőinek tanácsaként) önállóan dönt a dán állami lottóbevételekből számára biztosított évenként nagyon jelentős összeg felhasználásáról. Az északi országok gyakorlatából néhány példa: Olli Saarela, a Finn Oktatási Minisztérium Ifjúságpolitikai Főosztályának vezetője által jegyzett szöveg[52] *szerint a finn ifjúsági munka meghatározása: „Az ifjúsági munka jelentése az, hogy hozzásegítse a fiatalokat a társadalom aktív tagjaivá váláshoz, és erősítse őket a társadalmi cselekvéseikben. Az ifjúságpolitika jelentése az, hogy támogassa a fiatalok életkörülményeit a különböző ágazatok közötti átfogó együttműködés kialakításával mind nemzeti, mind helyi szinten. Ez a két meghatározás az új Ifjúsági Törvényből származik. A jelenleg hatályos törvény szerint az ifjúsági munka megfelelő körülményeket biztosít a fiatalok közösségi aktivitásaihoz, és segít életkörülményeik javításában. Minden olyan terület, amelyet ez a meghatározás érint, felülvizsgálatra szorul. Minden törvénynek a kor értékeire kell reagálnia. Jelenleg az olyan értékek, mint a helyi közösségben való gondolkodás, az önkéntes munka és az erőforrások kerültek előtérbe. Azt szeretnénk, ha fiatalok sokkal sikeresebbek lehetnének. Ha visszatekintünk a '70-es évekre, sokkal inkább arra a társadalomra koncentráltunk, amely abban a korban volt jellegzetes. A demokrácia volt az első törvényünk kiindulópontja."*
A Svédországban az új ifjúságpolitikai program szlogenjeként használt mondat: „Power to decide – right to the welfare" (Erő a döntéshez – jog a jólléthez) frappánsan foglalja össze a skandináv ifjúsági munka felfogását.

- a francia (Franciaország, Luxembourg), amely részben hatással van a Benelux országokra, és a mai napig erőteljes hatást gyakorol az európai ifjúságkutatásokra:
  Franciaországban az ifjúsági munka a szocio-kulturális animáció („animation socio-culturelle") területeit foglalja magában. Mint az elnevezésből is következik, alapvetően a szabadidős, kulturális tevékenységeken keresztül közelíti meg a társadalmi integrációt segítő kérdéseket.

A szakmai tapasztalatcserék, a személyes és szervezeti kapcsolatok közvetítésével egy-egy eredmény, egy-egy jó megoldás nagyon gyorsan kerülhet át egyik vagy másik országba, és minden eddiginél könnyebben válik ott elfogadott megoldás-

52 *Részletesebben l.: „Children and Youth Services, Organizations and Institutions in the Federal Republic of Germany (IJAB, Bonn, 2002, 15-17.o.)*

sá, gyakorlattá. Tegyük hozzá: abban az esetben, ha az adaptálásnak megvannak a feltételei. Mind az Európai Unió, mind az Európa Tanács – bár néha eltérő módon, néha pedig az együttműködésük keretei között – foglalkozik az „európai ifjúsági munka" egységesnek tekinthető tartalmaival, céljaival és módszereivel. A jelenlegi trendek egy irányba: az európai ifjúsági munka lépésről-lépésre kialakuló egységes fogalmi keretének kialakulása felé mutatnak.

Ez az a pont, ahol rátérhetünk az ifjúsági munka jellemzőinek tárgyalására.

3.2. AZ IFJÚSÁGI MUNKA FELADATAI

Ezeket a jellemzőket szívesen rajzolnánk meg a küldetések oldaláról is. Valójában annak az eldöntése, hogy mi a feladat és mi a küldetés – ebben az esetben nagyon nehéz. Kissé ironikusan: a racionálisabb nyugat-európai kollégák szívesen beszélnek feladatról (tasks, aims), míg a romantikusabb kelet-európai kollégák küldetésről (mission). Az eddigiekben bemutatott logika mentén az alábbiakban az európai tapasztalatok összefoglalása alapján készített meghatározás kulcsfogalmait soroljuk fel úgy, hogy azokat együttes feltételnek, vagyis egymással együtt érvényesnek gondoljuk:

- az ifjúsági munka a fiatalokkal és a fiatalok érdekében dolgozik; célja a fiatalok társadalom-tanulási (szocializációs) folyamatának segítése annak érdekében, hogy képesek legyenek az életüket maguk formálni (felkészülni a felelős felnőtt életükre),
- az ifjúsági munka a nem-formális és az informális tanulási folyamatokkal dolgozik, alapvetően az iskolarendszeren kívül fejti ki hatásait,
- az ifjúsági munka szociális, szabadidős-kulturális, oktatási tevékenységek sokasága, magában foglalja az egyéni fejlesztést, tanácsadást, segítést, a csoport- és közösség(szervező)i tevékenységeket, rendezvények és események szervezését,
- az ifjúsági munka hagyományos tartalmai: a fiatalok társadalmi részvételének, aktív és felelős polgárrá válásának támogatása-segítése, illetve a saját élményű tanulási folyamatok szervezése a fiatalok életében,
- az ifjúsági munka általános célcsoportja minden fiatal – de különösen a fiataloknak azon csoportjai, akiknek kiemelt segítségre van szükségük (e szempontból az ifjúsági munka a szociális-ellátó rendszerek kiegészítője),
- az ifjúsági munka foglalkozik a munkanélküliség miatt hátrányos helyzetben lévők, a szociálisan hátrányos helyzetű családokban, vagy a család nélkül felnövekvők, az iskolarendszerből kihullottak, a bevándorlók és menedékkérők, a különböző kisebbségi csoportokhoz tartozó fiatalok problémáinak megoldásával, e fiatalok segítésével és társadalmi integrációjával,
- az ifjúsági munkának egyes európai országokban országosan kiépült és intézményes rendszere van, amely ifjúságpolitikára mint szakpolitikára és annak keretei között megalkotott önálló szabályokra (beleértve a foglalkoztatási

sztenderdeket is), pénzügyi forrásokra, szabályozott együttműködésekre épül – más országokban az ifjúsági munka alapvetően az önként vállalt társadalmi tevékenységek körében értelmezhető, ahol intézményes rendszer nem alakult ki, és a tevékenységek fő hordozói a civil szervezetek, az elkötelezett személyek és a természetes szövetségkötések közöttük (a munkát alapvetően a társadalmi kihívások és az adott feladatok elvégzésének követelményei„szabályozzák").

A meghatározásban szereplő fogalomkészletből a fiatalok, mint célcsoport és a célcsoport differenciáltsága, az ifjúsági munka módszerei és módszertana, valamint az ifjúsági munka forrásai (beleértve a személyi-személyzeti, intézményi, pénzügyi, törvényi erőforrásokat) jelenti az európai országokban kialakult gyakorlat összehasonlításául szolgáló alapokat. *A megfogalmazás azt sugallja, hogy az ifjúsági munka több, egymással összefüggő, egymást kiegészítő és támogató elemből álló rendszert alkot.* Természetesen lehet ifjúsági munkát végezni akkor is, ha a rendszer egyes elemei valójában nem alkotnak rendszert. Ebben az esetben azonban számolnunk kell azzal, hogy az ifjúsági munka hatékonyságát rontja, hogy a rendszer hiányzó, töredékes vagy tökéletlen elemeit az ifjúsági munkával foglalkozóknak – mások helyett – maguknak kell megteremteniük.

Itt bevalljuk, hogy a fenti meghatározást az európai ifjúságpolitikában nagyon fontos szerepet betöltő személy, Peter Lauritzen[53] meghatározása alapján készítettük. Az Ő általa készített szöveget az alábbiakban teljes terjedelmében közöljük. Repetitio est Mater studiorum! (Ismétlés a tudás anyja!)

> *„Az ifjúsági munka fő küldetése lehetőségeket biztosítani a fiatalok számára ahhoz, hogy maguk alakíthassák jövőjüket. Az ifjúsági munka kifejezés olyan „aktivitások" összefoglaló elnevezése, amelyeket a fiatalokkal és a fiatalok érdekében szociális, kulturális, oktatási vagy politikai környezetben végzünk.*
>
> *Az ifjúsági munka magában foglalja a sporttevékenységeket és a fiatalok részére működtetett szolgáltatásokat is. Az ifjúsági munka az „iskolán kívüli tevékenységekhez" kapcsolódik, és vagy nem-formális, vagy informális tanulási*

53 *Peter Lauritzen (1942-2007) 1972-től dolgozott az Európa Tanácsnál, és alapító munkatársa volt a strasbourgi Európai Ifjúsági Központnak, ahol pályafutását megkezdte. Képző, képzési referens és tanácsadó, a Budapesti Európai Ifjúsági Központ alapító igazgatója, az Európa Tanács Ifjúsági és Sport Igazgatóságának ifjúsági igazgatója – az európai ifjúsági ügyekben máig meghatározó munkaformák és együttműködések elindítója. Gondolataival intézményeket teremtett. Kapcsolatteremtő képességével és hitelességével meg is tudta tartani a teremtett intézményeket. Személyéhez kötődik pl. az ún. országjelentések elkészítésére vonatkozó eljárás elindítása és az ehhez szükséges szakértői-kutatói együttműködések kialakítása, az európai ifjúságpolitika alapjainak megfogalmazása, sztenderdjeinek és indikátorainak meghatározására vonatkozó együttműködések kezdeményezése és működtetése, valamint a legtöbb eddig megtartott Európai Ifjúsági Miniszteri Konferenciáknak és az ENSZ Ifjúsági Miniszterek I. Világtalálkozójának szakmai megszervezése, gondolati előkészítése és dokumentálása. Az európai ifjúsági munka nagykövete volt. Az Európa Tanács által a munkásságáról kiadott „Eggs in a Pan" (Tojások serpenyőben – Peter Lauritzen beszédei, írásai és gondolatai az ifjúsági munkáról) c. kötet (ET, 2008) és a „Born in Flensburg, Europe" (Született Flensburgban, Európában) c. kötet (magánkiadásban, 2008) alapján az is megismerheti Petert, akinek nem volt módja személyesen találkozni vele. Az angol nyelvű kötetekről részletesebben l.: www.coe.int/youth/publication, illetve: www.nonformality.org/borninflensburg*

folyamatként írjuk le. Az ifjúsági munka fő feladata a fiatalok társadalmi integrációjának és részvételének támogatása. Magában foglalja a személyes fejlődés és a társadalmi beilleszkedés támogatását is. Az ifjúsági munka mind a társadalmi jóléti, mind az oktatási rendszerek része. Egyes európai országokban az ifjúsági munka követelményeit (törvényben) szabályozzák, és az ifjúsági munkát végző személyek olyan közalkalmazottak, akiket a helyi önkormányzatok foglalkoztatnak. Mindezeken túl a főállású és az ifjúsági munkát önkéntes keretek között végzők között nagyon fontos kapcsolat alakul ki, amely egyaránt lehet ellentmondásos vagy nagyon gyümölcsöző, együttműködő.

Miközben az ifjúsági munkát számos európai országban a közhivatalok támogatják, addig más országokban az ifjúsági munkát végzők csak marginális, megtűrt helyzetben vannak, és alapvetően önkéntes keretek között tevékenykednek. Amit az egyik országban hagyományosan ifjúsági munkaként tartanak számon – legyen az hivatásos vagy önkéntes keretek között végzett tevékenység –, az más országban tanácsadói vagy szomszédsági, illetve családi keretek között végzett munkának, vagy nagyon kis számú helyen végzett munkálkodásnak számít.

Manapság – az államnak a munkapiaccal kapcsolatot teremtő oktatási rendszerrel összefüggő szerepeinek megváltozásával – az ifjúsági munka egyre inkább a munkanélküliség, az oktatási rendszerből kihullottak, a marginalizáció és a szociális kirekesztettség problémáival foglalkozik. Az ifjúsági munka sok esetben a „jóléti állam" által korábban létrehozott szociális intézmények működését egészíti ki. Ebből következően magában foglal oktatási, munkaerőpiaci és foglalkoztatási, tanácsadási és segítségnyújtással összefüggő, a mobilitással, az igazságszolgáltatással és az egészséggel kapcsolatos elemeket is éppen úgy, mint az ifjúsági munkában hagyományosnak számító részvétellel, ifjúságpolitikai cselekvéssel, természetjárással, szabadidős és sporttevékenységekkel kapcsolatos munkaformákat.
Az ifjúsági munka gyakran dolgozik olyan fiatalokkal, akik hátrányos helyzetben, fogyatékkal vagy alulfejlett térségekben élnek, illetve bevándorló, menedékkérő fiatalok. Az ifjúsági munka gyakran szerveződik valamely egyház hagyományos tevékenységei jegyében."[54]

Talán ezek után már eldönthetővé válik az, hogy mire is való az ifjúsági munka. Természetesen az is, hogy mire nem! Eldönthető, hogy hol is van a helye az ifjúsági munkának a társadalmi munkamegosztásban, és talán arról is ezeknek a meghatározásoknak a figyelembe vételével lehet beszélgetni, hogy a pedagógiai-nevelési tevékenységekkel való összevetésben mit is csinál az ifjúsági munka!

54 *Az idézetet az eredeti változatból a szerk. fordította. Az eredeti változat teljes terjedelemben a www.nonformality.org honlapon található. A meghatározás („youth work" címszó alatt angol nyelven) rövidített formában a www.youth-partnership.net/youth-partnership/glossary.html) honlapon található.*

3.3. KÜLDETÉSEK

Végül is „csak azt" állítjuk tehát, hogy az ifjúsági munka értékeket közvetítő, elsajátító, erősítő tevékenységek gyakorlatias rendszere. Az ifjúsági munka „szívében" az értékek dobognak. Ne gondoljunk itt nagyon elvont fogalmakra. Az együttlét, a közös cselekvés, a közösségi életben az elfogadás, a másik meghallgatására való képesség tanulása vagy az, ahogy a másokkal közösen megcsinált „dolog" emlékezetes élménnyé válik – mind az értékek felé mutatnak. Az idő „hasznos" eltöltése úgy is mondhatnánk: „jelentésteli időtöltés". Az ifjúsági munkában igenis nagyon nagy jelentősége van a „kis lépés az emberiség számára, de nagy lépés X.Y. számára"-féle megközelítéseknek. Az ifjúsági munka személyes elkötelezettség, amelynek „szemüvegén át" észre kell vennünk a legkisebb elmozdulásokat is, és örülnünk kell nekik. A kis változások – lehet, hogy – egy nagy út megkezdésének a jelei és – lehet, hogy – annak a kifejezései, hogy „úton vannak". Az ifjúsági munkát végzők valamilyen küldetés részesei. Sokan, amikor „feladatról" beszélnek, valójában „küldetést" értenek alatta. Hozzá szeretnének ahhoz járulni, hogy a fiatalok „ne vesszenek/kallódjanak el", hogy hasznos tagjai legyenek a közösségeiknek, hogy fontos dolgokat tanuljanak, hogy „általuk legyen jobb a társadalom".

Látszólag nagy szavak ezek. De csak látszólag azok. Ennek a szakmának ezek a gondolatok jelölik ki a cselekvési távlatait. Mivel ez a szakma a fiatalok késztetéseivel dolgozik, mindig rájuk figyel. Ebből talán érthető az, ha mindig a cselekvési lehetőségek korlátait feszegeti – hiszen érzékeli, feltárja és képviseli ezeket a késztetéseket. Az ifjúsági munka mindig a fiatalok oldalán áll, de mindig a társadalom érdekében és sohasem ellenében. Az ifjúsági munka nem rombol, hanem épít. Nem támogatja a társadalom szövetét romboló nézeteket és tetteket. Törekvése megelőzni, hogy a fiatalok ezek hatása alá kerüljenek. Segít a fiataloknak a tévedéseik beismerésében, hibáik kijavításában. Nagy megértéssel fordul azok felé a fiatalok felé, akik most próbálják ki a felelősség és a másokat érintő cselekedetek korlátait és lehetőségeit. Őket támogatja abban, hogy eljussanak a felismeréshez, hogy felelőseknek kell lenniük önmagukért, a környezetükért, a közösségükért.

A lehetőségek és a korlátok, a felelősség és a kötelezettségek tanulása nagyon nehéz és bonyolult folyamat. Az ifjúsági munka úgy támogatja és segíti ezt a folyamatot, hogy attól ne ijessze el a fiatalokat, ellenkezőleg: arra törekszik, hogy a fiatalok részt vegyenek ebben a folyamatban. Hisz abban, hogy részvételük olyan tanulási út, amelyben a gyakorlati tanulás („cselekedve tanulás") segítségével tanulhatják meg, mi a felelősség- és a kötelezettség-vállalás. Segíti azt, hogy a fiatalok a maguk lehetőségei, adottságai, képességei szerint maguk legyenek képesek a saját ritmusuknak megfelelő tanulási folyamatot megtervezni, sőt, ezeket a terveket végrehajtani.

Az EU Statisztikai Hivatala (Eurostat) megbízásából az Európai Unió tagállamaiban évente kétszer folytatott közvélemény-kutatás, az Eurobarométer rendszeresen, visszatérően és összehasonlíthatóan vizsgálja az EU (állam)polgárainak

véleményét különböző kérdésekről. Vizsgálja pl. azt is, hogy mit gondolnak az értékekről – mit tartanak a számukra alapvetően fontos társadalmi-politikai értékeknek. A 2005-ös vizsgálat[55] adatai szerint az értékek sorrendje a béke (a 2004-ben tagországgá lett országokban a megkérdezettek 58%-a számára), az emberi élet tisztelete (48%), az emberi jogok (42 %, a 2004 előtti 15 tagországban: 37 %), a tolerancia (23 %, illetve: 19 %), a jog uralma/jogállam (22 %, illetve: 15 %), a személyes szabadság (18 %, illetve 30 %), a demokrácia (17 %, illetve 25 %), a vallás (14%, illetve 7 %), a szolidaritás és mások támogatása-segítése (14 %, illetve 13 %), az esélyegyenlőség (13 %, illetve 16 %). ... Az ifjúsági munka olyan értékekért áll ki, olyan értékeket továbbít, erősít meg, képvisel, amelyek általános erkölcsi, társadalmi, politikai és kulturális értékekre alapozódnak.

Az ifjúsági munka tehát a maga területein és munkaformáiban képviseli és erősíti az európai és egyetemes értékeket, közreműködik az értékek elsajátításában, a részt vevő fiatalokat az értékek elsajátításának sokszor nem egyszerű „útjára hívja". Szakmai szótárunkban ezeket az értékeket különböző kifejezésekkel írjuk körül. Beszélünk:

- a fiatalok emberi jogi neveléséről – az emberi jogok mindennapi környezetünkben, életünkben való tiszteletben tartásához szükséges attitűdök kialakításáról,
- a környezettudatos magatartás kialakításáról – amely magában foglalja a természeti és az épített környezettel kapcsolatos felelősség kialakításához és a felelősség gyakorlásához szükséges készségek és képességek fejlesztését,
- a felelős, tudatos (állam)polgári és európai polgári magatartás kialakulásához és gyakorlásához („aktivitásokhoz") szükséges beállítódás, felfogás, készségek és képességek fejlesztéséről,
- a társadalom közösségeiben való tájékozódáshoz, a különböző társadalmi csoportokhoz tartozók különbözőségeinek tiszteletben tartásához, a rászorultak segítéséhez szükséges felfogás, beállítódás, megközelítés és a tolerancia és szolidaritás aktív viszonyaihoz szükséges készségek és képességek fejlesztéséről,
- az interkulturális megközelítésekhez szükséges képességek és készségek elsajátításáról, érzékenyítésről, amely nemcsak azt teszi lehetővé, hogy más nyelvet beszélő, más kultúrát képviselő „külföldiekkel" tudjunk együttműködni, hanem azt is, hogy más társadalmi csoporthoz tartozó, más iskolákat végzett, más felfogást valló „honfitársainkkal" is képesek legyünk az együttműködésre,
- az egyéni felelősség (a saját cselekedetekért való felelősség, az egészség- és környezettudatos magatartás, a közösségben való részvétel) kialakulásának segítéséről, tudatosításáról.

Szakmai szótárunkban a tanulási/nevelési és pedagógiai folyamatokat a nem-formális tanulás területein *belül* jelöljük ki.

55 *http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm – Eurobarometer, Autumn, 2005: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb64/eb64_en.htm*

3.4. MIT CSINÁL AZ, AKI A FIATALOKKAL „FOGLALKOZIK”?

Az ifjúsági munka meghatározásakor vizsgáljuk meg azt, hogy mit is csinál, aki a „fiatalokkal foglalkozik”. Ennek a megválaszolásához azonban mozgósítanunk kell a saját tapasztalatainkat! Később meglátjuk majd, hogy mi is a jelentősége a saját tapasztalatoknak, és annak, hogy azokat a másokéival összehasonlíthatjuk!

Tisztázzuk először, hogy mit is jelent „fiatalokkal foglalkozni”? A fiatalok környezetében minden cselekvésre és megoldásra példák sokasága kínálkozik. A *fiatalkort éppen az különbözteti meg a gyermekkortól, hogy az utánzás korából a választás korába lépünk*. A gyermek az utánzás műveletei hosszú sorozatán át tanul beszédet, gesztust, cselekvést, reakciót mások cselekedeteire. A fiatal ember a választások mezejére lép. A szülőkkel való konfliktusok legfőbb forrása éppen ez: nem úgy teszek, ahogy „ők” mondják nekem, hogy tegyek. Ezekhez a választásokhoz, döntésekhez természetesen még használok példákat. A példák fontosak. Figyeljünk fel arra, hogy milyen gyakran hozzuk szóba: „a fiataloknak példaképekre van szükségük”! De ki az a „példakép”? Egy kiváló énekes, „akit szeretnék” elénekelni? Egy nagyszerű történelmi személyiség, egy hős, akit szeretnék utánozni abban, ahogy felfogta és megvalósította elképzeléseit? Egy kitűnő szomszéd, aki mindig szépen és megértően beszélget velem? Apa? Anya? Akiket szeretek? Mégis elkövetek olyan dolgokat, amelyektől ők óvni igyekeztek – de a barátaim, a társaságom meggyőzött arról, hogy másképpen is lehet. Sőt, esetleg egyenesen jó érzés volt, hogy ellenkező dolgokat csináltam, mint amit ők követendő gyakorlatnak mondtak.

A fiatalkor a választások útvesztőin át a választás felelősségének megtanulása. Az ifjúsági munkának ebben a felelősségben (tanulási folyamatban) van tennivalója. Mert azokban a terekben és helyzetekben van jelen, ahol a szülők, a tanárok nem lehetnek ott. Ez a magyarázata annak, hogy miért ilyen megfogalmazásokat alkalmazunk.

Mit csinál tehát az, aki a fiatalokkal foglalkozik? A cselekvések határait kijelölő lista azoknak, akik közvetlenül foglalkoznak a fiatalokkal, vagyis velük együtt vesznek részt folyamatokban:

- társadalmi élethez szükséges kulcskompetenciákat tanít, ilyeneket:
  - fellépés, önkifejezés és ön-megfogalmazás, cselekvés,
  - közösségi élet (vezető, partner, résztvevő) és cselekvés a közösségben,
  - kiállás a véleményért, az érdekekért,
  - az értékek tisztelete és elfogadása, képviselete a cselekvésekben,
  - a különbözőségek elfogadása és tisztelete (tolerancia) a társadalmi együttélésben hátrányokkal küszködők segítése (szolidaritás) mint alapértékek elfogadása,
  - tudatos élet (pl. környezettudatos viselkedés, magatartás, fogyasztóvédelem),

- a cselekvéshez szükséges erőforrások megtalálásának és megszerzésének a képessége (a „projekt" ezért az ifjúsági munka alapegysége),
- ebben természetesen épít arra, amit az „életben", és arra, amit az „iskolában" tanulnak a fiatalok,
- a kulcskompetenciák tanításakor figyelemmel van arra, hogy feladata „képessé tenni" a fiatalokat ezeknek a kompetenciáknak az alkalmazására – ezért a lehető legtöbb gyakorlási lehetőséget biztosít a számukra, mert úgy gondolja, hogy ezek tanulása „gyakorlás által" lehetséges;

• ennek érdekében, amikor a fiatalokkal dolgozik:
- közösségeket épít, közösségi helyzeteket teremt (egy rendezvényen, külvagy beltérben, egy klubban, egy közösségi térben), és arra indítja a fiatalokat, hogy saját közösségeket teremtsenek,
- segít nekik abban, hogy a közösségteremtés folyamatában pénzügyi forrásokhoz (pályázati tanácsadás, pályázatírás), kapcsolatokhoz jussanak (települési önkormányzat tisztségviselői, hivatala, helyi vállalkozók, helyi média) – vagyis segít nekik a különböző erőforrásokhoz jutásban, és erősíti a lobbi-képességüket,
- felhívja a figyelmüket arra, hogy a társadalmi folyamatok egyéni, közösségi, települési, regionális, országos, helyi, európai szinten egymással összefüggenek – a „részben mindig ott az egész, az egészben mindig ott van a rész": az értékek katalizátora,
- figyelemmel van a fiatalok pályaválasztásaira, és segít nekik abban, hogy a döntéseik megszilárduljanak,
- közreműködik pályaválasztásaik motivációinak tudatosításában, segíti őket az iskolából a munkapiacra történő kilépésükben, pl. az ún. „szociális kompetenciák" erősítésével,
- aktív: képessé tesz, tájékoztat, orientál, eligazít, támogat, facilitál és animál (tulajdonképpen folyamatokat befolyásol, vezet), szervez, kezdeményez, megold, befolyásol, ha szükséges, fellép mint a fiatalok szószólója, de mindig velük, sohasem nélkülük, mindig az érdekükben, sohasem ellenükben – a megértés és az elfogadás segíti ebben,
- a jutalmazás és a „büntetés" nagyon fontos – az ifjúsági munka él a jutalmazás és a büntetés eszközeivel, de hogy hogyan, azt beleérző képességeink határozzák meg: az elismerésre szükségük van a fiataloknak – a büntetésből pedig tanulniuk kell. Tartsunk itt egyensúlyokat!

• A feltételek és az elfogadás érdekében:
- kapcsolatot tart a települési önkormányzattal, az önkormányzat fenntartásában működő intézményekkel, a civil társadalom szereplőivel, a helyi társadalom meghatározó tényezőivel (vállalkozókkal, piaci szereplőkkel),
- részt vesz szakmai és szakmaközi együttműködésekben, és folyamatos önképzésében használja ezeket az együttműködéseket arra, hogy feladatait még jobban végezhesse el,
- feladatainak elvégzésére felkészül, tudását, készségeit, képességeit karban tartja, és érzékenyen figyeli a fiatalok változásait,

- közreműködik a feltételek teremtésében – erőforrások biztosításában (projektterveket készít, projekteket valósít meg, pályázatokat ír és hajt végre, közreműködik a rendelkezésére álló erőforrások gondos és cél szerinti felhasználásában),
- a rendelkezésére álló feltételekkel – a fiatalokkal közösen – gondosan bánik, és mindig figyelemmel van a lehetőségekre, az adottságokra, az állapotokra és a fenntarthatóság követelményeire.

3.5. MIT NE CSINÁLJON AZ, AKI „FIATALOKKAL FOGLALKOZIK"?

A fent bemutatott pozitív állítások akkor válhatnak érvényessé, ha azt is áttekintjük, hogy mi következik mindebből – mi az, amit nem javallott „csinálnia" annak, aki közvetlenül foglalkozik a fiatalokkal, aki felelősséget vállal velük és értük. Következzenek tehát a negatív állítások – és kérjük az Olvasót, hogy ezeket együttesen kezelje! Ha Ön közvetlenül és rendszeresen foglalkozik fiatal emberekkel:

- Ne vállaljon, ne végezzen el olyan feladatokat, amelyek túlmutatnak a kompetenciáin (a kompetencia személyes, szakmai, intézményi egyaránt lehet)!
- Ne vállalja el azokat a feladatokat, amelyeket másoknak kell megcsinálniuk, megoldaniuk!
- Ne „fogalmazza meg" a fiatalok helyett a gondolataikat!
- Ne használja a fiatalokat személyes és egyéni célokra! A fiatalok soha nem lehetnek dekorációi egyéni érdekek vezérelte cselekvéseknek!
- Ne sajátítsa ki magának, ne tulajdonítsa el azokat az eredményeket, amelyeket a fiatalok értek el! – Mondja el, hogy „ők" voltak azok.
- Ne „kísérletezzen" a fiatalokkal! Az ifjúsági munka a jövő laboratóriuma, de ez nem jelentheti azt, hogy a fiataloknak a „kísérleti nyúl" szerepe jut! Ne felejtsük: a „kísérleti nyúl" teljesen kiszolgáltatott! Soha ne tegyük ki ilyen helyzetnek a fiatalokat!
- Ne manipulálja a fiatalokat és az általuk elért eredményeket! Ha az eredmény „tökéletlen", arról soha sem a fiatalok tehetnek, hanem azok, akik nélkülük állapították meg az ún. „siker-kritériumokat"!
- Ne feledkezzen meg soha arról, hogy a demokrácia mindenütt jelen van! Antidemokratikus körülmények között sohasem lehet demokráciát tanítani!
- Ne uralkodjon a fiatalokon – működjön együtt velük és ne „telepedjen" rájuk!
- Ha megszerezte a fiatalok bizalmát – ne éljen vissza azzal! Tudja, érezze, hogy mikor kell másokhoz fordulnia azoknak az információknak a birtokában, amelyeket tőlük szerzett meg, és legyen ebben nagyon felelős!
- Csak akkor „titkolózzon", ha erre a Személy és a személyes viszonyok miatt van szükség – az ifjúsági munkának mindig mindenki számára áttekinthetőnek és átláthatónak kell lennie, és az ifjúsági munkával foglalkozónak képesnek kell lennie arra, hogy azoknak is megmagyarázza, hogy mi miért történik,

akik nincsenek velünk a folyamatokban és a kapcsolatokban! Az ifjúsági munka sohasem része a nemzetbiztonsági kérdéseknek – vagyis a titokvédelmi szabályoknak!

- Csak azokban az esetekben oldja meg a fiatalok problémáit helyettük, amikor más lehetőségek már nem kínálkoznak a problémamegoldásra, és ezért külső segítségre van szükség! (pl. hiányoznak a tudások, a kapcsolatok, a problémamegoldás képességei)
- Ne találja ki a fiatalok helyett, hogy mire is van szükségük! Bízzon abban, hogy el tudják mondani! Segítse őket abban, hogy el is tudják mondani!
- Ne csak arra figyeljen, hogy mit vár el az, aki alkalmazza Önt, hanem mindig figyeljen arra, hogy mit akarnak, kívánnak, álmodnak a fiatalok! Tanulja meg kezelni az ebből következő munkahelyi (foglalkoztatói) konfliktusait!
- Ne legyen foglya azoknak az érzelmi hullámzásoknak, amelyeket a fiatalokkal való találkozásaikor átél! Tanuljon meg kilépni egy nehéz folyamatból, kipihenni egy nehéz nap fáradalmait, erőt gyűjteni egy hosszú folyamat végén, és „újratöltődni" egy keserves projekt lezárása után! Ön az állandóságot és a kiszámíthatóságot képviseli úgy, hogy alkalmazkodik a változásokhoz!
- A fiataloknak szükségük van Önre akkor is, ha ezt nem fogják kimutatni. Legyen következetes, bátor és erős ennek az elviseléséhez!

Az előbbiekben megfogalmazott tétel-mondatokat azoknak szántuk, akik közvetlenül, naponta, folyamatokban foglalkoznak a fiatalokkal. Ők azok, akik „azért kapják a fizetésüket", hogy ezt tehessék. Az ifjúsági munkának azonban éppen az a sajátossága, hogy nem csupán azon kevesek számítanak „ifjúsági munkásnak", akik ezeket a tevékenységeket közvetlenül, a fiatalokkal és a fiatalok érdekében végzik, hanem azok a sokak is, akik ezt a munkát más tevékenységeik mellett, önkéntesen, vagy például kortárs-csoportokban látják el.

3.6. AZ IFJÚSÁGI MUNKA SZEREPLŐI

A fiatalok életében sok felnőtt tölt be nagyon fontos szerepet. Felnőttek veszik körül őket akkor, amikor a társadalom-tanulás útjait járják. Természetesen ezek között a felnőttek között a Szülők az elsők: Apa és Anya. A hozzájuk ÉS hozzánk tartozó Nagyapa és Nagyanya. A rokonok különös felhője, gomolygása. Nagynénik és Nagybácsik, Unokatestvérek és a hozzájuk tartozók. A Család. A fiatalok számára a felnőttek viszonyítási pontokat jelentenek: követhető vagy elutasítható példákat. Elfogadható vagy elfogadhatatlan mintákat. A mintákra azért van szükségük, mert meg kell oldaniuk a helyzeteket, amelyekben éppen akkor, éppen úgy, éppen olyan körülmények között vannak, és amelyekbe kerülnek. Ők azt tanulják, hogy a felnőttek uralják a körülményeket. Ők úgy gondolják, hogy a körülmények nem is annyira fontosak, mint azt a felnőttek hiszik. Mégis: jó látni a példákat, jó hallani az eligazító szavakat és tanácsokat – hogy megoldhassák a „helyzeteket".

A „meghatározó felnőtt" a tájékozódási pontokat kijelölő személy. Sokszor kompasz a cselekvéseinkhez. Sokszor ő a hősünk. Hogy mi a helyes és mi a helytelen, azt ezeken a példákon keresztül tanuljuk lassan-lassan. Sokszor ellent is állunk a példáknak, és kerülő utakon próbálkozunk. A „meghatározó személy" egy sajátos Példatár a számunkra, igazodási pont vagy iránytű. Követésre érdemes értékek közvetítője. Értékekhez és nem szokásokhoz akarunk igazodni ugyanis. A szokásokkal való viszonyunk alapvetően szkeptikus: „miért gondolják ezek a felnőttek azt, hogy az ő példáik segítenek nekem? Most?" Az értékekkel kapcsolatos viszonyunk ennél sokkal differenciáltabb, megfontoltabb. Szívesen tanulunk értékeket. Szívesen utasítunk el szokásokat.

Még a XXI. században is előfordulhat, hogy a „meghatározó felnőtt" a Szülő: Apa és Anya. „Virrasztottak a kiságyam mellett. Etettek, ruháztak, mintákat adtak. Velük kell megküzdeni azért, hogy én Én legyek!" Ezek a küzdelmek tesznek bennünket edzetté és felkészültté ahhoz, hogy immár nélkülük vívjuk meg a magunk küzdelmeit. Ez az a pillanat, amikor azt mondjuk a kérdésekre, hogy „semmi különös". „Mi történt az iskolában?" – kérdés. „Semmi különös" – válasz. Titkoljuk a valódi történeteket. Úgy gondoljuk, hogy azt, ami történt, nem tudjuk elmagyarázni abban a bonyolultságban, ahogy történt. Az, ami történt, az Titok – még Anyával és Apával sem oszthatjuk meg, mert megszegnénk egy olyan törvényt, amit csak most tanultunk meg. Persze kíváncsiak lennénk a véleményükre. De, hát olyan nehéz ez az egész!

Nos, a fiatalok életében számos meghatározó felnőtt jelenik meg! A családban tapasztaltak mellett (Anya, Apa, Nagyi) az Iskola és a Jó Tanár, az Edző és a Zongora- vagy Nyelvtanár, a megértő Szomszéd. Valaki, aki egy kellő pillanatban jól szólt hozzánk, mert megértett minket, és mert kellően Bölcs volt ahhoz, hogy elfogadja: nekünk az a Problémánk, amivel éppen küzdünk. Nos, ők mind lehetnek „meghatározó felnőttek". Olyan, nálunk feltétlenül idősebb emberek, akik tanácsokat tudnak adni nekünk, amelyeket elfogadunk és követni akarunk, akik segítenek abban, hogy feldolgozzuk társas viszonyaink konfliktusait, akik segítenek nekünk abban, hogy egy konkrét problémát megoldjunk. Ilyen meghatározó felnőtteket megtalálhatunk a családban, a szomszédságban, a közösségben, a galeriben és bandában, a csoportban, de az iskolában és az iskolán kívül is.

Meghatározó felnőtt – a Szülők mellett – lehet mindenki Nagyija, aki palacsintát süt annak, „aki arra jár", az empatikus Szomszéd, aki kisegít minket biciklink megjavításakor, a Jó Tanár, aki észrevesz minket, a sportpályákon az Edző (tanácsadó, a „Mester"), aki figyel ránk és ránk kiabál, hogy tartsuk be az utasításokat, sőt az Ifjúságsegítő is lehet az a közösségek életében! *Mégis, le kell szögeznünk, hogy végsősoron* ***a meghatározó felnőtt NEM ifjúságsegítő!*** Empátiája személyiségéből és társadalmi státuszából következik, módszerei ösztönösek, és nem tekinti azokat módszereknek. Egyéniségéből következik, hogy felismeri, mikor és miben van reá szüksége a fiataloknak.

Az ifjúsági munkának nagyon fontos szövetségese ez a „meghatározó felnőtt" – de tudjuk, hogy sokszor milyen bonyolult és milyen nehéz ezt a szövetséget megkötni és fenntartani vele. A saját szabályai által cselekszik – a kihívás az, hogy ezeket a szabályokat „összhangba hozzuk" a magunk szabályaival. Míg az ifjúságsegítő tudatosan, a meghatározó felnőtt ösztönösen cselekszik. Ez egy fontos különbségtétel – az ifjúságsegítőknek együtt kell ezzel élniük. A fiatalok megnyeréséhez az út sokszor vezet a meghatározó felnőttekkel kötött szövetségeken át.

Az ***önkéntes ifjúságsegítő*** azonban egy más kategória. Az önkéntes tevékenységek nagyon fontosak az ifjúsági munkában. Így is le tudjuk írni azt, hogy anyagi ellenszolgáltatás nélkül, önként vállalva, vagyis alapvetően saját időt áldozva végez valaki *tudatos ifjúsági munkát*.

Jellegzetesen önkéntes ifjúsági munkát végző személyek találhatóak pl. a kortárssegítés különböző területein, az ifjúsági tagságú vagy ifjúsági célú szervezetekben, amelyek egyben gyakran olyan „program- vagy projekt-szervezetek", amelyek a szervezeti működés meghatározó jellege szerint fiatalok mint célcsoport számára programokat szerveznek, vagy projekteket valósítanak meg. E két működési jellegzetesség nem zárja ki egymást!

Az önkéntes ifjúságsegítői munkát végző személy követi a szakmai elvárásokat, betartja a szabályokat, igazodik az intézményi vagy szervezeti követelményekhez. Mivel sok esetben a fiatalok kortársa, a lehető legközvetlenebb, legszorosabb kapcsolatban van velük:

- beszélget a fiatalokkal, és segít megfogalmazni a gondolataikat, kifejezni az érzéseiket és igényeiket, szükségleteiket,
- meghallgatja a fiatalokat, nyitott a tőlük érkező gondolatokra, véleményekre, javaslatokra és észrevételekre, képes ezek feldolgozására, kezelésére, továbbítására,
- közreműködik a fiatalok programjainak megvalósításában,
- tudatosan vesz részt a csoportfolyamatokban, animál, motivál, dicsér, kiemel, segít, támogat, értékel és részt vesz a konfliktusok kezelésében,
- képes arra, hogy alkalmas helyzetben lépjen ki a csoportfolyamatokból,
- vállalja a tevékenységeiért a felelősséget.

Ahhoz, hogy önkéntesként elláthassa a feladatait:

- szakmai kapcsolatokat, támogatást és képzési lehetőségeket keres,
- törekszik a szakmai kompetenciák (hozzáértés) megszerzésére, fejlesztésére,
- tervezi a munkáját, meghatározza annak az időtartamát, igazodik az adott keretekhez, amelyek megismerésére, megértésére törekszik,
- munkáját megbízás vagy meghatalmazás alapján végzi[56].

---

56 *A Szakmai Műhely 2008. január 24–25-i találkozóján elhangzott megjegyzés szerint: „Az önkéntes és a főállású ifjúságsegítő között az a különbség, hogy foglalkozási, megbízási munkaviszony van mögötte, írásban rögzített felelősségi körrel. Egyébként munkájuk tárgya ugyanaz. Munkáját tegye tervezetté és áttekinthetővé."*

A hivatásos vagy önkéntes ifjúsági munkát végző személy munkájában figyelembe veszi a fiatalok igényeit, szükségleteit. Tisztában van a felelősségével és a tevékenysége korlátaival. Ismeri a kompetenciáit, és tudja, hogy milyen kompetenciákat kell fejlesztenie ahhoz, hogy elvégezhesse a munkáját. Nem árt, ha tisztában van azzal, hogy „feladata" és „küldetése" sokszor egybevág. Kapcsolatokat épít annak érdekében, hogy elvégezhesse a munkáját. Szövetségeseket keres. Érzékeny a „meghatározó felnőttekre", az ösztönös tevékenységekre, amelyek segíteni akarnak a fiatalokon/-nak, és amelyek sokszor önzetlen, felelős megközelítésekre, személyes motivációkra épülnek.

A 2000-es évek vége felé Magyarországon hivatásos ifjúsági munkásokat, ifjúságsegítőket[57] találhatunk a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat irodáiban, az ifjúsági információs és tanácsadó irodákban, az ifjúsági házakban és az ifjúsági klubokban, a művelődési házakban/otthonokban, a gyermekjóléti szolgálatok némelyikében, néhány iskolában, pár olyan civil szervezetben, amelynek költségvetési lehetőségei megengedik, hogy munkatársakat foglalkoztathasson. Kevés számú hivatásos ifjúságsegítőt a történelmi egyházak is foglalkoztatnak – bár az egyházi keretek között végzett ifjúsági munkát alapvetően az önként vállalt feladatokat ellátó személyek jellemzik, akik sokszor más feladataik mellett foglalkoznak ifjúsági ügyekkel. *A magyar hivatásos ifjúságsegítő jellegzetes foglalkoztatási karakterét nehéz ma Magyarországon megrajzolni. Szívesen látnánk olyan közalkalmazottnak, aki önkormányzati fenntartású intézményben dolgozik.* A realitás azonban ma nem ez. Az ifjúságsegítők nagyobb része ma inkább civil szervezetekben, mintsem közintézményekben vagy közszolgáltató helyeken tevékenykedik.

Önkéntesként ifjúsági munkát végzőket találhatunk ifjúsági szervezetekben, nemkormányzati szervezetek által gondozott projektekben, közösségfejlesztők által indított folyamatokban, kortárs-segítői csoportokban, civil szervezetek által működtetett ifjúsági szolgáltatásokban, közművelődési intézmények által működtetett szolgáltatások és rendezvények környezetében, kiscsoportos tevékenységekben, elsősorban a történelmi egyházak ifjúsági munkájában. *A magyar önkéntes ifjúságsegítő jellegzetesen olyan személy, akit valamilyen civil szervezet vonz magához, az általa végzett tevékenységek hatókörébe.*

Meghatározó felnőtteket ma Magyarországon elsősorban az idősebb korosztályban találhatunk. Egyrészt jellegzetesen olyan személyekről van szó, akik személyes érintettségük miatt fontosnak tartják azt, hogy a fiatalok lehetőségeket, támogatást kapjanak, hogy „törődjenek" velük a lakókörnyezetben. Ezek olyan érték-alapú tevékenységek, amelyek sokszor nagyon egyszerű módon mutatkoznak meg: közös kirándulás, felügyelet, együttlét, főzés, beszélgetés, figyelem és köszöntés, észrevétel – csupa olyan dolog, amely a hétköznapi érintkezés lakókörnyezeti szintjén

57 *2004 óta a hazai ifjúsági munkában az ifjúságsegítő kifejezés honosodott meg, és egyre inkább átveszi az ifjúsági munkás kifejezés helyét. Az ifjúságsegítői feladatokra felkészítő felsőfokú (két éves) képzéseket ma már több, mint tucatnyi felsőoktatási intézmény szervezi.*

nyilvánul meg. A meghatározó felnőttek másik csoportja az, aki a „munkaköri kötelezettségein" túl külön törődik a foglalkozása miatt látókörébe került fiatalok ügyes-bajos gondjaival. Ilyen jellegzetes szerepe van pl. annak az edzőnek, aki a sportfoglalkozások szakszerű levezetése mellett külön közösségi eseményeket is szervez, aki felkeresi a szülőket, ha valamilyen problémát érzékel, akit érdekel az, hogy a gyermek honnan érkezik az edzésre, és hová tart onnan. Egyikőjük sem ifjúságsegítő – cselekedeteik egészséges ösztöneikre, megérzéseikre, a fiataloktól kapott információk feldolgozására, a megfigyelésükkel szerzett benyomásaikra épül. Közös vonásuk az, hogy „tenni szeretetnének valamit Értük".

Az ifjúsági ügyekben néhány szakértőt is azonosíthatunk, akik a politikai tanácsadás, elemzések elkészítése, döntés-előkészítésben és véleményeztetésben talál szerepeket mind országos, mind helyi szinten. A magyarországi ifjúsági szakértők száma nem túl magas.

3.7. IFJÚSÁGI MUNKA IFJÚSÁGI SZERVEZETBEN

A magyar ifjúsági ügyekben is éppolyan fontos szerepet tölthetnek be az ifjúsági szervezetek, mint más európai országokban. A magyar helyzetet az európaitól azonban az különbözteti meg, hogy nem függetleníthetjük ennek a szerepnek a megértését azoktól a társadalmi és politikai folyamatoktól, amelyek lejátszódtak a '80-as évek végén és a '90-es évek elején. Ezek a folyamatok még 20 év múlva, a XXI. században is hatást gyakorolnak az ifjúsági szervezetek együttműködésére, az ifjúsági szervezetek társadalmi és politikai megítélésére, az ifjúsági szervezetek és a pártpolitika összefonódásának jelenségeire. Ezt a hatást követhettük a „Nemzeti Ifjúsági Tanács" megalakításának és felbomlásának immár majdnem 20 éves történetében, ezt a hatást észlelhetjük aktuálpolitikai megjegyzésekben, sőt, néhány esetben még a szervezetek által elnyerhető állami pályázatok elbírálásának folyamataiban is.

Ez a hatás gyakran olyan erős, hogy elfeledkezünk arról, mi is egy ifjúsági szervezet, sőt még inkább elfeledkezünk arról, hogy az ifjúsági munka egyik legtermészetesebb közege éppen a fiatalok által létrehozott szervezet és azok az aktivitások, amelyekhez ez a szervezet kereteket, feltételeket, „otthont" kínál.

A civil társadalom egyébiránt is az ifjúsági munka legtermészetesebb közege. Az ifjúsági munka nem csupán a tartalmi és módszertani okok miatt érintkezik a lehető legtermészetesebb módon a civil társadalommal, hanem a küldetései miatt is. A civil társadalom, a polgárok öntevékeny és önkéntes szervezeteinek minősége mindig a demokrácia minőségének fokmérője. Az ifjúsági munka a maga eszközeivel járul hozzá ahhoz, hogy a demokrácia minősége javuljon, késztetéseivel, kezdeményezéseivel, programjaival segíti a demokrácia iránti elkötelezettséget, erősíti a demokráciába vetett hitet és bizalmat.

Demokratikus viszonyok nélkül nem lehet demokráciát tanulni. Egy antidemokratikus iskolában üresen csengenek az „állampolgári nevelés" kulcsszavai. Egy demokratikus viszonyokat nélkülöző egyesületben, ahol a tagokat dekorációnak használják a szűk körű és egymás között „mutyizó" egyesületi vezetés törekvéseihez, ma már nem beszélhetünk arról, hogy az egyesület a „demokrácia kis köre" lenne.

Az ifjúsági szervezet meghatározására sok magyar dokumentumban találunk példákat. Szociológiai jellemzőkkel mint „generációs szervezetet" írják le, mondván, hogy „tagsága döntően fiatalokból áll". Politikai kategóriákat alkalmazva sajátos „érdekvédelmi funkciókkal" írják le, mondván, hogy az „ifjúsági szervezet alapvetően a fiatalokat képviselő szervezet". Ez a meghatározás megkülönbözteti egymástól az „ifjúsági célú" és a „fiatalokból álló tagságú" szervezetet. Vannak olyan meghatározások is, amelyek a tevékenységek és funkciók oldaláról közelítik meg a kérdést, és ilyen kategóriákat használnak: „projekt-szervezet" vagy „szabadidős-kulturális szervezet" vagy „kortárs-segítők szervezete". Egy frappáns és több szempont együttes meglétét mérlegelő meghatározás szerint azokat a *„szabad társulásokat" tekinthetjük ifjúsági szervezetnek, amelyekben „a formális vezető a szervezetet ifjúságiként definiálja*, más szavakkal az ifjúsági ismérv a célok megfogalmazása során megjelenik. Továbbá, a *vezető* illetve a *vezetőség aktív tagjainak és vezetőségének*, valamint *tagságának a többsége fiatal*. Végül, a *célcsoport többsége is fiatalokból áll*".[58]

Az ifjúsági szervezetekben és/vagy az általuk végzett ifjúsági munka szempontjából ezek a meghatározások nagyon fontosak, de velük legalább egyenértékűen fontos az is, hogy milyenek a szervezet belső viszonyai, állapotai. Rendkívül lényeges, hogy az ifjúsági szervezet vajon tényleges részvételi lehetőségeket kínál és biztosít-e a tagjainak, hogy a részvétel hogyan hatja át a cselekvéseket, amelyeket a szervezet tervez, kezdeményez, megvalósít és az, hogy mennyire tudatos ez a cselekvés. Egy jól működő ifjúsági szervezet képes arra, hogy az ösztönös és a tudatos cselekvések számára egyaránt feltételeket és körülményeket biztosítson, és ezt úgy tudja elérni, ha tudatos az ifjúsági munka vállalásában. Ehhez feltétlenül figyelembe veszi azt, hogy az ifjúsági szervezetek életében ciklusok vannak, amelyeket az évszakok változásaival írhatunk le a legegyszerűbben:

- a Tavasz: a pezsgés, a megalakulás izgalma, a tenni és cselekedni akarás vágya, sok ötlet, intenzív beszélgetések, tervezés;
- a Nyár: a sok ötlet kikristályosodása és megszilárdulása, a terv megvalósítása/kivitelezése, a szerepek kialakulása és rögzülése;
- az Ősz: a „betakarítás", az eredmények „élvezete", a tanulságok feldolgozása, értékelés;
- a Tél: kinek-kinek a pihenés, az elfordulás és elkedvetlenedés (az esetleges sértettségek és félreértések feldolgozása), az aktivitás csökkenésének állapota, kiürülés és várakozás.

58 *Barna Gergely: Erdélyi magyar ifjúsági szervezetek szervezetszociológiai elemzése. L.: http://erdelyitarsadalom.adatbank.transindex.ro/pdfdok/et4_2k4_2_tanulmany_1_4.pdf*

E csoport-ciklusok kezelése tudatosságot, felismeréseket és ezek nyomán szakértelmet kíván! Sok fiatal képes arra, hogy ösztönösen megérezze, mikor van szükség beavatkozásra, irányításra, animálásra vagy facilitásra ahhoz, hogy a szervezet túlélje a ciklusok változásait. Ne felejtsük el, hogy a fiatalok a gyors és konkrét eredményekben érdekeltek! Nem szeretnék az eredmények élvezetét a távoli és ködös jövőbe „kihelyezni"! Az ifjúsági szervezetben egy csoportfolyamat kiválasztja a maga vezetőit, az ügyek szószólóit és az ellenlábasokat, akiket meg kell győzni arról, hogy jobb a csoportfolyamatban részesnek lenni, mint kívül maradni abból. Az eredmények közös ünnepének, a közös jutalmazásnak és elismerésnek, a jó teljesítményekért kapott dicséretnek nagyon nagy a jelentősége!

A „Jó Ifjúsági Szervezet":

- a tagságát nem tekinti a vezetőség által elhatározott tevékenységek dekorációjának, és számára a részvétel a szervezetet átható fogalom,
- visszatérő, állandóvá váló elemeket (hagyományok, rítusok) alkalmaz a közösségi együttlétben a teljesítmények elismerésére, a jutalmazásra, a közösségi együttlét ünnepeire,
- vezetői nem csupán ellátják a szervezet képviseletét, de törődnek azzal is, hogy „hogyan érzik magukat a tagok",
- mindig akkor kér külső segítséget, ha arra szüksége van (mert pl. hiányzik az a tudás, amely az általa meghatározott dolgok elvégzéséhez szükséges) – de ez mindig közös döntés eredménye!,
- Ebből következően a szervezeti együttműködésekről soha sem dönt a tagság véleményének kikérése nélkül.

A „Jó Ifjúsági Szervezet" az ifjúságpolitikai tervezés és az ifjúsági cselekvési tervek végrehajtása szempontjából a legfontosabb partner a települési önkormányzat számára! Az együttműködések során azonban mindig tiszteletben kell tartani azt, hogy az ifjúsági szervezet önkéntes, öntevékeny közösség, amely maga dönt arról, hogy mit, mikor, hogyan valósít meg. Figyelembe kell venni azt, hogy ezek a szervezetek ritkán képesek olyan szakértői munkát végezni, amely egy települési önkormányzat elvárásainak vagy igényeinek megfelelne. Ez túlzott elvárás lenne, hiszen az ifjúsági szervezeteknek nem ez a dolga. Az együttműködés során arra is figyelmet kell fordítani, hogy az ifjúsági szervezetek egyik sajátossága szerint a „virágzás" és az „elhalás" ciklusai sokkal gyakrabban váltakoznak, mint a felnőttek által létrehozott szervezetekben, az ifjúsági szervezetek sokszor küszködnek a kapcsolatok, a felkészültség, az erőforrások tudatos tervezésének hiányosságaival. Sokszor lenne szükségük segítségre, és sokszor nem tudják megfogalmazni azt, hogy milyen segítségre is van szükségük. Az együttműködés során kialakuló bizalom, a nyitottság, a megértés sokat segíthet a feleknek abban, hogy megértsék egymás helyzetét és szempontjait.

3.8. AZ IFJÚSÁGI MUNKA SZÍNTEREI

Melyek az ifjúsági munka jellegzetes színterei? Hol végzünk ifjúsági munkát? Milyen az ifjúsági munka számára megfelelő, annak törekvéseit támogató környezet? Milyennek kell lennie a térnek, ahol az ifjúsági munkát végezzük?

Ezek olyan fontos kérdések, amelyekre meg kell próbálnunk válaszolni azokban a különböző helyzetekben, amelyekben fiatalokkal dolgozunk. A válaszadáshoz nem indulhatunk ki csupán azokból a helyzetekből, amelyekben naponta részünk van, hogy ti. csökkentett feltételek mellett, rossz körülmények között és maradék-elven dolgozunk – úgy általában –, és hogy a feltételek megteremtése, vagy a másoktól kapott – vagy sokszor csak úgy *talált vagy felismert* – feltételek „belakása" a magyar ifjúsági munka jellemzője. Nem felejthetjük el, hogy a leromlott, rendetlen, kusza és kaotikus környezet éppen úgy hatással van a nevelési-tanulási folyamatokra, mint azok a módszerek, amelyeket alkalmazunk. Ha valaki tartósan ahhoz szokott, hogy szegényes, sivár környezetben tartózkodik, az zavarba jön attól, ha a környezet kényelmes, jól fűtött, rendezett és átlátható. Időre lesz szüksége ahhoz, hogy „átlépjen" egy másik minőségbe.

A magyar ifjúsági munkát jellemzően olyan tevékenységekhez kötjük, amelyek alapvetően „szabadidőben" valósulnak meg. A magyar ifjúsági munka sajátos környezete ezért egyfajta „szabadidős infrastruktúra": közművelődési intézmény kínálta tér vagy közösségi létesítmény (és ez sokszor „beltéri" vagy „kültéri" is lehet), iskolai környezet, sportpálya, lakóterület vagy egyes esetekben egyenesen az utca vagy a köztér, de ifjúsági munkát végezhetünk manapság virtuális terekben is – az internet segítségével.

Nagyon általános válaszként tehát azt mondhatjuk: *ifjúsági munkát mindenütt, a legkülönbözőbb terekben lehet végezni. Az ifjúsági munka fizikai körülményei, a tevékenységeket befogadó tér állapota, adottságai nagyon fontosak, de a személyes elkötelezettségek ennél sokkal fontosabbak.* Az elkötelezettség segít a körülményekhez való alkalmazkodásban és a tevékenység színvonalának megőrzésében. Az elkötelezett ifjúsági munka könnyebben alkalmazkodik a változatos fizikai körülményekhez, terekhez. Az elkötelezettségeiben nem biztos, bizonytalan ifjúsági munka nehezebben alkalmazkodik a külső körülményekhez, és a körülmények a kitűzött célok elérésének akadályaivá válhatnak. Az elkötelezett ifjúsági munka ott valósítja meg az elképzeléseit, ahol erre lehetőségek kínálkoznak. Visszaigazolást a fiatalokkal való együttlét intenzitásától és a következetes értékeléstől kap – ez mindig visszaigazolja azt, hogy a kitűzött cél, az eléréséhez választott eszköz, a megvalósítás színvonala, az Út, amelyen az ifjúsági munkát végző és a fiatalok együtt járnak, megfelel-e vagy sem.

Az ifjúsági munka terei ezért átfoghatják az oktatás, a szociális és gyermekjóléti ellátás, az egészségügyi, a munkaerőpiaci szolgáltatások, a közművelődési-kulturális

intézmények és a sport világát. Minden helyzetre sok példát mondhatunk és láthatunk. Ifjúsági munka megvalósulhat egy iskolában, egy közművelődési intézményben, egy szabadidős-sport létesítmény tereiben, szabadtéren és a játszótéren vagy természeti környezetben és kirándulás közben. Láttunk már példát arra, hogy kiváló ifjúsági program valósult meg egy nyugdíjasotthon alkalmilag kölcsönvett termében, és arra is láttunk már példát, hogy pompás és exkluzív körülmények között sem valósult meg az a cél, amelyet a folyamatért felelős személyek el kívántak volna érni. Vajon mennyire „a helyhez" kötött az ifjúsági munka? Azok a célok, amelyeket el akarunk érni, amikor a fiatalokkal a fiatalok érdekében dolgozunk, vajon mindenütt elérhetőek-e? Ezek fontos kérdések, különösen annak az ismeretében, hogy az ifjúsági munkában nagyon erős motivációt jelent a „saját hely" megteremtésének igénye és szükséglete: annak a térnek a létrehozása és fenntartása, amelyet „csak Mi használunk", amelyet „Mi magunk teremtünk magunknak".

Próbáljuk meg optimalizálni a válaszainkat, és induljunk ki abból, amit az ifjúságsegítő feladatairól mondtunk. Tegyük fel tehát másképpen az előbbi kérdéseket:

- *Akadályozhatja-e a tér a fiatalok részvételét, bevonódását a folyamatokba? (fizikai akadályok, időbeli akadályok: pl. nyitva tartás; a tér igénybevételének egyéb feltételei: pl. belépti díj vagy ingyenesség)*

- *A megvalósítandó célhoz szükséges eszközök rendelkezésre állnak-e a térben? Lehetséges-e az adott térben azt megvalósítanunk, amit elterveztünk? (pl. Lehet-e mozogni a térben, milyenek a bútorok, a rendelkezésre álló eszközök, van-e elegendő szék ahhoz, hogy mindenki leüljön?)*

- *Képesek vagyunk-e figyelni a fiatalokra az adott térben, és képesek-e ők arra, hogy figyeljenek reánk? (pl. A közvetlen környezetben milyen zajok, a figyelmet elterelő körülmények vannak, hogyan tudunk ezekhez alkalmazkodni? Egy külső zajokban erős fesztivál-környezetben is szükség lehet intim beszélgetésekre. – Hogyan teremtjük meg ennek a feltételeit? Mire kell figyelnünk?)*

- *Birtokában vagyunk-e azoknak a módszereknek, amelyek lehetővé teszik, hogy alkalmazkodjunk az adott körülményekhez, és hogy úgy változtassunk a terveinken, hogy akkor is elérjük a céljainkat, ha egészen más körülményeket találunk, mint amire előzetesen felkészültünk? (Az ifjúsági képzési helyzetekben elég gyakori, hogy egy másutt jól működő gyakorlatot nem tudunk az adott fizikai térben megvalósítani, mert egyszerűen nem állnak a rendelkezésünkre a megfelelő fizikai feltételek. – Van-e olyan megoldás a tarsolyunkban, amellyel áthidalhatjuk ezeket a körülményeket?)*

Az ifjúsági munka számára megfelelő tér kialakításához tehát sok esetben alkalmazkodó- és belátó-képességre, rugalmasságra, a fiatalokra fordított figyelem képességére, a módszereink változatos fizikai térben való alkalmazásához szükséges

készségekre és képességekre van szükségünk. Célszerű az adott cselekvéshez, aktivitáshoz szükséges tér megteremtésébe bevonni a fiatalokat is, ha ez lehetséges!

Az ifjúsági munka tartós, kiszámítható feltételeinek egyik fontos összetevője (a személyzeti, pénzügyi erőforrások mellett) az, hogy milyen térben dolgozunk, és az hogy hogyan használjuk azt a teret. Egy tartós, rendszeres ifjúsági szolgáltatás esetében rendkívül fontos:

- a nyitvatartási idő, amely alkalmazkodik a fiatalok életritmusához,
- a fiatalok egyértelmű tájékoztatása arról, hogy hogyan vehetik igénybe a szolgáltatásokat, és arról, hogy milyen szolgáltatásokat vehetnek igénybe,
- a könnyen betartható, egyszerű és nyilvános szabályok,
- a barátságos és kényelmes környezet,
- a személyzet fiatalok felé forduló figyelme, a légkör, a nyitottság,
- a fiatalok bevonására irányuló elkötelezettség és az erre alkalmas módszerek.

A jól megválasztott, illetve jól „használt" tér az ifjúsági munkában sok esetben pótolja, illetve kiegészíti a pénzügyi erőforrásokat, és segíti a személyes erőforrások érvényesítését!

Az ifjúsági munkát végzőknek tudatosan kell bánniuk a rendelkezésükre álló terekkel. Közben nem felejthetik el, hogy azok a fiatalok, akik ebbe a térbe lépnek, nem a tér, hanem az ott velük megtörténő események miatt lépnek be. Az ifjúsági munkát végzőknek ezért az a kihívás, hogy hogyan tudják az eseményt és a teret úgy összhangba „hozni", hogy a „térbe belépő fiatalok" teljes élményhez juthassanak.

Az alkalmas ifjúsági tér – az egyszerűség kedvéért – rugalmas (flexibilis), viszonylag könnyen változtatható, külső veszélyektől mentes, mind mentális, mind fizikai értelemben akadálymentes, könnyen használható TÉR. Erre a térre további kritériumokat (feltételeket) is megállapíthatunk.

> *A 2007-ben kiírt, IFJ-KT-07 jelű, a Belföldi gyermek- és ifjúsági közösségi terek fejlesztésének támogatását célzó pályázat pl. így állapította meg a kritériumokat:*
> *A gyermek- és az ifjúsági közösségi térrel kapcsolatos általános követelmények:*
> *1) a gyerekek és fiatalok által jól, közterületről megközelíthető helyen működik,*
> *2) minden politikai szervezettől független, politikai ideológiáktól mentes,*
> *3) legalább 50 m^2 alapterületű és legalább két, a közösségi programok megszervezésére alkalmas helyiségből áll,*
> *4) a gyermek- és ifjúsági közösségi tér helyszíne megfelel az alapvető higiénés feltételeknek, és rendelkezik a közösségi programok megszervezéséhez szükséges alapvető infrastruktúrával,*
> *5) szolgáltatásait, programjait a gyermekek, tanuló és dolgozó fiatalok szabadidejéhez mérten igazodva szervezi,*
> *6) szolgáltatásai, programjai a célcsoport tagjai számára megkülönböztetés nélkül korlátlanul elérhetők, illetve igénybe vehetők, azokba a gyermekek és a fiatalok diszkrimináció nélkül bekapcsolódhatnak,*

7) szakmai segítséget nyújt a településen működő gyermek és ifjúsági közösségek, szervezetek, különösen a helyi ifjúsági tanács számára; szakmai hátteret és helyet biztosít a közösségi kezdeményezések kialakulásához, megvalósulásához, továbbá a gyermekek és fiatalok, valamint az értük tevékenykedők szervezeteinek működéséhez, fejlődéséhez, a korosztálynak a helyi közéletben való részvételéhez,

8) a gyermek és ifjúsági közösségi tér szakmai felügyeletét szakirányú (pedagógus, közművelődési) humán felsőfokú végzettséggel rendelkező, az ifjúságsegítés, illetve a közösségszervezés és közösségfejlesztés terén legalább 3 éves szakmai gyakorlattal rendelkező személy látja el,

9) az ifjúsági közösségi tér szolgáltatásainak, programjainak biztosítását legalább érettségivel rendelkező, a közösségszervezés és közösségfejlesztés terén legalább 1 éves szakmai gyakorlattal rendelkező, teljes, vagy részmunkaidőben tevékenykedő munkatárs látja el. A szolgáltatások biztosításában önkéntesek is tevékenykedhetnek (az önkénteseknek a feladataikat a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény alapján kell ellátniuk).

Az ifjúsági munkában a Tér tervezése az ifjúsági munkát végzők (hivatásos ifjúságsegítők, önkéntes ifjúságsegítők) nagyon fontos feladata. A fiatalokkal közvetlenül foglalkozók számára a Tér adott cselekvéshez megfelelő tervezése olyan kihívást jelent, amellyel meg kell küzdeniük, és fel kell készülniük ennek a küzdelemnek a megvívására. Figyelmükbe ajánljuk, hogy maguk a fiatalok azok, akik ebben a legtöbbet segíthetnek. Vonjuk be tehát a Teret igénybe vevő, az ott tartózkodó fiatalokat a Tér kialakításának és formálásának műveleteibe!

3.9. AZ IFJÚSÁGI MUNKA MÓDSZEREI. MIVEL DOLGOZIK AZ IFJÚSÁGSEGÍTŐ?

Azok számára, akik nem foglalkoznak tudatosan, tervezetten, hivatásszerűen a fiatalokkal, talán furcsa lehet az a mód, ahogyan az „ifjúságsegítő" dolgozik velük. Amit ők láthatnak, bizony alaposan eltér attól, ahogyan a tanárok dolgoznak a fiatalokkal. Megfigyeléseik szerint ez sokszor nem több annál, mint véget nem érő beszélgetésekből álló folyamat, amelyben – vagy amelynek a végén – történik „valami". Nekik el kell tudnunk mondani a saját nyelvünkön azt, hogy az ifjúságsegítő:

- folyamatokkal,
- tervezett és/vagy nem várt, nem tervezett eseményekkel,
- rendezvényekkel, eseményekkel, projektekkel,
- személyes történésekkel,
- megfigyelésekkel,
- felismerésekkel,
- személyekkel,
- és a saját személyiségével

dolgozik.

Ebből következően az ifjúságsegítő elemez, értékel, következtéseket von le, tervez és szervez, végrehajt, megelőz, kezdeményez, irányít, segít, folyamatokat és eseményeket követ, képvisel, tapasztalatai alapján hangot ad, megfogalmaz, megszervez, kiértékel, figyel, kérdez és válaszol, kapcsolatot teremt és tart, bátorít és „képessé tesz" a folyamatokban, alkalmazkodik a körülményekhez és feltételekhez, de változtatásra törekszik.

Az ifjúságsegítő tehát helyzetekkel, körülményekkel és feltételekkel, személyekkel és a saját személyiségével dolgozik. Mit jelent ez a gyakorlatban?

Az ifjúságsegítő dolgozik:

- a fiatalokkal, akik különböznek a családi háttér és indíttatás, az iskolai lehetőségek, a szociális helyzet, a kulturális identitás, a társadalmi csoporthoz és a saját választásukon alapuló csoportokhoz való tartozás szerint,
- a fiatalok személyiségével és csoportjaival, közösségeikkel és szervezeteikkel, hangadóikkal és szószólóikkal, a közösségben passzív és aktív tagokkal, a csoportban csillogó és az ott rejtőzködő személyekkel,
- a jogállami körülmények között törvényben („jogokat és kötelezettségeket csakis törvényben lehet rögzíteni") meghatározott intézményi feltételekkel,
- a rendelkezésére álló körülményekkel és feltételekkel, valamint az azokon javítani akaró szándékokkal (kezdeményez, pályázatot ír, projektet hajt végre stb.),
- kimondott és leírt szavakkal, nyelvi és testnyelvi gesztusokkal, egyéni, csoportos és közösségi interakciókkal,
- a fiatalokkal való munkája során a saját személyiségével: választéka a helyzetekből következően nagyon széles – lehet autokratikus (uralkodó, elnyomó, egyoldalúan kijelentő) vagy megengedő és ráhagyó (laissez-faire), demokratikus (a döntéseket a közösségre bízó) és politikai kategóriák szerint lehet liberális, lehet konzervatív vagy szocialista, vagy ultra –, választásait azonban mindig azok a fiatalok és azok a helyzetek/körülmények kell hogy befolyásolják, akikkel és amelyekben/amelyek között dolgozik (A célok az ifjúsági munkában sem szentesítik soha az eszközt!),
- a fiatalok által elmondott, megmutatott, megismert, feltárt dolgokkal, helyzetekkel és csoportfolyamatokkal, az egyéni eltérésekkel és különbözőségekkel,
- helyzetekkel és szituációkkal, amelyekben figyelembe veszi a társadalmi nemi szerepeket, a szociális helyzetet és állapotot, a társadalmi csoporthoz való tartozásból következő identitásokat,
- kimondott mondatokkal és szavakkal, leírt mondatokkal, írásokkal, tervekkel, előterjesztésekkel (mind a fiatalok, mind a befoglaló társadalmi tér vonatkozásában),
- azzal a Térrel, amelyben meg kell valósítania elképzeléseit (falak, bútorok, eszközök),
- az elképzeléseivel (terveivel, szándékaival, felismeréseivel).

Nagyon banálisan: az ifjúságsegítő alapvetően és elsősorban a fiatalok felismeréseivel, szükségleteivel és elvárásaival dolgozik. A fiatalok kezdeményezéseit nyitott, elfogadó és támogató módon fogadja, úgy segíti ezeket a kezdeményezéseket, hogy nem oldja meg a fiatalok helyett a szükséges feladatokat, de segít nekik abban, hogy képesek legyenek azokat megoldani. Ennek a munkának a fizikai eszközei mindazok, amelyekre a folyamatokban szükség van. Így az ifjúságsegítő dolgozik a terekkel (és a térhez tartozó berendezésekkel, eszközökkel) és a kommunikáció eszközeivel (számítógép, telefon, fénymásoló és egyéb irodai eszközök).

Az ifjúsági munka célcsoportja nagy általánosságban minden fiatal, függetlenül attól, hogy milyen társadalmi és anyagi helyzetben él, hogy milyen a családi háttere, hogy milyen iskolába jár. Az ifjúsági munkának azonban arra is képesnek kell lennie, hogy a különleges törődést és figyelmet igénylő fiatalokkal is foglalkozhasson, figyelembe véve azok különleges szükségleteit és igényeit. A fogyatékkal élők, a halmozottan hátrányos helyzetű és szegényes, leszakadó környezetben élők, a különböző kisebbségi csoportokhoz tartozók, a migránsok, a fiatal bűnelkövetők, az egyes szubkulturális csoportokhoz tartozók, a marginalizálódott élethelyzetben lévők és kirekesztettek mind-mind olyan fiatalok, akiknek az ifjúsági munka esélyeket adhat ahhoz, hogy ne vesszenek el a társadalom számára, ne rekesztődjenek ki az esélyekből és a lehetőségekből, hogy hozzáférhessenek a lehetőségekhez.

Sok esetben tapasztaljuk azt, hogy az ifjúságsegítő nagyon magas színvonalú, elkötelezett munkát végez a fiatalokkal, ha azok homogén társadalmi csoportot képviselnek, átlagosak, azonos vagy egymáshoz közelítő élethelyzetben vannak. A „fehér galléros" ifjúsági munka nagyszerű eredményeket tud felmutatni a közösségfejlesztésben, a szervezeti működésben, a különböző projektekben, az egyéni segítségben és támogatásban. Kiváló munkát végez EVS önkéntesek küldésekor és fogadásakor, felbecsülhetetlen segítséget nyújt a munkapiaci versenyben, a nagy előnyt jelentő önbizalom, kommunikációs készség, prezentációs képességek és projekt-gyakorlatok kialakításában. Ugyanez az ifjúságsegítő ugyanakkor sok esetben nem tud mit kezdeni azokkal, akik az átlagtól eltérnek, akik a kirekesztettségük következményeit testükön és gesztusaikban hordozzák, és akiket sokszor nagyon nehéz megszólítani, akiknek nagyon nehéz a bizalmába férkőzni, és akikkel gyakran egészen alapvető és természetes dolgokat kell tisztázni előbb, hogy aztán együtt dolgozhassunk velük.

A ***„kék galléros" ifjúságsegítő*** Magyarországon döntően cigány, roma fiatalokkal, alkoholista szülők gyermekeivel – akik maguk is egészen korai korban alkohol-fogyasztóvá váltak –, szenvedélybetegségekkel küszködőkkel, fiatalkorú bűnelkövetőkkel, az iskolarendszerben „sajátos nevelési igényűnek" mondott fiatalokkal foglalkozik. Be kell vallanunk, hogy ma Magyarországon sokkal több „fehér galléros", mint „kék galléros" ifjúságsegítőt találhatunk, és hozzá kell tennünk azt is, hogy a „kék gallérosok" még a szakmán belül is elszigeteltebb helyzetben vannak, szegényesebb feltételek között dolgoznak.

Az ifjúsági munka küldetése, céljai, módszerei sok esetben pedig éppen a hátrányos helyzetű fiataloknak tudnak segíteni abban, hogy kitörhessenek a helyzetükből, hogy képesek lehessenek megoldásokra. Az az interkulturális munka, amelyet az ifjúságsegítő végezhet pl. roma fiatalokkal, az a módszertan, amelyet alkalmaz, biztosan sokat segítene az előítéletek leküzdésében, a pozitív élményeket szerző cselekvések szervezésében, egymás megértésében, a problémamegoldáshoz szükséges bizalom kialakításában. Természetesen a nehéz sorsú fiatalokkal végzett ifjúsági munkában többlet-energiákra, nagyobb türelemre, hosszabb időtartamra, esetleg külön készségekre és képességekre van szükség. Az ifjúsági munka azonban minden fiatalnak meg kell, hogy adja az esélyt a felelős felnőtté válásra. Az ifjúsági munkának képesnek kell lennie a „kék gallérosok" támogatására, annak elismerésére, hogy felbecsülhetetlen a hozzájárulásuk az egészségesebb, összetartóbb társadalom fenntartásához. Ennek a megteremtése pedig az egész ifjúsági szakma kihívása, hiszen honnan máshonnan meríthet erőt és energiát az, aki a nehéz sorsú fiatalokkal foglalkozik, mint onnan, ahonnan tudásának, elkötelezettségének forrásai erednek: az ifjúsági szakmából, a szakmai közösségeiből, együttműködésekből.

A sokszor gyorsan változó körülmények között dolgozó, állandóan új kihívásokkal találkozó ifjúságsegítőnek a feladatai ellátásához biztos szakmai alapokkal kell rendelkeznie, de azzal a képességgel is, hogy szakmai tudását folyamatosan karbantartsa. Az ifjúságsegítő szüntelenül tanul, és ebben a tanulási folyamatban a közvetlen tapasztalatszerzésnek, a szakmai látogatásoknak, a szakmatársakkal való kapcsolatoknak nagyon nagy jelentősége van. Az ifjúsági munka ebben a szociális munkásokkal, a művelődésszervezőkkel, a közösségfejlesztőkkel mutat hasonlóságot, rokonságot. Az ifjúságsegítőnek nyitottnak kell lennie mind a szakmán belüli, mind a rokon vagy társszakmákkal való szakmaközi kapcsolatokra, és képesnek kell lennie arra, hogy ezekből tanuljon, ezekből merítsen energiákat.

Mindenkinek, aki emberekkel foglalkozó szakmában dolgozik, és ebben elkötelezett, szüksége van tehát a tanulás és a tudásfrissítés, a pihenés és a feltöltődés készségeire és képességeire. Ehhez a számára leginkább megfelelő egyéni utat kell megtalálnia. Célszerű, ha erre tudatosan készül, és terveket készít arra, hogy hogyan tanuljon, pihenjen, hogy hogyan pótolja vissza a kiadott energiáit. Célszerű, ha időről időre értékeli a saját munkáját, és ennek alapján frissíti fel a terveit. Nem szabad elfelejtenie, hogy munkájának elismerése mindig nagyon is közvetett módon történik, a külső környezet számára gyakran láthatatlanul, de számára nagyon is láthatóan: a fiatalok cselekedeteiben mindig ott van és ott lesz. Az ifjúságsegítő nézzen bátran szembe ezzel.

3.10. AZ IFJÚSÁGI MUNKA SZÖVETSÉGESEI

A fentiekben vázolt munkához feltételek, körülmények, támogatások, elismerések, bátorítások kellenek. A magyar ifjúsági munkában a világos és nyilvános, tartós és egyértelmű elvárások hiányában ezeket a különböző együttműködések által lehet megszerezni.

Az ifjúsági munka nagyon érzékeny az együttműködésre. A helyi ifjúsági munkában nagyon érzékenynek kell lennünk az együttműködésekre. Szívesen használjuk az együttműködések kifejezést a „szinergiák" (vagyis összeadott értékek) szinonimájaként. Az ifjúsági munkában az együttműködésnek a fiatalok érdekében – és a fiatalok érdekében végzett tevékenységek megfelelő körülményeinek biztosításában – nélkülözhetetlen értelmet tulajdonítunk.

Az ifjúsági munka ezért együttműködik mindenkivel, aki a saját környezetében foglalkozik fiatalokkal:

- az iskolával, a pedagógusokkal, az iskolai programokkal,
- a közösségi művelődés (közművelődés, kulturális kezdeményezések és szolgáltatások) területein dolgozókkal és intézményeikkel, események szervezőivel,
- a közösségfejlesztés és a helyi demokrácia-fejlesztés programjainak kezdeményezőivel, a helyi közösségek építőivel, a helyi közösségi folyamatok „gondozóival" (animátoraival, segítőivel, irányítóival, szervezőivel),
- a sport területein dolgozókkal: edzőkkel, egyesületekkel, események szervezőivel,
- meghatározó felnőttekkel, önkéntes ifjúságsegítőkkel, kortárs-segítőkkel,
- szociális munkásokkal (gyermekjóléti szolgálatokkal, családvédelmi intézményekkel, utcai szociális munkásokkal, drog-prevenciós szervezetekkel, szolgáltatásokkal),
- civil szervezetekkel, a civil társadalom szereplőivel,
- országos, regionális és helyi szakmai közösségekkel, fórumokkal, hálózatokkal,
- természetesen magukkal a fiatalokkal, szószólóikkal, képviselőikkel, szervezeteikkel, közösségeikkel, csoportjaikkal,
- nem utolsó sorban a települési önkormányzat választott tisztségviselőivel és hivatalszervezetének köztisztviselőivel,
- nagyon ritkán rendvédelmi és rendészeti szervekkel, szervezetekkel, azok képviselőivel (a rendőrséggel, polgárőrséggel),
- még ritkábban a büntetés-végrehajtás intézményeivel, a jog- és igazságszolgáltatás intézményeivel.

Ez nagyon sokféle, nagyon eltérő, nagyon változatos viszonyrendszert jelent. Az együttműködés éppen ezért különböző minőségű, eltérő intenzitású, eltérő rendszerességű, eltérően szervezett és különböző módokon intézményesített lehet.

Az együttműködések típusosan:

- az önkormányzat és a civil társadalom (szervezetek), illetve
- az önkormányzat és a személyek közötti kapcsolatokban,
- a civil–civil (szervezetek közötti) kapcsolatokban,
- a személyközi és személyes együttműködések, valamint
- a személyes és civil együttműködések keretében és
- az intézmények, személyek és szervezetek közötti kapcsolatokban

valósulnak meg.

Az együttműködések sokszor tervezett, előre elhatározott találkozók, megbeszélések, konferenciák, szemináriumok, testületi ülések, szakértői és szakmai találkozások alkalmával kezdődnek, és fenntartásukhoz is szükség van a tudatos, rendszeres, tervezett eseményekre, tevékenységekre. Az együttműködések lehetnek időtartamhoz kötött vagy határozatlan időre szólók, lehetnek nagyon tudatosak és lehetnek ösztönösek, természetes érzéseken, rokonszenven, vonzásokon alapulók. A modern társadalomban az együttműködéseknek különféle formái alakultak ki, és a felnőtt társadalom az értékek és az érdekek mentén egyaránt számos együttműködést hoz létre és tart fent. A fiatalokat az ösztönös, tudattalan és spontán kialakuló kapcsolatokból a tudatosan, tervezetten alakított együttműködések vállalására szeretnénk bátorítani. Szeretnénk ilyen helyzetekhez elvezetni őket. Az ifjúsági munkával foglalkozók számára ezért az együttműködések kialakítása munkájuk mindkét dimenziójában fontos, vagyis a fiatalok és ügyeik képviseletében és a fiatalokkal együtt végzett tevékenységekben.

Az ifjúsági munka együttműködései számára ezen az alapon meghatározhatunk néhány olyan általános követelményt, amelyeket a lehetséges együttműködő felekkel való kapcsolatokban egyformán, következetesen, állandóan lehet képviselni. Ezek:

- *Az együttműködés – alapvetően a fiatalokkal és a fiatalok érdekében végzett munka színvonalas elvégzése érdekében –:*
  - *tekintettel van a fiatalok szükségleteire, különleges társadalmi státuszára és helyzetére, arra, hogy a fiataloknak szükségük van ennek a képviseletére (az együttműködésekben elsősorban a „fiatalok érdekében" végzett munkára és nem a „fiatalokkal közvetlenül" végzett munkára helyeződik a hangsúly),*
  - *az ifjúsági munka elfogadtatására és ez által a fiatalok kezdeményezéseinek kedvezőbb fogadtatására, a szükséges támogatás megszerzésére és fenntartására és az ehhez szükséges támogató légkör kialakítására irányul,*
  - *figyelembe veszi, hogy az együttműködések lehetőséget adnak a munkánk és felfogásunk mások általi megismerésére és arra, hogy mi is megismerhessük, hogy mások hogyan gondolkodnak a fiatalokról és a velük/értük való cselekvésekről.*

- Az együttműködés célját, feltételeit, időtartamát, az együttműködéshez szükséges forrásokat és eszközöket egyaránt tisztáznunk szükséges.

- A jó együttműködés kölcsönösségen, a résztvevő felek közötti bizalmon, a közösen értelmezett célokon és az együttműködés közösen tisztázott feltételein alapul – csak az az együttműködés lesz fenntartható, amelyben ezek a feltételek rendelkezésre állnak.

- Nem szabad arról elfeledkeznünk, hogy az együttműködés tanulási folyamat: rendkívül sokat tanulhatunk a másokkal való együttműködésben. Ez az alapja annak, hogy kijelenthetjük: az ifjúsági munka a fiatalokkal való együttműködésen alapulva a folyamatokban segíti az együttműködéshez szükséges készségek és képességek kialakulását. Ez a gyakorlati tanulás, a nem-formális módszerekkel végzett ifjúsági munka területe. Ezért fontos az, hogy a fiatalokkal való kapcsolatban az együttműködéseket mint alapvető kérdéseket kezeljük, tervezzük, irányítsuk, animáljuk, és hogy feltételeket teremtsünk az együttműködésekhez.

- Az együttműködés egy lépés a bevonás és bevonódás állapotának, a részvételnek és a részvétel lehetőségeinek, feltételeinek, céljának és minőségének a kialakításához. Együttműködések nélkül nagyon valószínű, hogy a részvétel nem valósul meg, nem teljesül.

- Az együttműködés céljainak meghatározásakor figyelembe kell vennünk az együttműködő felek sajátos igényeit, lehetőségeit, adottságait és szükségleteit. Ezek nyilván mások és mások a személyes-személyközi és a szervezeti, vagy a szervezetek és a hivatalok közötti együttműködésekben. Célszerű, ha az ifjúsági munka – elsősorban a települési önkormányzatok és a fiatalok kapcsolataiban jellegzetes – találkozási alkalmait is együttműködésként fogjuk fel, tehát a különböző fórumok, ifjúsági tanácsok, tartósan működő testületek kialakításakor a létrehozás és fenntartás műveleteit együttműködésekre irányuló projektként fogjuk fel. Erről gyakran elfeledkezünk, és emiatt ezek a testületek kiüresednek (munkájuk formálissá válik, eltávolodik a fiataloktól), és sokszor egyéni érdekek megnyilvánulásaihoz teremtenek kereteket. Ha ezt a helyzetet meg akarjuk előzni, végig kell gondolnunk a fentieket.

WEB – EHHEZ A FEJEZETHEZ

- *Kulcsszavak:* ifjúsági munka * ifjúságsegítő * youth work * youth worker * jugendarbeit * travail de jeunesse * kompetencia * bátorítás * ifjúsági szervezet * ifjúsági tanács * Európai Unió Ifjúsági Portál * Európai Ifjúsági Központ *
- *Illusztrációk:*
  - Az ifjúsági munka funkcióinak összefoglalása; *National Occupational Standards*
  - Az ifjúságsegítő tulajdonságainak iránytűje
  - A fiatalokkal és az ifjúsági munkával kapcsolatos néhány kulcsszó etimológiája
  - Az Európai Unió ifjúsági programjának értékelése

4. fejezet: A települési önkormányzat és az ifjúsági ügyek. Települési ifjúságpolitika, annak megközelítései, munkaformái, intézményei és szereplői

Ebben a fejezetben...

tulajdonképpen a települési önkormányzatok lehetséges feladatvállalásáról beszélünk ifjúsági ügyekben. Itt szeretnénk elmondani, hogy ennek a fejezetnek több előzménye van. Bencze Györgyné gondozásában néhány évvel ezelőtt megjelent könyv[59], a „Település és ifjúsága" konferenciák immár majd évtizedes múltra visszatekintő sorozata, a Gyermek és Ifjúsági Önkormányzatok Társasága (GYIÖT) kitartó munkássága, valamint számos települési szintű ifjúsági koncepció- vagy feladatterv igazolja, hogy ezt a témakört az ifjúsági munkával foglalkozók és a települési önkormányzatokban dolgozók nem lanyhuló érdeklődése kíséri. Az eddigi fejezetekben inkább az ifjúsági munka oldaláról, ebben a fejezetben inkább az önkormányzatok oldaláról szemléljük a közös ügyeket. A következő lapokon térünk ki az önkormányzatok lehetőségeire és adottságaira, és figyelembe vesszük a települési önkormányzatokra vonatkozó hatályos joganyagot. Azt állítjuk, hogy ebből a joganyagból NEM az következik, hogy a települési önkormányzatok NE foglalkozzanak ifjúsági ügyekkel, hanem az, hogy LEHETŐSÉGÜK VAN ifjúsági ügyekben cselekedni. Amellett érvelünk, hogy önálló ifjúsági törvény hiányában is sok mindent tehetnek a települési önkormányzatok a fiatalokért, hiszen nagyon is sokféle erőforrással rendelkeznek. Ezek között nemcsak pénzügyi, anyagi-fizikai és infrastrukturális erőforrásokat tarthatunk számon, hanem szellemi, személyzeti és az együttműködésekben rejlő erőforrásokat is. Az erőforrások és energiák összeadása, a szinergiák nagyon sokat segíthetnek az önkormányzatoknak abban, hogy a településük lehetőségeivel és adottságaival összhangban meghatározzák a fiatalokat a település életébe bevonó programjaikat, amelyekre a fiataloknak szükségük van ahhoz, hogy otthon érezzék magukat a településen. Az elmúlt években sokféle önkormányzati program indult, a hazai gyakorlatban sokféle önkormányzati megoldással, munkaformával találkozunk. E tapasztalatok alapján ebben a fejezetben a munkaformákról, a szereplőkről, a szerepekről, a funkciókról és a feladatokról egyaránt írunk.

59 *Helyzet és lehetőség az önkormányzatok gyermek- és ifjúsági feladatellátásában. Kiadja: Pest Megye Önkormányzata, SZÍNpatikusok Műhelye Kft., Bp. 2002.*

4.1. TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZAT: HAGYOMÁNYOK ÉS MODERN DEMOKRÁCIA

„1. A helyi önkormányzás a helyi önkormányzatoknak azt a jogát és képességét jelenti, hogy – jogszabályi keretek között – a közügyek lényegi részét saját hatáskörükben szabályozzák és igazgassák a helyi lakosság érdekében.

2. E jogot olyan tanácsok vagy testületek gyakorolják, amelyeknek tagjait egyenlő, közvetlen és általános választójogon alapuló szabad és titkos szavazással választják, és amelyek nekik felelős végrehajtó szervekkel is rendelkezhetnek. E rendelkezés semmilyen módon nem érinti az állampolgári gyűléseknek, a népszavazásnak vagy a közvetlen állampolgári részvétel egyéb formájának igénybe vételét ott, ahol azt jogszabály megengedi."

(Önkormányzatok Európai Chartája, 1997. évi XV. tv.)

A települési önkormányzatiság hagyományai a múlt mélyére nyúló gyökerekből táplálkoznak. Az egy területen élők önkormányzó politikai közössége – a polisz fogalma – a görög demokráciában született meg. A reneszánsz városállamok, azt követően a XIX. századi államszervezési reformok, majd a XX. századi modern (nemzetállami) demokráciák közigazgatási felfogásának megszilárdulása mind olyan állomások voltak, amelyek a mai berendezkedéshez vezettek. A centralizáció és a decentralizáció, ezzel együtt a centrum és a periféria fogalmának változása, a modern település- és területfejlesztési elvek és gyakorlatok, a gyorsuló urbanizációs folyamat, majd a globalizációs hatások, az ezzel együtt járó társadalmi változások, valamint az európai demográfiai trendek a területi felelősség elvén alapuló önkormányzatiság eszméjét ugyan nem tudták kikezdeni, de sokat változtatnak, módosítanak „rajta". A gyakran hangoztatott elvek és azok gyakorlati alkalmazása, illetve a változó körülmények és feltételek egymással olyan kölcsönhatásban vannak, amely bizony próbára teszi azokat a személyeket, akik tisztséget és feladatokat vállalnak a települési önkormányzatban.

A területi és települési önkormányzatoknak ma nagyobb önállósága és nagyobb felelőssége van, mint volt a korábbi évszázadokban. A decentralizáció és a decentralizált döntéshozatal az Európai Unióhoz való csatlakozással felértékelődött. A térségi-regionális alapú európai támogatások gyorsíthatják a decentralizációs folyamatokat. A decentralizációs folyamatok azonban együtt járnak azzal is, hogy egy-egy településnek le kell mondania az eddigi térségi szerepeiről, és azokat át kell adnia egy másik településnek. Olyan új együttműködések alakulhatnak ki települések között, amelyek eddig ismeretlenek voltak, és a hagyományok már nem segítenek annak az eldöntésében, hogy mi a helyes és mi az, ami helytelen.

Az autonóm települési önkormányzatok megléte a modern európai demokráciák fontos, megkérdőjelezhetetlen feltétele, hiszen az ott élő emberek önrendelkezési joga fejeződik ki benne. A felnövekvő, új generációk számára olyan természetes közeg ez, amelynek léte nem kérdés a számukra. Beleszülettek. A hétköznapokban

sajátítják el, hogy a települési önkormányzat van, és hat a családjuk, környezetük (pl. az iskolájuk) életére. A felméréseken alapuló ismereteink azonban azt is megmutatják, hogy ennek ellenére a fiatalok között csak nagyon kevesen tudnak arról, hogy mi is az a települési önkormányzat, és még kevesebben arról, hogy mit várhatnak el joggal tőle. A fiatalok többségét – valljuk be – a települési önkormányzat nem is érdekli. Sok fiatalnak fogalma sincsen arról, hogy a települése életében az önkormányzat mennyi mindent tesz, és még mennyit tehetne érte és társaiért.

Egyszerűen nem kérdés számukra a demokratikus önkormányzatiságnak az élet sok területét átható fogalma sem. Nem kérdés, hiszen a mai fiatalok – szerencsére – közvetlenül nem ismernek más igazgatási megoldásokat!

Az önkormányzat nem csupán egy település (egy hely) önigazgatását jelenti. A fiatalok számára az önkormányzatiság magától értetődő fogalom – akkor is, ha sokszor nem is pontosan tudják azt, hogy mit jelent. Aktív részvételük, bevonódásuk nagyon fontos hajtóereje az önkormányzatiságnak. Az ifjúsági munka közreműködik abban, hogy a fiatalok aktív és felelős polgárai legyenek közösségeiknek, önkormányzataiknak. Az önkormányzatiságot a fiatalok természetes igazságérzete is támogatja. A modern demokráciák egész intézményrendszerét áthatja annak a felismerése, hogy az érintettek mindig részt vesznek a rájuk vonatkozó döntések előkészítésében és meghozatalában. Ismerünk pl. kisebbségi önkormányzatokat, intézményi önkormányzatokat, egyesületi önkormányzatokat, önigazgató (vagyis önkormányzó) vállalatokat (gazdasági, profit-orientált vállalkozásokat és szövetkezeteket), a területi elvű önkormányzatisághoz kapcsolódóan kerületi, városrészi, sőt lakótelepi önkormányzatokat is! Sok fiatal számára jelent fontos és meghatározó élményt a diákönkormányzat vagy az egyetemi tanulmányaik alatt a hallgatói önkormányzat, amelyekben sokat tanulhatnak arról, hogyan intézhetik önállóan ügyeiket, hogyan képviselhetik érdekeiket, hogyan működhetnek együtt másokkal. Sok fiatal a helyi gyermek- és ifjúsági önkormányzatban ismerte fel ennek a jelentőségét.

Ebben a fejezetben tehát a települési önkormányzatokra irányítjuk a figyelmünket –, de nem felejtjük el azt, hogy az önkormányzatiság eszméje áthatja a demokráciát, és számos formája, megjelenési módja van.

Miközben magának a települési önkormányzatnak nagy hagyományai vannak, az ifjúsági ügyek önkormányzati kezelésének a hagyományai nem olyan régiek, mintsem azt hinnénk. Ez a sajátos terület, a helyi ifjúságpolitika önálló szakpolitikai ágként való megjelenése, az ifjúsági munkáról korábbi fejezetben bemutatott „nagy iskolákhoz" kapcsolódik. Németországban, Angliában, a skandináv országokban vagy Franciaországban alakultak ki az első megoldások, szilárdultak meg azok a munkaformák, amelyeket ma már sok tízezer európai települési önkormányzat életében láthatunk. Ugyanakkor az új európai demokráciákban, így a Magyar Köztársaságban is, sokszor még mindig vita tárgya az, hogy vajon az „ifjúsági ügyekben"

az „Államnak", az államigazgatásnak, vagy a települési önkormányzatnak, a közigazgatásnak van-e nagyobb szerepe. A demokrácia-fejlesztésben előttünk járó európai országok ebben is előttünk járnak. Történeti értelemben náluk először az „Állam" volt, majd a települési önkormányzat lett az ifjúságpolitika kulcsszereplője. A nálunk folytatott viták sokszor elterelik a figyelmet arról, hogy a Magyar Köztársaságban a települési önkormányzatok olyan széles jogkörrel rendelkező entitások, amelyek viszonylagosan tág törvényi keretek között önállóan döntenek arról, hogy mivel foglalkoznak, mit, hogyan oldanak meg, hogyan gazdálkodnak a rendelkezésükre álló erőforrásokkal.

A Magyar Köztársaság is azon európai jogállamok közé tartozik, ahol a települési önkormányzatok ún. „kötelező" és „fakultatív" feladatait, ellátási kötelezettségeit különböző törvények határozzák meg. *E szabályok között azonban egyetlen olyan sincsen, amely megtiltaná és ezáltal megakadályozná azt, hogy a települési önkormányzat saját hatáskörében döntsön arról, hogy a területén élő fiatalokkal és érdekükben mit és hogyan kíván cselekedni.* Azt, hogy ma Magyarországon a települési önkormányzatok mikor, hogyan és mit cselekszenek a településen élő fiatalok érdekében és azt, hogy milyen módon teszik azt, inkább más egyéb feltételek és körülmények befolyásolják tehát. Ilyenekre gondolunk:

- A települési önkormányzatokra vonatkozó jogokat és kötelezettségeket összefoglaló alkotmányos szabályrendszer (pl. az Alkotmányban foglalt felhatalmazások alapján a különböző törvényekben rögzített „kötelező" és „fakultatív" feladatok egymással összefüggő rendszere, az önkormányzati feladatellátáshoz rendelt költségvetési támogatás, az adórendszer, a helyben keletkező adóbevételeknek a központi és a helyi költségvetések közötti megosztása, a saját bevételek lehetősége, a garanciális szabályok, amelyek jogokat és kötelezettségeket tartalmaznak) – a jogállam és a jogállamiság, illetve annak a helyi értelmezése.
- A települési önkormányzatok költségvetésének forrásai nagyon sok esetben döntő mértékben az állami költségvetésből származnak – ezért a települési önkormányzati gazdálkodást az Állami Számvevőszék ellenőrzi, amely egyes nézetek szerint az állami fennhatóság fennmaradását jelenti az önkormányzati autonómia felett.
- Az a felfogás, megközelítés, ahogyan az önkormányzat az elé kerülő kérdéseket kezeli – pl. hogy „felismeri-e a szükségleteket", „kivár", „központi vagy egyéb külső támogatásra számít és épít", „fejleszt", „sodródik" – és ez sok esetben azon múlik, hogy az önkormányzat döntéshozói mennyire tájékozódtak, milyen képességekkel rendelkeznek, hogyan alakították ki a döntéseikhez vezető utakat (szubjektív– objektív feltétel).
- Az európai és az országos gazdasági-, valamint térségi- és településfejlesztési programok, infrastrukturális beruházások, fejlesztések és az ezekhez képest meghatározható lehetőségek (elhelyezkedés: központi, alközponti és/vagy perifériális szerepek, fejlődő vagy leszakadó térségek – pl. a lehetőség arra,

hogy központi vagy európai forrásokat vehessenek igénybe – és ez összefügg a következőkkel).

- A település erőforrás-felvevő (vagyis abszorpciós[60]) képessége, amely alapvetően a meglévő erőforrásokkal való tudatos, megfontolt gazdálkodáson múlik, illetve ha nem állnak rendelkezésre olyan belső erőforrások, amelyekkel gazdálkodni lehet, akkor annak a felismerésén, hogy más módokon szükséges gondoskodni az abszorpciós képesség erősítéséről.
- A felismerések és a késztetések, a településfejlesztési elképzelések kialakulása – és ezek szükségletei.
- A fiatalok jelenléte és aktivitása, valamint szószólóik munkája a településen.
- A választott önkormányzati testületek elkötelezettsége és tartós elköteleződése.
- A mindezt befolyásoló települési környezet adottságai, lehetőségei és elképzelései („a település ifjúságképe" vagy az, hogy egy település „ifjúságbarát"[61]-e).

A körülmények és feltételek egy része „belső feltétel": attól függ, hogy az önkormányzat meghatározó szereplői hogyan értelmezik feladataikat, mennyire érzékenyek a fiatalok ügyeire, mennyire elkötelezettek az értük és a velük való cselekvésekre, mennyire érzékenyek, belátóak és elfogadóak mások kezdeményezéseire. A körülmények másik része pedig az adottságok, a lehetőségek, az elhelyezkedés (centrum és periféria) és a lakossági csoportokhoz kapcsolható ellátási kötelezettségek függvénye, amelyek az önkormányzat által nagyon nehezen megváltoztatható „külső körülményeket" jelentik.

A települési önkormányzat közvetlenül maga is foglalkozhat minden olyan kérdéssel, amely az ott élőknek fontos, és kiépíthet olyan rendszert, amely képes kezelni másoknak a különböző szükségletek és igények kielégítésére válaszoló cselekvéseit. (Pl. óvodát fenntarthat egy szülői egyesület is, szociális szolgáltatás ellátására szolgáltatási szerződés is köthető.) A települési önkormányzat „mondhatja" azt, hogy „én azoknak a kérdéseknek a megoldására koncentrálok, amelyeket más nem képes, nem tud, vagy nem akar megoldani", illetve mondhatja azt is, hogy „mindennel foglalkozom, és partnerségeket építek ki másokkal". Az Európai Unió működésének egyik fontos elve az ún. szubszidiaritás elve, amely tulajdonképpen azt jelenti, hogy „lehetőség szerint ott oldjuk meg a problémákat, ahol azok keletkeznek"[62]. Sokféle felfogással, megközelítéssel találkozhatunk, amelyek nagyon sok lehetőséget adnak a különböző együttműködések, partnerségek kialakítására és fenntartására, kezdeményezések és közös projektek megvalósítására. Egy demokráciában a személyiség ereje (a felkészültség, tudás, kiállás, személyes készségek és

---

60 *Ez a kifejezés a természettudományokból terjedt el. Eredeti jelentésében: megkötés, elnyelés, abszorpció, felszívódás (Wikipédia: „**Abszorpció**nak nevezzük azt a jelenséget, amikor energia illetve anyag valamilyen közegben elnyelődik, megjelenési formája módosul.")*

61 *Visszautalva a települési önkormányzatokról mondottakra, valamint az Európai Önkormányzati Chartában szereplő megfogalmazásra, itt vethető fel az az érdekes kérdés, hogy vajon az „ifjúsági ügyek" közügynek számítanak-e! Ez az a terület, amelyet – nézetünk szerint – az előző fejezetekben bemutatott ifjúságképről, a ifjúsági munkáról, a részben a település és az ifjúsága viszonyairól mondottak során érintettünk.*

képességek, alkalmasságok és ezek kezelésének képessége) nagyon fontos! A személyközi viszonyokkal való bánásmód sokszor ügydöntő erővel jelenik meg akkor, amikor a „személyiség ereje" és „a pozíció – a tisztség" találkozik[63]!

A település önkormányzatának jogait és kötelezettségeit a Magyar Köztársaság Alkotmánya és az ebben foglalt rendelkezéseket „kibontó", részletező törvények tartalmazzák. A Magyar Köztársaság az európai országok együttműködésében (Európai Unió, Európa Tanács) résztvevő jogállam. A vonatkozó törvények betartása egy jogállamban mindenki számára alapvető kötelesség. Az európai együttműködés normáit a részt vevő alkotók közös döntéseikben megfogalmazott elvei tartalmazzák, amelyek betartása az együttműködés minőségét is „minősíti".

A Magyar Köztársaság aláírta és társadalom-, állam-, közigazgatás-, valamint (köz)intézmény-szervezési gyakorlatában alkalmazza, vagyis ratifikálta az Európai Önkormányzati Chartát. Az aláírással (ratifikálással) kifejezte azt, hogy vállalja az ezzel együtt járó kötelezettségeket. Ennek a Chartának a „szelleme" járja át a hazai alkotmányos–jogi szabályozást. A szabályozás gyakorlati alkalmazása alapvetően mindig attól függ, hogy ez a „szellem" hogyan „járja át" a gyakorlati alkalmazóit, akik egy demokratikus országban mindig emberek, személyiségek (képviselők, választók és választhatók). Az Európai Önkormányzati Chartát Magyarországon az 1997. évi XV. tv. hirdette ki, így az a magyar jogrend része. Ez a ratifikáció szerves része annak a jogi folyamatnak, amely – a nemzetközi egyezmények egész sorához való csatlakozás jóvoltából – megteremtette annak a feltételeit, hogy Magyarországot mint az európai demokráciák hagyományait követő országot fogadja el a nemzetközi közösség.

Az európai demokrácia jellemzőjeként el szoktuk mondani azt, hogy:

- a népképviseleti szervet (országgyűlést, az ország gyűlését, az önkormányzat közgyűlését) a választók – a saját szabad akaratuk alapján – maguk választják meg, a megválasztottak felelősséggel tartoznak választóiknak, bizonyos korlátozásokkal mindenki lehet választó és választott – ez tehát a népképviseleti szerveknek adott nagyon erős, közvetlen felhatalmazás (alkotmányjogi szempontból a települési önkormányzat képviselő-testülete és az Országgyűlés között nincsen lényegi különbség!).

---

62 *Természetesen ennél azért bonyolultabb fogalomról van szó! „A szó európai szinten való használata – először az Európai Unióról szóló szerződésben – az integráció és differenciálás, a harmonizáció és a sokféleség, a centralizáció és a lokalizáció közötti kiegyenlítésre irányuló erőfeszítésekhez kapcsolódik. Az alapvető ismérv ebben az összefüggésben a döntések közelítése az állampolgárokhoz. (kiemelés: a szerk.) A "Szubszidiaritás elvének Alkalmazásáról Szóló Egyezményben", amely az Amszterdami Szerződés része, az Európai Közösségnek az alábbi esetekben kell cselekednie: amennyiben a problémának olyan transznacionális aspektusai vannak, melyek a tagállamok ellenőrzési körén túlra terjednek; amennyiben a tagállamok intézkedése vagy a Közösség részéről az intézkedés hiánya megsértené a szerződést; amennyiben a Közösség intézkedése a tagállamok intézkedésével való összehasonlításban méretét és hatását tekintve nagyobb hasznot produkálna. A szubszidiaritás-elv gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban bírálatok is megfogalmazódnak. Az ilyesféle bírálat az illetékességek szférájának azonosítási problémáját veszi célba a kizárólagos, a megosztott és a vetélkedő illetékességek tekintetében. Valójában igen könnyű olyan helyzetbe kerülni, mikor a kompetenciák átfedik egymást. ..." (l.: Szótár plurális társadalmaknak, szubszidiaritás szócikk, l.: www.tarstudszotar.adatbank.transindex.ro/?szo=81)*

63 *Idézzünk egy ismeretlentől származó mondást: „Leadership is an action, not a position" (A vezetés cselekvés, nem pozíció.)*

- az egyes hatalmi ágak között egyensúly alakul ki, egyik hatalmi ág sem kerülhet „túl-hatalmi" helyzetbe (a „senki sem adhat több jogot másnak annál, mint amivel maga is rendelkezik" elve: az Országgyűlés ellenőrzi a kormányt, a bírói ág független a kormánytól, a települési önkormányzatok függetlenek a kormánytól).
- az élet minden szintjén és színterében érvényesülnek az emberi jogok, és védelmükre kiépülnek és működnek a védelmet garantáló intézmények – ezek magukban foglalják a polgári szabadságjogokat, a szociális jogokat egyaránt, sőt egyre inkább az ún. „harmadik generációs" jogokat is (pl. az egészséges környezethez való jog, a fogyasztóvédelem).
- a polgároknak garantált, csak különleges esetekben korlátozható lehetőségeik vannak arra, hogy véleményt és bírálatot fogalmazzanak meg, fejezzenek ki, illetve, hogy lelkiismeretük szerint nyilatkozzanak, cselekedjenek (éljenek az alapvető polgári szabadságjogokkal, mint a szólásszabadság, a lelkiismereti és az egyesülési szabadság, a gyülekezés szabadsága). Vagyis az állampolgári jogok rendszere[64] és az ezek érvényesítését és védelmét célzó intézmények biztosítottak, működnek, ha a másként (az „uralkodó párt" nézeteitől eltérő módon) gondolkodókat nézeteikért nem üldözik, nem lehetetlenítik el.
- az egyesülés szabadsága lehetővé teszi, hogy a polgárok a saját döntésük alapján szervezeteket hozzanak létre és működtessenek a problémáik megoldása, az érdekeik képviselete, életük szervezése érdekében, és e jogukat csak akkor lehet korlátozni, ha a tevékenységük az Alkotmányban foglaltakkal ellentétes lenne, ezt pedig vizsgálni szükséges. Az önkéntes szervezeteket a bíróság nyilvántartásba veszi, és csak a tagok vagy a bíróság mondhatja ki a feloszlatásukat.

4.2. FIATALOK ÉS ÖNKORMÁNYZAT – LEGALÁBB ENNYIT AZ ÖNKORMÁNYZATOKRÓL

Ezt a fejezetet elsősorban az ifjúsági munkával foglalkozók számára ajánljuk.

A települési önkormányzat a rendszeres időközönként (Magyarországon jelenleg négyévenként) megtartott helyi választásokkal jön létre. A választásra jogosultak közül a választáson részt vettek egyszerű többsége által megválasztott tagokból álló Közgyűlés a megválasztott képviselők eskütételével kezdi meg működését[65].

---

64 *„A jog nem az, amit valaki ad neked, hanem az, amit senki sem vehet tőled el." (Ramsey Clark, am. ügyvéd)*

65 *Az eskü szövegét az önkormányzati törvény tartalmazza: mivel az eskü személyes ügy, ezzel az aktussal az fejeződik ki, hogy az esküt tevő személyesen elkötelezett az esküjében foglaltak betartására, az abban foglalt normák követésére. Demokráciában a hatalom nem személytelen, a tisztségviselők – mint ahogyan a kifejezés is utal erre – személyes felelősséget viselnek. Az eskü szövege: „Én (a polgármester, a testületi tag neve) esküszöm, hogy hazámhoz, a Magyar Köztársasághoz hű leszek; az Alkotmányt a többi jogszabállyal együtt megtartom és megtartatom; a tudomásomra jutott titkot megőrzöm; (a tisztség megnevezése) tisztségemből eredő feladataimat a (megye/település/kerület) fejlődésének előmozdítása és az Alkotmány érvényesülése érdekében lelkiismeretesen teljesítem. (A megválasztott önkormányzati tisztségviselő meggyőződése szerint) Isten engem úgy segéljen!" (1994. évi LXIV.tv. melléklete)*

A választáson – az egyenlő, általános és titkos választójog alapján (amely nem ismer különbségeket vagyon, nem, hovatartozás szerint) – az vehet részt, aki nagykorú (Magyarországon az, aki a 18. életévét a választások napja előtt betöltötte[66]) és cselekvőképes (vagyis társas/társadalmi lényként tisztában van cselekedetei következményeivel). A magyar választójogi szabályozás szerint az önkormányzati választásoknak sem érvényességi, sem eredményességi küszöbe nincsen.

A választójogot ennek a cselekvőképességnek a hiánya, illetve bírósági ítélet korlátozhatja („közügyektől való eltiltás" – büntetőjogi eljárásokban). A választásra jogosult választópolgár – bizonyos kivételek mellett – általában választható is![67] A választás és a választhatóság joga egymással összefüggő fogalmak. Nagyon leegyszerűsítve azt is mondhatjuk, hogy bizonyos tisztségekre – így pl. a települési önkormányzat tagjának – a 18. életévét betöltő pályakezdő fiatal éppen úgy választható, mint a 45. életévét betöltött, megállapodott, kétdiplomás, családos polgár. Köztük a választhatóság tekintetében, alkotmányos értelemben nincsen különbség, ha mindketten jelöltek a települési önkormányzat képviselőjének. Megválasztásukkor elsősorban szociológiai szempontok játszanak szerepet – az életkor miatt senkit sem lehet kirekeszteni az eljárásokból, a folyamatokból, éppen úgy, mint ahogy nem lehet a társadalmi nemi hovatartozás, etnikai csoporthoz való tartozás vagy a társadalmi státusz alapján hátrányosan megkülönböztetni (diszkriminálni) valakit. Ezzel egy jogállamban az alkotmányos és tételes jogot sértenénk meg. Ugyanakkor az emberi közösségekben az emberi jogi normáknak a hétköznapi cselekedetekben megnyilvánuló alapjait rúgnánk fel.

> *„A **magyar helyi önkormányzás** a helyi közigazgatási szervek jogszabályok keretein belüli jogát, lehetőségeit jelenti a közügyek jelentős részének saját hatáskörben és a lakosság érdekében történő szabályozása és igazgatása terén. Az önkormányzati törvény **(Ötv.)** az ellátandó feladatok közül azokat nevesíti, emeli ki, amelyek a helyi társadalom közösségi életének legfontosabb területeit érintik.*
>
> *A helyi önkormányzás lehetővé teszi, hogy a választópolgárok helyi közössége – közvetlenül, illetőleg a választott helyi önkormányzata útján – **önállóan és demokratikusan intézze a helyi érdekű közügyeit.***
>
> *Az Országgyűlés, támogatva a helyi közösségek önszervező önállóságát, segíti az önkormányzáshoz szükséges feltételek megteremtését, előmozdítja a közhatalom demokratikus decentralizációját. A helyi közügyek a lakosság közszolgáltatásokkal való ellátásához, a közhatalom önkormányzati típusú helyi gyakorlásához, valamint mindezek szervezeti, személyi és anyagi feltételeinek helyi megteremtéséhez kapcsolódnak. A helyi önkormányzat – a törvény ke-*

66 *A betöltött 18. életévben meghatározott választói korhatár Európában általánosnak mondható. Az Osztrák Szövetségi Köztársaságban 2008-ban elsőként a 16. életévüket betöltők is részt vehettek a parlamenti választásokon! A választói korhatár leszállítása Európa más országaiban is napirenden lévő kérdés. A választásokon való részvételnek az életkori határ megállapításán túl más kritériuma lényegében nincsen. A „közügyektől való eltiltást" csak nagyon ritkán alkalmazzák a bíróságok. Gazdag és szegény, városi és falusi, dolgozó adófizető és eltartott tanuló egyaránt szavazhat, ha betöltötte a 18. életévét! (a szerk.)*

67 *A Magyar Alkotmány csak néhány tisztség esetében köti életkorhoz a választhatóságot (pl. a Köztársaság Elnöke, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, az Állami Számvevőszék elnöke, az Állampolgári Jogok Biztosa).*

retei között – önállóan szabályozhatja, illetőleg egyedi ügyekben szabadon igazgathatja a feladat- és hatáskörébe tartozó helyi közügyeket. Döntését az Alkotmánybíróság, illetve bíróság kizárólag jogszabálysértés esetén bírálhatja felül.

A helyi önkormányzat – a választott helyi képviselő-testület által, vagy a helyi népszavazás döntésével – önként vállalhatja minden olyan helyi közügy önálló megoldását, amelyet jogszabály nem utal más szerv hatáskörébe. Az önként vállalt helyi közügyekben az önkormányzat mindent megtehet, ami jogszabályt nem sért. Az önként vállalt helyi közügyek megoldása nem veszélyeztetheti a törvény által kötelezően előírt önkormányzati feladat- és hatáskörök ellátását."[68]

4.3. FIATALOK ÜGYEI A KÉPVISELŐ-TESTÜLETBEN

A demokratikus települési önkormányzat legfontosabb szerve a választók szabad elhatározásai és akaratai alapján megválasztott képviselők gyűlése: a képviselő-testület. A testület jogosítványai nagyon kiterjedtek, széles körűek, átfogóak. Kiindulópontként az alábbiakat ajánljuk a Tisztelt Olvasó figyelmébe!

„A helyi önkormányzati autonómia népképviseleti szerve a képviselő-testület. (...) A képviselő-testület a helyi autonómia, a lakossági akarat, az önkormányzati jogok megtestesítője. (...) Önállóságát biztosítja azon rendelkezés, mely szerint tagjait – a települési képviselőket – közvetlenül az állampolgárok választják, illetve a szervezeti- és működési szabályzatban működésének részletes szabályait maga határozza meg, függetlenül minden egyéb központi vagy helyi szerv befolyásolásától. (...) A képviselő-testület nevéből adódóan is testületi szerv, így a jogszabályok által számára megállapított feladat- és hatásköröket testületi ülésen látja el. (...) Az ülések a fő szabály szerint nyilvánosak – biztosítva ezzel a lakosság üléseken való részvételét, kivételesen azonban zárt ülés megtartására is sor kerülhet (...) A képviselő-testület üléseit a polgármester vezeti. (...) A képviselő-testület döntéseit nyílt szavazással hozza, de titkos szavazást tarthat azon ügyek tárgyalása esetén, melyeket zárt ülésen vitat(hat) meg. (...) A képviselő-testület akkor határozatképes, ha az ülésen a települési képviselőknek több mint fele jelen van. Az egyes javaslatok elfogadásához a jelenlévő testületi képviselők több mint felének igen szavazata szükséges, de kivételes esetekben minősített többséggel is dönthet (a megválasztott képviselők több, mint felének a szavazata). (...) Az önkormányzati feladatok ellátásában a képviselő-testület munkáját szervei segítik: a polgármester, a képviselő-testület bizottságai, a részönkormányzat testülete, a képviselő-testület hivatala (...)

68 *www.hu.wikipedia.org/wiki/Önkormányzat*

A képviselő-testület bizottságai: 1. szervezetét a képviselő-testület határozza meg és választja meg azokat, azzal a törvényi kötelezéssel, hogy a kétezernél több lakosú településen pénzügyi bizottságot köteles választani, illetve a kisebbségi jelöltként mandátumot nyert tagjai kezdeményezésére kisebbségi ügyekkel foglalkozó bizottságot hoz létre. (...) 2. előkészítik a képviselő-testület döntéseit. 3. szervezik és ellenőrzik a döntések végrehajtását. 4. ellátják a képviselő-testület által átruházott feladatokat. 5. elnökét és tagjainak több mint felét a települési képviselők közül kell választani, de a polgármester, az alpolgármester, a települési kisebbségi önkormányzat elnöke, a képviselő-testület hivatalának dolgozója nem lehet a bizottság elnöke, tagja. 6. ellenőrzik a képviselő-testület hivatalának a képviselő-testület döntéseinek előkészítésére és végrehajtására irányuló munkáját. (...)" [69]

Az önkormányzatiság határát a helyi közügyek szabják meg, nevezetesen a helyi önkormányzatnak gondoskodnia kell az egészséges ivóvízellátásról, az óvodai nevelésről, az általános iskolai oktatásról és nevelésről, az egészségügyi és a szociális alapellátásról, a közvilágításról, a helyi közutak és a köztemető fenntartásáról; köteles biztosítani a nemzeti és az etnikai kisebbségek jogainak érvényesülését (...) Az önkormányzati jogok közül kiemelendő, hogy a képviselő-testület többek között jogosult a közügyek helyi viszonylatoknak megfelelő szabályozására. Lényeges, hogy az általunk említett szabályozás helyi rendelet formájában történik, amely a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény értelmében jogszabálynak, mégpedig helyi szintű jogforrásnak minősül. (...) Az önkormányzati rendeletet a képviselő-testület hivatalos lapjában, illetőleg a helyben szokásos módon ki kell hirdetni. Az önkormányzati rendeletet a polgármester és a jegyző írja alá. Az önkormányzati rendelet kihirdetéséről a jegyző gondoskodik (...) A helyi rendeleteket kizárólag az Alkotmánybíróság bírálhatja felül, de csak jogszabálysértés esetén (vagyis a célszerűségi szempontokat még a táláros testület sem vizsgálhatja). A képviselő-testület szabadon igazgathatja a feladatkörébe utalt ügyeket, és kiemelendő, hogy tulajdonával szabadon rendelkezhet, társulásokat hozhat létre, és a jogszabályok keretei között bizottságokat működtethet (...) A helyi önkormányzás másodikként kiemelt szerve a polgármester, akinek személyéről szintén a választópolgárok döntenek (...) A polgármester a lakosság és a polgármesteri hivatal, illetve a képviselő-testület közötti kapcsolattartó szerepét tölti be. Az államigazgatási hatósági jogkörök elsődleges címzettje a jegyző, az igazgatási ügyek szakértője, aki a vezetése alatt álló polgármesteri hivatallal tesz eleget kötelezettségeinek. A képviselő-testület határozott időre – pályázat alapján – a jogszabályban megállapított képesítési követelményeknek megfelelő jegyzőt nevez ki (...)

A képviselő-testületnek tehát alapvető, meghatározó szerepe van abban, hogy egy település milyen ifjúságpolitikai elképzelést érvényesít, hogyan szervezi meg az if-

69 *L.: http://www.magyarorszag.hu/kozigazgatas/intezmenyek/onkig/testonk/keptest/keptest20040916.html?highlight*

júságpolitikai koncepciójában foglaltak végrehajtását, ahhoz milyen személyzeti, személyi, intézményi, fizikai és infrastrukturális erőforrást biztosít. Még egyszerűbben szólva: az, hogy egy településen milyen minőségű ifjúsági munka alakul, az nagyrészt függ az önkormányzat képviselő-testülete által elfogadott döntésektől és azok végrehajtásától.

Az ifjúsági munka szempontjából a képviselő-testület megnyerése az ügyek támogatására alapvető jelentőségű kérdés. Vizsgáljuk meg ezt az állítást az alábbi táblázat segítségével!

A képviselő-testület feladat- és hatáskörének összefoglalása	A testületi feladat- és hatáskörök következményei ifjúsági ügyekben (példák)
Önkormányzati ügyekben önállóan szabályoz, döntése kizárólag törvényességi okból vizsgálható felül.	Elfogadja a település rövid, közép- vagy hosszú távú ifjúsági koncepcióját (feladatterv, akcióterv, végrehajtási utasítás, rendelet). Dönt az alapításokról, kinevezésekről (intézmény, intézmény vezetője, közalapítvány létesítése, kuratórium). Dönt arról, hogy létrehoz-e ifjúsági bizottságot, és arról, hogy annak kik a helyi képviselői, illetve az ún. külsős tagjai. Dönt a település költségvetéséről (pl. arról, hogy van-e „sor" a költségvetésben az ifjúsági ügyekre). Dönt a támogatásokról – a pályázati hozzájárulásokról. Dönt arról, hogy alapít-e olyan elismerést, amely megtiszteli a „fiatalok érdekében végzett" tevékenységeket. Dönt arról, hogy hogyan szabályozza a fiatalok részvételét a rájuk vonatkozó döntések meghozatalának folyamataiban. Dönt a nemzetközi kapcsolatokról, a projektekben való részvételről.
Gyakorolja az önkormányzati tulajdon tekintetében a tulajdonost megillető jogokat, az önkormányzat bevételeivel önállóan gazdálkodik, saját felelősségére vállalkozhat.	
Az önkormányzat törvényben meghatározott feladatainak ellátásához megfelelő saját bevételre jogosult, továbbá e feladatokkal arányban álló állami támogatásban részesül.	
Törvény keretei között megállapítja a helyi adók fajtáit és mértékét.	
Törvény keretei között önállóan alakítja ki a szervezetét és működési rendjét.	
Önkormányzati jelképeket alkothat, helyi kitüntetéseket és elismerő címeket alapíthat.	
A helyi közösséget érintő közügyekben kezdeményezéssel fordulhat a döntésre jogosult szervhez.	
Szabadon társulhat más helyi képviselő-testülettel, érdekeinek képviseletére önkormányzati érdekszövetséget hozhat létre, feladatkörében együttműködhet más országok helyi önkormányzatával, és tagja lehet nemzetközi önkormányzati szervezetnek.	
A helyi képviselő-testület a feladatkörében rendeletet alkothat, amely nem lehet ellentétes a magasabb szintű jogszabállyal.	

Fontos kiegészítő szabályok tekintetében	
A képviselő-testület önkormányzati feladatainak ellátását átruházhatja a polgármesterre, a képviselő-testület bizottságaira, a részönkormányzat testületére, a helyi kisebbségi önkormányzat testületére, törvényben meghatározottak szerint társulására (önkormányzati társulás).	A polgármester lehet az ifjúsági ügyek szószólójaként megbízott személy, vagy a(z ifjúsági) bizottság tölt be meghatározó szerepet, amely a neki adott felhatalmazással élve pl. arról is dönthet, hogy ki, mikor lesz meghívott az ülésein, és azon milyen ügyekben és mikor kap szót.
Hatáskörét NEM ruházhatja át pl. a következő esetekben: rendeletalkotás, a képviselő-testület vezetésének kialakítása és működésének meghatározása, továbbá a törvény által hatáskörébe utalt választás, kinevezés, megbízás, a helyi népszavazás kiírása, az önkormányzati jelképek, kitüntetések és elismerő címek meghatározása, használatuk szabályozása, díszpolgári cím adományozása, a gazdasági program, a költségvetés megállapítása, döntés a végrehajtásukról szóló beszámoló elfogadásáról, a helyi adó megállapítása, a településrendezési terv jóváhagyása, a képviselő-testület által meghatározott értékhatár feletti hitelfelvétel, a kötvénykibocsátás, továbbá a közösségi célú alapítvány és alapítványi forrás átvétele, és átadása, önkormányzati társulás létrehozása, társuláshoz, érdekképviseleti szervezethez való csatlakozás, megállapodás külföldi önkormányzattal való együttműködésről, nemzetközi önkormányzati szervezethez való csatlakozás; intézmény alapítása, közterület elnevezése, emlékműállítás, eljárás kezdeményezése az Alkotmánybíróságnál, a bíróságok népi ülnökeinek a megválasztása, állásfoglalás megyei önkormányzati intézmény átszervezéséről, megszüntetéséről, ellátási, szolgáltatási körzeteiről, ha a szolgáltatás a települést is érinti, vélemény-nyilvánítás olyan ügyben, amelyben a törvény az érdekelt önkormányzat álláspontjának a kikérését írja elő.	A fentiekben ismertetett – ifjúsági ügyekben „ügydöntő" – kérdésekben (amelyek megoldások, módok, erőforrások) – nem adhatja át döntési jogosultságait! Költségvetési kérdésekben akár arra is jogosult, hogy 1 Ft elköltéséről döntsön! Kezdeményezheti azt, hogy kivel, miért és hogyan működik együtt! Csak ő dönthet arról, hogy milyen testvértelepülési kapcsolatokat tart fenn, és hogy ezeknek mi a tartalma! (Természetesen az ehhez rendelt forrásokkal együtt.) Csak ő dönthet arról, hogy létrehoz-e egy ifjúsági információs és tanácsadó irodát, vagy ifjúsági házat/klubot/közösségi teret, és ahhoz milyen személyzeti, pénzügyi és infrastrukturális erőforrásokat biztosít. Arról is ő határoz, hogy az erőforrásokat milyen módon bocsátja rendelkezésre. Ad absurdum: az Alkotmánybíróságnál – testületi döntéssel – kezdeményezheti az ifjúsági ügyekben jellemző joghézagok megszüntetését – az Alkotmány paragrafusaira hivatkozva! Ad absurdum: kezdeményezheti „ifjúsági népszavazás" megtartását, és előírhatja ennek a lebonyolítási módjait! Dönthet arról, hogy milyen fórumrendszert működtet annak érdekében, hogy a fiatalok véleményét meg lehessen ismerni és figyelembe lehessen venni az őket érintő döntések meghozatalában. Sőt: csak ő határozhatja meg azoknak a kérdéseknek a körét, amelyekről a fiatalok bevonásával kíván dönteni!

A települési ifjúsági munka számára tehát a települési közgyűlés a legjelentősebb olyan partner, amely támogatásának elnyerése nagyon fontos a támogatások, a bátorítások, a lehetőségek kihasználása, a fiatalok képviseleteinek megszervezése, az

ifjúsági ügyek érvényre juttatása szempontjából. *Ideális esetben a települési ifjúsági munka az, amelyet a település önkormányzata ismer, elismer és támogat. Ehhez az önkormányzat képviselő-testületének megnyerése elengedhetetlen és nélkülözhetetlen.* Másképpen szólva: „nélküle" és „ellenében" nem mehet!

Arra kell gondolnunk, hogy az „Ifjúsági koncepciót" vagy „Ifjúságpolitikai feladattervet", „Ifjúsági intézkedési tervet" vagy „Jövőtervet" az önkormányzat képviselő-testületének kell elfogadnia! Ha ez nem történik meg, minden bármilyen szépen és okosan megfogalmazott elképzelés az önkormányzati döntéseken kívül marad.

De! *Egy lényeges kérdést fel kell tennünk: mitől válnak a fiatalok ügyei közüggyé egy képviselő-testületben?* Ahhoz, hogy közüggyé váljanak, több feltétel teljesülésére van szükség, és ezek jórészt azon múlnak, hogy sikerül-e a képviselő-testület tagjaival, tisztségviselőivel *felismertetni* azt, hogy a fiataloknak a részükről bátorításra, támogatásra, a pozitív tetteik elismerésére van szükségük, valamint hogy ehhez nekik [a képviselőknek] kell döntéseket hozniuk, és *nekik kell módot találniuk* az elismerésük kifejezésére.

Az ifjúsági ügyek a legközönségesebb módon az oktatási ügyekben jelennek meg a legtöbb települési önkormányzat számára, hiszen az iskolafenntartói szerepeket viszonylag egyszerűbb értelmezniük. Iskolájuk költségvetésének, az igazgató kinevezésének, az iskolai nevelési programok elfogadásának törvényi kötelezettsége lehetővé teszi a számukra azt, hogy foglalkozzanak az iskola dolgaival. Vajon foglalkoznak-e az iskolába járó diákokra vonatkozó kérdésekkel ilyen intenzitással?

Az ifjúsági ügyek sokszor rendészeti kérdésként kerülnek a képviselő-testület elé. A település nyugalma, biztonsága, kiegyensúlyozott viszonyainak lehetőség szerinti fenntartása minden képviselő-testület számára alapvetően fontos. Ez az a kérdéskör, amellyel összefüggésben a legtöbb megkeresést kapják a választóiktól. Egy képviselő-testületi ülésen gyakran hivatkoznak olyan választói megkeresésekre, amelyek a település nyugalmával kapcsolatosak. A fiatalok sokszor olyan „bajkeverő csoportként" szerepelnek itt, amelyek az ifjúsági ügyek kezelésének rendészeti megoldásait erősíti. Vajon egy képviselő-testületnek van-e módja arra, hogy eltérjen a beidegződésektől, a sztereotípiáktól és az előítéletektől?

Úgy gondoljuk, hogy van: az a képviselő-testület tud a településen élő fiatalokért hosszabb távon érvényes és tartós, fenntartható cselekvésekkel tenni, amely:

- ifjúságképe összetett, reális, „igaz", a fiatalok tényleges helyzetét tükrözi,
- számba veszi a rendelkezésére álló lehetőségek mindegyikét (vagyis megoldásai „szektorköziek", „holisztikusak", „különböző szakmacsoportok és intézmények fiatalok érdekében történő együttműködésének serkentésére irányulnak",
- mindig reálisan veszi figyelembe a fiatalok részéről érkező impulzusokat.

Ehhez azonban a döntéshozatali folyamatok kulcsszereplőinek tájékoztatására, felkészítésére, meggyőzésére, megnyerésére van szükség. Honnan és kitől tudhatják meg azt, hogy mi a tétje a fiatalok szempontjából azoknak a döntéseknek, amelyeket meg kell hozniuk?

4.4. IFJÚSÁGI ÜGYEK AZ ÖNKORMÁNYZAT HIVATALÁBAN, ÖNKORMÁNYZATI INTÉZMÉNYEKBEN

A települési önkormányzat a napi működésében szembesül azzal a felelősséggel, amelyet a „közügyek saját hatáskörben történő igazgatása jelent". Ez tölti ki idejét, erre használja a rendelkezésére álló személyzeti–személyi, anyagi, tárgyi–fizikai és pénzügyi erőforrásokat. A helyi közügy nem elvont fogalom: legtöbbször természetes személyek, szervezetek és intézmények (jogi személyek) „képében" jelenik meg a képviselő-testület és a hivatalszervezet előtt. Tagjainak arról kell dönteniük, hogy mit, mikor, mennyit, miért (milyen indokkal), hogyan, kivel cselekednek. Figyelembe kell venniük, hogy kinek mire van jogosultsága (lásd a hatalom-megosztás – vagyis a cselekvési lehetőségek közötti munkamegosztás – demokratikus elveit) és mik az adottságok. Érthető, ha ebben a szerkezetben az ifjúsági ügyek értelmezési lehetőségei nagyon tág keretek között mozoghatnak.

A fiatalokkal kapcsolatos ügyek gyakran problémaként jelenhetnek meg:

- a legjellegzetesebben rendészeti, rendvédelmi kérdésként: a közrend megzavarása, közterületek elfoglalása és a fiatalok aktivitásainak összeütközése (konfliktusa) a környezetet használó felnőttekkel (pl. városi sportok és közterület-használat), az iskolai erőszak problémaköre, kezelhetetlen – értsd: magatartászavaros – gyermekekkel kapcsolatos iskolai problémák,
- jellegzetesen szocio-kulturális problémaként: beilleszkedési és integrációs problémák megjelenése az iskolában, közterületen, a szociális politikák végrehajtása során, az egészségügyben,
- jellegzetesen finanszírozási kérdésként: bizalomhiány a civil szervezetek finanszírozásában, szolgáltatások működtetésének költségei,
- a szükséges érdekegyeztetési folyamatokban, mint a „kiforratlan", „megszervezetlen", „kialakulatlan" képviselet miatti külön problémák megoldásának nehézségei (amely tulajdonképpen legitimációs értelmezésekkel és kialakult sémák alkalmazásával függ össze),
- gyakran kapcsolt ügyekként – leggyakrabban az iskola világához kapcsoltan –, illetve civil ügyek részeként, a civil társadalom szervezeteivel folytatott dialógus egyik mellékszálaként.

A fiatalok ügyeinek nagy többsége tehát a közoktatással, az iskolával, az iskolához kötődő tevékenységekkel, kisebb részben a szabadidő eltöltéssel (értsd: közművelődés, sport, köz-kulturális tevékenységek), vagy egészségügyi-szociális kérdésekkel (értsd pl. egészségkárosító szerek fogyasztásának megelőzése, egészséges

életmóddal kapcsolatos megelőző, felvilágosító, nevelő tevékenységek, akciók), illetve szociális kérdéskörökkel (segélyezés, támogatás, felzárkóztatás, hátrányos helyzetű csoportok, szegénység) kapcsolatos. A szektoriális megközelítés sok önkormányzatnak segíthet az ifjúsági ügyek pozícionálásában. Az önkormányzati jogkörök gyakorlását nagy mértékben befolyásolják azok a kötelezettségek, amelyek az ún. „kötelezően ellátandó közfeladatokból" következnek, és amelyek a gyakorlatban intézmény-fenntartási, szolgáltatás-biztosítási, illetve az ezzel összefüggő személyzeti, költségvetési és infrastrukturális döntések meghozatalát, valamint az ellenőrzési feladatok ellátását jelenti. Az ifjúsági ügyek sokszor függenek össze a civil szervezetekkel kapcsolatos politikákkal.

A nagyobb, tagoltabb hivatalszervezetben az ifjúsági ügyek ritkábban mint önálló ifjúsági osztály (ügyosztály), gyakrabban más adminisztratív területekhez kapcsoltan jelenik meg (sport-, művelődési-, közművelődési-, oktatási és ifjúsági osztály vagy ügyosztály). Az ifjúsági ügyek napi intézése ritkábban egy ifjúsági referens (vagy civil- és ifjúsági referens), gyakrabban egy más feladatokkal is foglalkozó köztisztviselő munkaköre.

A **2. fejezetben** utaltunk arra, hogy a lehetséges megközelítéseket jelentősen befolyásolja az az ifjúságkép, amelyet különböző szempontok, ismeretek alapján megalkotunk. A sokat emlegetett *szemléleti keretek* meghatározása segíthet egy települési önkormányzatot abban, hogy különböző szektoriális (más szavakkal ágazati, elkülönült szakpolitikai) megoldások helyett ún. szektorközi, (más szóval átfogó vagy *holisztikus*, vagyis többdimenziós) megoldásokat keressen a fiatalokkal kapcsolatos megközelítéseiben. Ehhez a fiatalok élethelyzetének jellemzőit, sajátos társadalmi szükségleteit átfogóbb társadalompolitikai szempontok keretei között kell értelmeznünk, ami azonban nem mindig ad elégséges támpontot annak felismeréséhez, hogy szükségünk van a speciális ifjúsági megközelítésekre (pl. arra, hogy érzékelhessük azokat a változásokat, amelyek a fiatalokat jellemzik, és amelyek elsősorban általuk következnek be). Ezért lenne fontos az, hogy egy települési önkormányzat olyan ifjúságpolitikai kereteket alakítson ki, amelyek figyelembe veszik:

- a fiatalok sajátos generációs–társadalmi státuszát és élethelyzetét, szükségleteit,
- ezekre odafigyelve a településen várható változásokat,
- a fiatalok véleményét és aktivitásait, csoportjaik, szervezeteik állapotát,
- a fiatalok sokoldalú segítésének lehetőségeit és a működő, illetve a hiányzó szolgáltatásokat,
- mindezek költségeit, a szükséges erőforrásokat.

Ezt egyébiránt azzal is alátámaszthatjuk, hogy az önkormányzat kötelező feladatai nagyon összetettek, szerteágazók, sok területet érintenek. Ezek összehangolása biztosan könnyebb, áttekinthetőbb, ha ilyenkor figyelembe vesszük a generációs szempontokat. Az önkormányzati feladatokat a hatályos törvény az alábbiakban idézett módon foglalja össze.

„8. § (1) A települési önkormányzat feladata a helyi közszolgáltatások körében különösen: a településfejlesztés, a településrendezés, az épített és természeti környezet védelme, a lakásgazdálkodás, a vízrendezés és a csapadékvíz elvezetés, a csatornázás, a köztemető fenntartása, a helyi közutak és közterületek fenntartása, helyi tömegközlekedés, a köztisztaság és településtisztaság biztosítása; gondoskodás a helyi tűzvédelemről, közbiztonság helyi feladatairól; közreműködés a helyi energiaszolgáltatásban, a foglalkoztatás megoldásában; az óvodáról, az alapfokú nevelésről, oktatásról, az egészségügyi, a szociális ellátásról, valamint a ***gyermek és ifjúsági feladatokról való gondoskodás****; a közösségi tér biztosítása; közművelődési, tudományos, művészeti tevékenység, sport támogatása; a nemzeti és etnikai kisebbségek jogai érvényesítésének a biztosítása; az egészséges életmód közösségi feltételeinek elősegítése."*[70]

(Budapest, fővárosi önkormányzat): „63. § (1) A főváros és a fővárosi kerület törvényben meghatározott önálló feladat- és hatáskörű települési önkormányzat. A fővárosi kerületi önkormányzat – törvény keretei között – önállóan gyakorolja a települési önkormányzatokat megillető feladat- és hatásköröket. A kerületi önkormányzat működési területén köteles gondoskodni az óvodai nevelésről, az általános iskolai nevelésről és oktatásról, egészségügyi és a szociális alapellátásról, valamint feladatkörében az egészséges ivóvízellátásról, a helyi közutak fenntartásáról, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak érvényesüléséről."

„n) ***gondoskodik*** *az egynél több kerületet, illetőleg a főváros területét is meghaladó ellátási kötelezettség körében: a középiskolai, a szakiskolai és a kollégiumi ellátásról,* ***ha a feladat ellátását a kerületi önkormányzat nem vállalja****; a művészeti, közművelődési, a közgyűjteményi feladatok ellátásáról; az alapellátást meghaladó egészségügyi szakellátásról és szakosított szociális ellátásról; a gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység biztosításáról, fejlesztéséről; a testnevelési, sportszervezési és ifjúsági feladatokról; részt vesz az egynél több kerületet érintő közoktatási, közművelődési, tudományos, művészeti, sport-, valamint* ***gyermek- és ifjúsági tevékenység összehangolásában****;*

(Megyei önkormányzatok): „70. § (1) A megyei önkormányzat kötelező feladatként gondoskodik különösen
a) a középiskolai, szakiskolai és kollégiumi ellátásról, amennyiben azt a külön törvény szerint ellátást biztosító települési önkormányzat nem vállalja; a természet és a társadalom megyében levő kulturális javainak, valamint a történeti iratoknak a gyűjtéséről, őrzéséről, tudományos feldolgozásáról; továbbá a megyei könyvtári szolgáltatásokról, a pedagógiai és közművelődési szakmai tanácsadásról és szolgáltatásokról; a megyei testnevelési-, sportszerve-

70 *A többször módosított 1990. évi LXV. tv. a helyi önkormányzatokról – a II. fejezet 8.§-ában foglaltak.*

zési, valamint ***a gyermek- és ifjúsági jogok érvényesítésével kapcsolatos feladatokról;***

b) az egészségügyi intézményekben tartós gyógykezelés alatt álló gyermekek oktatásáról, a többi tanulóval együtt nem foglalkoztatható fogyatékos gyermekek oktatásáról, neveléséről, gondozásáról; az alapellátást meghaladó egészségügyi szakellátásról, amennyiben azt a külön törvény szerint ellátásra kötelezett települési önkormányzat nem vállalja, valamint a gyermek- és ifjúságvédelmi szakellátásról; a szakosított szociális szolgáltatások területi összehangolásáról; továbbá gondoskodik egyes, szakosított ellátás körébe tartozó feladatokról;

c) az épített és természeti környezet védelmével, a térségi területrendezéssel kapcsolatos feladatok összehangolásáról, a megyei idegenforgalmi értékek feltárásáról, a megyei idegenforgalmi célkitűzések meghatározásáról, a teljesítésükben részt vevők tevékenységének összehangolásáról; továbbá közreműködik a térségi foglalkoztatási feladatok és a szakképzés összehangolásában, valamint részt vesz a területi információs rendszer kialakításában.

(2) Ha az (1) bekezdés a)-b) pontjában meghatározott feladatot ellátó megyei intézmény a települési önkormányzat kötelező feladat- és hatáskörébe tartozó, vagy általa önként vállalt közszolgáltatást is biztosít, az intézmény székhelye szerinti települési önkormányzat kezdeményezésére, a megyei önkormányzat az intézmény közös fenntartására, fejlesztésére és irányítására megállapodást köt, vagy társulást hozhat létre.

(3) A területfejlesztési feladatok, illetőleg a kormányzati területi fejlesztési programok összehangolását – a külön törvényben megállapított feladatkörben és szervezetben – a területfejlesztési tanács végzi.

(4) A megyei önkormányzat a törvényi kötelezettségeinek teljesítésén túl szabadon vállalhat olyan közfeladatokat, amelyeket törvény nem utalt más szerv kizárólagos feladat- és hatáskörébe, illetve amelynek gyakorlása nem sérti a megyében levő községek és városok érdekeit.

(5) A megyei önkormányzat biztosítja a nemzeti és etnikai kisebbségek jogainak érvényesítését."

A törvény részletes idézésével azt kijelentést kívánjuk alátámasztani, hogy az ifjúsági ügyek az oktatási-, szociális-, egészségügyi-, kulturális és közművelődési szakigazgatási kérdések egész sorában „benne van". Az átfogóbb megközelítés, az ifjúsági kérdések koncepcionális áttekintése egy településen hozzájárulhat a feladatok jobb tervezéséhez. Egy ifjúsági szempontokat felerősítő tervezési folyamat lehetséges kialakításának lépései nagyon sok hasonlóságot mutathatnak az ún. „gender budgeting" felfogással (vagyis a társadalmi nemek különbözőségét figyelembe vevő költségvetés készítésével[71]).

71 *Erről részletesebben tájékozódhatnak: pl. www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=20079 illetve www.egyenlobert.hu/doc/4_Poto_Zsuzsanna_Schadt_Maria.pps (Érdekes gondolatkísérlet lenne megvizsgálni azt, hogy milyen lehetne egy „ifjúsági szempontú önkormányzati költségvetés", milyen mutatókat alkalmazna, mit venne figyelembe, milyen költségvetési sorokat képezne.)*

A hivatali működés megszervezésén, az ifjúsági feladatok munkaköri telepítésén nagyon sok múlik! Azt gondoljuk, hogy az ifjúsági ügyekért vállalt felelősséget mind a hivatalon belül, mind a hivatalon kívüli kapcsolatokban jól kifejezi az, ha ezt az elnevezésekben is láthatóvá tesszük! Az „ifjúság" szó puszta kiemelése, egy munkakör vagy egy ügyosztály megnevezésébe való beillesztése persze nem elégséges feltétele annak, hogy ténylegesen is foglalkozzunk ezekkel a kérdésekkel. A döntő kérdés valójában az, hogy milyen szemléletet választunk, hogy milyen felfogást alakítunk ki. Azt, hogy milyen döntéshozatali eljárási és végrehajtási rendet alakítunk ki, és hogy ennek megfelelően kihez és hová kerülnek az ifjúsági ügyekkel összefüggő önkormányzati döntések előkészítésének és végrehajtásának feladatai, inkább a hatékonysági szempontoknak kell eldöntenie. A megoldások kialakításához a más települési gyakorlatok, a vonatkozó európai dokumentum megismerése nagyon fontos támpontokat adhat!

Az Európa Tanács szervezete, a Helyi és Regionális Önkormányzatok Európai Kongresszusa (*Congress of Local and Regional Authorities in Europe*[72], a továbbiakban: CLRAE) által elfogadott 128 (2003) sz. Karta a fiatalok részvételéről a helyi és a regionális önkormányzatok életében (128 (2003) (Recommendation 128 (2003) on the revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life) részletes javaslatokat tesz egy szisztematikus települési ifjúságpolitikai rendszer kialakítására. (A dokumentumot teljes terjedelmében a **Web – ehhez a fejezethez** című részben közöljük.)

Ez a nemzetközi dokumentum ajánlás, és egy olyan holisztikus megközelítést körvonalaz, amelynek elemei:

- a *koncepció-alkotás* fontossága, a tervszerűség, rendszeresség és intézményesítés,
- az ún. szektoriális politikák ifjúsági szempontú *összehangolásának* fontossága (ami már önmagában is nagyon jelentős szemléleti változás lehet), világos szemléleti keretek meghatározása,
- az állandó, rendszeres, könnyen elérhető (alacsony küszöbű), a fiatalok igényeihez és szükségleteihez igazodó *szolgáltatások* megszervezésének fontossága,
- a *fiatalok* rájuk vonatkozó döntések folyamatában való részvételének következetes biztosítása (amelynek összetevői: a felkészítésük – képzésük, bátorításuk és képessé tételük, szószólóik meghatározása, és a részvétel formáinak, alkalmainak megszervezése, illetve biztosítása, valamint intézményesítése),
- az önkormányzati feladatellátáshoz *szükséges feltételek együttes megteremtésének* fontossága (költségvetés, szervezet, meghatalmazott személy együttes megléte).

A fentiekben bemutatott ajánlás már 1992-ben elkészült, azon legutóbb 2003-ban módosítottak az időközben összegyűlt tapasztalatok alapján. A Kongresszus (a CLRAE) tulajdonképpen egy felülvizsgálati folyamatot indított el ezzel, így a települési önkormányzatoknak módjuk van a saját munkájuk értékelésére is. *„A*

72 *lásd: www.coe.int/t/congress/default_EN.asp*

Kartában bemutatott modell nagyon kevés helyen valósult meg a javasolt módon és formában, a maga teljességében" – állapítja meg a CLRAE – *„de fontos elemei számos önkormányzat ma már tényleges gyakorlatává váltak."* A Települési Önkormányzatok Európai Kongresszusa – mintegy 100 000 európai települési önkormányzat együttműködésének intézményeként – bőséges tapasztalatokkal rendelkezik arról, hogy az európai települési önkormányzatok milyen ifjúságpolitikai megoldásokat választottak. A szervezet által közzétett dokumentumok alapján tudjuk, hogy nagyon is sokfélét.

A fentiekben már utaltunk arra, hogy a helyi ifjúságpolitikai elképzeléseket számos külső és belső tényező befolyásolhatja. Mint minden elképzelés, ez is elméletek és felfogások egymással folytatott vitáiban, versenyében alakul és formálódik. Adottságok, lehetőségek, feltételek és azok hiánya egyaránt nyomot hagy rajtuk. Az európai együttműködésben lehetővé válik a legkülönbözőbb indíttatású helyi ifjúságpolitikák közvetlen tanulmányozása, a tapasztalatok közös feldolgozása, a jó megoldások átvétele, adaptálása egyaránt. Jó lehetőségeket jelentenek ehhez a testvértelepülési kapcsolatok, a közvetlen találkozások is.

Az összehasonlításoknál legyünk óvatosak. Ismerjük meg és vegyük figyelembe azt, hogy az egyes európai országokban eltérő a közigazgatási berendezkedés, még akkor is, ha az Európai Önkormányzati Kartában lefektetett egységes elveket követi. Ügyelnünk kell arra is, hogy a regionális–területi önkormányzatok feladat- és hatásköre nagyon is különböző lehet (Magyarországon a regionális önkormányzatok még nem jöttek létre, a régiók statisztikai régiókként és nem tényleges és valóságos területi önkormányzatként működnek, míg más országokban ez nem így van. Magyarországon a megyei önkormányzatok szerepe sokoldalú viták tárgya, míg másutt korábbi szerepüket már régen átvették a kistérségek, vagy más szóval szubrégiók.)

A kistelepülések és a városok összehasonlításakor is legyünk tisztában az azonosságokkal és a különbözőségekkel. Az nyilvánvaló, hogy az „agrárium–vidék", „urbanitás–város" különbségtétel csak nagyon elnagyolt összehasonlítási szempont. Vegyük figyelembe azt, hogy:

- hol fekszik a település (periféria–centrum),
- milyen adottságokkal („megtartóerővel") rendelkezik a település, vagyis demográfiai trendek, gazdasági helyzet, foglalkoztatási viszonyok, intézményi szolgáltatások, a modern életvitelhez hozzátartozó megközelíthetőség, távolságok és közelségek,
- milyen hivatali/hivatalszervezeti és intézményi megoldások vannak ifjúsági ügyekben (mik tartoznak az önkormányzati hivatalhoz és az mit old meg az intézmények segítségével), beleértve azt is, ahogyan a fiatalokkal, szószólóikkal, szervezeteikkel kapcsolatot tart – ezekkel a kérdésekkel összefüggésben: koncepció és tervezés, pénzügyi, személyzeti és infrastrukturális erőforrások,
- milyen személyes elkötelezettségeket „mutatnak" azok a kollégák, akiket megismertünk.

A fentiekben utaltunk arra, hogy az ifjúsági ügyek önkormányzati kezelésére számos megoldás alakult ki Európában és Magyarországon. Felhívtuk arra a figyelmet, hogy az európai önkormányzatok számára ajánlások[73] születtek, amelyek segítik a kiindulópontok meghatározását ifjúsági ügyekben.

A sokféle megoldás számos közös elemet tartalmaz. Sok önkormányzat fogadott el ifjúságpolitikai koncepciót, ifjúsági feladat- vagy cselekvési tervet. Több önkormányzat rendelkezik a szociális térképhez hasonló „ifjúsági térképpel". Az önkormányzati hivatalszervezetben sok helyen találunk olyan köztisztviselőt, akinek az a feladata, hogy képviselje az önkormányzatot a fiatalok ügyeiben és, hogy képviselje, szervezze a fiatalok ügyeit az önkormányzatban. Sok települési önkormányzat tervezi, hogy koncepciózusan foglalkozik majd ifjúsági ügyekkel. E törekvések mögött gyakran személyes erőfeszítéseket és elkötelezettségeket, felismeréseket és akaratokat, tudatosságot és ráérzést, minta-követést, más példák vagy kormányzati programok hatását, illetve egy sikeres külső nyomásgyakorlás eredményét fedezhetjük fel. Számos kiindulópont és indok, különböző személyes motivációk, eltérő felkészültség, a tudatosság különböző fokai, a tervezés és a végrehajtás során egyenetlen szerepek, változó intenzitású munkamegosztás létezik – színes, gazdag, változatos a példák tára.

Az ifjúsági ügyek jelentős része az önkormányzati fenntartású intézmények egész sorát érintheti az oktatási intézményektől a közösségi–közművelődési intézményekig. A fenntartói feladatok és felelősségek szempontjából is át kell tekinteni, hogy mit tesznek és mit is tehetnének az intézmények a fiatalokért és a fiatalokkal. Annak a lehetőségnek a megkeresése, hogy pl. van-e mód intézményi önkormányzatok kialakítására, és hogy ezekben milyen módon vesznek részt a fiatalok (pl: művelődési ház ifjúsági önkormányzata), nem kis mértékben múlik azon, hogy a fenntartó önkormányzat milyen felfogásokat közvetít az intézményei felé.

4.5. IFJÚSÁGI ÜGYEK FONTOS SZEREPLŐI: TISZTSÉGVISELŐK, KÖZTISZTVISELŐK, KÖZALKALMAZOTTAK

A képviselő-testület megnyerése természetesen csakis konkrét és valóságos személyekkel való kapcsolatainkban valósulhat meg. Ha figyelmesen áttekintjük a fentiekben bemutatottakat, észrevehetjük azt, hogy egyetlen – mégoly fontos feladatokat ellátó – szereplő megnyerésével még nem jutottunk közelebb a célunk eléréséhez. A törvényes garanciákkal védett önkormányzati autonómia olyan sokszereplős modell, ahol a következőkre kell figyelemmel lennünk:

- Számba kell vennünk a szereplők munka- és felelősségi körét. Meg kell értenünk valamennyire az ezekkel együtt járó lehetőségeket, felelősségeket, kötelezettségeket, és legalább egy kicsit ismernünk kell az ezekre vonatkozó szabályokat (tudván tudva azt, hogy ezek betartása a tisztség viselője vagy

73 *Tulajdonképpen ilyennek tekinthető az Európai Unió Fehér Könyve is az ifjúságról.*

a munkakör betöltője számára alapvető kötelezettségekkel jár – és vegyük figyelembe azt, hogy a munkáltatónak és a munkavállalónak egyaránt vannak kötelezettségei és jogai).

- Különbséget kell tennünk az ügyek fontossága, súlya, kiterjedtsége, költségvonzatai, erőforrás-igényei és bonyolultsága szerint: ne terheljük senki idejét feleslegesen olyan ügyekkel, amelyekben nem vagyunk felkészültek, és nem állunk készen a lehetséges kérdések megválaszolására.
- A település polgármestere nagyon fontos személy, hiszen ő vezeti a testület üléseit, gyakran ő képviseli a települést a külső kapcsolatokban – a polgármester az ifjúsági ügyek fontos támogatója. Az ifjúsági koncepciót, a hosszabb időtávú elképzeléseket, az olyan ifjúsági projekteket, amelyekhez a képviselő-testületnek hozzá kell járulnia, az intézmények létrehozatalát, átalakítását, megszüntetését, illetve az intézmény vezetői kinevezést érintő esetekben célszerű kapcsolatba lépni a település polgármesterével.

„A polgármester megválasztására 1994-ig a helyi önkormányzat képviselőtestülete volt jogosult. 1994 óta a polgármester megválasztása a helyi képviselők megválasztásával egyidejűleg történik. 1994 óta a törvény lehetővé teszi azt is, hogy a polgármestert egyidejűleg országgyűlési képviselővé válasszák (a szabályok ugyanakkor jelenleg kizárják azt, hogy egyúttal európai parlamenti képviselő is legyen). A polgármester a jegyző útján irányítja a szakapparátust, a polgármesteri hivatalt. Az állam nem utasíthatja a polgármestert, intézkedéseit csak a közigazgatási hivatal vizsgálhatja a törvényességi felügyelet keretében. A polgármestert munkájában a helyi képviselőtestület által az ő javaslatára megválasztott egy vagy több alpolgármester segíti. Budapesten a Fővárosi Önkormányzat élén főpolgármester áll, a kerületi önkormányzatok élén pedig polgármesterek. A magyar választási rendszer nem zárja ki, hogy egy polgármester egyidejűleg magas párttisztséget viseljen és nem zárja ki az ismételt megválaszthatóságot sem”.[74]

- Kisebb településeken általában csak a kötelezően létrehozandó pénzügyi és ellenőrzési bizottság működik. Nagyobb településeken (nagyközségekben, városokban, megyei jogú városokban, megyei önkormányzatok esetében) a képviselő-testület gyakran hoz létre különféle bizottságokat, amelyek egy-egy szakterületen a nevében és helyette eljárnak, előkészítik a döntéseit, javaslatokat tesznek a közgyűlés napirendjére. A bizottságok általában minden olyan feladatot ellátnak, amelyet a képviselő-testület rájuk bíz. Ezeknek a bizottságoknak nagyon fontos szerepe van a döntések előkészítésében, az előzetes viták lefolytatásában – ezért ifjúsági ügyekben kitüntetett figyelemmel kell fordulnunk feléjük. Szerencsés esetben a képviselő-testület „ifjúsági” előnevű bizottságot állít fel (a magyar önkormányzati gyakorlatban a leggyakrabban Ifjúsági- és Sport, vagy Oktatási-, Művelődési- és Sport Bizottságot

74 *http://hu.wikipedia.org/wiki/Polgármester*

találhatunk a települési önkormányzatoknál). Amennyiben a település adottságai, helyzete indokolja, a bizottságok készítik elő a koncepciókat, ifjúsági ügyekben mindazon döntéseket, amelyeket a képviselő-testületnek kell meghoznia, így egy ifjúsági koncepcióval, feladattervvel kapcsolatos egyeztetéseket a kijelölt bizottsággal kell lefolytatnunk. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a bizottságok tagjainak több, mint fele helyi képviselő kell, hogy legyen, ami azt is jelenti, hogy az ún. külső tagok lehetnek akár az ifjúsági ügyek szakértői, elkötelezett szószólói is!

- A bizottságok tisztségviselőit és tagjait a képviselő-testület választja meg. Tisztségviselő és a tagok többsége csak képviselő-testületi tag lehet, de a jogszabályok lehetőséget adnak arra, hogy a bizottságok munkájában ún. külső tagok is részt vehessenek – ez lehetőséget teremthet a fiatalok szószólói és képviselői számára, hogy célul tűzzék ki a fiatalok ügyeinek közvetlen képviseletét a bizottságban.
- A település jegyzője (vagy a több településen jegyzői feladatokat ellátó körjegyző) a törvényesség őre, a hivatalszervezetben a munkáltatói jogokat gyakorló személy, az önkormányzati döntések ellenjegyzője.
- Az ifjúsági ügyek szempontjából releváns helyi intézmények vezetői.

Az ifjúsági ügyekkel foglalkozóknak nem kell megijedniük ettől a felsorolástól! A sok szereplő személy megemlítésével arra kívántuk felhívni a figyelmet, hogy a megszólítás, a vélemény megformálása és kimondása olyan alapvető jog és lehetőség, amellyel a garanciális szabályok szerint kell élnünk egy demokráciában. Egy önkormányzati döntéshez vezető út magában foglalja annak befolyásolási lehetőségeit is. A döntéseket mindig a tisztséget viselő személyek hozzák. A személyközi kapcsolatoknak nagyon nagy lehet a jelentősége a döntéshozatalban. Az ifjúsági ügyek szószólóinak a személyre és annak a döntéshozatali eljárásban betöltött szerepére egyaránt figyelniük kell. Sajátítsák el az ehhez szükséges készségeket és képességeket – ha sikeresek akarnak lenni a meggyőzésben! Mindenek előtt legyenek tisztában a saját felelősségükkel!

4.6. IFJÚSÁGI ÜGYEK MEGALAPOZÁSA A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZAT MUNKÁJÁBAN. KONCEPCIÓ ÉS FELADATTERV

Amellett érvelünk, hogy az ifjúsági ügyekkel kapcsolatos kiszámítható, rendszeres, tudatos önkormányzati tevékenységek alapja a koncepció-alkotás. Erre számos konkrét, gyakorlati példát találhatunk a magyar településeken. Az internetes keresés lehetőségeit kihasználva tulajdonképpen folyamatosan gyarapíthatjuk a példatárunkat, bár meg kell jegyeznünk, hogy tapasztalataink szerint a települési önkormányzatok honlapjai még nem minden esetben szolgálják a polgárok megfelelő, érthető tájékoztatását. Sok települési önkormányzat honlapja nehézkesen kezelhető, nem esztétikus, információi esetlegesek vagy elavultak, sokszor feles-

legesek. Ott jobbak az önkormányzati honlapok, ahol több erőforrás áll a rendelkezésre (megyei jogú városok) és ott, ahol a települési közösség (feltehetően a fiatalok) működtetik azt (ez pedig kistelepülésekre jellemző). A kevés kivétel erősíti a szabályt: a honlapok többsége – állapotuk miatt – az internet világában otthonosan mozgó fiatalokat nem érheti el, érdeklődésükre nem számíthat. Kiváló ifjúsági koncepciók készültek, amelyeket a honlapok segítségével nem ismerhetünk meg, és amelyek ennek az eszköznek a mellőzése miatt nem juthatnak el a fiatalokhoz. (Ezeket a koncepciókat inkább szakmai találkozókon, személyes kapcsolatokon és nem az interneten keresztül ismertük meg.) Ezzel a megjegyzéssel vezetjük be az önkormányzati ifjúságpolitikai tervezéssel és az ifjúsági feladattervek végrehajtásával összefüggő feladatokhoz készített ajánlásokat.

Az ifjúsági koncepciók, ifjúságpolitikai előterjesztések, ifjúsági feladattervek elkészítésének és végrehajtásának folyamataiban külső–adminisztratív és belső–szakmai feltételeket különböztetünk meg, amelyeket egyforma súllyal kell figyelembe vennünk. Bármelyik mellőzésével és figyelmen kívül hagyásával veszélyeztethetjük az elérendő célokat. A külső-adminisztratív feltételek figyelembe vétele ifjúsági ügyekben egy olyan kihívás, amelyre külön gondot kell fordítanunk.

Külső-adminisztratív feltételeknek nevezzük azokat az előírásokat, amelyek szerint a koncepció célja, hogy – előterjesztésként – az Önkormányzat döntéshozói elé kerüljön. Előterjesztés minden olyan dokumentum, amelyről a döntésre jogosultak tárgyalnak. Mivel az önkormányzat tulajdonképpen kollektív vezetés, minden testület elé kerülő dokumentumot előterjesztésnek hívunk akkor is, ha annak „csupán" a tájékoztatás – és nem egy tényleges döntés meghozatala – a célja. (Pl. egy, „az ifjúság helyzetéről" szóló jelentés közvetett befolyással lehet a pénzügyi-költségvetési döntésekre, és a testület általában tudomásul veszi. Erről folytathat politikai vitát, a jelenlévők kifejthetik álláspontjukat, nézeteiket.)

A képviselő-testületen belül, az önkormányzati bizottságban, a kijelölt szakértői bizottságban vagy csoportban, vagy az (érdek)egyeztetésben részt vevő civil szervezetekkel folytatott egyeztetéseken előkerülő hivatalos iratok is előterjesztéseknek számítanak. Az előterjesztésekre vonatkozó követelményeket az önkormányzat SZMSZ-ének tartalmaznia kell. A meghatározott követelmények betartásának és az előírásoknak való megfelelésnek a vizsgálata – a testületi üléseket megelőzően – a jegyző (jegyzői iroda) feladata. A külső-adminisztratív szempontoknak nem megfelelő előterjesztést a jegyző levétetheti az ülés napirendjéről. Az előterjesztésnek általában:

- tartalmi,
- alaki és formai, stílusbeli,
- határidőkre vonatkozó,
- archiválással, nyilvánossággal kapcsolatos

követelményei vannak. Az önkormányzati testületi előterjesztések esetén meg kell határozni az előterjesztő személyét is, amelyet a dokumentumnak tartalmaznia kell.

Az előterjesztésnek egyértelműnek, világos és lényegre törő stílusban fogalmazottnak, a döntést segítő információkat tartalmazónak (amelyeket mellékletekben alá lehet támasztani, ki lehet egészíteni), áttekinthetőnek, lehetőleg rövidnek, lényegre törőnek kell lennie. Az előterjesztést határozati javaslat zárja, amelyben meg kell határozni a döntést, a döntés végrehajtásáért felelős személyt és a határidőket. A hivatali ügymenet szerint a határidők betartását rendszeresen vizsgálják, és a végrehajtási folyamat állásáról jelentést kell készíteni, amelyben meg kell indokolni az esetleges késedelem okát, javaslatot kell tenni az okok megszüntetésére vagy – pl. a körülmények megváltozása miatt – új döntést kell kérni.

> *A fenti külső–adminisztratív elvárásoknak való megfelelés azonban nem jelentheti azt, hogy az ifjúsági célú előterjesztésnek unalmasnak, érdektelennek, érthetetlennek vagy életidegennek kell lennie. Gondolnunk kell arra, hogy az előterjesztés elsősorban a fiatalokról szól, és ezért „nem baj", ha ők is olvashatják. Célszerű, ha az ifjúsági koncepciót a fiatalok nyelvére is lefordítjuk: készítsünk rövid, lényegi információkat tartalmazó, a fiatalok számára érthetően tördelt és szerkesztett összefoglalást, amelyet ők is megérthetnek. Az ifjúsági ügyekről szóló előterjesztések fontos célja az, hogy érveket sorakoztasson fel a fiatalok támogatása, segítése, részvételének erősítése mellett. A döntési folyamatban meg kell győznünk a képviselő-testület tagjait arról, hogy az ifjúsági koncepció a település életének fontos alkotóeleme. Egy jól megválasztott cím, egy gondosan mérlegelt idézet, a szöveg belső tördelése és a figyelmet irányító alcímek alkalmazása a szövegben, a választott stílus gördülékenysége, érthetősége nagyon nagy szolgálatot tehet ebben!*

Az ifjúsági koncepciók belső-szakmai követelményeivel kapcsolatban

- a szándékot (miért?),
- a felfogást és a tartalmakat (mit?),
- az érvényességet (kinek?),
- az időtartamot (mikor?),
- a koncepció elkészítésének módját (ki? mit? mikor? kivel együtt?),
- a felelősségeket (ki? kivel?),
- az erőforrásokat (mire van szükség? mennyibe kerül?),
- a fiatalok részvételével összefüggő feladatokat és a részvételükhöz szükséges feltételeket (ki? kivel? mikor? hogyan?),
- a koncepció elfogadásának útját, a döntés-előkészítés folyamatát,
- valamint a koncepció elfogadásának más területekre vonatkozó következményeit

érdemes előzetesen átgondolnunk, és a kérdésekre adott válaszainkat lehetőség szerint egy egységes munkadokumentumban összefoglalnunk. Tekintsük ezt egy olyan forgatókönyvnek, amely segíti a munkánkat, amely lehetővé teszi, hogy a folyamat állapotáról naprakész információkkal rendelkezzünk, és ennek a segítségével nézhetjük meg azt is, hogy biztosítottak-e számunkra a megfelelő kapcsolatok vagy további kapcsolatokat kell építenünk, illetve van-e szükségünk új partnerek bevonására.

Tervezzük meg tehát a koncepció elkészítésének folyamatát, és tisztázzuk *előzetesen* azt, hogy mi indokolja a koncepció elkészítését, milyen szervezeti és személyi–személyzeti erőforrásokra van szükségünk, mi áll ezekből közvetlenül a rendelkezésünkre, illetve azt, hogy ki rendelkezik a hiányzó erőforrásokkal, és mit kell tennünk annak érdekében, hogy ezeket az erőforrásokat ténylegesen is alkalmazhassuk a koncepció elkészítésének folyamatában. Rendkívül fontos annak az előzetes tisztázása, hogy hogyan biztosíthatjuk a fiatalok mint közvetlenül érintettek bevonását a koncepció-alkotás folyamatába, hogy mit tehetünk a részvételükért, és hogy mire van szükségünk – illetve nekik mire lehet szükségük – a részvételükhöz. Vajon arra törekszünk-e majd, hogy minél szélesebb kommunikációs csatornákat biztosítsunk minden fiatal számára vagy inkább arra, hogy az őket ismerő szakemberek véleményére, a szószólóikkal és szervezeteik képviselőivel folytatott párbeszédre helyezzük a hangsúlyt?

Egy ifjúsági koncepció elkészítésének folyamata maga lehet az a *települési szintű ifjúsági program*, amely a fiatalok részvételéhez fontos közéleti kereteket teremti meg. Ezért hangsúlyozzuk a folyamat gondos tervezésének fontosságát, hiszen maga a folyamat lehet akár fontosabb is annál, ami végül a koncepció szövegébe kerül. A települési ifjúsági koncepció a fiataloknak a település életében való részvételéhez nagyon lényeges, jó motivációt jelentő eszköz, sőt módszer!

Az ifjúsági koncepciók készülhetnek azért, mert az önkormányzat felismeri, hogy értelmeznie kell az ifjúsági feladatait: „Mivel a törvényekből nem derül ki, hogy pontosan milyen ifjúsági feladatai vannak az önkormányzatoknak, alapvető fontosságú, hogy a település önkormányzata kidolgozza saját ifjúsági koncepcióját." – mondja pl. a nagykanizsai koncepció bevezetője.

Kiindulópont lehet egy kialakult helyzet kezelésére irányuló szándék vagy egy felfogás képviselete, illetve a problémamegoldás szándéka is. Az ifjúsági koncepció lehet:

- *a „tűzoltás programja", amely egy-egy tömegesebbé váló jelenségre reagál, kijelöli a beavatkozás területét, és odairányít forrásokat, a fiatalok részvételét arra egyszerűsíti le, hogy a kijelölt probléma megoldásairól beszélget velük.*
- *„egy kipipált feladat" – mert még ilyen nem volt, mert valamilyen elvárásnak kell megfelelni: ezek általában felületesen tárják fel a helyzetet, és a helyzetképből nem következő megoldásokat választanak, kevés erőforrást bocsátanak rendelkezésre a végrehajtáshoz, a részvétel valamilyen testületi részvételre korlátozódik, amelyben a fiatalokat az ún. ifjúsági szervezetek szószólói képviselik – az ilyen koncepciók rövid távúak, sokszor hatástalanok.*
- *„helyi ifjúságpolitikai program", amely azzal az igénnyel készül, hogy meghatározza a települési önkormányzat ifjúsági ügyekkel kapcsolatos feladatait, hogy a több területet érintő feladatokat rendszerbe foglalja, összehangolja. Az ilyen felfogásban készített koncepciókat általában középtávú feladatterv egészíti ki, az önkormányzat gondoskodik a végrehajtás személyi–személyzeti feltételeiről és elkülönített költségvetési eszközöket biztosít a végrehajtás feladataira. A fiatalok részvétele tervezett, folyamatos, nem szorítkozik csu-*

pán a „szervezett fiatalokkal" való kapcsolattartásra, hanem törekszik arra, hogy minél szélesebb kommunikációs csatornákat nyisson a „minden fiatallal" folytatott dialógushoz.

- *„jövőtervezés", egy erőforrás-program, amelynek a célja a település fejlesztése, a település hosszú távú jövőképének elkészítése, az elérendő célok meghatározásához vezető lépések megtervezése, és a lépésekhez az erőforrások hozzárendelése. Az ilyen programnak a részvétel a kulcsa: a fiatalok minél sokoldalúbb bevonása a település jövőképének elkészítésébe és a különböző projektekbe, programokba. Az ilyen jövőterv átfogó, holisztikus igénnyel készül, megvizsgálja a fiatalok felkészítésével és felkészülésével (iskolai oktatással, iskolán kívüli neveléssel vagy nem-formális tanulással), szociális helyzetével (a hátrányos helyzetű csoportokhoz tartozókkal), a munkapiaci helyzettel (és a prognosztizálható változásokkal), az egészségügyi mutatókkal (és az egészségtudatos magatartás kialakításához szükséges feltételekkel) kapcsolatos helyzetet és a várható változásokat. Az ilyen jövőterv végrehajtása folyamatos, a végrehajtás projektmenedzsmenthez hasonló, a meghatározott mutatók alapján rendszeresen felülvizsgált és a felülvizsgálat eredményeitől függően korrigált folyamat (mérföldkövek, visszacsatolás, értékelés).*

A koncepció-alkotás folyamatának tervezésekor nagy gondot kell fordítanunk annak a tisztázására, hogy hogyan biztosítjuk a fiatalok részvételét a folyamatban. Ennek a tervezésekor nehézséget jelent majd az, hogy világossá tegyük a formális és a tényleges részvétel közötti különbségeket, a bevonódás fogalmát, a problémamegoldásban való közreműködést, a kezdeményezések kezelésének rendszerét. Ehhez feltételekre, költségekre, intézményes megoldásokra, személyzeti erőforrásokra, felkészültségre és felkészülésre (hozzáértésre) van szükség.

A magyar települési önkormányzatok jelenlegi gyakorlatában az ifjúsági (vagy ifjúságpolitikai) koncepció általában az alábbi fő elemekből áll:

- a fiatalok helyzete a településen (helyzetkép),
- a helyzetképből kiolvasható következtetések összefoglalása,
- feladatok meghatározása (vagy feladatterv).

Ezek az ifjúsági koncepciók általában – jó esetben – egy választási ciklusra készülnek. Nagyon ritka az a koncepció, amelyet a választási ciklust követően az újonnan megválasztott képviselő-testület felülvizsgálna és tovább folytatna. A koncepciók jellemzően a megyei önkormányzatok, a megyei jogú városok és a városok „műfaja". Minél „lejjebb" megyünk a települési hierarchiában, annál kevésbé jellemző munkaformaként írhatjuk le az ifjúsági koncepciókat. A koncepciók hiánya különösen a kistérségi együttműködésben szembetűnő.

A koncepciók részeként készített ***helyzetképek*** két nagy típusát különböztethetjük meg. Az ún. szakértői tanulmányokat, amelyeket az önkormányzat által felkért szakértő(k) készít(enek), és amelyek jellegzetesen szociológiai nézőpontokat tartalmaznak. A helyzetkép elkészítésének másik jellemző módszere a fiatalok megkérdezése

a településről, a saját helyzetükről – ebben az esetben általában kérdőíves adatfelvétel vagy irányított interjúk és beszélgetések jelentik a helyzetkép forrásait.

Mindkét módszernek lehet létjogosultsága. Mindkét megoldás szakértői közreműködést igényel, amelynek költségeivel és az időráfordítással az önkormányzatnak – mint megbízónak – számolnia szükséges. Az is általános tapasztalat, hogy az önkormányzat sok esetben nem határozza meg egyértelműen a feladatot és az elvárásait, ritkán tesz fel vizsgálandó kérdéseket, kevéssé írja le szándékait. Ez a helyzet megnöveli a szakértők felelősségét. Sok múlik az együttműködési készségükön, a helyismeretükön, az empátiájukon. Gyakran az a jó megoldás, ha a helyzetképet olyan szakértői team-ek vagy szakértői csoportok készítik el, amelyekben az önkormányzat képviselője is folyamatosan dolgozik. A helyzetképeknek mindig nyitottaknak kell(ene) lenniük a különböző ifjúságképekre is (**2. fejezet**), hiszen fontos (lenne) azt is megismerni, hogy van-e egy településen dominánsnak mondható ifjúságkép, és ha igen, az milyen forrásokból táplálkozik.

A helyzetkép által alkalmazott módszerek, megközelítések erőteljes hatást gyakorolhatnak a döntésekre, ezért nem mindegy, hogy szakértőként milyen megoldásokat követünk. Számolnunk kell azzal, hogy az általunk a helyzetképben felállított megközelítés (szemléleti rendszer) befolyásolja majd a döntéshozókat. Nem elég tehát kijelentünk azt, hogy „a fiatalok a társadalom erőforrásai" – amit sok politikus szívesen hangoztat –, hanem ezt a kijelentést a helyzet leírásakor is következetesen kell képviselnünk. Rá kell mutatnunk azokra a példákra, ki kell emelnünk azokat a területeket, ahol ez kiderül. El kell vállalnunk, hogy a fiatalok akkor válnak a változtatások erőforrásaivá, ha ehhez értő segítséget, támogatást kapnak. Pusztán életkori okokkal nem magyarázhatjuk meg ennek a kijelentésnek a tartalmát, valamint ezt a felfogást nem a kijelentésekben, hanem a napi gyakorlatban kell kifejeznünk. Mindenekelőtt pedig tisztában kell lennünk azzal, hogy a fiatalok jelenlegi helyzetével kapcsolatos tudásunk a jövőt vetíti előre: annak a hatásait, amit ma látunk rajtuk vagy velük kapcsolatban, 10–15 év múlva fogja a befoglaló települési társadalom problémaként vagy erényként érzékelni. Azok a helyzetképek, amelyek a fiatalok véleményének és nézőpontjának kikérésére épülnek, további összehasonlításokat is igényelnek. Ezeket inkább olyan közvélemény-kutatásnak kell tekintenünk, amelynek témáját a feltett kérdések határozzák meg. A kapott eredményeket vagy össze kell hasonlítanunk a rendelkezésünkre álló országos adatokkal vagy ki kell egészítenünk más forrásokból szerzett információkkal, illetve el kell látnunk szakértői magyarázatokkal.

A fiataloknak feltett kérdések még nem kelthetik azt az illúziót, hogy ezzel ők ténylegesen is részt vesznek a rájuk vonatkozó, őket érintő döntési folyamatokban. A fiatalok véleményének megismerése a részvétel folyamatának csak egy állomása, de nem az eredménye! A részvétel folyamata arra irányul, hogy a fiatalok képesek legyenek a véleményük és a problémáik megfogalmazására, és azok megoldásában való közreműködésre. A részvételi folyamat a fiatalok felelősség- és kötelezettségvállalása – ezért a fiatalokról készített helyzetképet olyan lehetőségnek is

tekinthetjük, amely alkalmat nyújt erre. Ha hiszünk abban, hogy az ifjúsági koncepciónk az ő érdekükben készül, tervezzük úgy a koncepció létrehozásának folyamatát, hogy az velük együtt készüljön róluk.

A '90-es évek közepén egy svéd kisvárosban a fiataloknak a város életébe való bevonására az iskolás gyermekekkel közösen végzett ún. „munkafüzet" (workbook) módszert alkalmazták. Minden diák kapott egy „Munkafüzetem" című könyvecskét, amelyet a megadott szempontok szerint kellett kitöltenie. Az ifjúsági munkások azt kérték a diákoktól, hogy írják le a városról szerzett tapasztalataikat, hogy jegyezzék fel, mit tapasztaltak akkor, amikor buszra vártak, vagy azon utaztak, amikor sétáltak, amikor a közösségi tereket használták – vagy úgy általában a városban. Azt is kérték tőlük, hogy ha egy konkrét problémát neveznek meg, gondolkodjanak azon is, hogy hogyan lehetne ezt a problémát megoldani. Gondolják végig, hogy ők mit tudnának tenni a probléma megoldása érdekében. A munkafüzetekbe írott napló-bejegyzéseket minden héten megbeszélték. Összehasonlították a talált problémákat, a megoldási javaslatokat, a cselekvési lehetőségeket. Elbeszélgettek a személyes szerepvállalásról. A következetesen, rendszeresen alkalmazott módszer segítségével a diákok egyre tudatosabban figyelték a környezetüket, és egyre jobb javaslatokat tettek a feltáruló problémák megoldására. Az ötletek továbbépítésére kisebb csoportok szerveződtek, mikroprojektek indultak be. Ezekhez a város a szükséges csekély támogatást örömmel biztosította. A diákok egyik csoportja rendbe tett egy közparkot. Egy másik csoport felkereste a helyi tömegközlekedési vállalatot, és megbeszélést folytatott a képviselőivel arról, hogy melyik megállót kellene áthelyezni. Egy harmadik csoport tárgyalni ment a polgármesterhez. Ezt a programot nem hívták ifjúsági koncepciónak. De működött ...

Egy német településen a képviselő-testület úgy döntött, nem határozza meg tételesen az ifjúsági ügyekre fordítható költségvetést. „Csak" arról döntött, hogy abban az évben mekkora összeg áll a fiatalok rendelkezésére. Maguk a fiatalok dönthettek arról, hogy ezt az összeget mire használják fel. A település ehhez azt a feltételt szabta, hogy a döntést az abban érdekelteknek egyetértéssel (konszenzussal) kell meghozniuk. Ehhez a település fizetett alkalmazottja mediátorként nyújtott segítséget. Kísérte a folyamatot, tanácsokat adott, segített fontos személyek felkutatásában, és segítette azt a folyamatot, ahogyan a sok gomolygó ötletből megvalósítható projekt lett. Ezen a településen a fiatalok konszenzusa egy olyan közösségi hely megteremtéséhez vezetett, amelyet természetesen a sajátjuknak éreznek, hiszen egymással küzdöttek meg azért, hogy megvalósuljon.[75]

Az e fejezethez tartozó illusztrációk között több olyan dokumentum is található, amely általában határozza meg, hogy az ifjúságpolitika milyen területeket fog át,

75 *Az ún. „Sozialstadt" („szociális város") elképzelésről bővebben a német és angol nyelvű www.sozialstadt.de honlapon olvashat az érdeklődő Olvasó.*

mit tartalmaz. Egy ifjúsági koncepció nem nélkülözheti az ifjúságpolitikai megközelítéseket – amelyek viszont nem függnek a település nagyságától, adottságaitól. A korábban bemutatott elemek között a „helyzetképből kiolvasható következtetések összefoglalása" alatt tulajdonképpen erre utaltunk: nagyon egyszerűen szólva azt is mondhatjuk, hogy ez a település ifjúságpolitikája. Ez áll a cselekvések középpontjában. Ez határozza meg a cselekvések irányát, arányait, erőforrásait, a végrehajtással való törődést, az ügyek kezelésének minőségét, a működtetést. Ezért fontos, hogy az ifjúsági koncepció tartalmazzon olyan következtetéseket, amelyeket a képviselő-testület elfogad, amelyekkel kapcsolatban kifejezi egyetértését.

> *Sok kistelepülési koncepció fogalmaz például úgy, hogy célja a fiatalok elvándorlásának megállítása, a település fiatalokat megtartó erejének növelése. Egy koncepció – másképp fogalmazva – a céljaként azt is megjelölheti, hogy a fiatalok „otthonosnak tartsák településüket". Ennek a célnak az eléréséhez azonban egészen más megoldásokra van szükség akkor, ha a fiatalok többsége a településen jár iskolába, mint akkor, ha a diákoknak naponta ingázniuk kell, mert az iskolájuk a szomszéd településen található. A fiatalok időfelhasználásának vizsgálata, a sokat emlegetett szabadidő belső szerkezetének megismerése pl. nagyon fontos felismerésekhez vezethet.*

A nagy európai támogatási alapokhoz szükséges pályázatok követelményeként előírt európai tervezési gyakorlat terjesztette el az „indikátorok" fogalmát, amely tulajdonképpen a változások mérhetővé tételét célzó, objektív mutatók meghatározását jelenti. Ifjúsági ügyekben ezeknek az indikátoroknak a kidolgozása kihívást jelent. Nem minden esetben tudunk olyan indikátorokat felmutatni, amelyek az általunk igazán fontos területeken megtett lépéseket mérhetővé tennék. Például az, hogy hány ifjúsági egyesületnek hány tagja van a településünkön, nem mond el túl sokat arról, hogy milyen minőségű a fiatalok részvétele a település életében. Kiegészíthetjük ezt az adatot azzal, hogy a helyi szervezetek milyen célokat valósítanak meg, – ezzel már egy kicsit közelebb kerülhetünk ahhoz, amit tudni szeretnénk. Ha a rendelkezésünkre álló számokat összevetjük pl. az önkormányzati választásokon első alkalommal választók számával (amely adat megszerzése egyébiránt sem egyszerű), már egy másik dimenzió segítségével is vizsgálhatjuk tárgyunkat, de még mindig csak felületi képet kapunk. Milyen indikátorokkal mérhetjük a fiatalok részvételét? És a részvétel minőségét?

> *„Melyek azok az indikátorok, amelyek meghatározzák az ifjúsági terület irányítását? Mi az ifjúságpolitika, mi a célja, és hogyan körvonalazható a hatása a mérhetőség, a hatékonyság és a koherencia tekintetében?" – teszi fel a kérdést az Európa Tanács ifjúságpolitikai indikátorokkal foglalkozó nemzetközi szakértői csoportja . „A szakértői csoport számára lehetőségként az kínálkozott, hogy az indikátorokkal kapcsolatos*[76] *felfogásának a gyakorlati alkalmazására az*

76 *Szakértők az ifjúságpolitikai indikátorokról. Zárójelentés. Harmadik összegző találkozó, Strasbourg, 2003. március 26–27. (munkaanyag, kézirat)*

OECD és az EU által a társadalompolitikai és oktatási tervezés során használt indikátorok átvételével tesz kísérletet. Egy, az OECD által készített összeállítást követve a szakértői csoport megkísérelte az indikátorokat a hagyományosnak tekinthető életút szerint csoportosítani, mint pl. a gyermekkor, az ifjúkor vagy a munkába lépés kora. Ugyanakkor a számos fiatalra igaz „megszakított életpályával", illetve az ún. párhuzamos életfelfogásokkal kapcsolatos koncepciókkal, vagy a különböző gazdasági körülmények által meghatározott ad-hoc döntésekkel összefüggő kutatói diskurzusok ismeretében világossá vált, hogy egy szélesebb összefüggésrendszerre, megközelítésre van szükség. Az a javaslat érvényesült, amely szerint az egyes kérdéseket minden esetben a társadalmi nemek, a kisebbségek és a vidék/város összefüggéseire figyelemmel kell megvizsgálni." – szögezi le a dokumentum.

Egy ifjúsági koncepció készítésének folyamata jó lehetőséget jelenthet arra, hogy alkalmazzunk indikátorokat, illetve, hogy azokat magunk dolgozzuk ki. Az indikátorok kifejlesztése hosszú, időigényes és közösségi-kollektív feladat! Egy-egy indikátor meghatározásához számos adatot kell mérlegelnünk. Egy példa: a statisztikai adatszolgáltatás jóvoltából a demográfiai (népesedés-statisztikai) adatok egész sora áll a rendelkezésünkre. Egy ifjúsági koncepció gyakran kezdődik azzal a hivatkozással, hogy „a településünkön élők 28 %-a tartozik a fiatal korosztályokhoz (koncepciónk célcsoportjaként a 14–25 évesek és a 12–29 évesek korosztályait jelöltük meg)". Igen ám, de mit is mond ez az egyetlen adat? Az idézett mondat nem árul el semmit sem a trendekről, tendenciákról, sem pl. arról, hogy ez az adat hogyan változott az elmúlt évtizedben, sem pedig arról, hogy mi következik a változásokból. Ha erőteljes népességfogyást tapasztalunk, illetve a belső korosztályi összetétel gyors változását érzékeljük, vajon az lesz-e a következtetésünk, hogy „nem is érdemes ifjúságpolitikai koncepciót alkotni, hiszen 10 év múlva úgysem lesz kinek", vagy inkább az, hogy megvizsgáljuk a fiatalok elvándorlásához vezető okokat. Ha ezeket az okokat fel tudjuk tárni, koncepciónkban egy nagyon fontos beavatkozási területet jelölhetünk ki. Ha ki tudjuk jelölni a beavatkozás területeit, hozzáláthatunk a szükséges erőforrások feltárásához, a ráfordítások tervezéséhez, a cselekvések meghatározásához. A példánkban tehát egy nagyon összetett indikátorra van szükségünk, amely a statisztikai számok mellett (népességfogyás, –növekvés egy adott időszakban) olyan adatokat is tartalmaz, amelyek rámutatnak a fiatalok elvándorlásának/betelepülésének okaira és indokaira (továbbtanulás, iskolán kívüli képzések helyzete a településen, szolgáltatások, szabadidő-eltöltési lehetőségek).

Az összetett indikátorokat szívesebben neveznénk indikátor-csoportoknak. Az alábbiakban bemutatunk egy indikátor-csoportot, amelyet egy ifjúsági koncepció „bal oldalaként" használhatunk, és amelyet feltölthetünk tényleges, a településünkre jellemző adatokkal. A táblázatban megjelöltük azt is, hogy ez hogyan hozható össze a fiatalok által megfogalmazott véleményekkel.

Indikátor-csoport	Tartalma	A fiatalok véleményét tudakoló kérdések (példák)
Demográfiai adatok	Teljes népesség (nők–férfiak) Korcsoportok aránya – korfa (0–14 évesek, 15–25/29 évesek) Egészségesen született gyermekek A születéskor várható legmagasabb élettartam (nők–férfiak) Belső és külső migráció (a fiatalok el-, illetve bevándorlása) Családstatisztika (családi helyzet, családban és család nélkül nevelkedők, családvédelem)	Milyenek a családi körülményeid? Hogyan éltek a családban? Mi a véleményed az idősekről? Milyen szerinted az ideális család?
Iskolai adatok	Közoktatásban résztvevők teljes létszáma Ebből: helyi és nem helyi lakos Kollégiumi, diákotthoni ellátásban részesülők Mindebből: Általános iskola (alsó- és felső tagozat) Végzettek száma Végzettség nélkül fejezi be az iskoláit Középiskola Végzettek száma Végzettség nélkül fejezi be a középiskolát Szakközépiskola Gimnázium Szakképzés Továbbtanulók száma Felsőoktatás Felsőoktatásba jelentkezők–felvettek száma/aránya Felsőoktatási intézményben végzettek száma Felsőoktatási intézményben tanuló külföldiek száma/aránya Nem iskolarendszerű képzésben résztvevők száma Nyelvtanulás Egyéb kategóriák (pl. gépjárművezető-tanfolyam)	Melyik iskolában tanulsz? Hová jársz iskolába? Hogyan jársz iskolába? Mennyi időt töltesz az iskolában? Milyennek látod az iskoládat? Össze tudod hasonlítani az iskoládat más iskolákkal? Miért gondolod, hogy a tied/a másik jobb? Mit tanulsz? Mi a kedvenc tárgyad? Van-e kedvenc tanárod? Van-e olyan tanárod, akivel „nem jöttök ki”? Mit gondolsz, miért? Mik a terveid az iskola elvégzése után? Mit csinálnál? Hol akarsz továbbtanulni? Miért? Honnan és kitől szerezted a döntésedhez szükséges információkat?

Indikátor-csoport	Tartalma	A fiatalok véleményét tudakoló kérdések (példák)
Új technológiák	ITK (ITC) képzésben részt vevő fiatalok száma Közösségi internet-pontok száma Közösségi internetelérés (teleház, netcafé) Statisztika arról, hogy mire használják a hálózatokat	Használsz számítógépet? Van mobiltelefonod? Milyen rendszerességgel használod ezeket az eszközöket? Milyen célokra? Hol? Van otthon szélessávú internet elérhetőségetek? Milyen közösségi helyen tudsz internetezni? Mit csinálsz a teleházban? Szerinted hol tanultad meg a számítógép használatához, az internet alkalmazásához szükséges készségeket, képességeket?
Munkapiaci helyzet	Munkanélküliségi ráta Ezen belül a fiatalok aránya (18–30 évesek) Az első munkahely megszerzésére fordított átlagos idő Munkaerőpiaci ellátásban részesülő fiatalok száma (18–30 évesek) Munkaerőpiaci szolgáltatások fiataloknak (tanácsadás, segítés, mentoring és coaching)	Hol fogsz dolgozni? Szerinted könnyű vagy nehéz ma elhelyezkedned? Ki tud segíteni neked ebben? Ki segített? Hogyan? Az iskolai végzettséged és az iskolában tanultak segítettek/segítenek az elhelyezkedésedben? Mi a véleményed erről?
Egészségügyi adatok	Akkut ellátásban részesülő fiatalok száma Sürgősségi ellátásban részesülő fiatalok száma Szűrővizsgálatok Addikciók miatt ellátásban részesülő fiatalok száma (kábítószer, alkohol) Egészségügyi felvilágosítás, tájékoztatás (szexuális tanácsadást is beleértve)	Mit jelent a számodra a megelőzés? Tudsz rá jó példát mondani?
Speciális tanácsadás igénybevétele	Ifjúsági információs és tanácsadó irodák (IITI)/információs pontok Drogtanácsadás Egészségügyi tanácsadás Egyéb (életvezetési) tanácsadás	Látogatod-e az IITI-t? Ha igen, miért? Milyen szolgáltatásokat használsz? Mit tapasztalsz? Hogyan dolgoznak a munkatársak?

Indikátor-	Tartalma	A fiatalok véleményét tudakoló
Szabadidős és közművelődési, valamint kulturális tevékenységek, intézmények	Ifjúsági specifikációjú intézmények látogatottsága Szabadidős–kulturális intézmények (fiatal látogatók, igénybevevők aránya) Sport (és sportlétesítmények) Passzív és aktív használók aránya – pl. szurkolói csoportok) A sportlétesítmények használata (mire, hogyan?)	Mivel töltöd a szabadidődet? Mit jelent a számodra az, hogy „kikapcsolódsz”? Hol találkozol a leggyakrabban a barátaiddal? Könnyű vagy nehéz a velük való találkozás megszervezése? Sportolsz? Mit? Hol? Milyenek a szabadidő-eltöltést segítő és a szórakozási lehetőségek a településen? Hová jártok? Mit csináltok ott?
Szociális mutatók	Családvédelem Gyermekjóléti szolgálat (szolgáltatások, fiatal igénybevevők) Kisebbségi csoportokhoz tartozó fiatalok (számarányuk a fiatal népességen belül, jellegzetes problémák)	Mi a véleményed a szegénységről? Ismersz te is szegényeket? Ha választhatnál, ülnél egy padban egy roma osztálytársaddal? Miért? Mit gondolsz a romákról? Miért? Honnan tudod?
Bűnelkövetés, kriminalitás	Fiatal bűnelkövetők (bűnelkövetés típusai, tendenciái) aránya Állami javító-nevelő intézetben/börtönben lévők	Volt-e már dolgod a rendőrséggel? Miért? Mi történt? Hogyan látod a rendőröket?
Részvétel, (állam)polgári aktivitások	Önkéntes tevékenységek (az Önkéntes Központ Alapítvány meghatározásai alapján) Egyesületek (száma, ifjúsági célú vagy tagságú egyesületek aránya, tagsága) Politikai részvétel (első választók országos, helyi választásokon, 18–30 évesek aránya) Politikai pártok munkájában való részvétel Mozgalmak, érdeklődési kör szerinti csoportok, hálózatok Békés demonstrációkban való részvétel iskolai választásokon való részvétel (diák- és hallgatói önkormányzatok)	Tagja vagy-e valamilyen ifjúsági egyesületnek, csoportnak, közösségnek? Mit csináltok ebben a közösségben? Végzel-e önkéntes munkát? Mit? Mikor? Hogyan? Miért tartod ezt fontosnak? Részt vettél-e már a választásokon? Miért igen/nem? Elmennél-e egy olyan demonstrációra, amelyet azért szerveznek, hogy új kerékpárutakat építsenek a településeden? Részt veszel-e az iskolád diákönkormányzatának megválasztásában? Vállalsz-e tisztséget a diákönkormányzatban?

(Az adatok jó része az iskolai, a szociális vagy egészségügyi ellátás, a családvédelmi intézmények, a közművelődési és kulturális intézmények kötelező statisztikai adatszolgáltatása miatt rendelkezésre áll. Az országos statisztikai adatgyűjtések eredményeiből sok területi–helyi adat hasznosítható. Számos indikátor-csoporthoz tartozó témakörökben készülnek vizsgálatok, kutatások.)

A fentiekben rámutattunk arra, hogy az ifjúsági koncepciót a település képviselő-testülete fogadja el. Ezzel a testület tulajdonképpen szakma-politikai vagy szakpolitikai döntést hoz. E testületi politikai döntés meghozatala szükséges feltétel ahhoz, hogy a koncepcióból következő feladatokra cselekvési vagy intézkedési terv (vagy feladatterv) készüljön.

> *Természetesen el tudunk képzelni olyan helyzetet is, amikor az ifjúsági koncepció nem a települési önkormányzat, hanem egy ifjúsági egyesület vagy egy szolgáltató szervezet koncepciója. Olyan helyzetet is elképzelhetünk, amikor a települési szintű ifjúsági koncepció végrehajtása miatt további (al)koncepciók készülnek, amelyek kiegészítik az alapot, és arra koncentrálnak, hogy az alapkoncepció megvalósításában való részvételhez szükséges szervezeti-intézményi feltételeket leírják. Ebben a fejezetben elsősorban a települési önkormányzat ifjúsági koncepciójáról beszélünk! Nem, vagy csak érintőlegesen beszélünk egy ifjúsági szervezet vagy egy ifjúsági szolgáltató intézmény koncepciójáról. Hinni szeretnénk, hogy a tudatos, hosszabb távon gondolkodó szervezetek alkotnak ilyet, rendelkeznek ilyen koncepciókkal.*

Ismerünk példát arra, amikor az ifjúsági koncepciót nem követi feladatterv megalkotása, és a határozati javaslat tulajdonképpen azt a tényt rögzíti, hogy „az előterjesztést a testület ... elfogadta". A most következőkben olyan megoldás mellett érvelünk, amit az ifjúsági koncepciók „felsőfokának" tartunk.

Eszerint egy teljességre törekvő ifjúsági koncepció együttes feltételeként:

- Az ifjúsági koncepció indikátorokra alapozó helyzetképet tartalmaz.
- A helyzetkép alkotásában a fiatalok részt vettek.
- A helyzetképből következően a koncepció kijelöli azokat az intervenciós területeket (beavatkozási pontokat), ahol az önkormányzat a maga hatás- és felelősségi körében, a rendelkezésére álló eszközökkel változtatást kíván elérni.
- A változtatások eléréséhez vezető megoldásokat feladat- vagy cselekvési tervben foglalja össze.
- Gondoskodik a végrehajtás feltételeiről, és a végrehajtás folyamatában a fiatalok részt vesznek.

Elfogadjuk azt a realitást, hogy ennek a szintnek az elérése nem mindig lehetséges. A források elégtelensége, a feltételek hiányosságai, a képviselő-testület prioritásai, a település adottságai nem mindig teszik lehetővé, hogy tágabb hatókörű koncepció készüljön. A testületnek mindig kollektív-közös döntést kell hoznia. A mai

magyarországi pártpolitikai viszonyok mellett már az is eredmény lehet egy pártfrakciókra osztott testületben, ha egy ifjúsági koncepciót egyöntetűen támogatnak a képviselők, és ezzel nyitva hagyják – nem elzárják – a politikai utakat a megoldások további kereséséhez. Tegyük azonban hozzá: az ilyen megoldások elsősorban a szemléletformálás eszközei, és a jövőre irányulnak. Ugyanakkor tudnunk kell, hogy a fiatalok birtokolják a jövőt – nincsen idejük tehát arra várni, hogy a tényleges megoldások majd valamikor kialakulnak. Nekik itt és most van szükségük a figyelemre, a támogatásra, az aktivitásaik bátorítására, a segítségre.

A teljességre törekvő ifjúsági koncepció részeként készített feladatterv tartalmazza:

- a megoldandó problémákat,
- a megoldás eszközeit (a megoldáshoz vezető lépéseket) és ezek költségeit, szükséges erőforrásait, valamint az erőforrások rendelkezésre bocsátásának módját, a felelősöket,
- a határidőket,
- és a „határozatban foglaltak teljesülése" felülvizsgálatának módját, idejét (vagyis a testületi értékelésre vonatkozó előírásokat).

A „jó feladatterv":

- a feladatokat a helyzet tényeken alapuló bemutatásával, és a helyzet meghaladásának indokoltságával határozza meg:
  „településünkön jelenleg nincsen a fiatalok aktivitásait befogadó többfunkciójú közösségi tér – ezt a fiatalok igénylik – ez azért jelent gondot, mert a fiatalok más településen élik ki ez irányú igényeiket – meg kell vizsgálni annak a lehetőségét, hogy ... – az évek óta üresen álló ... épület ..."

- rendelkezik arról, hogy kinek mi a feladata, és azt mikorra kell elvégeznie:
  „a testület felhatalmazza ... a polgármestert ..., hogy készítsen előterjesztést az üresen álló ... épület ifjúsági közösségi térként való hasznosítására, és azt ... -ig nyújtsa be a közgyűlésnek."

- meghatározza az igénybe vehető erőforrásokat:
  „a testület felhatalmazza a jegyzőt, hogy a ... megvalósítási tanulmány elkészítéséhez szükséges ... Ft-ot, valamint a ... épület felújításához szükséges költségeket a ... Alap pénzeszközeinek átcsoportosításával biztosítsa."

- kimondja a fiatalok részvételének biztosításához szükséges feladatok ellátását:
  „felkéri a polgármestert, hogy a ... határidőre benyújtott előterjesztést ... a települési ifjúsági tanács véleményének kikérésével terjessze elő ... felhatalmazza a ... Bizottságot arra, hogy a folyamatban a lehető legszélesebb körben konzultáljon az érintett fiatalokkal, csoportjaikkal, szószólóikkal."

Az ifjúsági koncepció előkészítéséért, a koncepció részeként elfogadott feladattervben foglaltak végrehajtása érdekében ellátandó feladatok összehangolásáért,

a fiatalokkal (szervezeteikkel, szószólóikkal, szakértőkkel) való kapcsolattartásért és az ezzel együtt járó szervezési feladatok ellátásáért – az olyan települési önkormányzatok esetében, ahol ez a felismerés megszületett – egy speciális munkakörben foglalkoztatott személy, az ifjúsági referens a felelős. Az alábbiakban részletesebben megvizsgáljuk az ifjúsági referens munkakörét.

4.7. A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZAT IFJÚSÁGI REFERENSE

Eredeti jelentésében az ifjúsági referens olyan köztisztviselő, aki az önkormányzat hivatalszervezetében dolgozik, és akinek fő feladata, hogy végrehajtsa az önkormányzat fiatalokra vonatkozó, illetve velük kapcsolatos döntéseit, valamint hogy közreműködjön a végrehajtás szervezésében. A hivatal szervezetében kijelölt helyén legfontosabb szerepe, hogy „közvetett módon" foglalkozzon a fiatalokra vonatkozó döntésekkel, illetve hogy előkészítse e döntéseket, valamint hogy gondoskodjon a meghozott döntések végrehajtásáról[77]. Ugyanakkor a kialakult magyar gyakorlatban arra is találunk példát, hogy az ifjúsági referens egy önkormányzati fenntartású intézményben (típusosan általában közművelődési intézményben) dolgozik. Sőt arra is van példa, hogy az ifjúsági referensi munkakört az önkormányzat közfoglalkoztatási jogviszony keretében tölti be, amely gyakorlatilag azt jelenti, hogy az illető munkatárs munkaszerződését időként meg kell újítani, felül kell vizsgálni, át kell és lehet alakítani.

Azt láthatjuk, hogy „ahány ház, annyi megoldás". Egységes, azonos követelményeket ezért csak nagyon tág keretek között lehet megfogalmazni. Azok a települési önkormányzatok, ahol a hivatalszervezet nagyobb, a felhasználható költségvetés jelentősebb, az intézményrendszer kiépültebb, az ifjúsági referens munkakörét a polgármesteri hivatal – vagy (a budapesti) Főpolgármesteri Hivatal – keretei között határozzák meg, és a néhány kivételtől eltekintve ügyosztályi keretek közé telepítik. (Kevés példát találhatunk arra, hogy az ifjúsági referens a polgármesteri kabinetben, a jegyzői irodán, vagyis az alapvetően koordinatív feladatokkal felruházott hivatali részlegben dolgozik. Több példát láthatunk arra, hogy az ifjúsági referens elsősorban ún. humánpolitikai terület ellátásának szervezésével felruházott hivatali részlegben – ügyosztályon, alosztályon – dolgozik, kapcsolt munkakörben, amelynek általában oktatási, közművelődési-kulturális, kisebb részben szociális feladatokat is el kell látnia.) Ezek az ifjúsági referensek olyan határozatlan időre kinevezett köztisztviselők, akiknek a munkaköri leírása tartalmazza a feladatot, az ahhoz rendelt eszközöket és a munkakörrel együtt járó függelmi és egyeztetési kötelezettségeket. Ez a helyzet Magyarországon ma elsősorban azokra vonatkozik, akik városi vagy megyei önkormányzatokban látják el az ifjúsági referensi felada-

77 *Az európai gyakorlatban jellemző, hogy a közigazgatási keretek között (települési önkormányzatok hivatalszervezetében, közintézményben, államigazgatási szervben) ifjúsági ügyekkel foglalkozó munkatársat NEM hívják ifjúsági munkásnak (pl. a „youth worker" fogalom azok számára fenntartott, akik közvetlenül foglalkoznak a fiatalokkal). Az angol szóhasználatban e munkatársakat: „youth desk officer"-nek, „civil servant in charge for youth"-nak vagy „youth civil servant"-nek hívják.*

tokat. A kisszámú kistérségi ifjúsági referens hivatalszervezeti besorolása, státusza olyannyira különböző, hogy a rendelkezésünkre álló példákból általánosítható következtetéseket egyelőre nem vonhatunk le.

Találunk azonban arra is példákat, hogy maga az önkormányzat „szervezi ki" a referensi feladatokat az általa fenntartott intézménybe, illetve arra is, hogy csak átmeneti időre tölti be a munkakört – pl. kizárólag az ún. „BM-pályázatból" finanszírozza a munkatárs foglalkoztatását, csak a pályázat időtartamára, legfeljebb egy évre. Ha a pályázat érvényessége lejár, vagyis az állami költségvetés többé már nem finanszírozza a munkakört, akkor az önkormányzat sem foglalkoztatja tovább a munkatársat. Az 1996-os, első ún. „referensi munkakört finanszírozó BM–pályázat óta" jelentős fluktuáció (átalakulást jelentő változás) történt e tekintetben. Sok olyan példát ismerünk, amikor az egyéves munka után az ifjúsági referensi feladatokat ellátó személy határozott időre kötött szerződése lejárt, és ezért elhagyta a hivatalt. Ismerünk példákat arra is, hogy az ifjúsági referens továbbfoglalkoztatása csak úgy volt lehetséges, ha egyidejűleg más munkaköröket is ellát. Emiatt éppen az ifjúsági ügyekkel való törődésre fordítható lehetőségeit vesztette el – hiszen minden mással kell foglalkoznia, és ezt a „minden mást" elsősorban az határozza meg, hogy hová írták elő számára a munkavégzés helyét. Előfordul az is, hogy az ifjúsági referens – bár egy évig közmegelégedéssel látta el a feladatait, folyamatokat indított el – olyan helyzetbe került, hogy nem maradt más választása, mint hogy betagozódjék a hivatalszervezetbe, ahol már egyszerűen nem volt tovább lehetősége az általa megkezdett folyamatok folytatására. Ugyan az önkormányzati hivatalban dolgozik, de már távol és messze mindazon eseményektől, amelyek magát a folyamatot éltetik. Kisebb városokban, nagyközségekben, a kistérségi hivatalszervezetben ezek jellegzetes jelenségek.

Az eddigiekben a folyamatokat, a folytonosságot, a kapcsolatépítés jelentőségét, a tájékozódó képesség fontosságát hangsúlyoztuk, olyan dolgokat, amelyek időigényesek, és amelyek kialakulásához egy naptári év biztosan nem elegendő. Sajnálatos, hogy a fentiek miatt a magyarországi ifjúsági referensek helyzetét, státuszát bizonytalanságok, esetlegességek és alapvető problémaként a rövid időtartamú foglalkoztatás jellemzi.

Községekben, falvakban, sok esetben a kistérségi társulások által foglalkoztatott ifjúsági referensek munkakörét jellemzően nagyon tág keretek között határozzák meg. Azt, hogy valójában mit is tudnak csinálni, igazán az határozza meg, hogy a testület vagy a polgármester (esetleg a jegyző vagy körjegyző) milyen empátiával viseltetik az ifjúsági ügyek iránt, hogy mennyire tartja fontosnak azt, hogy valaki foglalkozzon a fiatalokkal. Ebből sokszor afféle „falusi mindenesi" szerepek következnek, amikor az ifjúsági referens valójában közösségszervezői, animátori, projektmenedzseri (és pályázatírói, forrásszerző) szerepeket tölt be, ÉS ezek mellett végzi el a hivatali kötelezettségeit, amely a gyakorlatban azt jelenti, hogy bár köztisztviselő, praktikus okokból hivatali keretek között „ifjúsági közélet- és folya-

matszervezői" feladatokat ellátó személy szerepét tölti be. Ez a megoldás azért sérülékeny, mert nagymértékben múlik azon, hogy kik a testület tagjai, hogy ki a polgármester, hogy ki is a jegyző – cserélődésük esetén a munkakör megváltozhat, és a kialakított szerep nem tölthető be többé.

Tegyük hozzá, hogy a kistelepüléseken minden munka hatékonysága nagyon nagymértékben múlik azon, hogy az adott személynek milyen a személyes elfogadottsága, ismertsége a településen, hogy milyen bizalmi tőkét halmozhatott fel a környezetében, és hogy azzal hogyan tud élni. A kistelepülések önkormányzatainak ifjúsági munkáját ez a személyesség – és a személyiség – nagyon erősen meghatározza, ami a személytől nagyon sokféle alkalmazkodó-képességet, beleérző és kapcsolatteremtő képességet, rugalmasságot és belátást követel. Olyan tulajdonságokat, amelyekkel vagy eleve rendelkezik, vagy amelyeket nagyon tudatosan tervezett tanulási folyamatban el kell sajátítania. Míg a nagyobb hivatalszervezetben nagyobb hangsúly helyeződik az adminisztratív–bürokrata képességekre, melyek segítségével a hivatalon belüli tájékozódás, kapcsolatteremtés, az ifjúsági ügyek belső képviselete nem igazán lehetséges, addig a kisebb településeken a hangsúly a fiatalokkal való közvetlen kapcsolatokra és az ehhez szükséges készségekre és képességre tevődik át. Egyszerűbben szólva a nagylétszámú városi hivatalban dolgozó ifjúsági referensnek az ifjúsági ügyeket a hivatalszervezetben kell elhelyeznie, és ehhez ismernie kell a hivatalszervezet belső működését (tehát elsősorban „bent" dolgozik), a kislétszámú községi hivatalban dolgozó referens pedig elsősorban „kint", a fiatalok környezetében dolgozik, és a hivatal szempontjából inkább közvetítői, közvetlen segítői, mintsem fordítói–elemzői feladatokat lát el.

Az ifjúsági referensi munkakört ellátó személyt szívesen tekintjük a települési ifjúsági munka egyik nagyon fontos szereplőjének. Az elmúlt évtizedben a figyelem sokszor irányult az ifjúsági referensre, külső eszközökkel erősítve azt a szerepet, amelyet – szerintünk – be kell töltenie.[78] Azt, hogy az ifjúsági referens hogyan tud ennek az elvárásnak megfelelni, a beosztása (és a munkaköri leírása), az elfogadó és támogató munkafeltételek és a környezet, a saját készségei és képességei, valamint a fiatalokkal kialakítható kapcsolatok intenzitása (a szószólóikkal való találkozások, a szervezeti állapotok, az együttműködések lehetőségei) döntik el.
Az ifjúsági referens összetett, sokoldalú, több elkülöníthető komponensből álló munkát végez, amelyet sokszor nagyon nehéz munkaköri leírásban formalizálni, leírni. Minél tágabb kereteket állapít meg a munkaköri leírás, annál nagyobb esély van arra, hogy ezt a sok elemből álló, sokféle megközelítést igénylő feladatot az ifjúsági referens jól el tudja látni – mert lehetővé válik számára, hogy rugalmasan alkalmazkodjon a gyakran és sokféleképpen változó helyzetekhez. Ennek a belátásához a munkaköri leírást készítőktől beleérző képességre és az ifjúsági ügyek természetének ismeretére van szükség.

---

78 *E tekintetben nagyon fontos tapasztalatokat szerezhetünk az ún. „BM–pályázat" évenként változó pályázati kiírásaiból és a döntéshozatali eljárásból, valamint – természetesen – a pályázati eredményekből.*

Ki készíti fel az ifjúsági referenst erre? Hol és hogyan készülhet fel a feladataira? Milyen elméleti és milyen gyakorlati tudásra van ehhez szüksége? Mi az, amit a hivatalszervezetben és mi az, amit máshol tanulhat meg? Van-e módja a hivatalszervezetben tanulni vagy inkább az a jellemző, hogy „fejest kell ugrania a mélyvízbe"? Hogyan győződhetünk meg arról, hogy „tud-e úszni"? Ki érzékenyíti?

Mit csinál tehát egy ifjúság referens? Mit várnak el tőle?

Indikátor-csoport	Hozzárendelések	Elvárások
Felderítő	Ügyek Események Történések Elemzések Statisztikák Szervezetek/Intézmények Személyek/Szakértők Projektek Cselekvések	Ismerje a településen élő fiatalok helyzetét. Legyen tisztában a fiatalok élethelyzetét, társadalmi integrációját jellemző helyi, regionális/területi, országos, európai folyamatokkal, trendekkel. Kísérje figyelemmel a fiatalokkal kapcsolatos történéseket a településen, és legyen képes-e történéseket a települési, térségi, megyei, regionális, országos és európai összefüggések keretei közötti szemlélni. Jelezze azokat a változásokat, amelyekre az önkormányzatnak reagálnia kellene.
Összekötő	Ügyek és ügyek Projektek Ügyek, projektek és erőforrások Szervezetek/Csoportok Intézmények Személyek/Szakértők Hivatalszervezet Képviselő-testület között	Teremtsen és tartson rendszeres kapcsolatot a fiatalokat képviselő szervezetekkel, ezek képviselőivel, a fiatalok szószólóival, a fiatalok számára szolgáltató intézményekkel és nem-haszonelvű szervezetek által működtetett szolgáltatásokkal. A hivatalszervezetben tartson kapcsolatot a különböző területekkel foglalkozó munkatársakkal, szervezeti részlegekkel. Vegyen részt az olyan alkalmakon (értekezlet, találkozó, szeminárium és konferencia), amelyeken ezek az intézmények és szervezetek bemutatják a tevékenységüket. Mutassa be a képviselő-testület fiatalokra vonatkozó döntéseit a fiatalok képviselőinek.
Kapcsolatokat építő és tartó	Személyek/Szakértők/Szakértői csoportok Ifjúsági szervezetek/Ifjúsági csoportok/Közösségek Közösségek (szószólói) Intézmények (képviselői) Külső szakértők Testületek Projektek képviselői (ügyvivők) között	Építsen ki, teremtsen kapcsolatot ifjúsági szervezetekkel, a fiatalok szószólóival, a fiatalok számára szolgáltató intézményekkel, szervezetekkel. Tartson kapcsolatot azokkal a szakértőkkel, akik a fiatalok helyzetének leírásával, elemzésével, a kutatási tapasztalatok feldolgozásával foglalkoznak. Legyen tisztában azokkal a testületi és bizottsági döntésekkel, amelyek a fiatalokra vonatkoznak.

Indikátor-csoport	Hozzárendelések	Elvárások
Tolmács/ Fordító	Háttér-dokumentumok (döntés-előkészítés) Emlékeztetők Események, történések Fiatalok/Szakértők Szakértők/Döntéshozók	A megértést segítendő végezzen közvetítést a különböző nyelveken beszélő szereplők között (a fiatalok nem beszélik a hivatali nyelvet – a hivatal nem beszéli a fiatalok nyelvét).
Elemző és analitikus	Szakértői tanulmányok Képviselő-testület Bizottságok Intézmények Szervezetek Szószólók	Tudja értően olvasni a különböző szakértői dokumentumokat (statisztikai adatok, szociológiai és ifjúságszociológiai vizsgálatok eredményei). Legyen képes arra, hogy az ezekből következő tapasztalatokat és következtetéseket alkalmazza a gyakorlatban/kapcsolataiban, és másokat is legyen képes ahhoz segíteni, hogy ezeket értelmezzék.
Képviselő	Önkormányzat Önkormányzati döntések Más testületek döntései Fórumok Gyűlések Események	Képviselje az önkormányzati döntéseket azokban a kapcsolatokban, amelyekkel hivatalosan rendelkezik, amelyeket hivatali szerepeiben alakít ki, illetve amelyek a hivatali szerepeiből következnek. Legyen az önkormányzat képviselője eseményeken, találkozókon, fórumokon – tartsa be a felhatalmazásokat.
Hírvivő	Fiataloktól Szakértőktől Önkormányzattól Önkormányzattól független külső forrástól fiatalok felé Kormányzat Média felé	A kapcsolatai, a találkozói, a benyomásai során szerzett tapasztalatokról, információkról tájékoztassa az önkormányzatot. Jelentsen, számoljon be kezdeményezésekről, eredményekről, problémákról. Kísérje figyelemmel az eseményeket, történéseket, folyamatokat. Tájékozódjon az országos szakmai-politikai folyamatokról, és segítse az önkormányzatot abban, hogy „levonhassa a megfelelő következtetéseket" (pályázati kiírásokra való reagálás, részvétel országos fórumokon és tájékoztatás az elhangzottakról stb.).
Szervező	Esemény Ünnep/Ünnepi alkalom Találkozó Megbeszélés Konferencia Szeminárium Képzés	Szervezze meg a ... találkozót, ... eseményt, ... képzést, illetve vegyen részt annak szervezésében/előkészítésében. Gondoskodjon a ... találkozó, ... esemény, ... képzés megfelelő körülményeiről.

Indikátor-csoport	Hozzárendelések	Elvárások
Előkészítő	Döntések Események Ügyek	
Végrehajtó	Döntések	Gondoskodjon a meghozott döntések végrehajtásáról (képviselő-testület határozata, jogszabályból következő feladat végrehajtása, vezetői utasítás végrehajtása).
Íródeák/ Lejegyző/ Megörökítő	Különböző ülések és találkozók (beleértve a tanulmányutak beszámolóit is) emlékeztetője, feljegyzések Események, Folyamatok összefoglalója	Készítse el ... emlékeztetőjét.Foglalja össze a ... tapasztalatokat.

Nyilvánvaló, hogy a fenti szerepek betöltéséhez olyan személyes tulajdonságokra, készségekre és képességekre van szükség, amelyekkel nem rendelkezhet mindenki. Ugyanakkor az ifjúsági referens nem Superman/woman! A szükséges információk megszerezhetőek, a kellő ismeretek bővíthetőek, a készségek és a képességek fejleszthetőek. Az ifjúsági referensnek a hivatalszervezeten belül és azon kívül is nagyon sok emberrel kell kapcsolatot tartania. Az egyik jellegzetes feladata éppen az, hogy minél több kapcsolatot teremtsen, amelyek segítségével másokat is új kapcsolatokhoz segít. E kapcsolatok skálája nagyon széles, és az ifjúsági referens munkakörét éppen ez teszi izgalmassá, hiszen egyszer felső tagozatos általános iskolások diákönkormányzatával, másszor a képviselő-testület tagjaival és a polgármesterrel, egyik nap a település ifjúsági egyesületeinek képviselőivel, másnap pedig a település iskoláinak igazgatóival találkozik, hogy az ifjúsági ügyek egyik vagy másik aspektusáról beszélgessenek. A gazdag, színes, folyamatosan bővülő kapcsolatrendszer, a fiataloktól érkező friss impulzusok mindig kihívásokkal járnak, és fenntartják az érdeklődést. Az ifjúsági referensnek éppen ezért van szüksége arra, hogy kialakítsa az értelmezési tartományt, amely segítségével a folyamatosan változó kapcsolatok és megkeresések változatossága mellett kezelni tudja a különböző kérdéseket, kihívásokat. Amennyiben az önkormányzat rendelkezik ifjúságpolitikai elképzelésekkel, koncepcióval, feladattervvel, szerencséje van – az értelmezési keretek adottak, világosak. Amennyiben nincsen ilyen, a referens feladata nagyon nehéz, hiszen a napi ügyek intézése mellett a szemléleti keretek kialakításán is dolgoznia kell.

Az érintetteket arra bíztatjuk, hogy tegyék fel ezeket a kérdéseket: Tényleg ezeket a feladatokat látja el egy önkormányzati hivatalszervezetben dolgozó ifjúsági referens? Ki az, aki ilyen sokoldalú feladatnak meg tud felelni? Hogyan

választjuk ki ezt a munkatársat? Ki dönt az alkalmazási feltételekről (az állás betöltésére vonatkozó pályázat kiírásáról)? Vajon az erről szóló döntési folyamatban figyelembe veszik-e, hogy milyen elvárásokkal, milyen kapcsolatokkal és ehhez milyen feltételekkel kell rendelkeznie annak, akit ifjúsági referensként kívánnak alkalmazni? Milyen készségekre és képességekre van ahhoz szükség, hogy valaki „jó" ifjúsági referens legyen? Mennyiben játszik ebben szerepet az, hogy az ifjúsági referens hogyan sajátítja el a hivatalszervezethez való tartozással együtt járó általános tudást, ismereteket, készségeket és képességeket? Előnyös-e az, ha az ifjúsági referens „ifjúsági oldalról" érkezik vagy az jelent előnyt, ha „jó hivatalnok", aki a beleérző képessége segítségével megérti a fiatalokat? Vajon előnyös-e az, ha úgy értelmezi a feladatait, hogy maga válik az ifjúsági ügyek szószólójává?

Az ifjúsági referensi munkakör tehát összetett, különböző képességeket és készségeket megkövetelő munkakör egy települési önkormányzat hivatalszervezetében. A munkakört betöltő személy kiválasztására irányuló eljárás során éppen ezért nagy gondot kell fordítanunk arra, hogy:

- az állás betöltésére vonatkozó pályázati felhívást megelőzően tisztázzuk az ifjúsági referenssel szembeni elvárásainkat (l.: fenti táblázat – szerepek),
- tanúsítsunk megértést, belátást és türelmet a pályázók meghallgatásakor,
- készüljünk fel jó kérdésekkel, amelyek elárulják az ifjúsági ügyekben való jártasságunkat (l.: táblázat),
- mind a jelöltre, mind az általunk lehetségesnek tartott hivatali szerepekre figyeljünk a meghallgatáskor (képzeljük el, hogy egyik vagy másik szerepnek hogyan felelne meg a jelölt, tegyünk fel ezzel kapcsolatos kérdéseket),
- legyünk óvatosak azokkal a jelöltekkel, akik arra hivatkoznak, hogy ők diákönkormányzati képviselők, diákpolgármesterek, ifjúsági egyesület elnökei voltak – esetükben vizsgáljuk meg, hogy mit gondolnak az „ifjúsági ügyekről – egy települési önkormányzatban" (vagyis ismerik-e a települési önkormányzat lehetőségeit, adottságait, kötelezettségeit és a hivatali kötelemmel együtt járó kötöttségeket),
- hozzunk másokkal közös döntéseket (legyen a döntés teljesen demokratikus, minden résztvevő véleményét figyelembe vevő, vagyis testületi döntés – természetesen ehhez egy tényleges testületet kell felállítanunk),
- ebben a másokkal közös döntésben vegyenek részt olyan személyek is, akik ismerik a fiatalok ügyeit és ismerik az önkormányzatot.

A fentiek megerősítése érdekében a következőkben azt is táblázatba foglaljuk, hogy mi az, amivel a települési önkormányzat alkalmazásában álló ifjúsági referens lehetőleg NE foglalkozzon:

Az ifjúsági referensnek mivel nem kellene foglalkoznia	Magyarázat
Ne lásson el asszisztensi feladatokat!	Ne főzzön kávét másoknak! Ne fénymásoljon dokumentumokat másoknak! Ne nyissa ki a főnök autójának ajtaját! Ne szervezze meg mások magántalálkozásait! Ne végezze el a titkárnő feladatait!
Ne lásson el olyan feladatokat, amelyeket másoknak kell(ene) ellátniuk, és erre a feltételek is biztosítottak!	Munkaköre sok esetben olyan kapcsolt munkakör, amely miatt részt kell vennie más területeket is érintő tervek és döntések előkészítésében, a döntések végrehajtásának folyamatában, ügyek intézésében (pl. típusosan közoktatási ügyekkel vagy kulturális–közművelődési kérdésekkel kell foglalkoznia, mert munkáját az Oktatási- vagy a Kulturális Ügyosztályon végzi). Ifjúsági célú pályázatok írása mellett lehetőleg NE írjon más területekre vonatkozó pályázatokat.
Ne neki kelljen foglalkoznia a munkájának ellátásához szükséges feltételek megszervezésével!	A tapasztalatok szerint sokszor elfeledkezünk arról, hogy az ifjúsági referensnek az összetett feladatok ellátásához különböző eszközökre és feltételekre van szüksége. Az egyik ilyen fontos feltétel az elégséges idő, illetve a rugalmasan kezelhető idő – amely gyakorta lehetetlen feltétel, hiszen a hivatali időkeretek kötöttek, és a munkáltató nem szívesen fizetné a túlórákat. Amennyiben az ifjúsági referenstől elvárjuk, hogy ismerje a fiatalokat, hogy kapcsolatot tartson velük, a munkaköri leírást célszerű annak figyelembe vételével kialakítani, hogy ezt sok esetben csak hivatali időn túl teheti meg. Kapcsolt munkakörben, több más területet érintő feladatok ellátása mellett még nehezebb ennek a feltételnek megfelelni.

Az ifjúsági referens munkájának eredményeit sokszor nagyon közvetlen, gyors visszajelzések alapján érzékelheti. A fiataloktól érkező impulzusok mindig bátorítást jelentenek a munka folytatásához, a folyamatos figyelem fenntartásához.

A Szakmai Műhely tagjaival elvégzett közös munka eredményei jól foglalják össze az ifjúság referenseket érintő fontos kérdéseket.[79]

79 *Az idézett megjegyzéseket a Szakmai Műhely tagjai gyűjtötték. A felsorolások sorrendjének kialakításakor azokat a prioritásokat vettük figyelembe, amelyeket a gyakorlati tapasztalataik alapján maguk fogalmaztak meg. A Műhely tagjainak megfogalmazásain csak ott módosítottunk, ahol azt az ismétlések, átfedések indokolták (a szerk.).*

Mivel is dolgozik tehát az ifjúsági referens?	Kivel dolgozik közvetlenül az ifjúsági referens?
• Szakmai kapcsolataival • Korábbi tapasztalataival • Ismereteivel • Személyiségével (jó taktikai érzékkel kell rendelkeznie, bizalmat kell teremtenie, be kell tartania a normákat, korrektnek kell lennie • Partnerekkel (diákok, civil ifjúsági szervezetek tagjai, kortárssegítők, szociológus, tanár, pszichológus, ifjúságsegítő, népművelő, szociális munkás) • Intézményekkel, közösségekkel, a hely, ahol folyamatok működtethetőek képviselőikkel • Nyilvánossággal (jogszabályi garanciák – média) • Intézményi kapcsolatokkal (e-mail-lista, ifjúsági hírlevél, igazgatói értekezlet, DÖK-segítők, szabadidőszervezők, elhivatott pedagógusok) • Hivatali infrastruktúrával • Helyi költségvetéssel • Munka- és feladatleírással • Bizottsággal/bizottsági ülésekkel, azok nyilvánosságával – SZMSZ-szel	Más hivatali egységekkel (szignifikánsan: civil referenssel – ha van, illetve, ha nem azonos munkakör, közművelődési ügyekkel foglalkozó kollégákkal, nemzetközi referenssel – ha van, pénzügyi irodával, jegyzői irodával, oktatási irodával, titkársággal vagy kabinettel, esetenként: gondnoksággal – technikai ügyekben) Közvetlen főnökkel Tisztségviselőkkel (polgármester, bizottsági elnök, bizottsági tagok) Külső kapcsolatokkal: a civil társadalom szereplői (feladat- és személyfüggő kapcsolatrendszer!)/kerekasztal- vagy fórum-típusú együttműködések (tanács, civil fórum, diák- és/vagy ifjúsági tanács – sokszor szerződésen vagy döntésen alapuló kapcsolat)/ifjúsági szervezetek/intézmények (ha van, speciális ifjúsági intézmény, pl. IITI)/közművelődési és szabadidős intézmények/drog-ambulancia/iskola *Ideális állapotban mivel kellene dolgoznia?* Progresszióval (elkötelezettséggel) Kreativitással Egyesületi háttérrel (a hivatali rugalmatlanság ellensúlyozására – azokban az ügyekben, amikor rugalmasságra van szükség) Alapvetően biztosított forrásokkal és feltételekkel

Mire van szüksége az ifjúsági referensnek ahhoz, hogy jól láthassa el a feladatait?

- Együttműködés
- Biztonságos jogszabályi környezet
- Rugalmas munkaidő
- Folyamatos tanulás, ismeretszerzés
- Szabályozott elvárásrendszer
- Egyértelmű feladatleírás, követelmény
- Támogatás (szakmai, erkölcsi, anyagi)
- Koncepció, cselekvési terv (jövő-tervek, települési stratégia)
- Nem feltétlenül pénz, erkölcsi támogatás a település vezetői részéről
- Humán erőforrás a civil szektorban („legyenek olyanok, akikkel együtt lehet működni")
- Döntéshozókkal jó kapcsolat
- „Ifjúságbarát" képviselők („jó" szemlélet)

Mi nehezíti az együttműködést, a megértést, a támogatást? Alapvetően az eltérő szemléletek. Erre példák – ellentétpárokban:

A települési önkormányzat szerint	Az ifjúság(segítő)i szakma szerint
A fiatalok statisztikai adatot jelentenek (hányan vannak az adott korcsoportban)	A fiatalok mindig Pista, Juli, Erzsi és az Ő közösségeik
„a fiatalokat képviselő személyekkel tárgyalunk, nincsen arra időnk, hogy ..."	„a fiatalokkal mindig különböző helyzetekben találkozom, mindig másképpen látom őket"
„a fiatalokkal mindig foglalkozunk, mert fizetjük az iskolánk költségeit, kinevezzük az igazgatót ..."	„nekem mindig az iskolai konfliktusaikról mesélnek ..."
„sokkal több idős ember él a településünkön, ez sok energiát emészt fel – és sokba kerül..."	„nem vagyok felelős azért, amit az előző generációk nem oldottak meg – nekem és nekik itt és most van szükségü(n)k erőforrásokra"

Az ifjúsági referensek gyakran kerülhetnek elkötelezettségük, előéletük miatt nehéz helyzetbe (a tipikus életút általában a gyakorlati ifjúsági munka oldaláról vezet az ifjúsági referenssé váláshoz). Ezzel kapcsolatban az alábbiak mérlegelése lehet szükséges:

- Az érdekképviseleti szerep nincs-e ellentmondásban azzal, hogy az ifjúsági referens érdekképviselő?
- Ez nem mond-e ellent annak, hogy a fiataloknak meg kell tanulniuk az érdekeik felismerését és képviseletét? (Átveheti-e ezt a szerepet az ifjúsági referens?)
- Vannak-e a szerepek között ütközések, és milyen tipikus konfliktushelyzetek állhatnak elő?

Ezek olyan kérdések, amelyeket nézetünk szerint az ifjúsági referensek képzése és önképzése során indokolt tisztázni.

4.8. IFJÚSÁGI ÜGYEK ÉS REGIONALITÁS

A települési hagyományok, a hatás- és feladatköröket meghatározó területi elv erős hatással vannak arra, hogy egy település hogyan oldja meg az ifjúsági ügyek folyamatos, rendszeres kezelésével kapcsolatos kérdéseket. A magyar települési önkormányzati rendszerben ezért irányul figyelmünk elsősorban a városok felé. Az ifjúsági ügyek kezelésének helyi megoldásait gyűjtő példatárunkban tehát több városi (ezen belül is megyei jogú városi) példát idézünk, miközben tudjuk, hogy statisztikai értelemben sokkal több kistelepülés található az országban. Nem intézhetjük el ezt a kérdést azzal, hogy „város és vidék". Az ifjúsági munka nézőpontjából egy fiatal vidéken vagy városban él – ennek arra kell ösztönöznie bennünket,

hogy keressük az azonosságokat, amelyek a szakmai kezelésmódok és megközelítések tekintetében egyenlő esélyeket adnak a számukra. El kell ismernünk, hogy ezen belül azonban a vidéki megoldásoknak több figyelmet, nagyobb törődést, több segítséget kell kapniuk – hiszen sok vidéki település önkormányzata küzd a feltételek hiányaival, az erőforrások elégtelenségével és a fiatalok elvándorlása miatt keletkező problémákkal.

A megyei jogú városok

A törvényi feltételek értelmében az ötvenezernél több lakosú városokat, kérelemre, az Országgyűlés megyei jogú várossá nyilváníthat. 1994-től minden megyeszékhely város – a törvény erejénél fogva – megyei jogú várossá vált. Azt azonban fontos kiemelnünk, hogy a megyei jogú városi titulus elsődlegesen a kötelességteljesítés tekintetében jelent többletet. A megyei jogú város települési önkormányzata és területén – megfelelő eltérésekkel – saját hatásköreként ellátja a megyei önkormányzati feladat- és hatásköröket is. A megyei jogú városoknak ezen túlmenően – a megyei közgyűléssel is együttműködve – gondoskodniuk kell egyebek mellett pl. a középfokú oktatásról, a nemzetiségi nyelvű középiskolai oktatásról, a diákotthoni ellátásról, a felnőttek alap- és középfokú oktatásáról, a művészeti oktatásról, kórház-rendelőintézet működtetéséről, drogcentrum szervezéséről.

A helyes feladatmegosztás érdekében a megyei jogú város és a megyei közgyűlés egyeztető bizottságot hoz létre a közös feladatokban való együttműködés előkészítésére és összehangolására .

A megyei jogú város képviselő-testülete a közgyűlés, mely a megyei jogú városon belül kerületeket alakíthat ki, és kerületi hivatalokat hozhat létre.

A fővárosi és kerületi önkormányzatok feladatai

A helyi önkormányzatok speciális jogállású fajtája a fővárosi önkormányzat – mint települési és nem megyei önkormányzat – amely kétszintű önkormányzattal rendelkezik, ugyanis a főváros és kerületei önkormányzataiból áll .
A fővárosi és kerületi önkormányzatok települési önkormányzatok. Ki kell azonban emelnünk, hogy mind a fővárosi, mind pedig a kerületi önkormányzatok alapjogaik tekintetében egyformák, kizárólag feladat- és hatáskör szempontjából van közöttük különbség.

A fővárosi önkormányzat látja el például azokat a kötelező és önként vállalt helyi települési önkormányzati feladatokat és hatásköröket, amelyek a főváros egészét vagy a főváros egy kerületet meghaladó részét érintik, ugyanakkor a törvény biztosítja a kerületi képviselő-testületeknek, hogy a fővárosi önkormányzattól a közszolgáltatás szervezését működési területére vonatkozóan átvállalja.

Az **1. fejezetben** részben utalunk arra, hogy a települési jellegzetességek milyen módon határozhatják meg a tervezéssel, a végrehajtással, az erőforrásokkal, a bevonódással, a fiatalok részvételéhez szükséges feltételek biztosításával összefüggő feladatokat. Tudomásul kell vennünk, hogy ma Magyarországon nem minden település rendelkezik a tudatos, szisztematikus, gazdagodó ifjúsági ügykezelés feltételeivel. Ifjúsági ügyekben a területi-szomszédsági együttműködések rendkívül nagy lehetőséget rejtenek, amelyeket a települési önkormányzatok eddig kevéssé használtak ki. Miközben a hulladékkezelésre, a csatornázásra, az iskoláztatási kötelezettség ellátására születtek önkormányzati társulások, ifjúsági ügyek kezelésére létrehozott társulásokra még nem tudunk példákat mondani.

> *A helyi önkormányzatok társulásairól és együttműködéséről szóló 1997. évi CXXXV. tv. (továbbiakban – Társtv.) keretjelleggel rögzíti a helyi önkormányzatok társulásainak alapvető szabályait, lehetőséget teremtve a speciális együttműködések szempontjainak és az együttműködés módjainak meghatározása számára. A képviselő-testületek elég tág keretek között dönthetnek arról, hogy milyen kérdésekben, kikkel, milyen módon működnek együtt egy-egy probléma megoldása érdekében.*

Azt gondoljuk, hogy a települési önkormányzatok képviselő-testületei által elhatározott együttműködések elsősorban a kistelepülések számára jelenthetnek megoldásokat a helyi ifjúsági munka támogatásához, az önkormányzati ifjúsági ügykezelés szándékainak megfogalmazásához, az ifjúsági feladattervek elfogadásához és végrehajtásához szükséges feltételek megteremtésére. Ennek támogatása az ifjúságsegítői szakma egészének adhat feladatot a szakmai elvárások kidolgozását, a szükséges szakmai tartalmak felerősítését, a visszacsatolás és értékelés problémáinak megoldását, a fiatalok térségi ügyekben való részvételi lehetőségeinek és módjainak kidolgozását tekintve. A kistelepüléseket nem lehet és nem is szabad „egyedül hagyni" az ifjúsági ügykezelés megoldásában.

Fontosnak tartjuk:

- az önkormányzati képviselők (képviselő-testületek) érzékenyítését a fiatalok ügyeinek jelentőségére,
- olyan „települési ifjúsági munkáról" szóló képzések következetes megszervezését, amelyek résztvevőinek fele települési önkormányzati képviselő és/vagy települési polgármesteri hivatal alkalmazásában álló köztisztviselő, fele pedig fiatalok egyesületeinek, közösségeinek képviselője,
- szakmai-módszertani dokumentumok készítését, frissítését és eljuttatását a települési önkormányzatok képviselő-testületeinek és hivatalainak,
- a térségi együttműködéseket segítő találkozókon, konferenciákon való szakmai részvétel erősítését és a részvétel tartalmi kérdéseinek összehangolását, egységes képviseletét,
- összhang biztosítását az országos, a területi-térségi, a kistérségi és a szervezet-, valamint személyközi együttműködésekben, amelyet kizárólag szakmai hálózatok képesek megoldani.

4.9. AZ IFJÚSÁG KÉPVISELETE A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATBAN

A fiatalok részvétele nagyon sokoldalú fogalom. A részvétel az ifjúsági munka kulcsfogalma (**3. és 5. fejezet**). A települési szintű ifjúságpolitikai elképzelések, ifjúsági koncepciók nagyon gyakran utalnak ennek fontosságára. Ezek a koncepciók sok esetben a fiatalok részvételét a különböző ifjúsági tanácsokkal, gyermek- és ifjúsági önkormányzatokkal, érdekegyeztető fórumokkal, települési diáktanácsokkal vagy a diákpolgármester, illetve az ifjúsági polgármester megválasztásával hozzák kapcsolatba.

A magyar ifjúsági munka elmúlt két évtizedében e szerveződésekre számos megoldás alakult ki, melyeknek vannak közös és eltérő jellemzői. Valamennyiüket azonban egy közös probléma, azaz inkább dilemma jellemzi. *Az a kérdés, hogy a fiatalok részvételének biztosításához elégséges-e, ha létrehozzuk, támogatjuk és segítjük az ifjúsági tanácsot/fórumot/képviseletet, illetve rendszeres kapcsolatot tartunk velük?*

Talán érdemes ezt a kérdést úgy feltenni, hogy közben megvizsgáljuk ezeknek a fórumoknak a tényleges működését, hatókörét, aktivitásait, vezetési problémáit.

Közös jellemzők:

- *a reprezentativitás, vagyis annak a feltételezése, hogy egy ifjúsági szervezet, egy diákönkormányzat képviselője a fiatalokat/diákokat képviseli,*
- *a folyamatokban kiválasztott fiatalok vesznek részt,*
- *az uralkodó felfogás, hogy a résztvevők számára ez a „demokrácia iskolája",*
- *a formalizáltság (ügyrend, tagságra vonatkozó szabályok és mandátumvizsgálat, vezetéssel és képviselettel összefüggő szabályok előzetes, még a tényleges működés megkezdése előtti megállapítása),*
- *az ügyrend részeként a jog- és hatáskörök megállapítása (pl. hogy hogyan vehet részt az önkormányzati döntéshozatalban).*

Eltérő jellemzők:

- *az ifjúsági tanács, ifjúsági (érdekegyeztető) fórum alapvetően testületi működés keretei között erősíti fel a személyes szerepeket,*
- *a diák- / ifjúsági polgármester választás az eljárás menetében és céljában erősíti fel a személyes szerepeket (személyes kampány személyes megszervezése, a hivatal „betöltése"),*
- *a gyermek- és ifjúsági önkormányzat tulajdonképpen a kettő kombinációja: a képviselő-testület működését modellezi, annak összetettségével és a fiatal résztvevőkre tekintve.*

A fenti kérdésre válaszolva jelentjük ki: a különböző elnevezésű ilyen testületek nem biztosítják teljes körűen a fiatalok részvételét. Működésük csak nagyon ritkán vonatkozik valamennyi fiatal részvételére. Néha e testületekre bízott kérdés az,

hogy hogyan oldják meg maguk a fiatalok tájékoztatását, hogyan ismerik meg véleményüket, hogyan tartanak kapcsolatokat velük.

Más esetekben párhuzamos struktúrák működnek, ahol például a települési önkormányzat reprezentatív ifjúsági közvélemény-kutatást rendel meg, és ennek eredményeiről tájékoztatja az ifjúsági tanácsot, amelynek a feladata a következtetések levonása. (...) Valójában az ilyen megoldások esetén nagyon nagy gondot kell fordítanunk az alábbi kérdésekre:

- Mi a jogköre, a hatás- és feladatköre az ifjúsági testületeknek? – Keveredhet bennük sok minden, ezért vigyázzunk arra, hogy lehetőleg tartsuk mederben a folyamatokat! (A képviselő-testület hatáskörét egy ilyen külső testület nem gyakorolhatja – a képviselő-testület hatáskörével való egyeztetések átgondolandó kérdések.)
- Kik a tagjai ennek a testületnek, illetve hogyan és ki választja ki őket? – Ebben a kérdésben a lényeges döntés az, hogy mit bízunk rájuk. NE uralkodjunk természetes folyamatokon!
- Amennyiben reprezentatív fórumoknak tekintjük ezeket a megoldásokat, folyamatosan gondolkodjunk a segítő eszközökön (tanácsadás, képzés, tudástranszfer, segítés), és gondoskodjunk azok biztosításáról.
- A fórumok megléte, megszervezése és működése – bármekkora is a feladat – nem helyettesítheti a fiatalok agóráit. – Törekedjünk ilyen agórák fizikai létrehozására, működtetésére (az interneten, közösségi terekben).

A települési ifjúsági munkának, az ifjúsági ügyek kezelésének – meglepő módon – nagyon széles bázisú szövetségi rendszere alakulhat ki. A kérdés az, hogy tudjuk-e azonosítani a szövetségeseket, kapcsolatba tudunk-e lépni velük, képesek vagyunk-e arra, hogy energiáikat közös célok megfogalmazása és megvalósítása érdekében alkalmazzuk?

A települési önkormányzat olyan entitás, amely nagy szabadsággal és saját hatáskörében dönthet az ezekre a kérdésekre adott válaszokról. Akkor tud jó válaszokat adni, ha:

- „ifjúságbarát önkormányzat"
- ha reális ifjúságképpel rendelkezik, és tudatos, szisztematikus munkát végez, „befektet" az ifjúsági ügyek kezelésébe,
- fontosnak tartja a fiatalok részvételét,
- nyitott az együttműködésekre.

Egy településen mindig sokkal többen tartják fontosnak, hogy „foglalkozzunk a fiatalokkal", mint azt gondolnánk.

A meghatározó felnőttek és a hivatásos és önkéntes ifjúságsegítők, a különböző intézmények – önkormányzat által foglalkoztatott – vezetői és munkatársai (iskolák pedagógusai, család- és gyermekjóléti szolgálatok vezetői és munkatársai, kulturá-

lis-közösségi-közművelődési intézmények vezetői és munkatársai, a helyi munkaerőpiaci szolgáltató intézmény vagy az egészségügyben dolgozók) nagyon sokat tudnak a fiatalokról, és sokféleképpen látják őket. Rendszeres megkérdezésük, javaslataik, véleményük mérlegelése nagyon sok árnyalattal gazdagíthatja az ifjúságképünket és a fiatalok érdekében tervezett és végrehajtott cselekvéseinket.

Mindebben a helyi nyilvánosság eszközei sokat segíthetnek. A helyi rádiók és televíziók, a helyi írott sajtó fontos hírforrások, és rendkívül fontos kapcsolatteremtő eszközök. A települési önkormányzatok jelentős részben birtokolnak (felügyelnek, irányítanak) ilyen média-kommunikációs eszközöket.

A civil társadalom a helyi–települési ifjúsági munka elsődleges szövetségese. Intézményei és együttműködései naprakészek a fiatalok dolgairól. A települési önkormányzat civil társadalommal kapcsolatos politikájának része kell legyen az, hogy a civil társadalommal kötött szövetségeket, fenntartott kapcsolatokat a fiatalok érdekében és értük, illetve velük kamatoztathassa.

A fiatalok a település jövőjének legfontosabb erőforrását jelentik. Az, hogy hogyan készülnek fel erre a nagy felelősséget jelentő feladatra, múlik a települési önkormányzaton is. A tanulás, az óvás, a megelőzés terén az önkormányzatnak számos olyan kötelező feladatot kell ellátnia, amelyek mind ebbe az irányba mutatnak. Nincsen akadálya annak, hogy ezeket a feladatokat az önkormányzat egy ifjúsági koncepció alapján szervezze meg.

4.10. AZ „IFJÚSÁGBARÁT" TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZAT

E gondolatmenet alapja az, hogy a települési önkormányzat nem más, mint az a testület, amely az ott élők felhatalmazásával „önállóan és demokratikusan intézi a helyi érdekű közügyeket". Bízunk abban, hogy az ifjúságbarát településen az ifjúságbarát települési önkormányzat a legfontosabb olyan erőforrás, amely a döntései által fenntartható körülményeket és feltételeket teremt, amelynek döntései hatással vannak a településen élő társadalmi csoportok mindegyikére, amely képes eszközeivel hosszabb távon szemléleteket, megközelítéseket és nézőpontokat formálni, és ehhez a rendelkezésére álló eszközöket és erőforrásokat tudatosan, tervezetten alkalmazza.

Az ifjúságbarát települési önkormányzat felismeri a település szükségleteit, és ezért fontosnak tartja azt, hogy ne kampányokban, hanem rendszeresen, visszatérően, állandóan és tudatosan foglalkozzon a településen élő fiatalokkal:

- Rendelkezik ifjúsági ügyekre vonatkozó tervvel (ifjúságpolitikai koncepcióval, ifjúsági feladattervvel, cselekvési tervvel)
  - ezt a koncepciót a településen élő fiatalok helyzetéről készített objektív ifjúságképre építi, ugyanakkor

- a koncepció elkészítésének egész folyamatában épít és számít a fiatalok véleményére, és megszervezi, hogy az beépüljön a koncepcióba,
- a koncepcióban foglaltak végrehajtásáról közgyűlési határozattal döntést hoz, és biztosítja a végrehajtáshoz szükséges személyzeti, szervezeti, költségvetési és infrastrukturális feltételeket,
- a koncepcióban foglaltak teljesülését rendszeresen és a fiatalok közreműködésével felülvizsgálja.

• Hivatalszervezetében van ifjúsági ügyek intézésével és szervezésével munkaköri előírásban megbízott köztisztviselő vagy köztisztviselők csoportja/és testületi döntései során van az ifjúsági ügyeket képviselő külön-megbízottja vagy megbízottak csoportja (tanácsnok vagy bizottság)
  - speciális feladatkörrel felruházott köztisztviselő, akinek mandátuma és ideje van egyeztetésekre, döntés-előkészítésre, rendezvények előkészítésére és szervezésére, az önkormányzat hivatalszervezetének képviseletére az ifjúsági ügyek vonatkozásában,
  - szakbizottság vagy tanácsnok, „akinek" mandátuma van az ifjúsági kérdések önálló megjelenítésére, a kezdeményezésre, „aki" részt vesz a döntéshozatal menetében, és „aki" az önkormányzatot képviseli az ifjúsági ügyekkel összefüggő külső kapcsolatokban,
  - olyan pénzügyi forrás, amely a fiataloktól érkező kezdeményezésekre nyitott, azokat támogatja, és amely felhasználásában a fiatalok képviselői egyenrangú résztvevők.
• Folyamatosan együttműködik a fiatalok szószólóival, véleményező és tanácsadó testületként Ifjúsági Tanács vagy Ifjúsági Önkormányzat vagy „Jövőműhely" folyamatos működéséről gondoskodik, biztosítja a működés feltételeit és a testületi vélemények figyelembevételét a döntéshozatali eljárásban.
• Egyéb (pl. infrastrukturális) támogatásban részesíti az ifjúsági kezdeményezéseket.
• Az általa fenntartott intézményekben – ahol az indokolt – gondoskodik az ifjúsági képviseletek véleményének figyelembevételéről.

Az ifjúságbarát települési önkormányzat figyelembe veszi a település jövőjét érintő legfontosabb kérdéseket, és azok eldöntésekor a fiatalok véleményét és hozzájárulását kéri. Figyelembe veszi továbbá azt, hogy a településen élő, a településért elkötelezett lakosság nélkül fejlesztések nem lehetségesek, valamint tudatában van, hogy ezért elemi érdeke fűződik ahhoz, hogy a településen felnövő fiatalok közül minél többen maradjanak „otthon". Az ifjúságbarát települési önkormányzat a jövőtervezés legfontosabb tényezőinek azokat a fiatalokat tekinti, akik számára fontos érték, hogy otthonuk, szülőhelyük élőhelyükként funkcionálhasson.

A fiatalok bevonása a települési önkormányzat által készített jövőtervek megalkotásába ezért és ezekkel az indokokkal nagyon fontos kérdés. A részvételük nem egy eseményhez kapcsolódó kampány, vagy rövid idejű akció, hanem folyamat, amelyet gondosan kell terveznünk, szerveznünk, irányítanunk és értékelnünk.

WEB – EHHEZ A FEJEZETHEZ

• *Kulcsszavak:*

önkormányzat * települési önkormányzat * önkormányzatiság * 1000 év törvényei * polgármester * jegyző * képviselő-testület * választás * állampolgári jogok * hivatal * köztisztviselő+kötelességei * munkakör * munkaköri leírás * képviselő+kötelességei * képviselet * közigazgatás * helyi közigazgatás * igazgatás * helyi rendelet * állampolgári gyűlés * közmeghallgatás * ifjúsági tanács * gyermek- és ifjúsági önkormányzat * diákpolgármester * ifjúsági polgármester * diákönkormányzat * hallgatói önkormányzat * referens * referatúra * ifjúsági referens * ifjúsági bizottság * ifjúságbarát önkormányzat * költségvetési tervezés * bevonás * részvétel * lakossági információ * tájékoztatás * helyi média * közösségi rádió * közösségi média *

• *Illusztrációk:*

– „Fedelet a fejünk fölé!" (Esetjáték)
– Európai Karta: a Fiatalok részvétele a helyi és regionális önkormányzatok életében (European Charter on Participation of Young People in the life of Local and Regional Authorities) (CLREA, 2003)
– „Igaz vagy hamis?" a Fiatalok Részvételéről szóló Európai Karta feldolgozásához
– Az önkormányzat, település, ifjúsági munka. Bp. 1996.
– Ifjúsági referensek. Egy helyzetkép (szerk.: Kátai Gábor, Bp., 2006.)
– Európai Karta a Demokratikus és Erőszakmentes Iskoláról. Strasbourg, 2004. július 16.
– Kecskemét Megyei Jogú Város Ifjúsági Koncepciója
– Tanulói drogprevenciós kutatás Kaposvárott, 2005. (a Kábítószerügyi Egyeztető Fórum /KEF/ megrendelésére, ECHO Survey)
– A győri ifjúság véleménye a városról és önmagukról. Győr, 2005.
– Győr Városi Gyermek és Ifjúsági Érdekegyeztető Fórum ügyrendje
– A Vasi Gyermek és Ifjúsági Fórum (VAGYINFÓ) működésének alapszabályzata
– A Baranyai Gyermek és Ifjúsági Érdekegyeztető Fórum ügyrendje
– Regionális ifjúsági helyzetelemzés. Dél-dunántúli Régió. 2005
– Ifjúsági referens munkaköri leírása. Iratminta
– Webográfia

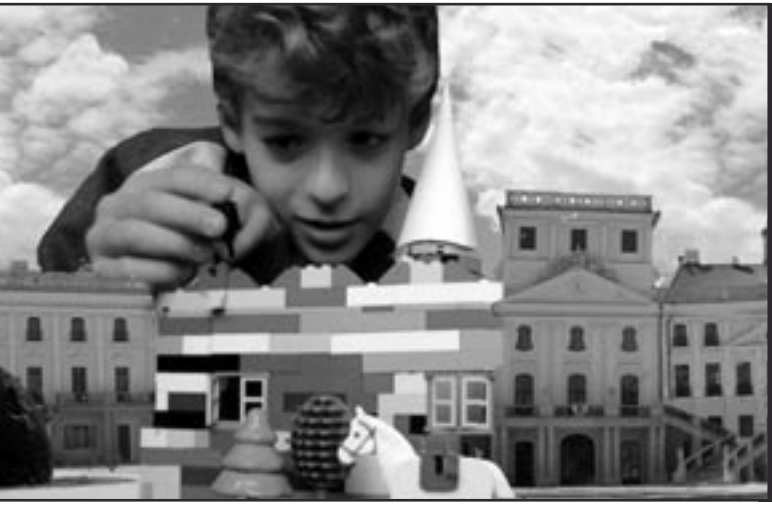

5. fejezet: A fiatalok részvétele a helyi társadalomban, és az önkormányzatok életében

Ebben a fejezetben...

kezdésképpen elmondunk néhány dolgot arról, hogy mit is jelent a részvétel. Arra kívánunk utalni, hogy nézetünk szerint a részvétel minősége tesz egy települést polisszá, és ezt a kifejezést itt egy kiegyensúlyozottan működő helyi társadalom mértékegységeként használjuk. Azt szeretnénk sugallni, hogy ebben a soha meg nem álló, mindig változó folyamatban számíthatunk a fiatalokra, mint a változtatások erőforrásaira. Elmondunk egy véleményt a fiatalok részvételéről. Gondolkodásra hívjuk az Olvasót. Néhány példa bemutatásával szeretnénk bátorítani az olvasottak továbbgondolására és a cselekvésre, hiszen ez a fejezet a helyi cselekvésről szól.

5.1. A RÉSZVÉTEL: JOG ÉS LEHETŐSÉG

„Nos, azt hiszem, hogy a felnőttek előítélettel viseltetnek irántunk... A legtöbbjük azt gondolja, hogy 'mit is akarnak ezek a kölykök? Mindent megváltoztatni! De hát az sehová sem vezet!..."

(Maria, osztrák, 18 éves)

A részvétel többértelmű fogalom, számos elmélet foglalkozik a tartalmával. A részvétel sokféle és sokszínű *társadalmi gyakorlat. A részvétel az ifjúság munka számára a különböző részvételre vonatkozó elméletek gyakorlati alkalmazása és a részvételhez (vagyis az aktív és felelős cselekvéshez) szükséges képességek és készségek megszerzésére irányuló saját tanulási folyamat támogatása, segítése.*

Az ifjúsági munkában a részvétel tehát a tanulási folyamatnak és eredményének az összefoglalása, a tanulás útjának a tervezése, támogatása és a folyamat értékelése. Az, hogy mit is tekintünk a részvétel eredményének, mindig a helyzettől, az elérendő céltól, a résztvevők késztetéseitől változhat. Ennek a meghatározásához a folyamatok értékelésére van szükségünk. Ki, mit, mikor, kivel, hogyan értékel? – Ezek olyan kérdések, amelyeket meg kell tudnunk válaszolni ahhoz, hogy a részvétel minőségének mérését is értékelési célnak tekinthessük. Ez pedig nagyon fontos annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy „több" vagy „kevesebb" a részvétel, amelyhez egyéként is nagyon nehéz statisztikai mutatókat találni, illetve indikátorokat képezni. (Mit vizsgálunk itt? A résztvevők számát? Azt, hogy hogyan érezték magukat? Azt, hogy hogyan vettek részt a dologban, folyamatban és, hogy ebből a részvételből mit tanultak?) A részvétel minőségének és intenzitásának a mérése az ifjúsági munkában jelentős kihívás! A részvétel mennyiségi adatai ezekre a kérdésekre nem adnak elégséges választ.

A részvétel az európai ifjúsági munkában egy sokoldalú megközelítésből értelmezett KULCSfogalom. Nincsen olyan európai ifjúságpolitikai dokumentum, amely ne foglalkozna a részvétellel, mint kitüntetett fogalommal és mint fontos, támogatandó gyakorlattal[80], illetve mint az ifjúsági munka céljával. Ezek a megközelítések az európai demokrácia–fogalomból, a demokrácia kiépült intézményeinek működéséből és az ezen intézmények elfogadásából, valamint a természetes emberi szükségletekből és késztetésekből állnak össze. A kulcsfogalomként való értelmezés összefügg az ifjúsági munka küldetésével, amelyet gyakran ekképp foglalunk össze: *„segítse a fiatalokat abban, hogy aktív és önmagukért, valamint társadalmi és természeti környezetükért felelős felnőtté válhassanak"* (erről a **3. fejezetben** rész-

80 *Az Európai Ifjúsági Miniszterek Konferenciáját először 1985-ben szervezte meg az Európa Tanács, és ez volt az első olyan nemzetközi esemény, amelyen a részt vevő kormányok képviselői kizárólag a fiatalokkal kapcsolatos kérdésekre koncentráltak. Az összejövetel témája a fiatalok részvétele volt. Ezt a találkozót még sok politikai (vagyis feltétel–teremtő) találkozó követte az európai szervezetek szervezésében, és a fiatalok részvételéről folytatott viták intenzitása és extenzitása semmit sem változott azóta. „Song remains the same" (A dal ugyanaz maradt ...Led Zeppelin) – mondhatnánk. A fiatalok részvételével kapcsolatos politikai, szociológiai, szakmai indíttatású és különböző intenzitású viták azóta is visszatérően jellemzik az ifjúságpolitikai találkozókat, miközben átléptünk a XXI. századba.*

letesebben beszéltünk). Az aktív és a felelős magatartás kialakítása, az attitűd elsajátítása a részvételen nyugszik. Részvételt az aktív részvétel segítségével lehet tanulni. A részvétel tanulása tehát a formális tanulás módszertanával egyáltalán nem vagy csak nagyon kis mértékben közelíthető meg. Az ifjúsági munka minden munkaformájában számol a részvétellel, kereteket, feltételeket, lehetőségeket teremt a részvételhez annak érdekében, hogy gyakorlásával segítse a fiatalokat a részvétel fontosságának felismerésében és lehetőségeinek elsajátításában. Az ifjúságsegítő abban bízik, hogy a fiatalok részvétele olyan késztetéseket alakít ki bennük, hogy azokat felnőttként sem fogják „elfelejteni". A részvétel tanulásában a nem-formális tanulási módszerek kerülnek előtérbe. A pozitív tanulási légkör kialakítása, a „tanulás miliőjének" megteremtése nagyon fontossá válik. A tanulási folyamatban szerzett pozitív élményeknek nagyon jelentős szerepe van abban, hogy a részvételhez pozitív érzések kötődjenek.

A fiatalok helyi társadalmi életben való részvételének segítése, támogatása és erre való motiválásuk, a fiatalokkal közvetlenül foglalkozó számára a kihívások művészete. A részvétel az európai demokráciák hagyományait követő parlamenti demokráciák és társadalmi modellek kulcskérdése. A részvétel nem–demokratikus, autokratikus és elnyomó társadalmakban egyszerűen nem létező szempont! Az európai demokráciák (vagyis az európai népképviseletek) aktív politikai részvételre épülnek. A részvétel mélységének, minőségének értelmezése a politikai művészetek kategóriája, stratégiai és taktikai kérdés a képviseleti demokrácia fontos tényezőiként működő politikai pártok számára is. A politikai pártok számára az igazi kihívás a részvétel gyakorlati alkalmainak megszervezésében található. A politikai pártok gyakran veszélyes vizekre evezhetnek a részvétel alkalmainak megszervezésével, hiszen fő céljuk az, hogy a választásokon való részvételre mozgósítsanak annak érdekében, hogy „ők" kapják a lehető legtöbb szavazatot. Ennek érdekében sokszor olyan eszközöket is igénybe vesznek, amelyeket nem nevezhetünk tényleges részvételnek, hiszen sokszor „csak" dekorációként használják az embereket a választási gyűléseik kereteiként. A politikai életben való közvetlen részvétel azonban a részvételnek egy nagyon fontos formája a demokráciában, amelyet mindig tökéletesíteni szükséges.[81]

A civil társadalom számára a részvétel még ennél is többet jelent és még ennél is többet jelenthetne. Az, hogy egy civil szervezet hogyan képes intézményesíteni a részvétel alkalmait és az, hogy hogyan képes a politikai pártok részvétel-értelmezéseinek ellenállni, egy igazi küldetés. Az, hogy az egy településen élő polgárok hogyan vesznek részt a település életében, az, hogy a szülők hogyan vesznek részt az iskola életében, az, hogy az egyesületi tagok hogyan vesznek részt a választott egye-

81 *A választásokon való részvétel statisztikai adataiból kiolvashatjuk, hogy a választásra jogosultak vajon fontosnak, vagy mellékesnek tartják-e azt, hogy ki is képviseli őket azoknak a fontos döntéseknek a folyamatában, amelyeket az Országgyűlés vagy az Európai Parlament hoz meg. (Magyarországon népszavazást tartottak pl. az Európai Unióhoz való csatlakozásról, amelyen a választásra jogosult mintegy 8 millió polgárnak 45 %-a vett részt – vagyis 100 választópolgárból 45 nyilvánított véleményt ebben a nagyon fontos kérdésben.) A magyar választási rendszerről, a választások eredményeiről. l.: www.valasztas.hu*

sületük életében, az együttélés minőségét dönti el. Ezzel érünk el a nagyon tágan értelmezett *közéletben* való részvételhez, vagyis ahhoz, hogy hogyan és milyen módokon vesznek részt az emberek a közvetlen környezetük viszonyainak alakításában, az arról szóló nézetek és vélemények, valamint cselekvések formálásában. A politikai életben és a közéletben való részvétel átfedések mellett abban tér el egymástól, hogy míg a közéletben való részvétel a mindennapi élet nagyon sok területére terjed ki és magában foglal olyan fogalmakat, mint a jó közérzet, a közösséghez fűződő viszonyok és különböző társadalmi csoportokkal való együttélések, a mindennapi dolgok megoldásának lehetőségei, addig a politikai részvétel a pártok és a pártok által képviselt és egymással versengő felfogások közötti választás dolgaira irányul.

A modern európai társadalmakban a kormányzati–politikai tényezők és a civil társadalom egymásra utalt helyzetben vannak. Nem minden politikai erő ismeri fel ezt, és nem minden civil társadalmi szereplő van ezzel tisztában. Vagy együtt vagy egymás mellőzésével tisztázzák az egymásra való utaltságból következő teendőket. Ha együttműködnek, a részvétel kiteljesedhet, ha nem működnek együtt, a részvétel nem minőségi, alacsony fokú, széttöredezett lesz. A civil társadalom fontos feladata, hogy közvetítsen az eltérő nézetek között, hogy behatoljon a részvételt a politikai részvételre szűkítő értelmezések miatt keletkező üres helyekre–terekbe és aktivitásaival kitöltse azokat. Ezt azonban csakis egy *demokratikus* országban teheti meg. Diktatórikus viszonyok között a csakis a polgárok szabad választásaira bízott egyesülési jog gyakorlása praktikusan és egyszerűen tiltott és üldözendő, büntetendő cselekedet. Diktatórikus viszonyok között a részvétel csak dekorációt jelent a tényleges hatalmat gyakorló politikai csoportok cselekedeteihez, hiszen a diktatórikus, autokratikus politikák is használják és alkalmazzák a részvétel szavait.

A részvétel fontossága – mint oly sok más megközelítés az európai kultúrkörben – történeti és történelmi „termék", egy, a történelmi események és folyamatok által alakított felfogás. Nagyon fontos emberi tapasztalatokra épül, amelyeket ezek összefoglalására érzékeny személyiségek építettek tovább, elemezve a folyamatokat és tanulva–tapasztalva azokból, építve azokat. A részvétel elméleti kérdései és tényleges gyakorlata egymással kölcsönhatásban van. Az elmélet a gyakorlatot megváltoztató erővel, a gyakorlat az elméleti fejtegetéseket szűkítő erővel van jelen. A részvételről ma másként gondolkodunk, mint gondolkodtunk „róla" a '90-es évek elején, a magyar demokrácia alapintézményeinek kiépítésekor.

Tekintsük át a részvétel különböző értelmezéseit. A meghatározó felfogás szerint egyszerűbben szólva: a részvétel nem más, mint a döntésekben és választási lehetőségek kialakításában (döntés-előkészítésben) érintettek részvétele a rájuk vonatkozó döntések előkészítésének és meghozatalának folyamatában. Ez egyébiránt a politikai részvétellel kapcsolatos felfogásokból ered. Ezek a döntések, ezek a folyamatok lehetnek nagyobb és kisebb léptékűek. Érinthetik egy ország, egy térség, egy település vagy egy településnek egy jól körülhatárolható részén egy időben

és egy helyen élők jelenét és jövőjét. Vonatkozhatnak egy konkrét terv végrehajtásával, a területen élők életét befolyásoló beruházással vagy egy hosszabb távú elképzeléssel kapcsolatos döntésről szóló folyamatban való részvételre. A folyamat lényege az, hogy a döntésre jogosultak és a döntés által érintettek találkoznak, kommunikálnak egymással a döntés folyamatában. Ennek a közéleti részvételnek a választás, a választásra jogosultság, a népképviselet a kulcsfogalmai.

Ennek a típusú részvételnek a reprezentativitás (kiválasztottság), a határidő eredményhez való kapcsolása fontos jellemzője. A részvétel intenzitása azon múlik, hogy a felek hogyan tudnak megállapodni a képviseletben (kik is az egyeztetés résztvevői?) és abban, hogy mit tekintenek eredménynek. Az ilyen típusú „döntésekben való részvételnek" fontos jellegzetessége az, hogy a folyamat résztvevői kiválasztottak, és a folyamat térben és időben behatárolt, eredményhez kötött. Ennek a szabályait a felek sok esetben előre rögzítik, és e szabályok rögzítésének folyamata gyakran éppen olyan fontosságú esemény (ha nem jelentősebb), mint a később, a rögzített szabályok által szabályozott „egyeztetések", megállapodások eredménye. Az ilyen típusú részvétel sokszor a szervezeti képviseleten, a szervezetek képviseletében megjelenő személyek erején, a képviseleti szabályokon, ügyrendeken nyugszik. Az „érdekegyeztető tanácsok" munkáját gyakorta a mandátumok vizsgálata, a mandátumok vizsgálatát megelőzően a részvételre vonatkozó szabályok kidolgozása előzi meg, amelyek arra irányulnak, hogy az előre meghatározott játékszabályok szerint eldönthető legyen, ki a „legitim" és ki a „legális" képviselő. Ezeknek az eljárásoknak sok esetben az a veszélye, hogy bürokratizálják a folyamatot, és a szabályok kisajátításával megnő a manipuláció, az egyoldalú befolyásolás veszélye. Az ilyen „érdekegyeztető tanácsok" sokszor lehetőséget teremtenek arra, hogy erős személyiségek területeket és szerepeket hódítsanak el, egészségtelen rivalizálást teremthet pozíciókért, dominánssá tehet felfogásokat.

> *Az Európa Tanács jelenleg az egyetlen olyan nemzetközi szervezet, amely az ifjúsági munkájában az ún. co-management (tulajdonképpen: összehangolt döntéshozatal) a gyakorlatában is képviseli. Ez azt jelenti, hogy az ET Ifjúsági és Sport Igazgatósága mellett kormányzó tanács (ún. Irányító Testület, CDEJ) működik, amely tagjainak 50%-át az ifjúsági szervezetek képviselői, 50%-át pedig a kormányok képviselői alkotják. Ez a Testület dönt az Igazgatóság rendelkezésére álló költségvetés felhasználásáról, a programokról, az éves prioritásokról. Ahhoz, hogy a döntés eredményes legyen, a két „oldalnak" együtt kell működnie egymással.*

A modern demokráciákban a legális és a legitim fogalma úgy esik egybe, mint egy távcső vertikális és horizontális osztásai mentén kiélesített kép: a legális az, amely az előzetesen meghatározott szabályoknak megfelel (horizontális osztás), míg a legitim az, amely a szabályokon túli elvárásoknak is, és amelyek lehetnek erkölcsi, magatartásbéli, együttélési szabályok is (távcsövünk vertikális osztásai). Tökéletes, éles képet csak akkor kaphatunk, ha a két „osztás" egybeesik. Nem minden legi-

tim tehát, ami legális. Lehet valami teljesen legális akkor, ha mindenben megfelel a szabályoknak és tökéletesen illegitim (vagyis nem legitim), ha egyéb szabályoknak nem felel meg. Egy demokráciában, egy jogállamban nem lehet eltekinteni a szabályoktól, de nem lehet figyelmen kívül hagyni azokat az egyéb elvárásokat sem, amelyek az emberek természetes együttélési ösztöneiből fakadnak. A „legális és legitim" a fogalmak olyan természetes összekapcsolása, amelyre igényt tartunk egy modern társadalomban. Az a politikai erő tud tartósan fennmaradni egy országban, amely legalábbis törekszik a legális és a legitim fogalmak gyakorlatra váltásában az egyensúly kialakítására.

De hogyan is állunk a fiatalok részvételével? Hogyan állunk a *közéleti* és hogyan a *politikai* részvételükkel? Gyakran halljuk azt a vélekedést, hogy a fiatalok – mivel többségük még nem szavazópolgár – nem tudják megfelelően érvényesíteni a véleményüket, ezért ennek megfogalmazása érdekében *segítségre, támogatásra, formákra, fórumokra* és – tegyük hozzá – a fórumok működtetésében szabályokra van szükségük. De: hogyan alkotjuk meg ezeket a szabályokat? Velük – vagy – nélkülük?

A fiatalok politikai részvételével kapcsolatos leggyakrabban hangoztatott vélemény az, hogy a „politikai társadalom ugyan tisztában van azzal, hogy a fiatalok nagyon fontos társadalmi csoportot alkotnak, de sajátos szükségleteiket és igényeiket csak nagyon ritkán veszi figyelembe, hiszen a fiatalok többsége még nem választó, szavazataikkal a választási küzdelemben nem számolhatunk – a politikai társadalom pedig a politikai ciklusoknak megfelelően alakítja ki prioritásait, és ezért olyan társadalmi csoportokat kíván megnyerni, akik szavazataikkal eldönthetik a választások eredményét..." Ebből a felfogásból következnek a fiatalok részvételével kapcsolatos sajátos torzulások, amikor különböző fórumokon, ifjúsági- vagy diáktanácsok tartósabb formáiban ugyan megjelennek a fiatalok és el is mondhatják ott a véleményüket, amelyek tartalmával azonban csak nagyon ritkán foglalkoznak, és amelyeknek csak nagyon ritkán van következménye. A politikai társadalom képviselői szívesen tekintik ezeket a részvétel alkalmainak és lehetőségeinek, miközben ezek valójában nem részvételi formák, mert csak nagyon ritkán járnak együtt a pozitív élményekkel.

Talán érdemes azon is elgondolkodni, hogy az „elöregedő társadalmak" (angolul: „ageing societes") európai jelenségei mellett mit is jelent a fentiekben idézett felfogás, mi a következménye? Az, hogy a jövőt befolyásoló nagy kérdésekről, mint pl. a szociális ellátás vagy a nyugdíjellátás rendszere, a társadalmi szolidaritást kifejező adórendszer dolgai a társadalom több, mint harmadát alkotó 60 évesnél idősebb választók döntenek? Azok, akik társadalmi státuszuknál fogva már általában nem járulnak hozzá a közteherviseléshez? Miközben a fenntartott rendszerek költségeit az aktív, adófizető polgároknak kell viselniük, és hosszabb időtávon a fiatal generációknak kell megoldaniuk a rendszerek deficitjével kapcsolatos problémákat. Ezek olyan kényes társadalmi és politikai kérdések, amelyeket ifjúságpolitikai nézőpontokból is szükséges lenne áttekinteni. Ezzel az igénnyel szemben azonban

azt tapasztalhatjuk, hogy a fiatalok szinte semmit sem tudnak ezekről az összefüggésekről, kevés információval rendelkeznek arról, hogy az ún. „jóléti" kiadások fedezetét miből és hogyan teremtik elő. „Ez nem a fiatalok dolga" – halljuk gyakran. A fiatalok általában kevés olyan információ birtokában vannak, amelyek aktív társadalmi szerepvállalásukat segíthetnék. Ráadásul ilyen alkalmakkor sokszor a felnőttek olyan szakértői nyelvet használnak, amelyet a fiatalok nem értenek, és olyan fogalmakkal szembesülnek, amelyekről még az iskolában sem tanultak eddig.

„Részvétel: fontosabb tendenciák

- *A fiatalok alapvetően nagyon pozitív véleménnyel vannak a demokráciáról, mint kormányzási alapelvről akkor is, ha egyébként nagyon kritikus véleményük van az intézményekről.*
- *A fiatalok kifejezik a távolságukat a politikai intézményektől, csökken a részvételük a választásokon, de ez a csökkenés nem egyenletes, a fiatalok a jelentősebb politikai krízisek alkalmával aktívabbak.*
- *A fiatalok részvétele a politikai pártokban nagyon alacsony értéket mutat és egy kicsit magasabb a szakszervezetekben, különösen az észak-nyugati és kelet-európai térségben.*
- *A politikai tiltakozásokban való részvétel sokkal magasabb, mint a politikai intézményekben, a különböző célú társadalmi mozgalmakban való részvétel sokkal látványosabb Nyugat-Európában, mint a kelet- és közép-kelet-európai országokban.*
- *A civil részvétel és a bevonódás a civil szervezetek és mozgalmak munkájába nagyobb támogatást élvez a fiatalok körében, még akkor is, ha a bevonódás szempontjából nagyon nagy különbségek vannak Európában Észak, Nyugat, Dél és Kelet között. A nem-formális civil közösségekben való részvételi hajlandóság szintén nő, de ezek minősége eltérő a különböző európai térségekben.*
- *A fiatalok mind az európai integráció, mind a nemzeti identitás támogatói. A kelet-európai országokban a fiatalok sokkal idealistábbak, az EU „régi" tagországaiban sokkal pragmatikusabbak, elsősorban a mobilitási és munkába lépéssel kapcsolatos esélyeket tartják értéknek.*
- *Az országok többségében jelentős számú fiatal vall kirekesztő, intoleráns nézeteket, miközben a becsült többség nyitott és pozitív beállítódással fogadja a kulturális, etnika és szociális különbözőségeket Európában."*[82]

A politikai részvétel minőségének, intenzitásának mérésére kidolgozott indikátorok alapvetően mennyiségiek (kvantitatív vizsgálatok). Mérik azt, hogy hányan vesznek részt az európai, az országos, a helyi és regionális szavazásokon, számolnak a polgárok önkéntesen alakított szervezeteivel (egyesületek száma, generációs egyesületek száma).

82 *L.: Exploring youth mosaic. The social situation of young people in Europe. Lynne Chisholm, Siyka Kovacheva, Council of Europe, 2002, 56. o. (Az ifjúsági mozaik felfedezése. A fiatalok társadalmi helyzete Európában, ford.: a szerk.)*

„A fiatalok politikai életben való részvétele nagyon fontos, hiszen a fiatalokat mind a kormányzati, mind a helyi vagy regionális önkormányzatok által hozott döntések érintik. Az olyan politika-területek, mint a lakhatás, a környezetvédelem, a közlekedés és az oktatás a lehető legközvetlenebb hatással vannak a fiatalok életére, éppen úgy, mint a felnőttek életére.

A jelenlegi környezet legalább annyira hat a fiatalokra, mint a jövőbeni környezet. A fiatalok bevonása a mindennapjaikat befolyásoló döntésekbe teremti meg annak a lehetőségét, hogy a fiatalok befolyásolhassák azokat a dolgokat, amelyek a környezetükben történnek.

Egy lépés a fiatalok közéleti részvételéhez
Míg korábban gyakran hagyták figyelmen kívül vagy mellőzték a fiatalok véleményét, hiszen nincsen közvetlenül hatásuk a választási eredményekre, addig manapság azt tapasztaljuk, hogy a működő demokráciákban betöltött fontos szerepeiket egyre inkább felismerik. Az AER (Assembly of European Regions, az Európai Régiók Tanácsa) tovább kíván munkálkodni a fiatalok részvételének erősítéséért, bízva abban, hogy mind a nemzeti kormányok, mind a nemzetközi szervezetek törekszenek arra, hogy erősítsék a fiatalok részvételét a politikai döntéshozatali folyamatokban. Úgy tűnik, hogy a kormányok egyre inkább felismerik azt, hogy a fiatalokra fontos szerepek várnak. Nem csupán azért, mert első kézből rendelkeznek információkkal arról, hogy hogyan is működnek a különböző politikák, hanem azért is, mert nagyon gyakran eredeti megoldásokat tudnak ajánlani a különböző problémák megoldásához, feltéve, ha meghallgatják őket.
... az AER egy egyedülálló fóruma a kelet- és nyugat-európai fiataloknak ahhoz, hogy összehasonlítsák tapasztalataikat és kicseréljék véleményüket ..."[83]

A fiatalok politikai – a magyar szóhasználatban inkább a közéleti – részvételével kapcsolatos felfogások és gyakorlatok nagyon nagy szórást mutatnak tehát. Van, aki úgy gondolja, hogy ennek a mérésére a legjobb eszköz azoknak a statisztikai mutatóknak az elemzése, amelyek a formális részvétellel kapcsolatos alkalmakat rögzítik: választások, tagság a szervezetekben, mozgalmi aktivitások, önkéntesség. Mások azt gondolják, hogy ezek a számok valójában nem mutatják meg az aktivitásoknak azt a szivárványszínű gazdagságát, amelyek a fiatalok sokoldalú, sokféle, szerteágazó részvételét jellemzik.

Mi az a közélet? Valószínűleg ennek a fogalomnak a gyakorlatban való változékonysága okozza bizonytalanságainkat. Hogyan veszünk részt a családunk dolgaiban? Gyermekként – akik addig maradnak gyermekek, míg csak a szüleik élnek. Fiatalként, akik lázadnak a családi kötelékek fojtogató szorítása ellen. Diákként, akik eltűrik a „jó" és a „rossz" tanárokat és közömbösen mennek el az iskolai faliúj-

83 *l.: www.a-e-r.org (Assembly of European Regions, az Európai Régiók Tanácsa honlapján)*

ságok előtt és semmire sem tartják a diákönkormányzatokat, amelyek pedig azok számára, akik részt vesznek a DÖK-ös folyamatokban életre meghatározó élmény. Hol vannak a XXI. század „agórái", amelyekben benne van az a kétezer éves tapasztalat, hogy „hallasd a hangod", és amelyet az elektronikus kommunikáció eszközeinek zaja vesz körül?

Mi is a közélet az internet korában? Vajon mi, felnőttek, akik valóságos, tapintható és szagos közösségekben nőttünk fel, elítélhetjük-e a fiatalokat azért, hogy virtuális, szagtalan és tapinthatatlan közösségekhez csatlakoznak? Vannak-e fogalmaink az új dolgok leírására?

Mit jelent a részvétel a XXI. századi körülmények között? Tudjuk már azt, hogy nagy szakadékok nagyon gyorsan nyílnak ebben a században. Ez egy új jelenség. A tényleges vagy a virtuális részvételi lehetőségektől helyzetüknél fogva sokan maradnak távol. A szegénység új fogalmakkal gazdagodott. Míg a világ egyik fele arról beszél, hogy „kommunikálok, tehát vagyok" (internet, mobiltelefonia), addig a másik fele a századokon keresztül megszokott és az élethez elengedhetetlen feltételek megteremtéséért és megszerzéséért küzd (élelem, lakás, ruha). Sokszor éppen a részvétel válik az ebből a helyzetből való kitörés, lehetőség mozgatórugójává.

A részvétel, az ifjúsági munka számára MINDENKI részvétele. Az egy iskolába járó és sokféle, az egy településen élő és nagyon is sokféle élethelyzetben lévő fiatal számára egyaránt azt a reményt kell nyújtania, hogy a részvétel segítségével Ő valóban a befoglaló Társadalom teljes értékű, azonos jogokkal rendelkező, felelős életet élni képes Polgára.

Ezért különös felelősség terhel minden, fiatalokkal közvetlenül vagy közvetett, illetve áttételes módon foglalkozó embert azért, hogy a szociális, kulturális vagy gazdasági hátrányokkal, vagy települési hátrányokkal küszködő fiatalok teljes jogú részvételét biztosítsa, hogy a részvételüket segítse. Tisztában kell lennünk azzal, hogy ez nem egyszerű és nem könnyű feladat. Morális elkötelezettséget, hitet, akaratot és kitartást, szakmai elkötelezettségeket kíván meg tőlünk. Folyamatokat kell terveznünk, ezek végigviteléhez forrásokat kell felkutatnunk, nyitottnak és a változásokhoz alkalmazkodónak kell lennünk, valamint tanulnunk kell eredményeinkből és kudarcainkból.

Egy gazdag, sokszínű társadalom vesz körül bennünket. Látjuk azokat a helyzeteket, amelyeket sokan nagyon könnyedén megoldanak. Hozzáférnek azokhoz a kulturális értékekhez, tudáshoz, információhoz és javakhoz, amelyek egy modern európai társadalomban körülöttünk vannak, amelyeket a történelem során felhalmoztunk. De látunk olyan fiatalokat is, akiknek ez nehézséget vagy megoldhatatlan problémákat okoz. Egy modern, demokratikus társadalomban mindenki részvétele alapvető hozzájárulás ahhoz, hogy a társadalom kiegyensúlyozottan működhessen. A kirekesztettek társadalma nem tud hozzájárulni a fejlődéshez,

nem tud „hozzászólni" a kiegyensúlyozott társadalmi viszonyokhoz. Éppen ellenkezőleg: visszahúzza, és ezáltal megváltoztatja a többiek törekvéseit.

A társadalmi részvétel tétje nem más, mint az, hogy nyugodt, kiegyensúlyozott életkörülmények között, sem testi épségünket, sem javainkat nem veszélyeztető helyzetben, békében élhessünk és beteljesíthessük sorsunk alapvetően rajtunk múló ígéreteit.

5.2. A RÉSZVÉTEL FELELŐSSÉG ÉS KÖTELEZETTSÉG

„világossá kell tennünk, hogy lehetőségeket és felelősségvállalást kell biztosítanunk már a korai életkorban is. Aki képes arra, hogy megalapítsa a saját számítógépes vállalkozását egy garázsban, annak lehet véleménye a képviselőtestületben, az, aki tökéletesen érti egy számítógépes program összetettségét, az taníthat matematikát és informatikai ismereteket is az iskolában, és a modern utcai sportokat űző fiatalok sokat mondhatnának egy városi környezet modern szervezési elveiről"

(Peter Lauritzen)

Sok felnőttől halljuk, hogy túl sokat beszélünk a fiatalok jogairól és elhanyagoljuk a kötelességeiket. Manapság az iskolai erőszakkal foglalkozó írások többsége azt említi fel, hogy a „tanárok eszköztelenek", és emiatt nem tudják megfékezni az egyre agresszívebb gyermekeket. „Túl sok jogot adunk a gyermekeknek és ugyanakkor megfosztjuk a tanárokat a fegyelmezés jogától" – mondják egyesek. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha azt ajánljuk ilyenkor, hogy vizsgáljuk meg egy kicsit részletesebben azokat az eseteket, amelyek miatt ilyen mondatokat mondunk! Vajon nem az áll-e az iskolai erőszak jelenségei mögött, hogy a gyermekek unatkoznak, a tanulási folyamat nem köti le a figyelmüket, hogy az iskola mint szociális laboratórium nem tudja betölteni a hivatását, mert ehhez nincsenek meg az eszközei? Ezzel a példával arra szeretnénk irányítani a figyelmet, hogy a részvétel egy olyan összetett kérdés, amellyel számos aspektusból foglalkozhatunk, és amelyet minden egyes helyzetben újra kell gondolkodnunk. A részvétel-központú megközelítés megmutatja nekünk azt, hogy feltétlenül csökkenti az erőszak-jelenségeket az, ha közünk van a környezetünkhöz és emiatt azt a magunkénak érezzük. Ha a gyermekek a tanulási folyamat résztvevői – és nem egyszerűen csak az információk befogadói –, akkor valószínűleg érdekeltté válnak abban, hogy az ezt a folyamatot megzavaró körülmények elhárításában maguk is közreműködjenek.„Az én emberi jogaimat sérti a te erőszakod, a tiédet pedig az enyém. Ennyi!" – mondták az *„Ifjúsági munka fiúkkal és fiatal férfiakkal mint a mindennapos erőszak megelőzésének eszköze"* című szeminárium[84]

84 *L.: www.books.google.com Youth work with boys and young men as a means to prevent violance in every day life by Gavan Titley*

résztvevői. Az emberi jogi megközelítés arra mutat rá, hogy az „én emberi jogaim ott érnek véget, ahol mások emberi jogai kezdődnek". Nem sérthetem meg senki emberi méltóságát, és jogom van arra, hogy mások se sértsék meg az enyémet. A méltóság tisztelete az erőszak elutasításának egyik fundamentális kérdése. Mi az az emberi méltóság? Hol tanulom?

> *Az Európa Tanács 2005-ben adta ki „A fiatalok és az erőszak megelőzése. Ifjúságpolitikai ajánlások" című dokumentumát (szerk. Gavan Titley, Budapesti Európai Ifjúsági Központ). Ez a dokumentum azt ajánlja, hogy „...a fiatalok szükségleteit, realitásait és közreműködését mindig figyelembe kell venni a politikai gyakorlatban és a különböző politikák kidolgozásának folyamatában. Az ajánlások úgy tekintenek a fiatalokra, mint akik itt és most partnerek, és nem csupán csak a 'jövő mérnökei'. ..." (9.o.)*

A fiatalok másképpen kezelik az időt, mint a felnőttek. Sokszor semmire sincsen idejük, és sokszor tengernyi idővel rendelkeznek. Az unatkozó, céltalanul „punnyadozó" fiatal éppen úgy ennek a jelenségnek a megjelenése, mint a mindig valamin ügyködő, buzgólkodó és a dolgokat, eseményeket habzsoló fiatal. A fiatalokkal való munkában tudjuk, hogy a fiataloknak gyors eredményekre, sikerekre és a sikerek általi bátorításra van szükségük. Éppen ezek az eredmények és sikerek motiválják őket arra, hogy bevonódjanak egy folyamatba, hogy részt vegyenek valamiben. Az ifjúsági munka ezért alkalmazza munkája fontos egységeként a fiatalok részvételével, bevonásával zajló projekteket. Az ifjúsági munka sokszor nem más, mint projektek sorozata.

A közösségi részvétel, a bevonódás a szociális szakma, a szegénység elleni küzdelem, a közösségfejlesztés, a pedagógia és az iskolai nevelés számára egyaránt fontos. A részvétel elméletei egyetértenek abban, hogy összetett, sokoldalú megközelítésre van szükségünk. A „részvétel létrája" sok szakma számára szolgál tanulságokkal.

> *„A részvétel, a bevonódás különböző szinten történhet. Sherry Arnstein (1969) nevéhez fűződik a „Ladder of Participation" (a részvétel létrája), mely a részvétel különböző szintjeit szemlélteti. A létra két alsó fokán hiányzik a valódi részvétel. Ez azt jelenti, hogy a közösség tagjainak – vagy ha szociális intézményre vonatkoztatjuk, akkor a szolgáltatást igénybevevőnek – nincs lehetősége a befolyásolásra, a változtatások kezdeményezésére. Az információ, konzultáció és a megbékélés szintjei a jelképesség fokozatai (managed participation). A befolyásolás lehetséges, de korlátozott mértékben, inkább csak látszat bevonásról van szó. A hatalom birtokosai kezdeményeznek, információt, véleményeket gyűjtenek. Politikai vagy egyéb motivációból azt a látszatot keltik, hogy együttműködnek a lakosokkal, érdekli őket az állampolgárok véleménye, javaslatai, ám valójában nem veszik figyelembe a visszajelzéseket, nem építik be a javaslatokat a tervezési folyamatba. A létra három legfelső foka jelképezi a közösségi hatalom fokozatait. Ezeken a szinteken nem csupán a befolyásolás,*

hanem az irányítás lehetősége is adott. A hatalom partnerként kezeli az állampolgárokat, valóban kíváncsi a véleményükre, a közösség tagjai részt vesznek a probléma meghatározásában és a döntéshozatali folyamatban. ...” [85]

5.3. A RÉSZVÉTEL GYAKORLATA – TANULJUNK A JÓ ÉS A ROSSZ PÉLDÁKBÓL!

„Az, aki játszik, csak az idejét vesztegeti. Az, aki nem játszik, már elvesztette.”

(ismeretlen)

„Az oktatás kilenc tizede bátorítás”

(Anatole France)

A részvétel többször és többféle módon kerül elénk, mintsem azt gondolnánk! Egy demokratikus iskolai légkör kialakítása, sőt a demokratikus iskola nem képzelhető el aktív, a tanulókat bevonó részvétel nélkül. Egy település élete teljesebb, nyugodtabb és kiegyensúlyozottabb akkor, ha az ott élők a magukénak érzik a környezetüket, és ennek az érzésnek a kialakítása az aktív részvételükre épül. Ez az aktív részvétel nem szorítkozhat csupán arra, hogy négy évenként részt vesznek a választásokon, vagy egyszer-egyszer közmeghallgatásra mennek el. Egy részvételre épülő projekt jobb eredményekkel kecsegtet, és a projekt eredményeinek fenntarthatósága is sokkal jobban biztosítható, mint azé, amelyet a célcsoportot pusztán statisztikai halmaznak tekintő menedzserek irányítanak.

A példák alapján való tanulás nagyon fontos eszköz a részvétel módszereinek és lehetőségeinek tanulmányozására. Mind a rossz, mind a jó példákból sokat tanulhatunk! Ezért fontos az, hogy soha ne feledkezzünk el az értékelésről és arról, hogy az értékelés eredményeit felhasználjuk. A visszacsatolás, az érintettek tájékoztatása az eredményekről, valamint az érintettek értékelése szintén része ennek. A megismert példákból való tanuláshoz célszerű, ha kidolgozzuk azokat a szempontokat, amelyek alapján szeretnénk megérteni, hogy mások mit, hogyan csináltak. Ehhez nem árt, ha tisztázzuk azt, hogy milyen szinten valósult meg az a projekt, „dolog”, amiről szó van (európai, országos, helyi, közösségi), mert ezek a szintek nagyon különbözőek. Nem árt, ha tudjuk, hogy ki volt a kezdeményező fél (települési önkormányzat vagy helyi egyesület, országos szervezet vagy kormányzati szerv), mert a kezdeményező helye, szerepe és kapacitásai sok mindent befolyásolnak. Jó, ha megismerjük azt, hogy a „dolog” önkéntes vagy hivatásos/kötelező részvételre épült-e, hiszen e szempontból nagyon nagy különbségek lehetnek abban, hogy a „dologban” résztvevők milyen lehetőségekkel rendelkeznek. Nagyon fontos tudnunk azt, hogy milyen együttműködési struktúrákat, a részvétel milyen formáit alkalmazták a „dologban” (közös döntéshozatal, konzultációk, vagy más forma),

85 *http://www.3sz.hu/bm/Halo/korabbi/2007/NEW_Folder_5/NEW_Article_3 – Harkai Nóra: Közösség és szociális munka című írása kiváló összefoglalója a részvétellel kapcsolatos elméleteknek és az elméletek gyakorlati megjelenésének különböző európai országokban.*

mert mint arra a fentiekben rámutattunk: a részvételnek fokozatai vannak. Ezeket a szempontokat a „részvétel létrája" által alkalmazott kategóriákkal összevetve valószínűleg jó esélyünk lesz arra, hogy a részvételt megismerhessük.
Ne gondoljunk arra, hogy a részvétel csupán a közéleti részvételre korlátozódik. A részvétel az élet minden területén megjelenik. A szociális területeken, a közművelődés és a kultúra területein éppoly lényeges, mint az iskolában. A fiatalok részvétele a szabadidőtöltésben is nagyon fontos. Ha egy-egy ifjúsági kezdeményezést van alkalmunk tanulmányozni, észre fogjuk venni, hogy a fiatalok nagyon leleményesek abban, ahogyan megszervezik a saját életüket a saját tereikben. Az utcai művészetek egész sora mutat nagyon érdekes példákat az önszerveződésre. A „Critical Mass" mozgalom – pl. Budapesten – egyáltalán nem hierarchikusan szerveződik, nincsen vezetősége vagy tagsága, és egyáltalán nem használja a mozgósításnak azokat az eszközeit, amelyeket pl. egy ifjúsági szervezet életében megszoktunk. Mégis képes egy-egy akcióra 90-100 ezer embert, biciklistát mozgósítani, mert az üzenetei azokhoz jutnak el, akiket a leginkább érintenek. Ezek az üzenetek nagyon gyakran a személyes kommunikációs társaságokon, baráti, együtt bringázó közösségeken keresztül, vagy a legmodernebb kommunikációs eszközök (sms, mms, web) segítségével jutnak el a címzettekhez. Eddig egyetlen plakát sem kellett tulajdonképpen ahhoz, hogy a megadott időre ilyen sok ember találkozzék egymással! A „gerillakertészet" vagy az sms-mozgósítások gyakran sokkal több fiatalt érhetnek el, mint egy hagyományos ifjúsági szervezet hírlevele, honlapja, hirdetései. „Egy városban minden zenész ismeri egymást" – mondja egy fiatalember, aki most éppen zenekart keres. Jól énekel, és ezt a többiek is tudják, mert rendszeresen hallgatják egymást. Biztosak vagyunk benne, hogy hamarosan újra színpadon láthatjuk őt. Így megy ez – a fiatalok igénylik azt, hogy részt vegyenek a hozzájuk hasonló érdeklődésű fiatalok törekvéseiben, akcióiban, eseményeiben. A szabadidős-kulturális ügyekben való részvételük a részvétel nagyon fontos formája, amelyet meg kell ismernünk ahhoz, hogy eredményeit a hagyományos ifjúsági munka és a pedagógia számára is hasznosíthassuk.

Ezzel nem mondtuk azt, hogy egyik vagy másik forma jobb vagy rosszabb lenne. Inkább csak azt szeretnénk hangsúlyozni, hogy a fiatalok részvételének számos aspektusa van, amely az életkereteikre hatásokat gyakorol.

5.4. IFJÚSÁGI MUNKA ÉS A FIATALOK RÉSZVÉTELE

„Egyedül csak nagyon keveset érhetünk el, de együtt nagyon sokat."

(Helen Keller)

Fel kívántuk hívni a figyelmet arra, hogy a részvétel – mint a szakmai kihívás megválaszolása – állandó készenlétet, éberséget, módszertani változatosságot követel meg azoktól, akik közvetlenül foglalkoznak a fiatalokkal. A részvételnek az ifjúsági munkát átható fogalomnak kell lennie. Mondhatnánk úgy is: a részvétel az ifjúsági munka fő célja és küldetése. A sikeres részvétel önbizalmat ad, segít abban, hogy

egy közösségben megtaláljam a helyem, ezzel pedig a szociális alapkompetenciák elsajátításához és a megfelelő beállítódás és attitűd kialakításához járul hozzá.

A tolerancia és az elfogadás képessége, a másság és a különbözőségek elfogadása, ehhez az empátia és a nyitottság azok a tulajdonságok, amelyekre szükségünk van a fiatalokkal való foglalkozásban, a részvételük segítésében.

Egy ausztrál pályaválasztási tanácsadó így foglalja össze az ifjúságsegítő feladatokat a pályát kereső fiatalok számára(!)[86]*:*
„Az ifjúsági munkás a fiatalokkal és a fiatalokért dolgozik, egyénileg vagy csoportban a szociális, érzelmi vagy anyagi problémák megoldása érdekében.
Célok és kötelességek. Az ifjúsági munkás az alábbi célokért dolgozhat:

- ✓ *információkat továbbít a közösségi szolgáltatásokról és a fiatalok számára elérhető forrásokról,*
- ✓ *programokat tervez, valósít meg és értékel a fiatalok számára, mint például foglalkoztatás és képzés, oktatás, egyéni fejlesztés, lakhatás, jólét és tanácsadás,*
- ✓ *információkat továbbít azokról a közösségi szolgáltatásokról és igénybe vehető erőforrásokról, amelyek elérhetőek a fiatalok számára,*
- ✓ *tervez, végrehajt és értékel olyan ifjúsági programokat, amelyek különböző területeken érvényesülnek, mint pl. munkába lépés, képzések, oktatás, személyes fejlődés, lakhatás, jóléti szolgáltatások és tanácsadás,*
- ✓ *tervez és szervez olyan programokat, mint pl. a sport, a kézműves tevékenységek, a tánc, a színház, a természetjárás és a nyári táborok,*
- ✓ *részt vesz találkozókon, konferenciákon és képzéseken,*
- ✓ *adatokat elemez, beszámolókat készít és támogatásokért folyamodik, hogy folyamatosan gondoskodjon a különböző programok és projektek megvalósításáról,*
- ✓ *közreműködik a fiatalokat érintő közpolitikák fejlesztésében,*
- ✓ *ifjúsági klubok (közösségek) kialakításában és felügyeletében vesz részt a helyi társadalomban,*
- ✓ *tervez és szervez közösségi támogató csoportokat,*
- ✓ *a fiatalok ügyvédjeként (szószólójaként) lép fel, főleg olyan fiatalok esetében, akik a kormányzati vagy más intézményekkel kapcsolatban hátrányos helyzetben vannak,*
- ✓ *beszélget a fiatalokkal és azonosítja a problémáikat,*
- ✓ *segítséget és tanácsokat ad azoknak a fiataloknak, akik különleges nehézségekkel szembesülnek a családi problémáik, a munkanélküliség, a betegségek, a kábítószer-függőség és a hajléktalanság miatt,*
- ✓ *segítséget szervez és biztosít a tanácsadáshoz és/vagy a megfelelő étel, a menedék vagy a ruházat biztosításához,*

86 *www.myfuture.edu.au/youthwork*

- ✓ *fellép és részt vesz a közösségi szolgáltatások értékeléséért/értékelésében,*
- ✓ *lehetőséget biztosít az intenzív és rövid idejű megoldásokra a családi erőszak vagy a gyermekek elleni erőszak áldozatainak,*
- ✓ *segíti a rászorulókat abban, hogy más közösségi szolgáltatások szakértői segítségéhez juthassanak,*
- ✓ *szorosan együttműködik tanárokkal, szociális munkásokkal, a települési önkormányzatokkal, egészségügyi szolgáltatókkal, szülőkkel és minősített esetekben a rendőrséggel."*

Azonosítsuk a részvétel kategóriáit ebben a leírásban! Gondoljuk végig, milyen tulajdonságokra van szükségünk ahhoz, hogy hatékonyan végezzük ifjúságsegítői munkánkat! Ne feledkezzünk meg arról, hogy az ifjúságsegítői tevékenység mindig kölcsönhatásban van a befoglaló környezettel!

Az ifjúsági munka nemzetközi dokumentumai nagyon érdekes és fontos megközelítéseket tartalmaznak a fiatalok részvételéről. Már egy „egyszerű", egyszavas google-keresés is számos találatot eredményez az angol nyelvű szövegek vonatkozásában. 2009. májusában a „youth participation" kifejezésre 2.920.000 találatot kaptunk 0,27 másodperc alatt. Az „ifjúsági részvétel" kifejezésre 55.200 találatot jegyezhettünk fel 0,33 másodperc alatt. Az angol nyelvű hivatkozások átfogják a földgolyót. Nemcsak európai, hanem észak-amerikai, kanadai, ausztrál, thaiföldi, brazil, dél-afrikai hivatkozásokat is szép számmal találhatunk. Az ENSZ és szakosított szervezetei, az Ázsiai Ifjúsági Tanács vagy a brazil ifjúságkutatók egyaránt foglalkoznak a fiatalok részvételének problémáival. A magyar hivatkozások a Mobilitás közleményeihez és szakmai kiadványaihoz vagy ifjúsági képzések és néhány ifjúsági alapítvány vagy egyesület honlapjához vezetnek. A magyar hivatkozások nagyon gyakran a demokrácia-tanulás és az aktív állampolgári részvétel szavakkal együtt jelennek meg előttünk. A magyar hivatkozások között elenyésző számban található olyan említés, amely települési környezetbe vagy az önkormányzatok világába vezetne el bennünket.

Az Európai Unió támogatásával működő SALTO-hálózat egyik tagja a Részvétel Forrásközpont (SALTO-YOUTH, Participation Resource Centre, Brüsszel, www.salto-youth.net), melynek feladata a EU Fiatalok Lendületben Programjának támogatása. „Nincsen demokrácia részvétel nélkül!" – szögezik le honlapjukon. „A fiatalok részvétele egy olyan témakör, amelyről mind Európában, mind szerte a világon nagyon sokat írnak. A Fehér Könyvvel kapcsolatos konzultációk alkalmával az európai fiatalok azt hangsúlyozták, hogy részvételre van szükség a demokratikus funkciók tényleges működéséhez. A Fiatalok Lendületben Program fő célja az, hogy bátorítsa a fiatalokat a társadalom aktív résztvevőivé válásban, mind a demokratikus intézmények működtetése területén, mind az olyan kezdeményezésekben, amelyeknek az a célja, hogy az aktív részvételre ösztönözzenek és tanítsanak."

Az ifjúsági munkában a részvétellel foglalkozók soha nincsenek egyedül tehát. Módjuk van arra is, hogy közös problémákra közös válaszokat keressenek.

5.5. TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZAT ÉS A FIATALOK RÉSZVÉTELE

„A régióban összesen 26 településen van valamilyen szinten működő ifjúsági érdekképviseleti fórum, mely fórumok többségének legitimitása és érdekérvényesítő képessége is igencsak korlátozott."

(részlet a Közép-dunántúli regionális ifjúsági helyzetelemzésből)

A települési önkormányzat a fiatalok részvétele szempontjából kettős szerepben van. Az egyik szerepében feltételeket teremtő: az önkormányzat által alkalmazott megoldások, a közhatalom polgárokkal való megosztásának módjai lehetőséget teremtenek a bekapcsolódásra, alakítják a közéleti lehetőségeket. A másik szerepében folyamatokat segítő: a kezdeményezéseket kezelő rendszerének kialakításával és működtetésével hozzásegíti a civil társadalom törekvéseit ahhoz, hogy a részvétel értelmezése ne szűküljön le arra, hogy az önkormányzat milyen fórumokat működtet a fiatalok számára.

A korábbi fejezetekben többször utaltunk már arra, hogy nemzetközi ajánlások, politikai dokumentumok egész sora hangsúlyozza azokat a feladatokat, amelyeket egy települési önkormányzatnak érdemes megoldani a fiatalok aktív társadalmi részvételének segítése érdekében. Ezek a dokumentumok egybecsengenek abban, hogy kimondják, a fiataloknak a részvételhez szükségük van:

Információkra
- a részvételről, lehetőségekről, alkalmakról
- a részvétel tartalmairól
- a részvételhez szükséges tennivalókról

Támogatásra
- a részvételt segítő kezdeményezések pénzügyi támogatására,
- a kezdeményezések infrastrukturális támogatására

Tanulási lehetőségekre, tanulási alkalmakra
- a részvételt segítő képzésekre, amelyek maguk is a képzés résztvevőinek részvételére épülnek

Megfelelő bekapcsolódási lehetőségekre
- olyan helyzetekre, akciókra, eseményekre, rendezvényekre, amelyek felületeket nyitnak az aktív részvételre, és amelyek a cselekvési lehetőségeket részesítik előnyben a passzív–befogadói élményekkel szemben

Rendszerességre és ehhez tervezett cselekvésekre
- mindennek a rendszeressége, a következetesség, a szükséges erőforrások

koncentrálása tudatosságot, tehát tervezést igényel; célszerű, ha a települési önkormányzatok tervezési folyamataikba beépítenek a fiatalok részvételére vonatkozó megközelítéseket, szempontokat

Sok települési önkormányzat jutott már Magyarországon is arra a következtetésre, hogy a fiatalok részvételének biztosításához formákra, alkalmakra van szükség. Ennek legnyilvánvalóbb jele az, hogy ifjúsági kerekasztalok vagy érdekegyeztető fórumok vagy éppen gyermek- és ifjúsági önkormányzatok egész sora alakult meg és működik. Fel szeretnénk hívni a figyelmet arra, hogy ezek bármilyen jó szándékkal megtett lépések is, nem teljesítik a fiatalok részvételével kapcsolatos valamennyi elvárást, és nem merítenek ki minden lehetőséget. Az ifjúsági fórumok megalakítása és működtetése nem járhat együtt azzal, hogy a részvétel más formáiról lemondunk. Minél több, aktív részvételre épülő kis agóra működik egy településen, annál hatékonyabb lehet az ifjúsági fórum munkája is. Ilyen kis agórákat köztereken, közintézményekben vagy közösségi terekben egyaránt létre lehet hozni.
Állandó kihívást jelentenek a marginalizált, szegény, kirekesztett csoportokhoz tartozó fiatalok bevonásával kapcsolatos problémák és az, hogy nekik kiemelt segítségre és támogatásra van szükségük a részvételhez. Olyan együttműködést kívánó területekre érkezünk el ezzel, amelyeket át kell gondolnunk és meg kell vizsgálnunk. A partnerségek kiépítése nagyon fontos feladat a hatékonyabb tanulási folyamatok szervezéséhez.

A Helyi és Regionális Önkormányzatok Európai Kongresszusa (CLRAE) 2006. februárjában európai települések képviselőivel megtartott konferenciájának egyik szekciója „A fiatalok meghódítják a szociális tereket – részvétel és bevonódás helyi szinten" címet viselte. A résztvevők megállapították: „a részvételnek a konkrét élethelyzetekhez és környezethez kell kapcsolódnia, ahol a fiatalok tartózkodnak, élnek. A szükségleteiket és érdekeiket, a lehetőségeiket és a bennük rejlő erőforrásokat úgy kell felhasználnunk a fejlesztésekben, hogy komolyan vesszük őket. Nagyon sok jó példát ismerünk arra, hogy a fiatalok rendkívüli felelősséggel vettek részt közvetlen lakókörnyezetük alakításában, és eredeti megoldásokkal foglalták el a szociális tereket. ... (a konferencia résztvevői megvitatták) vajon a reprezentatív demokrácián alapuló formák, mint a gyermek- és ifjúsági tanácsok valóban a legjobb formák-e a hátrányos helyzetű fiatalok bevonására ... az a tény, hogy ez a modell létezik, és hogy fejlődésre képes, mint az a mulhouse-i példa[87] *is mutatja, azt mondatja velünk, hogy ez a modell fenntartható. Ugyanakkor a résztvevők azt hangsúlyozták, hogy ugyanilyen figyelmet kell fordítani a fiatalok spontán akcióira, kezdeményezéseire, és ezeket is támogatni, segíteni szükséges."*

87 *Mulhouse-ban, ebben az elszászi francia városban egy nagyon érdekes modell-kísérlet zajlik a CLRAE támogatásával. Ebben a fiatalok részvételének szervezett és spontán formái összekapcsolására irányuló kísérleti projektben egy szakértői és folyamatokat segítő team felmérte a városban élő fiatalok szükségleteit és érdeklődéseit. Erre építve kezdték meg a különböző részvételt segítő akciók, projektek és formák kidolgozását, a fiatalok bevonásával. Sajnos ennek a nagyon érdekes projektnek a dokumentációja csak francia nyelven hozzáférhető. L.: http://www.ville-mulhouse.fr/jeunesse*

A fiatalok részvételének előtérbe állítása nagyon érdekes folyamatok elindítását eredményezheti, amelyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a település élete a fiatalok aktivitásaitól új színekkel gazdagodhasson. Ez kihathat a helyi társadalom kiegyensúlyozott működésére, amely pedig befolyásolja a települési élet minőségeit. Ez olyan hosszú távú előnyökkel jár együtt, amelyek egy település megtartóképességét növelhetik. A részvétel minősége tehát a település életminőségét érintő kérdéssé válik!

WEB – EHHEZ A FEJEZETHEZ:

• *Kulcsszavak:*

részvétel * politikai részvétel * political compass * állampolgári részvétel * fiatalok részvétele * ifjúsági részvétel * youth participation * állampolgári aktivitás * európai polgár * European citizenship * állampolgári jogok * emberi jogok * a Gyermek Jogai * civil társadalom * T-Kit * Kompasz * 'Have your say!' * állampolgári tanács * közmeghallgatás * Bibó István * leszakadó rétegek * szegénység * gazdagság * társadalmi esélyek * társadalmi rétegződés * diákjogok * diákönkormányzat * hallgatói önkormányzat * oktatás * szegregáció * állampolgári nevelés * közösségfejlesztés * community development * helyi közösség *

• *Illusztrációk:*

- Bánszegi Zsuzsa (2009): Fiatalok társadalmi részvétele Mobilitás Észak-alföldi Regionális Ifjúsági Szolgáltató Iroda, Debrecen
- Közösségfejlesztők Egyesülete – Az Állampolgári Részvétel Hete. Kérdőív
- Demokrácia. Lehet más a politika? Lehet más a részvétel? Gyakorlat (Demokratikus Ifjúságért Alapítvány)
- Az Európai Parlament és a Tanács 1904/2006/határozata (2006. december 12.) a 2007–2013 időszakra az aktív európai polgárságot támogató „Európa a polgárokért" című program létrehozásáról
- A részvétel „létra-modelljei" (angol nyelvű összefoglalás)
- Harkai Nóra: Közösség és szociális munka című cikke
- Schengeni szimpózium a fiatalok részvételéről
- Dr. Galántai Zoltán: Participatív média, avagy a „digitális állampolgár" fogalmáról
- Zsolt Péter: Online hippik. Apolitikus online-ifjúságkultúra
- Garami Erika – Tóth Olga: A 14–18 éves fiatalok helyzete, politikai attitűdjei (Tárki, 2006)
- The main results of the Eurobarometer 2007 survey on youth
- Nemzeti jelentés a részvételről. A Magyar Köztársaság Kormánya, 2005.

A „MOBILITÁS KÖNYVEK” SOROZAT EDDIG MEGJELENT KIADVÁNYAI:

- „Hurrá bejegyeztek!” – de hogyan tovább?
- NAGYÍTÓ – Ifjúsági mintaprojektek az Észak-magyarországi régióban
- „Honnan hová?” – Az Európai Ifjúsági Hetek 2003-2008

A „MOBILITÁS KÖNYVEK” SOROZAT MEGJELENÉS ELŐTT ÁLLÓ KIADVÁNYAI:

- Fiatalok társadalmi részvétele
- EURÓPA – FIATALOK – RÉSZVÉTEL
- Ifjúságügy - Ifjúsági szakma, ifjúsági munka – Módszertani kézikönyv
- Én és Európa párbeszéd – Az Európai Bizottság Strukturált párbeszéd folyamatához kapcsolódó magyarországi felmérés 2008-ban

Kiadó: Foglalkoztatási és Szociális Hivatal – Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat
Felelős kiadó: Pirisi Károly
Felelős főszerkesztő: Földi László

A kiadvány szakmai műhelymunkájában részt vett:
Bába Karola, Burai István, Ditzendy Károly Arisztid, Fróna Katalin, Gesztelyi Tamás, Groska Éva, Hornyák Éva, Horváth Marianna, Katona Mária, Kovács Erzsébet, Kőműves Judit, Szabó Csaba (Habi), Szabó Zsuzsanna, Szász Henrietta, Tanács Gábor, Vajda Árpád, Varga Tamás, Vincze Béla
A szerkesztésben közreműködött: Kátai Brigitta, Letenyeiné Mráz Márta, Szebenyi Marianna, Tiszolczi Péter
Nyelvi lektor: Járosi Éva
Képek: a Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat 2008-ban meghirdetett fotópályázatán helyezést elért alkotásai

Design & Layout: Márok Attila, Szakács László [www.ezdesign.hu]
Nyomda: E-Press Nyomdaipari Kft., 6722 Szeged, Jósika u. 27.
Nyomda felelős vezetője: Engi Gábor

ISBN 978-963-87766-7-9
ISSN 2060-8136